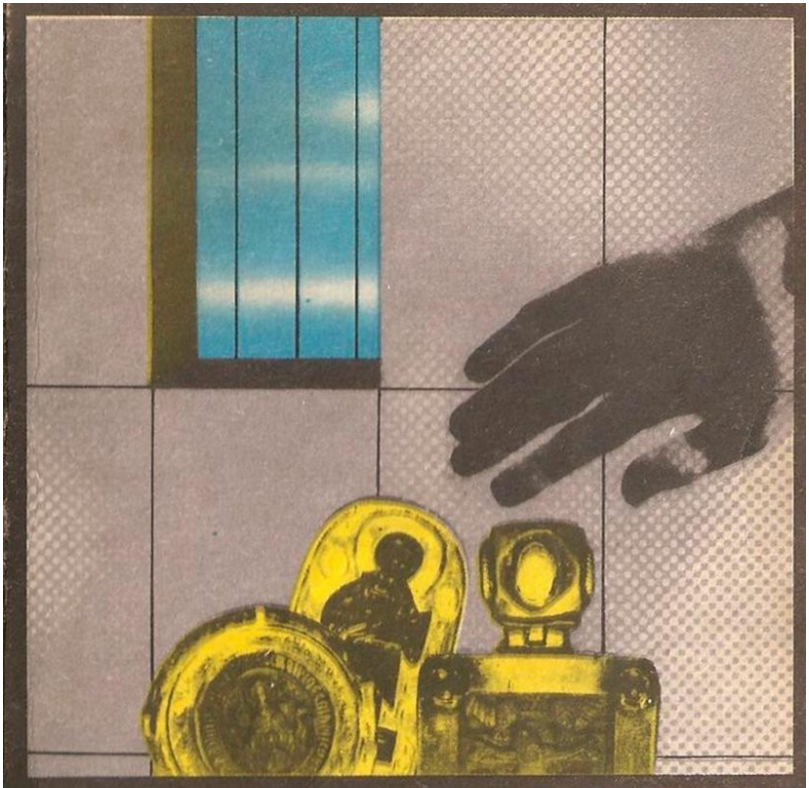

IURI KLAROV

TRIUNGHIUL NEGRU

IURI KLAROV

Triunghiul negru

În româneşte de Puiu Brăileanu

Editura Univers
Bucureşti – 1983

Cuprins

PROLOG_____4
CAPITOLUL ÎNTÂI ÎN SACRISTIA PATRIARHIEI_____6
CAPITOLUL AL DOILEA LEONID, NOI NU SUNTEM ROTHSCHILD!_____44
CAPITOLUL AL TREILEA PRETINSUL OLANDEZ, FIUL DE NEGUSTOR ŞI PRIMUL-MINISTRU AL PIEŢEI HITROVKA, NIKITA MAHOV...____83
CAPITOLUL AL PATRULEA „MARFA” DIN PETROGRAD _____114
CAPITOLUL AL CINCILEA PODOABELE MONOMAHULUI ŞI BUNUL DUMNEZEU AL ARHIMANDRITULUI DIMITRI _____155
CAPITOLUL AL ŞASELEA PREŞEDINTELE UNIUNII TINERETULUI ANARHIST, „TOVARĂŞUL SEMION”__188
CAPITOLUL AL ŞAPTELEA TREI „ZUGRAVI” SAU ÎNTÂLNIRE LA „VIŢELUŞ”_____237
CAPITOLUL AL OPTULEA PIVNIŢA CU BRILIANTE___281
CAPITOLUL AL NOUĂLEA O MUSCĂ IARNA ÎN ODAIE VESTEŞTE O MOARTE_____308
CAPITOLUL AL ZECELEA ŞI ULTIMUL_____359

PROLOG

Ne aflăm în ianuarie una mie nouă sute optsprezece. În aceste zile, ziarul „Izvestia” publică decretul Sovietului Comisarilor Poporului „Despre libertatea conştiinţei comunităţilor bisericeşti şi religioase”.

DIN DECRET:

1. Biserica se separă de stat.

. . . . . .

9. Şcoala se separă de biserică.

. . . . . .

12. Nicio comunitate bisericească şi religioasă n-are drept de proprietate şi nici dreptul de a fi persoană juridică.

13. Toate bunurile comunităţilor bisericeşti şi religioase din Rusia se declară avut al poporului.

Lăcaşurile şi obiectele de cult vor fi lăsate în folosinţa gratuită a comunităţilor religioase respective, prin hotărâri speciale ale organelor locale sau centrale ale puterii de stat.

Ceva mai târziu, ziarul cadeţilor, „Russkie vedomosti”, dă publicităţii chemarea sfântului Sinod local din întreaga Rusie, în legătură cu acest decret.

DIN CHEMARE:

Creştini pravoslavnici!

Ceva nemaiauzit de veacuri se petrece acum la noi, în sfânta Rusie. Oamenii instalaţi la putere şi denumindu-se comisari ai poporului, străini celor creştineşti, iar unii dintre ei lipsiţi de orice credinţă, au scos decretul (lege) numit de ei „Despre libertatea conştiinţei”, dar de fapt au introdus o totală constrângere a conştiinţei credincioşilor.

În virtutea acestei legi, dacă se va aplica, deşi pe alocuri s-a şi trecut la aplicarea ei, toate lăcaşurile Domnului, cu ale lor sfinte odoare şi bunuri, vă pot fi luate, îmbrăcăminţile din metale preţioase ale icoanelor făcătoare de minuni vor fi date jos, vasele sfinte vor fi topite şi transformate în bani sau în orice altceva. Atunci dangătul clopotelor va amuţi; sfintele taine nu se vor mai săvârşi, iar răposaţii vor fi băgaţi în pământ fără a fi prohodiţi după canoanele bisericeşti, cum s-a şi întâmplat la Moscova şi la Petrograd; în cimitire, pravoslavnicii singuri vor duce la mormânt pe orişicine...

Pravoslavnici, uniţi-vă în jurul bisericilor voastre şi al preoţilor, uniţi-vă cu toţii, bărbaţi, femei, cu mic, cu mare, constituiţi-vă în uniuni întru apărarea lăcaşurilor şi odoarelor voastre sfinte...

Cereţi cu toată tăria şi arătaţi prin fapte că voi ascultaţi de glasul părintelui şi conducătorului vostru spiritual, înalt preasfinţitul patriarh Tihon...

Mai bine să ne vărsăm sângele nostru şi să ne învrednicim de cununa muceniciei, decât să îngăduim vrăjmaşilor întinarea credinţei pravoslavnice...

CAPITOLUL ÎNTÂI
ÎN SACRISTIA PATRIARHIEI

I

Când ofiţerul de serviciu al Sovietului miliţiei mi-a raportat că maşina e trasă în faţă, am parcurs încă o dată rândurile notei telefonice a şefului miliţiei judiciare din Moscova:

„...Lista celor sustrase din sacristia patriarhiei nu-i încă întocmită, dar după spusele arhimandritului Dimitri, în a cărui grijă se află administrarea sacristiei, şi ale lui Mihail, arhiepiscop de Groznîi, prejudiciul reprezintă câteva zeci de milioane de ruble-aur... Elemente antisovietice au răspândit zvonul că ar fi dispărut din sacristie relicvele sfinte ale bisericii pravoslavnice: chitonul lui Iisus Hristos şi o bucată din veşmântul Maicii Domnului. Din cauza acestui zvon, mulţimea locuitorilor instigaţi a înconjurat sacristia. Sunt posibile excese nedorite şi acte samavolnice. Rugăm luaţi măsuri urgente...”

Desigur, el, şeful miliţiei judiciare, nu putea lua niciun fel de măsuri. După părerea lui, de asemenea cazuri trebuia să se ocupe Sovietul miliţiei.

— Comenduirea Kremlinului a încercuit sacristia? îl întrebai pe ofiţerul de serviciu.

— Nu ştiu, tovarăşe Kosacevski. Nu pot nicicum să iau legătura cu ei.

— Dar Dobovitki a ajuns la faţa locului?

— Nici asta nu ştiu.

— Atunci ce ştii?

Acesta zâmbi forţat, oftă şi puse nota telefonică, aruncată de mine, în mapa albastră, pe coperta căreia era ştanţat: „Guvernatorului oraşului Moscova”. Atât ofiţerul de serviciu cât şi mapa trecuseră la noi ca moştenire. O moştenire nu prea plăcută...

Despre spargerea de la sacristia patriarhiei am ordonat să se telefoneze preşedintelui Sovietului miliţiei, Rîcealov, iar eu, însoţit de Artiuhin, am ieşit în stradă.

Nu se luminase de ziuă, iar aerul rece vibra în sunetul nenumăratelor clopote care chemau la liturghie. Dangătele, luate de vânt, pluteau peste bulevardul Tverski, deasupra copacilor negri desfrunziţi şi a vârfurilor baricadelor încă neînlăturate.

— Bang, bang, baaang!...

Umbrele păleau pe troienele bulevardelor. Pe pavajul acoperit cu gheaţă, vântul mătura gunoaiele şi acele zăpezii căzute peste noapte.

Era frig, o atmosferă tristă, neîmbietoare.

Lângă tunuri, în faţa clădirii roşii a Sovietului de deputaţi din Moscova dârdâiau în mantalele lor lungi soldaţii de pe Dvina. Din partea opusă a bulevardului Tverski privea spre ei, cu sabia ridicată deasupra capului şi îngheţat de ger, Skobelev[1] turnat în fontă.

— Să te ajut? îl întrebă Artiuhin pe şofer, care de vreo zece minute învârtea la manivelă.

---

[1] Mihail Dmitrievici Skobelev (1843-1882) – general de infanterie, participant la războiul din 1877-1878. A luat parte activă la expediţiile din Asia, promovând politica colonială a ţarismului.

— Nu-i nevoie, mă descurc şi singur... Flăcăul îşi şterse sudoarea de pe frunte şi se apucă din nou de treaba ce părea inutilă. Un motan negru, mare, uitându-se chiorâş la maşină, trecu grăbit strada.

— Zât, fir-ai să fii! se necăji Artiuhin.

Moscova se trezea. Ici-colo apărea câte o lumină galbenă la ferestrele caselor. Tramvaiul încărcat cu lemne zdrăngănea din toate fierăraiele. Pe lângă generalul de fontă trecea spre hotelul „Dresden” un detaşament din Garda roşie. Apărură în stradă rândaşii. Schimbau indiferenţi câte o vorbă cu oamenii din faţa casei unde, de pe balcon, atârna o pânză cu manifestul pananarhiştilor.

„Rândaşi, provocaţi anarhie!”, îndemna manifestul; „Uşieri, provocaţi anarhie!”; „Ocnaşi, hoţi, asasini, prostituate! Fiii nopţii negre, fiţi cavaleri ai zilei albe... Provocaţi anarhie!”

Judecând după feţele buhăite ale rândaşilor, cărora li se propunea să devină „cavaleri ai zilei albe”, aceştia păreau a fi preocupaţi nu atât de problemele anarhiei, cât de dorinţa de a se drege după beţie. Totuşi, unii, în virtutea obişnuinţei, râcâiau alene trotuarul cu lopata.

Până la urmă, şoferul, scos din răbdări, trase o înjurătură lungă şi expresivă, care parcă puse capăt încăpăţânării automobilului. Motorul tuşi, fornăi.

— Putem pleca, tovarăşe Kosacevski, anunţă el. Numai că trebuie să aruncaţi ţigara: să nu se producă vreo explozie. Nu-i cal, e tehnică.

Artiuhin, înalt, corpolent, cu umărul împovărat de carabină, deschise amabil portiera din faţa mea.

— Poftiţi, Leonid Borisovici.

Gestul siberianului nostru păru aproape elegant: aghiotant şcolit, nu alta.

— Traversăm Stoleşnikov, apoi pe Bolşaia Dmitrovka? întrebă şoferul.

— Păi, cum altfel, confirmă Artiuhin. Cum să mergi pe Tverskaia? Poate în galop: pietrele pavajului sunt scoase. Aici ar trebui adus mujicul în locul ăstora care nu muncesc. Mujicul ar fi pavat imediat strada. Ce ştiu ăştia? Nici măcar o rangă n-au ţinut în mână...

La drept vorbind, Kremlinul era la doi paşi, dar Artiuhin considera că locţiitorul preşedintelui Sovietului miliţiei din Moscova trebuia să meargă în interes de serviciu numai cu maşina; binele ăsta ne fusese făcut încă din decembrie.

— Claxonează, ordonă Artiuhin şoferului.

— De ce?

— Să se ştie că vin autorităţile, bă, cap sec ce eşti!

Şoferul apăsă pe claxon şi strada Dmitrovka răsună atât de răguşit, încât o santinelă care picotea în şubă la intrarea unei întreprinderi întoarse instinctiv capul şi apucă arma.

— Aşa-s ai noştri, spuse Artiuhin cu satisfacţie.

În Piaţa Roşie se adunase destul de multă lume. Lângă capela Iverskaia, a Maicii Domnului, era negru de oameni, şi evlavioşii, în grupuri sau unul câte unul, îşi târau cu greu picioarele spre strada Nikolskaia, la catedrala Kazanski. Ceasul din turnul Spasski, stricat din cauza bombardamentelor de artilerie, arăta conştiincios patru fără douăzeci şi cinci. Pentru el timpul se oprise...

Reflectoarele instalate pe zidurile Kremlinului fuseseră stinse. De pe turnuri se proiectau pe cer vulturii bicefali cu aripile întinse. Îşi ciuleau urechile la îngânarea clopotelor şi priveau chiorâş, dezaprobator, florile din hârtie, coroanele şi panglicile roş-negre de pe mormântul gigantic al celor înmormântaţi aici în

noiembrie trecut, ale căror sufletele neogoite, după cum se zvonea, rătăceau noaptea prin piaţă, speriindu-i pe locuitorii cucernici...

În lumina farurilor automobilului apărură, pe rând, o bătrânică cu doi copii lângă mormânt, câteva femei şi un soldat înarmat din Garda roşie. Pe un zid atârna o pânză roşie cu inscripţia aproape ştearsă: „Ofrandă celor jertfiţi – prevestitori ai revoluţiei socialiste mondiale”.

Ajunserăm la poarta Spasski. Alături de suportul steagului roşu, o candelă licărea sub chipul lui Isus Hristos. Artiuhin îşi smulse grăbit căciula de pe cap şi-şi făcu cruce. Şoferul îl privi dojenitor.

— Nu există Dumnezeu, tovarăşe!

— Ştiam şi fără să-mi spui tu, rosti tăios Artiuhin şi se mai închină o dată...

II

Clopotniţa lui Ivan cel Mare, zvoniţa şi anexa lui Filaret[2] fuseseră deja înconjurate dinspre Piaţa catedralelor de soldaţii gărzii Kremlinului. Cei din Ohotnîi read înjurau de mamă şi se-nghesuiau spre soldaţi, ameninţându-i cu obiecte grele atârnate de chingi, cu pari şi cu răngi.

Cordonul apărătorilor era rar şi mulţimea l-ar fi strivit, desigur, dacă n-ar fi fost mica maşină blindată, cenuşie a comenduirii plasată discret alături de imensul soclu al clopotului-ţar. Ţevile a două mitraliere impuneau respect. Era suficient să le mişti uşor, ca puhoiul de oameni să se retragă, descoperind în faţa şirului de soldaţi o lungă fâşie de zăpadă

[2] Clopotniţă cunoscută sub acest nume.

bătătorită. În arsenalul Kremlinului nu mai era nicio bandă de mitralieră, iar iuncherii stricaseră încă din noiembrie mitralierele maşinii blindate. Dar cei din Ohotnîi read nu ştiau nimic despre toate acestea...

Din grupul de lângă maşina blindată se îndreptară spre noi şeful miliţiei judiciare din Moscova, fostul avocat Dubovitki, şi un om gras, cu căciula din blană de castor dată pe ceafă, profesorul de arte frumoase Kartaşov, pe care Dubovitki îl coopta de obicei în calitate de expert.

— Bună dimineaţa, domnule Kosacevski, mă salută voios Kartaşov.

Profesorul se număra printre cei cărora le plăcea să se amuze de orice, şi în primul rând de păţaniile celor apropiaţi. Pe el îl distra mulţimea agitată, soldaţii, maşina blindată şi, desigur, furtul senzaţional, despre care aveau să urle a doua zi toate ziarele.

Spre deosebire de Kartaşov, Dubovitki manifesta, prin întreaga sa înfăţişare, o tristeţe reţinută, fapt ce corespundea perfect poziţiei lui oficiale. Îmi strânge mâna, exprimându-şi convingerea că mă odihnisem bine. El, Dubovitki, judecând după faţa-i bine rasă şi proaspătă, cu perciuni în colţ şi cu un barbişon cochet, nu numai că dormise excelent, dar izbutise să acorde şi maximum de atenţie aspectului său exterior. Mirosea a parfum „Atkinson”, un parfum scump, dar necesar toaletei oricărui bărbat care se respectă.

L-am întrebat dacă într-adevăr fuseseră furate chitonul şi veşmântul Maicii Domnului.

— Aş, nu! oftă glumeţ Kartaşov. Ei, pravoslavnicii, şi-au cam sărăcit credinţa! Au furat relicvariile, iar veşmintele sfinte le-au aruncat...

M-am înţeles cu Kartaşov ca el să întocmească o

listă amănunţită a obiectelor celor mai de preţ şi l-am întrebat pe Dubovitki dacă cercetase sacristia.

— Încă nu. Am vrut să fiţi şi dumneavoastră de faţă. Oamenii mei sunt deja acolo. Apropo, vreau să vă rog ceva, Leonid Borisovici. Vorbiţi, vă rog, cu comandantul.

— Despre ce?

— Despre soldaţi... maşina blindată... Zău că decorul ăsta cazon nu serveşte aici la nimic. Nu face altceva decât să irite mulţimea credincioasă şi aşa agitată.

— Dacă nu mă înşel, chiar dumneavoastră aţi solicitat să luăm măsuri împotriva acestei „mulţimi credincioase”.

— Atunci încă nu ştiam că hoţii nu s-au atins de chiton şi de veşmântul Maicii Domnului. Acum însă, când lucrurile s-au clarificat...

— Dar lor, am arătat cu capul spre mulţime, nu li s-a spus treaba asta?

— Se înţelege că li s-a spus. Locţiitorul comandantului i-a anunţat că veşmintele se află neatinse.

— Atunci, care-i problema?

— Ei nu cred, spuse Dubovitki şi, şovăind, adăugă: locţiitorul comandantului n-are nicio autoritate în faţa lor.

— Dar cine, permiteţi-mi să fiu curios, are autoritate?

— Arhimandritul Dimitri, spuse Dubovitki pe un ton de scuză. Am vorbit deja cu el...

— Şi?

— Am avut norocul să-l înduplec. Poate izbuteşte el să-i liniştească pe oameni... În el putem avea încredere...

— În asemenea cazuri, prefer să am încredere numai în mitraliere, Vitali Olegovici.

Ferindu-se abil de o piatră aruncată din mulţime, Dubovitki dădu din umeri.

— Mă rog, voia dumneavoastră.

Din spatele meu apăru un individ într-o blană de dihor cu pince-nez şi, întinzând legitimaţia de reporter, mi se adresă cu îndrăzneală:

— Domnule Kosacevski, sunt corespondent la „Russkie vedomosti" şi aş dori să vă pun o întrebare...

— Dacă-mi permiteţi, prima întrebare o pun eu: Cum aţi reuşit să vă strecuraţi neobservat prin cordonul de soldaţi?

Individul în blană de dihor zâmbi măgulit.

— Îndrăznesc să vă asigur că n-a fost greu. Manifestând o oarecare inventivitate...

— Atunci repetaţi inventivitatea şi strecuraţi-vă înapoi. E chiar mai uşor.

— Protestez, domnule Kosacevski.

— E firesc.

— Permiteţi-mi... Dar Artiuhin îl şi dădu pe mâna soldatului din apropiere.

Dubovitki se încruntă, urmărind tăcut şi dezaprobator acest intermezzo.

— E o imprudenţă, Leonid Borisovici. Oricum, „Russkie vedomosti" reprezintă opinia intelectualilor independenţi.

Despre „probitatea" opiniei acestei gazete s-ar fi putut discuta. Dar la ce bun? Doară Dubovitki includea în tot ce însemna pentru el adevărata intelectualitate rusă, ce se afla deasupra oricăror dezbinări dintre partide, nu numai „Russkie vedomosti", ci şi propria sa persoană. Fostul avocat considera că atât lui, cât şi părtaşilor săi de idei le

revenea misiunea de a realiza unirea forţelor democratice şi de a le îndruma... Dar spre ce anume, asta nu-i era clar lui Dubovițki: fie spre frăţia mondială a creştinătăţii, fie spre comunism, fie spre monarhia constituţională cu un profesor de concepţii liberale la tron.

Devenise şeful miliţiei judiciare în vara anului o mie nouă sute şaptesprezece, în timpul guvernului provizoriu, şi acum îşi încheia cariera cu dezorganizarea totală a activităţii judiciare.

— Discuţia despre intelectualitatea rusă o amânăm pe altă dată, Vitali Olegovici. Acum fiţi amabil şi introduceţi-mă în miezul problemei.

— Da, da, bineînţeles, se grăbi el să răspundă. Încă nu sunt clarificate toate împrejurările infracţiunii. Dar...

După spusele lui Dubovițki, în după-amiaza zilei precedente, custodele sacristiei, arhimandritul Dimitri, însoţit de călugărul de serviciu, de antreprenor şi de doi tâmplari, se îndrepta spre clădire. Sigiliul de la uşa de intrare era intact, neatinse erau şi lacătele.

Totuşi când acesta trecuse pe lângă dulapurile desfăcute de la intrare, care urmau să fie montate de cei doi tâmplari, atenţia îi fusese atrasă de nişte cioburi de sticlă. Se repezise la nişa din perete. Sticla groasă a oglinzii care o acoperea era spartă, iar nişa goală. În acel moment, călugărul de serviciu strigase că uşa dintre prima şi a doua sală era spartă.

Vitrina octogonală, cu cruci, cădelniţe şi engolpioane era aproape golită. La fel fuseseră golite de către hoţi şi dulapurile din stejar cu mai multe poliţe din sala a treia, a patra şi a cincea, vitrinele şi stelajele acoperite cu sticlă aflate de-a lungul

pereţilor, scrinurile ferecate şi dulapul în cinci canaturi unde se afla tezaurul catedralei Uspenski, printre care şi relicvele bisericii pravoslavnice.

— De ce autorităţile sovietice au fost anunţate despre furt, abia azi şi nu ieri?

La această întrebare Dubovitki nu găsi răspunsul.

— Arhimandritul mi-a telefonat acasă despre cele întâmplate, în jurul orei patru dimineaţa. Când şi cum a fost descoperit furtul am aflat abia aici.

— L-aţi interogat pe arhimandrit?

— Nu, am considerat că nu este indicat.

— Dar, în general, anchetarea furtului o consideraţi indicată?

— Vedeţi dumneavoastră, Leonid Borisovici, colaboratorii mei l-au interogat pe călugărul de serviciu, pe antreprenor şi pe bijutierul sacristiei, Kerbel. Am considerat că e suficient.

— Când şi de cine a fost vizitată sacristia ultima dată?

— Mi-e greu să vă răspund.

— Custodele e aici? întrebai în cele din urmă, simţind că nu voi reuşi să aflu ceva de la el.

— Bineînţeles, Leonid Borisovici. E foarte tulburat de cele întâmplate.

Îl trimisei pe Artiuhin după arhimandrit. Îl găsi repede: se afla la numai câţiva paşi de noi, împreună cu un călugăr bătrân. Era înalt, zvelt, frumos, pitoresc chiar. Ochii lui albaştri şi severi priveau liniştit în aşteptare.

— De ce aţi anunţat miliţia despre furt abia azi? îl întrebai eu.

— Au existat anumite motive.

— Şi anume?

— În ierarhia bisericească există aceeaşi

subordonare ca şi în cea laică, explică el calm şi convingător. De aceea, aflând despre furt, am considerat de datoria mea ca, înainte de toate, să-l înştiinţez pe patriarh şi să acţionez potrivit indicaţiilor sale.

— Înseamnă că el a fost împotrivă să ne anunţaţi imediat?

— Sunteţi înclinat spre concluzii pripite, domnule Kosacevski. Se înţelege că patriarhul n-a fost împotrivă. Dar în momentul constatării furtului el nu se afla în localitate. Plecase la Zvenigorod[3]. Am trimis acolo un curier special. Cum am primit indicaţiile înalt preasfinţiei-sale, am şi telefonat domnului Dubovîţki.

— De ce n-aţi mai controlat de atâta timp sacristia? întrebai iarăşi. Mi se păru că se simţi, cam încurcat. Oare mi se păru doar?

— Am considerat că nu era absolut necesar s-o vizitez prea des.

— După cum vedeţi, a fost o greşeală.

— Pentru greşeala mea sunt gata să răspund în faţa lui Dumnezeu şi a sfântului Sinod.

Se pare că Dimitri era convins că Dumnezeu şi sfântul Sinod nu-i vor cere cu asprime să dea socoteală. De altfel, în locul lor, şi eu mi-aş fi manifestat indulgenţa în ceea ce priveşte controlul sacristiei. E puţin probabil că acest control ar fi împiedicat furtul. Pe de altă parte, neglijarea îndatoririlor pe care le avea nu era deloc în firea lui Dimitri.

— Dumneavoastră bănuiţi pe cineva?

— Treapta mea ierarhică nu-mi dă dreptul să bănuiesc pe nimeni.

---

[3] Oraş-staţiune de odihnă în regiunea Moscovei.

— S-a întocmit o listă o obiectelor dispărute?

— Cred că da. De asta se ocupă bijutierul sacristiei, Kerbel.

— Aveţi încredere deplină în el?

— Kerbel lucrează în atelierul de bijuterii al sacristiei de peste douăzeci de ani. În afară de asta... Neterminându-şi fraza, Dimitri tăcu şi-şi ridică privirea.

Pe burlan, sprijinindu-se cu picioarele de mulura peretelui, cobora un om. Tabla burlanului, ruginită şi acoperită de gheaţă, scârţâia. Picau bucăţi ruginite...

— Ce arătare mai e şi asta?

— Cred că-i Voljanin, răspunse Dubovitki fără convingere.

— Care Voljanin?

— Matrozul... La noi figurează ca agent de categoria a doua.

Cam la doi metri de pământ, Voljanin rămase suspendat în aer câteva clipe, apoi îşi dădu drumul. Călcând uşor cu ciorapii de lână – cizmele se vede că le lăsase în sacristie – se apropie de noi zâmbind şi, descoperindu-şi dinţii de aur, se prezentă glumeţ:

— Frumuseţea şi mândria Balticii revoluţionare, Nikolai Sevostianovici Voljanin.

— De ce ai coborât pe burlan? Doar există scară... Nu e bine, dădu Dubovitki dojenitor din cap.

— Esperiment, tovarăşe Dubovitki.

— Ce fel de experiment?

— O verificare. Am verificat dacă ăia care au curăţat sacristia au putut să ia terţarola asta.

— A, asta era!

— Să respir oleacă, şi mă caţăr iar sus.

— O să-ţi rupi gâtul, intervenii eu. Nu te sfătuiesc să-ţi încerci soarta.

Matrozul mă privi ţintă şi-şi netezi cu palma ciuful ud de sudoare.

— Soarta e o muiere bună!

— Depinde pentru cine...

— Fireşte, pentru marinari. Pe mine, personal, m-a îndrăgit pentru vecie; nu-s în primul an de mariaj cu ea. Aşa că, la revedere sus!

Urmărindu-l cu privirea pe matroz, Dubovitki remarcă melancolic:

— Iată cu ce cadre trebuie să lucrăm, Leonid Borisovici!

În sinea mea, eram de acord cu caracterizarea neexprimată de el, dar subînţeleasă. Asemenea „frăţiori" văzusem destui în Petrograd, când participasem la dezarmarea matrozilor anarhişti din cel de-al doilea echipaj al flotei. Dar Dubovitki spera inutil la o aprobare din partea mea: chiar când avea dreptate, nu-mi puteam reţine antipatia pe care o simţeam faţă de el.

Voljanin se căţăra pe burlan cu îndemânarea unei pisici.

Părea că într-adevăr soarta îi surâdea...

Mă întorsei spre Dimitri.

— Dumneavoastră ne veţi însoţi la cercetări, Aleksandr Vikentievici?

— Dacă trebuie... E drept, sunt aşteptat la palatul sfântului Sinod, dar...

— Atunci nu-mi permit să vă reţin, Aleksandr Vikentievici.

Când arhimandritul plecă, Dubovitki zise mirat:

— După cât se vede, îl cunoaşteţi bine pe înalt preasfinţia sa.

— De aproape douăzeci de ani. A fost profesor la seminarul unde am învăţat şi eu. Numele lui laic era

Aleksandr Vikentievici. Aleksandr Vikentievici Sciukin.

— Ia te uită, cârnul ăla de matroz s-a şi urcat! strigă Artiuhin. Ca o pisică!

Ridicarăm privirea. Voljanin, care de jos părea foarte mic, ne făcu semn cu mâna şi dispăru în golul ferestrei din colţ.

„Ce pui de lele”, gândi eu şi spusei:

— Aţi avut noroc, Vitali Olegovici, cu completarea cadrelor. Ce băieţi îndrăzneţi v-au trimis!

— Da, da, îndrăzneţi, aprobă cu voce acră Dubovitki.

III

Am trecut pe lângă dulapurile demontate, aşezate de-a lungul peretelui şi acoperite cu o rogojină.

În încăperea întunecoasă şi cu aer stătut mirosea a praf, a untdelemn de candelă şi a ceva ars. Pe pereţii de piatră se aşternuseră înfloriturі de funingine. Sub picioare trosnea sticla spartă. Toată duşumeaua era presărată cu cioburi. În apropierea nişei dreptunghiulare, adânci, erau aruncate capete de frânghie şi bucăţi dintr-o pânză de prelată. Se mai găseau câteva mucuri de ţigară, un ciocan, o cupă aurită, turtită, o sticlă cu un lichid, pe jumătate goală.

— Se pare că aici au împachetat hoţii obiectele furate, observă Dubovitki.

— Întotdeauna v-am admirat perspicacitatea, Vitali Olegovici.

Dubovitki roşi, vru să-şi scoată în grabă portţigaretul, dar se răzgândi la timp şi-l puse înapoi în buzunar: în sacristie nu se putea fuma...

— Sunteţi bogat în ţigări? Ţigările, ca şi parfumul,

erau de calitate superioară. Demult nu fumasem asemenea ţigări...

În apropierea ferestrei se afla o grămadă de odăjdii boţite, din brocart, pluş şi mătase. Ajutorul administratorului sacristiei, un călugăr ciupit de vărsat, şi cu un potcap decolorat, aduse grăbit o lampă. Dar şi fără ea se vedea bine sclipirea hiacintului de pe mantiile de arhiereu, cu tablele legii brodate pe catifea şi prinse pe piept; epitafuri cusute cu aur; vechi sfite greceşti, înalte cât un stat de om, cu decupaje pentru cap; veşminte ale ierarhilor bisericii pravoslavnice – sacose şi feloane ţesute cu cruciuliţe.

Cândva, la un examen la seminar, mă frecaseră bine în legătură cu veşmintele bisericeşti. Examinatorul, un bătrânel sfrijit şi veninos, pe care-l chinuia întruna sughiţul, ţinea cu tot dinadinsul, din nu ştiu ce motive, ori poate tocmai din pricina firii sale răutăcioase, să mă trântească la examen.

„Ce simbolizează sfita, doar e felon...?” şi-a dus el cornetul acustic la ureche, îndoindu-se într-un semn de întrebare.

„Ca să-şi bată joc de mântuitor, am turuit eu, ostaşii l-au îmbrăcat într-o zdreanţă aspră, cu o despicătură pentru cap. De aceea, arătând veneraţie pentru chinurile răstignitului, biserica a recunoscut această îmbrăcăminte ca veşmânt sfânt. Acesta aminteşte iereului că, în slujirea lui, el înfăţişează pe Domnul şi de aceea trebuie să întrupeze adevărul în toate activităţile sale.”

„Ce cuvinte trebuie să rostească iereul când îl îmbracă?”

„Cuvintele din psalm: Preoţii tăi, Doamne, se vor îmbrăca întru dreptate şi cuvioşii tăi cu bucurie se vor

bucura.”

Bătrânelul a sughiţat nemulţumit şi mi-a pus altă întrebare:

„Ce simbolizează mantia episcopală?”

„După lămuririle lui Simeon Solunski, mantia simbolizează forţa atotcuprinzătoare a Domnului...”

Şi tot aşa m-a frecat bătrânelul de m-au trecut şapte ape, dar la sfârşit mi-a dat cea mai mare notă.

Nu mult după aceea, Aleksandr Vikentievici Sciukin călugărindu-se şi devenind Dimitri, a ştiut să bage în capul sec al seminariştilor asemenea înţelepciune...

Interesant, ce ar fi spus veninosul bătrânel văzând această grămadă?

Călugărul cu faţa ciupită de vărsat se lăsă în genunchi cu opinteli şi scoase din mormanul de odăjdii un sacos din brocart cu un epitrahil cusut pe deasupra, ceea ce era o dovadă că sacosul aparţinea patriarhului. Netezi brocartul cu mâna şi se ridică tot opintindu-se.

— Sacosul aparţine primului patriarh al Rusiei, înalt preasfinţitul Iov, zise el. L-au profanat blasfematorii... Clopoţeii de aur i-au tăiat, au tăiat inelele, au furat perlele...

— Douăsprezece perle mari, între zece şi şaisprezece carate fiecare, ajunse până la noi ecoul unei voci dogite.

Cel care vorbise era un om scund, dar cu un cap prea mare pe nişte umeri înguşti şi slabi. Stătea în spatele călugărului. Nu-l văzusem şi nici nu-l auzisem cum se apropiase de noi. Lucrul acesta era cu atât mai inexplicabil, cu cât fiecare pas în cameră scârţâia pe sticla spartă.

— Cu cine am onoarea? întrebă Dubovitki.

— Kerbel. Bijutierul sacristiei patriarhiei, Fiodor

Karlovici Kerbel.

Era îmbrăcat într-un macferlan lung, de culoare închisă, desfăcut la poale, semănând cu o ciupercă neagră inexistentă în natură. Purta ochelari şi avea faţa puhavă cu obrajii atârnaţi, iar în ochi îi citeai o rătăcire tainică. Îl întrebai dacă făcuse inventarul obiectelor furate. Într-adevăr, lista era întocmită, iar o copie a ei fusese trimisă lui Kartaşov.

— Originalul e la dumneavoastră?

— Nu, e la agenţii miliţiei judiciare.

— Ei unde sunt?

— În atelierul de bijuterii al sacristiei.

— Atunci duceţi-vă şi aşteptaţi-ne acolo. Venim şi noi imediat.

Kerbel dispăru neauzit, aşa cum sosise.

— Ciudat om, zise Dubovitki, iar Artiuhin, care până atunci tăcuse contrar obiceiurilor sale, îşi dădu cu părerea:

— Ciudat, neciudat, dar parcă i-a cam luat cineva minţile. Îmi amintesc de unul, sărac cu duhul, exact ca ăsta. Trăia în mizerie, din te miri ce. Îl întărâtau zicându-i Fiodor. Numai că ăl de aici are picioare mai tinere, e mai iute.

Am străbătut toate sălile şi pretutindeni ne însoţea trosnetul neplăcut al cioburilor de sticlă.

Ne-am oprit mai mult la fereastra din colţ, cu zăbreaua tăiată şi cu oblonul metalic smuls cu balamale cu tot. De aici se vedea bine pălăria clopotului-ţar, precum şi palatul Sinodului cu biserica Sfinţii Apostoli dispusă pe diagonală.

Artiuhin ridică de pe podea zăbreaua tăiată şi nişte bucăţi de frânghie legate de ea. Frânghia era din cânepă răsucită în două şi impregnată cu smoală. O frânghie zdravănă. Era limpede că cel care tăiase

vergelele, ca să nu se prăbuşească, se legase cu ea. Oblonul îl smulsese cu ajutorul unui drug de lemn, pe care îl aruncase pe duşumea. Tezaurul fusese împachetat în pânză de prelată şi coborât pe frânghie. Din partea cealaltă, unde se afla santinela, fereastra aceasta nu se observă.

— Tăierea s-a făcut de jos în sus, spuse Dobovițki, cercetând minuţios zăbreaua. Pentru o astfel de deducţie nu era nevoie să termini facultatea de drept a Universităţii din Moscova. Până şi eu, student cu învăţătura neterminată la şcoala superioară juridică Demidov, am observat cum se făcuse tăierea.

— Cine se mai ocupă de cercetarea furtului, în afară de Voljanin?

Dubovițki îi numi pe inspectorul Borin şi pe agentul de categoria întâi Pavel Suhov. Îi cunoşteam pe amândoi. Borin era inspector în raionul Rogojsko-Simonovski. Era un poliţist experimentat şi îşi începuse slujba în poliţia judiciară încă pe la sfârşitul secolului trecut. După câte ştiam, înclinase spre monarhişti, dar asta nu-l împiedica să lucreze cinstit atât în timpul guvernului provizoriu, cât şi în timpul puterii sovietice. De aceea, în noiembrie o mie nouă sute şaptesprezece, când mă ocupasem de epurarea aparatului miliţienesc, îl menţinusem în funcţie. În ceea ce-l privea pe Pavel Suhov, acesta era un băiat de-al nostru, bolşevic, fost muncitor. În timpul luptelor de la Moscova comandase un detaşament care, împreună cu Garda roşie a uzinei „Tilmans”, luptase în Piaţa Kudrinski.

Cu asprimea lui tinerească şi în acelaşi timp cu sfiiciunea tinerească, Suhov îmi plăcea prin maximalismul lui şi prin extraordinara atracţie spre ştiinţă. Se interesa de toate: ştiinţe juridice, creşterea

cailor, filosofie, tâmplărie, teologie şi industria textilă. Cartea o venera cum venerează credinciosul icoana. Avea în spatele său cinci sau şase clase de gimnaziu şi, printre cei care au completat miliţia după octombrie, era considerat unul dintre cei mai instruiţi.

— Alegerea nu-i rea, observai eu.

Dubovitki se simţi flatat. Puse la o parte zăbreaua cu „tăietura care merge de jos în sus”, îşi scutură mâinile şi le şterse meticulos cu batista. Aceasta emana un miros dens de parfum şi Artiuhin strănută.

— Să fiţi sănătos, îi ură politicos Dubovitki, catadicsind să coboare la nivelul scăzut de cultură al maselor revoluţionare.

— Vă foarte mulţumesc, răspunse Artiuhin tot atât de politicos şi-şi suflă elegant nasul, slujindu-se de două degete şi întinzându-l graţios pe cel mic. După front fusese trei luni în detaşamentul care păzea familia ţaristă la Tobolsk şi „învăţase de-a fir-a-păr eticheta de la curte”, aşa că aprecia foarte mult „fineţea şi alte asemenea delicateţe”.

— Sângerosul ţar, Nikolai Aleksandrovici, şi consoarta sa, Aleksandra Fiodorovna, aveau şi ei înclinaţie spre purtări galante, remarcă el amabil, ştergându-şi nasul cu manşeta mantalei.

— Doriţi să intraţi în atelierul de bijuterii, Leonid Borisovici? întrebă Dubovitki.

— Neapărat. Doar trebuie să discut cu colaboratorii dumneavoastră. Poate că ei, în afara „direcţiei de tăiere”, au reuşit să găsească şi altceva...

Reprezentantul intelectualităţii liberale se crispă, dar tăcu. Călugărul ciupit de vărsat ne conduse în atelier.

Voljanin, cu o bucată de slănină tăiată pe masă, se ridică agale.

— Nu doriţi să îmbucaţi ceva? întrebă el, arătându-şi dinţii. Se vedea că dinţii de aur sunt mândria lui şi nu scăpa niciun prilej să şi-i etaleze.

— De îmbucat nu vrem. Suntem în exerciţiul funcţiunii, răspunse grav Artiuhin. Iar dinţii tăi de metal preţios, cârnule-matroz, să-i păstrezi pentru muieri. Pentru noi nu fac doi bani. Dinţii de aur sunt o moştenire a regimului de altădată şi poporul dezrobit o respinge categoric.

La o astfel de replică, Voljanin nu se aştepta.

— Nerod eşti, măi pifane, cabestanul mumii tale! Aceşti dinţi, dacă vrei să ştii, sunt puşi din aurul rechiziţionat de la contrarevoluţionari, ca răsplată pentru faptele mele eroice revoluţionare, în locul celor pierduţi în încleştarea sângeroasă cu duşmanul. Şi nu mi-s puşi să mă fălesc cu ei, ci să am cu ce mânca.

Suhov, care se căznea cu procesul-verbal, râse şi confirmă:

— Nu minte. Mi-au povestit marinarii din Baltica.

Atelierul părea că-i unica încăpere unde nu se simţea jalea şi prăpădul. Mă rog, cu toată dezordinea, aici era chiar plăcut. Policandru, jaluzele la ferestre, scaune tapiţate. Lângă perete se afla o lampă, iar în faţa acesteia un glob luminos, o retortă cu o soluţie de sulf feros şi acid azotic. Alături era instalat un banc cu o margine mică, joasă, din lemn şi cu un decupaj semirotund în faţă. Pe el, diverse instrumente şi dispozitive pentru bijutier: o placă de trefilat sârmă de aur şi de laminat, rigle metalice, scafe, mojare, şublere şi câteva vergele de oţel pentru ştemuit. Pe altă masă, la care şedea Voljanin, era montat un strunguleţ cu perii rotunde, aidoma unuia mare, un cântar hidrostatic şi un areometru. Peretele opus era

acoperit cu dulăpioare mici de stejar.

Îmi atrase atenţia o cutie îngustă aproape plină cu pământ.

— Asta pentru ce e?

— Pentru pietrele preţioase, îmi şopti cineva la ureche. Mă întorsei. În spatele meu stătea Kerbel. Apăruse din nou ca din pământ: poate, împreună cu aburii, din ciocul ceainicului clocotitor, deasupra căruia vrăjea matrozul, poate din mojarul de porţelan pe care-l cerceta Artiuhin. Capul masiv al bijutierului se legăna încet pe gâtul lui subţire, parcă neadaptat pentru asemenea greutate. Aveai impresia că-i trebuia un mare efort să-l ţină în poziţie verticală.

— N-aţi lucrat cumva la circ?

— Nu, n-am avut de-a face cu circul. Tatăl meu a lucrat la o fabrică de şlefuit pietre preţioase în Amsterdam, iar după aceea la o fabrică de bijuterii în Rusia. Nici eu n-am cunoscut alt meşteşug decât cel de bijutier. La circ n-am lucrat.

— Atunci, pentru ce-i această cutie?

Kerbel luă un bulgăre de pământ şi-l sfărâmă între degete.

— Dumneavoastră o să muriţi. Şi eu am să mor. Toată lumea moare. Numai briliantele sunt fără de moarte, rosti el adresându-se nu mie, ci unui interlocutor invizibil. Am avut fericitul prilej să văd „Sancy”[4]. Cândva, el împodobea coiful lui Carol Temerarul. Când Carol a murit, un soldat a smuls briliantul din coiful lui şi l-a vândut cu un gulden unui pastor. Pastorul nu l-a recunoscut şi l-a cedat pe un gulden şi jumătate unui marchitan... Apoi „Sancy” a

[4] Briliant de origine indiană, de mărimea unui sâmbure de piersică. Are 55 de carate. Prima dată a aparţinut lui Nicolas Harley de Sancy.

ajuns în tezaurul regelui Portugaliei, Antonio. L-au mai stăpânit Henric al IV-lea, Maria de Medici... Înainte de a aparţine împăratului rus, a fost păstrat în caseta ducesei Berry, apoi într-o cutie metalică la marele comerciant Jean Fridelein şi, în fine, la fabricantul Demidov... „Sancy” a avut cam o sută de stăpâni. Oasele lor au putrezit de mult, dar acest briliant, care are acum aproape patru sute cincizeci de ani, e viu şi la fel de frumos ca în ziua sa de naştere... Buzele fără sânge ale lui Kerbel se întinseră într-un zâmbet. Părea pe deplin mulţumit că pietrele supravieţuiesc oamenilor.

— Eu vorbeam de cutia asta, îi amintii.

— Da, despre această cutie e vorba, căzu el de acord. Şi eu v-am spus că pietrele preţioase sunt fără de moarte. Ăsta e un adevăr. Dar unele pietre îmbătrânesc şi sunt susceptibile bolilor. Nu, nu briliantele, ci altele. Unele îşi pierd culoarea lor nobilă: *rubis balais*-ul, crisoprazul, opalul, safirul de Miass... Ca să-i redai tinereţea peruzelei, piatra se pune în apă fierbinte cu săpun sau se dă unui gâscan s-o înghită. Iar topazurile galbene braziliene se pun în pâinea care se coace. Dar majoritatea pietrelor se tratează cu pământ reavăn. Începeam acum să înţeleg câte ceva. Pământul, continuă Kerbel, înapoiază nestematelor tinereţea. Iată, priviţi. Şi el apropie de ochii mei o piatră ovală de culoare roz-închis, de mărimea unui bob de fasole. Admiraţi densitatea culorii, reflexele şi jocul apelor. Acesta e un *rubis balais,* o piatră foarte apreciată de bijutierii francezi şi care ocupă un loc de seamă în tiara papei de la Roma. În sacristia patriarhiei sunt trei asemenea pietre. Aceasta înfrumuseţa toiagul patriarhului Adrian. Cu vreo trei luni în urmă, nestemata suferea

de acum de neputinţa bătrânească. Am îngropat-o aici în pământ, în această despărţitură, şi am dres pământul cu un praf pe care l-am moştenit de la tatăl meu. Şi iat-o, e din nou tânără...

— Pietrele se aflau în această cutie în timpul furtului?

— Desigur.

— Şi au fost furate?

— Nu. Nimeni nu s-a atins de cutie şi n-a răscolit pământul.

— Se vede că printre hoţi n-au existat cunoscători în arta bijutierului, se auzi vocea lui Borin, care urmărise atent discuţia.

Nu era cine ştie ce constatare, dar totuşi era ceva...

— La ce preţ se ridică, aproximativ, pietrele furate? îl întrebai pe Kerbel.

Nu ştiu dacă râse sau tuşi.

— Frumuseţea, ca şi harul lui Dumnezeu, nu poate fi evaluată în bani. Spuneţi-mi cât costă darurile sfântului duh, cerul, stelele, soarele? Ele n-au preţ.

— Soarele, stele şi darurile sfântului duh nu se expun în vitrinele magazinelor de bijuterii. Cât ar fi plătit pe pietrele furate un comerciant de bijuterii?

— Opt, zece, poate douăsprezece milioane de ruble, aprecie cu indiferenţă Kerbel. Nu ştiu...

Observând că informaţiile despre „tăierea de jos în sus” fuseseră menţionate în procesul-verbal de constatare la faţa locului, Dubovitki îşi consideră misiunea terminată. Sub pretextul unor treburi care nu puteau fi amânate, plecă împreună cu Suhov şi Voljanin. Pe Kerbel parcă-l înghiţise pământul: ori plecase, ori se pulverizase în aer.

Cu pieptul proptit de banc, Artiuhin îşi bea liniştit

ceaiul. Îl bea din farfurioară, răsfirându-şi degetele grase şi păroase, sorbind şi trosnind zahărul între dinţi.

— Doriţi mai întâi să studiaţi procesele-verbale? mă întrebă Borin, nu fără ironie.

— Nu. Mai întâi vreau să stăm de vorbă.

— Cum doriţi, zâmbi el, întinzându-şi înainte barbişonul uşor încărunţit. Era tot atât de îngrijit ca şi al lui Dubovitki. În general se asemănau între ei prin comportamentul plin de respect faţă de exteriorul lor. Dar asemănarea se limita la atât. Lui Borin, vlăstar al aristocraţiei scăpătate, se părea că-i fusese dat să îndure destule chinuri şi umilinţe. Spre deosebire de Dubovitki, acest domn irascibil ştia bine ce-i amarul.

— Consider de datoria mea să vă raportez, zise el, că deocamdată n-avem cu ce ne lăuda. Hârtii din belşug, dar fără nicio utilitate.

— Hoţii au lăsat vreo urmă?

— N-o să pot afirma niciodată că au lăsat o urmă. Au lăsat atâtea că ajung pentru zece infracţiuni. Am descoperit, de exemplu, o mulţime de amprente digitale. Domnul Voljanin a emis o ipoteză deloc lipsită de interes în legătură cu nodurile de pe zăbrea. Noduri marinăreşti, aşa-zise „de terţarolă”. Deci se poate presupune, într-o oarecare măsură, că unul dintre infractori era cunoscător în treburile marinăreşti. Ce ordonaţi să întreprind în consecinţă? Nu dispunem de registrul de cartotecă al criminalilor. Registrele au fost distruse de mulţime încă din martie o mie nouă sute şaptesprezece. Tot atunci am rămas şi fără agentură. Domnul Dubovitki consideră agentura drept o ruşine pentru democraţia rusă... Şi, în sfârşit, ţineţi seama de condiţiile din Moscova după amnistia anunţată de guvernul provizoriu. Noi nu

prididim nici măcar să înregistrăm infracţiunile comise, darmite să-i şi prindem pe infractori! Suntem nişte neputincioşi. Până la revoluţie ştiam: ăsta-i hoţ de buzunare şi unul ca ăsta nu va participa niciodată la un jaf. Ăsta-i spărgător specializat în furturi din locuinţe. Dar azi hoţii de buzunare se ţin de banditism, spărgătorii au ajuns să comită crime sângeroase...

L-am lăsat să termine ce avea de spus şi apoi mi-am scos ceasul din buzunar.

— Acum ascultaţi-mă pe mine. Dumneavoastră, stimate Piotr Petrovici, mi-aţi vorbit cincisprezece minute. Am bătut cu degetul în cadranul ceasului. Exact cincisprezece minute şi nu mi-aţi spus aproape nimic din ceea ce ne-ar fi interesat.

— Permiteţi-mi... se precipită Borin, dar îl întrerupsei.

— Nu, nu vă permit, Piotr Petrovici. Regret profund, dar sunt nevoit să vă amintesc că vă aflaţi în exerciţiul funcţiunii şi raportaţi şefului dumneavoastră, locţiitorul preşedintelui Sovietului miliţiei din Moscova, situaţia de fapt. Pentru viitor vă rog să ţineţi seama că veţi lucra direct sub conducerea mea, dat fiind că această anchetă mi-a fost încredinţată mie. Aflaţi că sunt obişnuit să preţuiesc timpul şi n-am intenţia să vă ascult reflecţiile dumneavoastră în legătură cu probleme care n-au nicio tangenţă cu cazul în speţă.

Se aşternu tăcerea. Artiuhin puse pe masă farfurioara cu ceai. Borin păli. Apoi faţa îi fu cuprinsă de pete roşietice.

— Dacă doriţi, puteţi să fumaţi, îi îngăduii eu. Se spune că asta linişteşte nervii.

Se vedea că fostul poliţist avea nevoie de un efort

extraordinar ca să se abţină. Totuşi se abţinu: călirea lui de-a lungul anilor îşi spusese cuvântul. Vechiul regim ştia să-şi educe funcţionarii: nici perioada lui Kerenski nu-i alterase...

— Prin urmare?

Borin scoase din sertarul mesei o casetă spartă, confecţionată din plăcuţe de lemn verde american. Era căptuşită în interior cu mătase gri, gofrată, iar exteriorul era încrustat cu fildeş. Pe capacul verde-deschis zâmbea o femeie goală, în care ţintea cu arcul un amoraş dolofan, ca un cozonăcel de dinainte de război. Femeia avea picioare lungi, bine făcute. Cu o mână îşi acoperea pudică sânii, iar cu degetele celeilalte se sprijinea de colţul unei stânci.

— Sper că asta va prezenta un interes direct, domnule Kosacevski?

Caseta, mai bine zis bucăţele din ea, o descoperise inspectorul în zăpadă, sub fereastra spartă a sacristiei. Nu figura în lista obiectelor furate, dar era şi greu de presupus că acest obiect, cu asemenea subiect frivol, ar fi aparţinut sacristiei.

— Ce presupuneţi?

— Pentru început ar trebui să găsim proprietarul. După lucrătura în fildeş e unicat şi mai are şi blazonul stăpânului.

— Atunci ocupaţi-vă de casetă. Mă uitai la ceas. Ajutorul custodelui sacristiei mă informă că patriarhul Tihon dorea să se întâlnească cu mine. N-ar fi fost politicos să obligi capul bisericii pravoslavnice ruseşti să aştepte.

Dar discuţia cu Tihon n-avea să aibă loc...

IV

Funcţionarul de la cancelaria patriarhiei din Moscova rămăsese la câţiva paşi de masa la care mă instalasem.

— A telefonat secretarul înalt preasfinţiei-sale. Patriarhului îi pare foarte rău că nu poate sosi la Kremlin. Desigur, va fi bucuros să vă vadă mâine la schitul Troiţki. Ce dispuneţi să-i transmit?

— Transmiteţi-i patriarhului că-i împărtăşesc părerea de rău. Şi vă mai rog să-i transmiteţi că accesul vizitatorilor în clădirea Sovietului miliţiei are loc zilnic de la ora trei după-amiază. Îl va conduce la mine santinela.

Funcţionarul mă privi contrariat.

— Şi îngrijiţi-vă puţin de cerneala asta. La dumneavoastră s-a evaporat de tot.

— Doriţi să fie roşie? rosti el categoric. Probabil presupunea că comisarii bolşevici preferă totul numai roşu.

— Neagră. Cu tenta cea mai monahică. Şi hârtie.

Discuţia avea loc într-o cameră mare şi cam părăginită, unde, în aşteptarea patriarhului, mă gândeam să pregătesc pentru Rîcealov, preşedintele Sovietului miliţiei, informarea despre jaful sacristiei.

Camera nu se deosebea cu nimic de alte încăperi ale cancelariilor. Jumătate de masă era ocupată de un serviciu masiv de scris şi de un accesoriu absolut necesar unei instituţii din vechea Rusie – o prismă triunghiulară pe care erau lipite trei cunoscute ucaze ale lui Petru, ce instituiau legea şi ordinea în vecii vecilor.

„...În zadar scrii legi dacă nu le respecţi sau te joci cu ele cum faci cu cărţile, rânduind culoare lângă culoare. Nicăieri în lume nu există ce a fost la noi şi

ce în parte mai e şi acum când se depune multă osârdie pentru a submina prin orice tertipuri fortăreaţa adevărului”.

Ucazurile de pe prismă se îngălbeniseră: nu mai fuseseră înnoite de la Revoluţia din februarie.

Un servitor ghebos aduse cerneală şi o turnă în călimări. Convingându-se că nu-mi mai trebuie nimic, ieşi din cameră, închizând cu grijă uşa.

Nu mai scrisesem nici informări, nici rapoarte. Mă ocupasem de propagandă, stătusem la închisoare, ţinusem discursuri la mitinguri, trăsesem cu puşca. Cât despre informări... Era un gen de activitate nou pentru mine, aşa că m-am apucat de treaba asta cu o anumită prudenţă, deşi aveam în faţă modelele epistolare ale lui Kerbel şi ale lui Kartaşov.

„Prin prezenta vă facem cunoscut că...” Prima frază părea că ieşise. Mai departe însă merse mai anevoie. Poticnindu-mă în cuvinte de legătură şi în formulări plicticoase, cum ar fi „care”, „cele arătate mai sus”, „mai jos menţionate”, rupsei câteva foi de hârtie, dar până la urmă reuşii să scriu informarea.

Era ora unu şi încă nu apucasem să-mi iau gustarea. De altfel, nu mă puteam gândi la mâncare. În apogeul efortului meu creator îmi telefonă Rîcealov. Mă aştepta la ora două. Asta însemna că trebuia să fiu la el nu la două şi jumătate şi nici la trei, ci fix la două, niciun minut mai devreme sau mai târziu.

Cândva mi se păruse că toată viaţa preşedintelui Sovietului miliţiei era canalizată spre combaterea cunoscutei zicale că ora rusească e lungă. În concepţia lui, ora rusească nu se deosebea cu nimic de cea nemţească sau cea englezească şi avea exact şaizeci de minute. Aceasta, desigur, era o

neînţelegere a zicalei, care decurgea din unele particularităţi ale caracterului lui Rîcealov.

De obicei, în ilegalitate numele conspirative se dădeau după unele indicii întâmplătoare. Numele conspirativ al lui Rîcealov însă – „Contabilul” – făcea aluzie la pedantismul, la punctualitatea şi la disciplina lăuntrică specifice lui.

Ne cunoscuserăm în o mie nouă sute patru, când conducea un cerc marxist, pe care-l frecventam cu încă un coleg de la seminar. De apropiat însă ne-am apropiat abia în timpul exilului.

În o mie nouă sute cinci, la Moscova, pentru participarea mea la revoluţia armată din decembrie am fost chemat în faţa judecăţii, în toiul reacţiunii stolăpiniste şi puteam să termin cu spânzurătoarea. Dar am avut noroc: doi martori îşi schimbaseră depoziţiile, iar unul, cel mai periculos, îşi dăduse duhul în ajunul procesului. Pe scurt, am scăpat cu exilul.

Pe anchetator, sentinţa îl dezamăgise. Se chinuise cu mine vreo trei luni şi, desigur, era în drept să conteze pe mai mult. Era un ins puhav, suferind de pletoră, avea neînţelegeri familiale şi era nedreptăţit de şefi. Şi acum încă un necaz...

„Nu vă necăjiţi, încercasem eu să-l liniştesc. Se spune că la Tobolsk exilaţii mor ca muştele”.

„Dumneata nu vei muri, rostise el trist. Eşti tânăr, zdravăn, plesneşti de sănătate. De ce n-ai trăi? Acolo e oraş de gubernie, intelectuali, societate cumpătată, gimnaziu... De loc, sunt şi eu de acolo şi ştiu. E Petersburgul Siberiei, dacă doreşti să ştii!”

Nu m-au lăsat însă în „Petersburgul Siberiei”. S-au descotorosit de mine în satul Samarsk. Şi acolo m-am simţit chiar bine. După mulţi ani de peregrinări, tot

schimbând celula de închisoare cu o locuinţă conspirativă, iar aceasta din nou cu celula, exilul era pentru mine o odihnă binevenită. M-am instalat în casa tatălui lui Artiuhin, Parfenti Sazonovici, un om serios şi aşezat. Artiuhin-tatăl ţinea un atelier meşteşugăresc, unde, împreună cu fiii şi ginerii, lucra cele mai bune cercuri de roţi, tălpi pentru săniile în „maniera Tomsk” şi cercuri de lemn pentru înhămat caii la hulube, produse care se şi numeau: „de-ale lui Artiuhin”. Când Rîcealov a sosit în Samarsk cu o nouă grupă de exilaţi, lucram în acest atelier.

L-am adus imediat la mine. Era într-o dimineaţă. Iar seara, când am trecut pe la el, după muncă, odaia în care se instalase căpătase deja un specific „rîcealovskian”: nimic de prisos, numai strictul necesar. Pe perete, o foaie de hârtie liniată în coloane, prinsă în pioneze (după părerea mea, Rîcealov le adusese de la Moscova; în prăvăliile din Samarsk nu găseai asemenea pioneze).

„E calendarul zilei, îmi explicase el. Ca să nu decazi, trebuie să-ţi organizezi din capul locului timpul. Mai ales în exil e necesară disciplina personală”.

„Disciplina personală” era expresia favorită a lui Rîcealov.

„După cum vezi, aici e prevăzut totul”, zisese el. Într-adevăr, orarul de pe perete prevedea totul: gimnastica de dimineaţă, micul dejun, activitatea la atelier, timpul pentru studiul unei limbi străine şi al economiei politice şi timpul pentru a ţine legătura cu tovarăşii de exil. Cel mai mult m-a impresionat faptul că pentru somn erau prevăzute nu şase sau şapte ore, ci şase ore şi treizeci de minute. Pe mine, aceste treizeci de minute m-au dat gata.

„Eu personal aş fi rezervat somnului nu şase ore şi treizeci de minute, ci şase ore şi treizeci şi cinci”, glumisem prudent.

„Nu, răspunse el serios, cinci minute în plus nu ajută la nimic. E suficient şi atât.”

Eram convins că graficul vieţii lui, conceput cu atâta exactitate, se va duce dracului, dacă nu peste o zi, atunci în mod sigur peste o săptămână. Dar mă înşelasem. Într-o jumătate de an de viaţă dusă în comun, o singură dată Rîcealov şi-a permis o abatere neînsemnată de la „graficul zilei”. Asta s-a întâmplat când se pregătise evadarea din Samarsk a anarhistei de douăzeci de ani, frumoasa Roza Ştern. Planul evadării fusese pregătit până în cete mai mici detalii de Rîcealov, care prevăzuse toate situaţiile posibile şi imposibile. Fusese un plan model, iar eu, părăsind înainte de termen Tobolskul, mă inspirasem în multe din el.

Dar Rîcealov avea să mă impresioneze cel mai mult după octombrie. Devenind preşedintele Sovietului miliţiei populare din Moscova, el nu s-a abătut nici cu o iotă de la principiile sale. Moscova fusese cuprinsă de vâltoarea actelor de naţionalizare, a confiscărilor, municipalizării, pogromurilor dezlănţuite la beţie, a mitingurilor, demonstraţiilor, atacurilor, jafurilor şi crimelor. Sovietul dumelor raionale se plângea de creşterea criminalităţii, serviciul de rechiziţii al Sovietului deputaţilor solicita sechestrarea prăvăliilor unde se încălcau regulile comerţului, consiliul spaţiului locativ insista ca miliţia să fie evacuată imediat din locuinţele de stat ale greviştilor salariaţi ai statului, iar uniunea rândaşilor cerea să li se dea arme... Ordonanţe, telefoane, curieri, toate ocupau un timp lung cât nopţile de iarnă, mandate, razii,

şedinţe, consfătuiri...

La mansarda Sovietului din Moscova însă, în fostul oficiu al casei guvernatorului general, era atârnată o foaie de hârtie cu rubricile orarului preşedintelui Sovietului miliţiei. De această foaie, ca de o imensă stâncă de granit, se spărgeau, asemenea unor valuri furioase, cererile, indicaţiile, consfătuirile şi şedinţele.

Se pare că Rîcealov era unicul om din capitală care, în acele condiţii neobişnuite, izbutea să-şi organizeze timpul şi, pe nişte căi de nimeni cunoscute, să facă tot ce se cerea unui preşedinte al Sovietului miliţiei.

Desigur, nu-i frumos să invidiezi pe nimeni, dar pe Rîcealov îl invidiam.

Am citit încă o dată informarea pe care o scrisesem. Mi s-a părut că, pentru început, nu ieşise rău. Am semnat-o şi i-am pus data.

DIN INFORMAREA LUI L. B. KOSACEVSKI CĂTRE PREŞEDINTELE SOVIETULUI MILIŢIEI DIN MOSCOVA

„...După cum se vede din inventarul anexat, întocmit de bijutierul Kerbel, din sacristia patriarhiei din Kremlinul Moscovei au fost furate, în afară de cruci acordate ca distincţii clericilor, perle şi pietre nestemate, încă o sută nouăzeci şi unu de obiecte. Suma totală a prejudiciului se ridică la treizeci de milioane ruble-aur.

Au fost furate unele îmbrăcăminţi din metale preţioase ale icoanelor, potire de aur şi de argint, engolpioane aparţinând ierarhilor bisericii, mânere în formă de şarpe ale toiagelor patriarhilor ruşi,

cădelniţe şi diverse daruri ale ţarilor.

Au fost tăiate şi furate ornamentele a şase mitre patriarhale, patru sacose şi acoperămintele de pe criptele ţarilor. Astfel, de la acoperământul criptei lui Mihail Romanov a fost descusută crucea cu braţele în T, formată din iconiţe miniaturale de aur, cu lucrătură bizantină, şi chenarul din pluş verde cusut cu perle.

De asemenea a suferit pagube şi tezaurul catedralei Uspenski, din care fuseseră transferate în sacristia patriarhiei numeroase obiecte. Printre altele au dispărut relicvariile pentru veşmintele lui Isus Hristos şi ale Fecioarei Maria.

După părerea generală a specialiştilor, aproape fiecare obiect reprezintă o mare valoare istorică, artistică şi bănească. Consider necesar să subliniez în mod deosebit dispariţia unor obiecte unicate, remarcate de expertul miliţiei judiciare, profesorul de istorie a artelor frumoase, Kartaşov, şi de bijutierul sacristiei, Kerbel. Astfel:

1. FERECĂTURILE DE AUR ALE EVANGHELIEI DIN SECOLUL AL XII-LEA

Greutatea ferecăturii e de aproximativ un pud[5]. Ferecătura primei scoarţe reprezintă pe Isus Hristos răstignit, iar a celei de a doua, pe cei doisprezece apostoli. Deasupra capului lui Hristos se află un briliant cu vârf prelungit. Chipul în sine e conturat cu diamante. În colţurile scoarţelor ferecate se află de asemenea montate pietre preţioase.

Ambele scoarţe sunt ştanţate pe partea exterioară cu ornamente complicate.

[5] 16,381 kg.

2. ENGOLPIONUL OVAL, PANDANTIV, DIN SMARALD PERUAN MASIV VERDE-ÎNCHIS, CU MONTURA DE AUR

Smaraldul are patruzeci şi nouă de carate. Engolpionul, de fapt, este o camee, adică o piatră preţioasă sculptată cu imaginea în relief. Smaraldul este şlefuit sub forma unui *cabochon*[6] gol înăuntru, ca o farfurioară. Basorelieful reprezintă scena adormirii Maicii Domnului.

3. CHIVOTUL (VAS DE METAL PREŢIOS, ÎN FORMA DE BISERICA, ÎN CARE SE PĂSTREAZĂ CUMINECĂTURA) DIN SECOLUL AL XV-LEA

Aparţinea catedralei Uspenski. Etajul de jos al bisericii rotunde este format din chipurile evangheliştilor şi ale apostolilor.

Chipurile sunt lucrate din aur. Tot din aur este şi crucea cu braţe egale, având patru safire, din vârful chivotului.

4. MITRA (COROANA) PATRIARHULUI NIKON

După cum se ştie, Nikon considera că „preoţia este mai presus decât împărăţia” şi compara puterea clericală cu soarele, iar împărăţia doar cu luna, care reflectă lumina soarelui, iar el se intitula „marele suveran”. De aceea, mitra lui aminteşte, prin formă şi prin bogăţia podoabelor, de coroana ţarilor (vezi desenul mitrei executat de Kartaşov).

Confecţionată din brocart de aur, mitra e

[6] Piatră preţioasă şlefuită dar netăiată.

încununată cu o cruce bizantină şi împodobită cu perle suspendate.

Partea de jos are forma unui cerc cu plăcuţe din aur filigranat. În centrul cercului – pe un email verde cu un ornament alb şi contururi din aur în jurul crucii cu braţele în T – se află un safir mare de formă ovală.

Pe mijlocul mitrei, pe o placă de aur cu arabescuri, sunt montate trei perle negre (în amintirea celor trei copii ai lui Nikon; după moartea lor, el şi soţia lui s-au călugărit). Marginile plăcii sunt ornamentate cu cinci briliante mari.

Crucea care încununează mitra lui Nikon este turnată din aur şi fixată pe o bandă arcuită de argint, smălţuită şi aurită, care se uneşte cu cercul de aur de pe marginea mitrei. În centrul crucii se află o perlă mare, rotundă, de culoare cenuşie.

5. ARCA DE AUR (RELICVARIUL)

Arca are o formă cubică, cu colţuri rotunjite şi este ornamentată cu email alb şi azuriu.

Pe cele patru părţi exterioare se află şaisprezece medalione de aur în basorelief, încadrate cu safire transparente de Ceylon, hiacinturi, topaze orientale şi granate nobile.

Capacul este acoperit pe deasupra aproape complet de o camee ovală cu multe figuri, lucrată dintr-un sardonix de Arabia, cu trei benzi. Această camee, după părerea lui Kartaşov, reprezintă una dintre cele mai reuşite şi mai rare creaţii ale artei creştine din secolele al V-lea şi al VI-lea.

Medalioanele de pe pereţii arcăi reprezintă iconiţe în miniatură lucrate pe aur. După părerea aceluiaşi Kartaşov, toate cele şaisprezece miniaturi, spre

deosebire de camee, aparţin secolului al XI-lea.

6. ENGOLPIONUL DE AUR PE SPINEL; POTIRUL DIN ONIX CU RUBINE; CRUCEA LUI PETRU CEL MARE ACORDATA CA DISTINCŢIE; MÂNERUL DE AUR PRESĂRAT CU PERUZELE DE LA TOIAGUL PATRIARHULUI FILARET, PĂRINTELE ŢARULUI MIHAIL ROMANOV, ÎNTEMEIETORUL DINASTIEI ROMANOVILOR.

Descrierea valorilor enumerate mai sus este cuprinsă în lista obiectelor furate.

Datele despre cele mai reprezentative pietre nestemate ale sacristiei patriarhiei sunt menţionate în procesul-verbal al interogatoriului luat bijutierului Kerbel. Anexez un extras din procesul-verbal.

PROCES-VERBAL ÎNTOCMIT LA INTEROGAREA BIJUTIERULUI SACRISTIEI PATRIARHIEI, CETAŢEANUL F. K. KERBEL, LUATÃ DE P. V. SUHOV, AGENT DE CATEGORIA ÎNTÂI LA MILIŢIA JUDICIARA DIN MOSCOVA

Cetăţeanului Kerbel i s-a explicat importanţa istorică a evenimentelor care au avut loc, şi el, sub cuvânt de onoare, s-a obligat în faţa proletariatului întregii lumi şi a Revoluţiei Socialiste din Rusia să spună numai adevărul.

SUHOV: În lista celor furate din sacristia patriarhiei, pietrele preţioase şi perlele sunt trecute sub diverse nume („Ioan Gură de Aur”, „Trei adolescenţi”, „Lacrima Maicii Domnului”, „Sfântul apostol Andrei”, „Schimnicul” şi altele). De ce au nume şi sunt trecute în listă separat?

KERBEL: Din timpuri străvechi s-a încetăţenit obiceiul ca pietrele preţioase de o deosebită frumuseţe şi mărime să primească un nume.

SUHOV: Dumneavoastră aţi afirmat că puteţi recunoaşte toate pietrele preţioase ale sacristiei care au mai mult de zece carate.

KERBEL Da, aşa am afirmat.

SUHOV: Prin ce se deosebesc pietrele de aceeaşi mărime unele de altele?

KERBEL: Prin ce se deosebesc şi oamenii unul de celălalt: prin caracter, aspect, formă, prestanţă şi suflet. În lume nu există doi oameni la fel şi nici două briliante, smaralde sau rubine. Dumneavoastră vă recunoaşteţi oricând cunoştinţele, iar eu voi recunoaşte oricând pietrele pe care le-am ţinut în mână.

SUHOV: E neserios ce-mi spuneţi.

KERBEL: Zău că vă înşelaţi, vorbesc foarte serios. Altfel nici nu ştiu să vorbesc. Diamantul african se deosebeşte de cel indian prin reflexe gălbui, iar cel indian de cel sud-american prin strălucirea lui deosebită. Chiar diamantele egale în carate, găsite în acelaşi loc, nu seamănă nicidecum unul cu celălalt. Şi ele îşi au calităţile şi defectele lor. Puse într-o cameră întunecoasă, unul va fi fosforescent patruzeci de minute, iar altul o oră întreagă. Unul e izbânda şlefuitorului, celălalt ruşinea lui. Dar arta şlefuitorului, materialele folosite la şlefuire, formele faţetelor nu spun nimic? Briliantul poate fi şlefuit în roză amsterdameză şi în roză *„recoupé”, „dickstein”* şi *„pendeloque”...* Credeţi-mă, pietrele preţioase nu sunt şi nici nu pot fi două la fel.

SUHOV: Ce reprezintă pietrele cu nume din sacristie? Descrieţi-le.

KERBEL: Hinduşii împart diamantele, ca şi pe oameni, în caste. Casta superioară este cea a brahmanilor – pietre incolore, cu cele mai clare ape. După ea urmează casta luptătorilor – diamante cu nuanţe roşietice. Apoi verzui, cenuşii... Dar valoarea diamantelor de culoare roşie ca sângele de porumbel depăşeşte chiar pe cea a „brahmanilor”. Hinduşii consideră fericit pe acela care are un asemenea diamant. Întotdeauna e în graţiile regilor şi el primeşte puterea de a stăpâni oamenii şi nu se teme de nimic rău. Diamantul de culoare roşie uniformă e o raritate, „Ioan Gură de Aur” este un asemenea diamant, mai corect spus, e un briliant, pentru că e şlefuit.

Cu cât e mai mare piatra, cu atât are mai puţine reflexe. Dar asta nu se referă la „Ioan”; el are şaisprezece carate şi un sfert, dar cu reflexele sale întrece chiar şi un briliant mititel, *„petit-mêlé”,* care n-are nici a doua suta parte dintr-un carat.

„Ioan Gură de Aur” are o şlefuire triplă englezească, cu câte opt colţuri în partea de sus şi de jos. Nu există un alt briliant asemănător în Rusia...

SUHOV: Vorbiţi-mi despre „Trei adolescenţi”.

KERBEL: Acestea sunt trei perle negre-*paragon.* Una are douăzeci şi nouă de carate şi un sfert, a doua are douăzeci şi patru, iar a treia douăzeci şi trei de carate şi patru cincimi.

Perlele negre se întâlnesc de şaizeci de ori mai rar decât cele roz şi cenuşii. Tocmai aceasta le conferă valoare.

SUHOV: Dumneavoastră aţi spus „perle-paragon”. Ce înseamnă paragon?

KERBEL: Paragon se numesc perlele care, prin forma lor, amintesc de un tors, de o floare, de un

animal. Două asemenea perle din mitra patriarhului Nikon amintesc de capetele oamenilor, iar cea mare seamănă cu o cruce cu trei braţe, de formă egipteană, adică cu litera T.

SUHOV: „Schimnicul” este piatra din toiagul lui Filaret?

KERBEL: Da, asteriscul este din mânerul toiagului patriarhului Filaret.

SUHOV: În descriere s-a indicat că e un safir.

KERBEL: Da, safir. Dar safirele pe suprafaţa cărora se pot observa sclipiri ca de perle, în formă de steluţă, sunt cele mai scumpe pietre şi se numesc asterisc sau sternsafir. Acest asterisc are treizeci şi şase de carate şi jumătate. El nu prezintă niciunul din defectele pe care le au de obicei corindoanele, adică safirele şi rubinele.

SUHOV: Ce culoare are „Schimnicul”?

KERBEL: Nu are o singură culoare. „Schimnicul” poate lua diferite culori. Dacă te uiţi ziua la el de sus este albastru-închis, catifelat. Privit dintr-o parte sub o lumină transversală, e verde. Noaptea, la lumânare, e aproape negru.

SUHOV: „Lacrima Maicii Domnului” e briliant?

KERBEL: E briliantul incolor cel mai pur din ferecătura de aur a Evangheliei din secolul al XII-lea. Are ceva mai puţin de treizeci şi unu de carate.

SUHOV: Cum e şlefuit?

KERBEL: Actualul mod de a şlefui diamantele a fost stabilit de Louis Bergem abia pe la mijlocul secolului al XV-lea, în timp ce împodobirea ferecăturii evangheliei s-a făcut în secolul al XII-lea. Pe atunci, la cristalele de diamant se şlefuiau numai cele patru faţete de sus, date de Dumnezeu, adică piramida de sus, iar partea de jos, care se îngropa în ferecătură,

rămânea neatinsă.

SUHOV: De ce rubinul de treizeci şi opt de carate e trecut în inventar sub numele „Prealuminatul”?

KERBEL: „Prealuminatul” nu e rubin, ci rubin-onix. Este bicolor. „Prealuminatul” este şlefuit ca un *cabochon* dublu, cu partea inferioară mărită, astfel că aduce cu oul de găină, unul din capete fiind turtit, iar celălalt mai ascuţit. Partea de sus a acestei pietre este fără culoare, iar partea de jos e roşie. Se numeşte „Prealuminatul” pentru că a aparţinut cândva cneazului Menşikov. Profesorul Kartaşov mi-a povestit că lui Menşikov îi plăceau titlurile pompoase. El se intitula cneaz al sfintei Rome şi cneaz al Rusiei, cneaz şi duce de Ijora, conte de Dubrovno, Gorki şi Pocino, generalisim, Reichsmareschall, amiral al steagului roşu... Şi fiecărui titlu îi corespundea o piatră preţioasă de pe sabia lui. Rubin-onixul corespundea, se pare, titlului de amiral al steagului roşu. După exilarea lui Menşikov, sabia a dispărut. Dar mai târziu, rubin-onixul de pe această sabie a ajuns la împărăteasa Ekaterina a II-a, care l-a dăruit lui Potemkin. La dorinţa acestuia, el a fost montat pe o cădelniţă. Acest vas, din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, se număra printre alte daruri ale ţarilor şi demnitarilor existente în sacristie.

SUHOV: Există desene sau dagherotipii ale pietrelor şi perlelor jefuite din sacristie?

KERBEL: Nu. Dar dacă agenţii poliţiei judiciare vor dori, pot vedea colecţia mea de strasuri. În ea se află imitaţiile tuturor pietrelor valoroase care se păstrau în sacristia patriarhiei şi în cea a catedralei Uspenski.

Transcris corect după declaraţia mea,
Kerbel.

CAPITOLUL AL DOILEA
LEONID, NOI NU SUNTEM ROTHSCHILD!

I

Lângă scara de marmură, cu balustrada aurită îmbrăcată în pluş roşu, un tânăr ostaş dintr-un detaşament de pază al Gărzii roşii îmi studie îndelung permisul. Centura flăcăului era trasă în jos de greutatea unei ghirlande de grenade artizanale. Aranjasem confecţionarea unor astfel de grenade, cu puţin înainte de Revoluţia din Octombrie, la uzinele Gujon.

Înainte de a arunca „gujonovka”, trebuia să aprinzi un focos făcut sub formă de chibrit. De aceea, ostaşii din Garda roşie îşi fixau pe mâneca stângă o scândurică specială acoperită cu pucioasă. Pe scurta vătuită a flăcăului care îmi verifica permisul, o astfel de scândurică lipsea.

— Pocnitoarea ta n-o să explodeze.

Ostaşul nu se pierdu cu firea, înapoindu-mi permisul, îmi ripostă:

— De ce să explodeze? Sparge capul şi fără explozie. E doară fontă.

Fosta casă a guvernatorului general te surprindea prin curăţenie şi ordine. Nu-ţi venea să crezi că numai cu două luni şi jumătate în urmă, prin ferestrele ei ieşeau ţevi de mitraliere, iar la primul etaj unde se aflau infirmeria, cantina şi punctul de distribuire a

armamentului, parchetul era înţesat de mucuri de ţigară, de scânduri de la lăzile sparte şi de tuburi de cartuşe trase. Despre evenimentele care avuseseră loc nu demult mai amintea acum doar pânza, tăiată în câteva locuri, a imensului tablou reprezentând primirea de către Aleksandru al III-lea a delegaţiei zemstvelor. Un ostaş rănit al Armatei Roşii, aflat în delir, îşi înfipsese cuţitul în acest tablou. Acum atotmilostivul monarh stătea într-un picior în faţa supusei delegaţii, iar în locul capului avea o gaură rotundă.

— Ca de obicei, întârzii! mi se adresă Rîcealov, privind ceasul de perete, care arăta două şi şase minute.

— Ceasul tău e cu cinci minute înainte.

— Cu patru, preciză el.

— Bine, cu patru. Două minute nu contează.

Rîcealov zâmbi.

— Tot mai încerci să mă atragi la legea ta? Stai jos. Avem la dispoziţie o oră şi jumătate.

De obicei, Rîcealov îşi fixa pentru informări numai cincisprezece minute, considerând că în acest timp se poate expune esenţialul oricărei probleme. Acordându-mi de data aceasta o oră şi jumătate, voia să sublinieze nu numai importanţa pe care o acorda celor întâmplate, ci şi faptul că discuţia nu se va mărgini numai la informarea pe care aveam s-o fac.

— Te-a primit patriarhul Tihon?

— Nu.

— Probabil că n-au chibzuit încă îndeajuns cum să folosească mai bine furtul împotriva noastră... Sper că totul s-a terminat fără incidente?

— Nu s-a recurs la arme.

— E bine şi aşa. Iar acum... Apropo, cât timp am să

citesc eu informarea ta şi procesele-verbale, ia cunoştinţă şi de asta. E o completare foarte interesantă la chemarea sfântului Sinod local...

„Completarea” consta dintr-o scrisoare publicată în „Russkie vedomosti” de către Boris Savinkov din Petrograd şi un salut al Consiliului Uniunii societăţilor nobilimii adresat patriarhului Tihon. „Străzile sunt reci, zăpada-i îngheţată... scria Savinkov. Paragină, pâclă galbenă. Soldaţii Gărzii roşii şi ofiţerii germani... Nemţii nu mai sunt prizonieri de război. Ei sunt „tovarăşi”... Ieri am fost robii ţarului, azi suntem robii lui Lenin, iar mâine vom fi robii lui Wilhelm...”

Consiliul Uniunii societăţilor nobilimii evita formulările tăioase, dar ideea principală se întrezărea destul de limpede printre rândurile bombastice. „Nobilimea rusă, fidelă preceptelor strămoşeşti, împreună cu tot poporul, care s-a străduit pentru a crea marea şi unita sfântă Rusie, nu poate şi nici nu va merge cu cei care văd cu laşitate salvarea în năvălirea duşmanului şi în puterea lui”, îl convingeau pe Tihon autorii salutului. „Împreună cu înalt preasfinţia-voastră, nădăjduim că poporul rus, cu ajutorul lui Dumnezeu şi la chemarea dumneavoastră... înflăcărat de dragostea pentru patria aflată în pragul pieirii, singur îşi va găsi forţa pentru renaşterea ei şi pentru o orânduire proprie, sub oblăduirea bisericii lui Hristos.”

În combinaţie cu chemarea sfântului Sinod local, textul izbutea să redea o destul de bine ticluită concepţie contrarevoluţionară, în care fiecare punct decurgea limpede din precedentul.

După această concepţie, oamenii veniţi la putere calcă în picioare credinţa pravoslavnică, profanează tot ce are poporul mai sfânt. Şi e firesc să fie aşa,

fiindcă ei înşişi sunt străini de credinţa pravoslavnică. Sunt agenţi ai germanilor, care se simt acum la Petrograd ca la ei acasă. Pentru salvarea Rusiei e necesară unirea întregului popor sub oblăduirea bisericii. Biserica va conduce poporul rus pravoslavnic la lupta împotriva duşmanului din afară şi împotriva bolşevicilor, care visează să predea Rusia în robie veşnică stăpânilor lor, nemţii. Aşa şi numai aşa poate fi salvată patria aflată pe calea pieirii, libertatea şi tot ce au mai sfânt pravoslavnicii.

Biserica, monarhiştii şi eserii, prin atitudinea lor faţă de puterea sovietică, manifestau o impresionantă unitate de idei şi erau gata cu toţii să-şi dea mâna unii cu alţii. În aceste condiţii, furtul de la sacristia patriarhiei nu era numai o chestiune penală, ci şi una politică. Da, nu întâmplător acorda Rîcealov atât de mult timp discuţiei noastre, sacristia merita aşa ceva.

Mă asculta cu atenţia încordată. Din când în când îşi nota ceva într-un carnet. Când am terminat, mi-a zis:

— Tu ce crezi, lucrurile furate pot fi valorificate în Rusia?

— Aurul şi argintul, transformate în lingouri, în mod sigur pot fi valorificate. Pietrele mici se vând şi ele. Cât priveşte nestematele mari... E îndoielnic ca cineva să se hotărască să achiziţioneze briliantul roşu unicat din coroana lui Nikon, perlele negre-paragon sau, să zicem, asteriscul din toiagul lui Filaret. Sunt prea cunoscute. Dar nu poţi garanta nimic. Totul depinde în ce mâini se află tezaurul. În orice caz, trebuie să luăm măsuri urgente ca ceea ce s-a furat să nu fie trecut peste graniţă. Chiar astăzi voi încerca să înştiinţez despre cele întâmplate miliţiile judiciare din toate guberniile.

— Nu încerca, ci fă. Foloseşte telegraful. Am să vorbesc să-ţi facă legătura fără să mai aştepţi la rând, prin linia guvernamentală; vei transmite informaţiile despre furt şi o listă scurtă a celor furate. În ceea ce priveşte problema scoaterii peste graniţă şi ajutorul populaţiei la investigaţii, acestea le vom analiza mâine la prezidiul sovietului deputaţilor. Am şi schiţat un proiect de dispoziţie. „Punctul unu, citi Rîcealov: Să se facă apel la toţi cetăţenii Republicii Ruse de a contribui la căutarea şi înapoierea tezaurului furat. Punctul doi: în funcţie de valoarea obiectelor găsite, să se instituie o recompensă până la 500.000 de ruble...”

Suma recompensei, evident, nu concorda cu valoarea celor furate.

— Pune un milion, propusei eu.

Rîcealov se crispa. Întotdeauna condamnase risipa. În o mie nouă sute şaisprezece, când conducea casieria partidului, dădea bani cu o asemenea expresie a feţei, încât mulţi ilegalişti preferau să-şi asigure existenţa de oriunde şi oricum, numai să nu se adreseze Contabilului.

— Leonid, noi nu suntem Rothschild, zise Rîcealov.

— Ştiu.

— Şi nici Riabuşinski[7].

— Presupun.

— Cine ne dă dreptul să cheltuim banii poporului? Îşi aruncă o privire iscoditoare prin cameră, ca şi când ar fi vrut să descopere pe cetăţeanul lipsit de răspundere care împarte în stânga şi în dreapta astfel de drepturi. Cine?

— Nimeni. Dar valoarea obiectelor furate

[7] Pavel Pavlovici Riabuşinski (1871 – 1943), bancher şi industriaş rus.

depăşeşte suma de treizeci de milioane de ruble-aur.

— Muncitorul tot va refuza recompensa.

— Dar altul?

— Şase sute de mii, îşi călcă pe inimă Rîcealov.

— Valoarea banului scade cu fiecare zi.

— Fie, opt sute de mii. Atât şi nicio copeică mai mult.

De data aceasta reuşisem să mă impun.

— Ţine seama, îmi zise Rîcealov, că la prezidiul sovietului deputaţilor n-am să susţin suma asta exorbitantă. Şi acum punctul trei şi ultimul al proiectului: „Să se adreseze tuturor ţărilor, prin Comisarul pentru afacerile externe, pentru a le preveni în legătură cu furtul tezaurului naţional, cu rugămintea de a ne acorda sprijinul necesar în acţiunea de a-i opri trecerea peste frontieră.”

Desigur, punctul trei fusese elaborat de Rîcealov numai pentru a avea conştiinţa împăcată: dacă tezaurul reuşea să treacă dincolo de pichetele de grăniceri, era pierdut pe vecie pentru Rusia.

Parcă citindu-mi gândurile, Rîcealov zise:

— Nu poţi conta pe capitalişti. De unde ajutor, dracu să-i ia, când ei asta visează, să se răfuiască cu noi! De-abia aşteaptă să ne atace nemţii...

— Crezi că nemţii se vor hotărî?

— Mai mult ca sigur. Ne trebuie armată, Leonid, armată!

— Demobilizarea nu se mai poate opri.

— Eu vorbesc de o nouă armată, o armată revoluţionară.

Lung şi slab, Rîcealov se ridică şi începu să se plimbe în tăcere prin cameră.

— Ei, ce va fi mâine vom afla mâine, iar acum... Totuşi, cine crezi că putea jefui sacristia? Pe cine

bănuieşti?

În timpul cât mă ascultase trasase pe hârtie un unghi. În dreptul unei laturi scrise: „Infractorii”, iar în dreptul celeilalte: „Caseta”, şi pusese un semn de întrebare.

— Aşadar, două presupuneri sau, cum spun juriştii, două supoziţii. Dar tu nu admiţi şi o a treia?

— Care?

— Ai răbdare, spuse Rîcealov. Ia să vedem faptele.

„Să vedem faptele”. Cu aceste cuvinte îşi începea lecţiile la cercul marxist, băgând în capul ascultătorilor o mulţime de cunoştinţe, din analiza cărora rezulta o singură concluzie incontestabilă. „În primul rând... În al doilea rând... În al treilea rând... În al patrulea rând... Prin urmare...”.

— Primul fapt, zise Rîcealov. Jaful s-o comis după publicarea Decretului despre libertatea conştiinţei. În această situaţie, nu biserica pierde, de fapt, ca urmare a furtului, ci Rusia muncitorească. E jefuită avuţia poporului. E primul fapt?

— Este.

— Al doilea fapt. Arhimandritul Dimitri, în grija căruia se află fosta sacristie a Sinodului, se pare că-i un om de bună-credinţă; dar de două săptămâni n-a dat pe acolo. Iar când se descoperă furtul, arhimandritul nu se grăbeşte câtuşi de puţin să anunţe autorităţile. Cei din Ohotnîi read ştiu deja de furt şi chiar încearcă să organizeze un pogrom în legătură cu presupusa dispariţie a relicvelor bisericeşti, pe când noi nu ştim. Când ai venit la Kremlin, acolo se şi afla corespondentul de la „Russkie vedomosti”. Apropo, rău e că nu l-ai interogat. Nu strica să aflăm cine l-a informat despre cele întâmplate... Iar acum, al treilea fapt. Îţi aduci

aminte de declaraţia protoiereului Dobronravov?

— Despre tranşee?

— Da, despre faptul că a sosit momentul de a nu mai sta la fereală şi că biserica trebuie să iasă din tranşee. Iată că a ieşit... Procesiunea crucii din toate bisericile din Moscova „cu ocazia evenimentelor ameninţătoare pentru biserică şi pentru patrie”, tedeumul cu tot poporul în Piaţa Roşie, uniunile de apărare a celor sfinte... Şi, după cum te-ai putut convinge din documentele pe care ţi le-am dat să le citeşti, biserica are destui aliaţi...

— Totul e clar.

— Acum împotriva noastră se foloseşte totul: fiecare greşeală, fiecare incident. În aceste condiţii e oare avantajos pentru biserică, din punct de vedere politic, să vorbească de „delapidarea lucrurilor sfinte”?

— Fără îndoială.

Unind laturile unghiului cu o linie groasă, Rîcealov începu să haşureze triunghiul rezultat.

— Adică vrei să spui că-i posibil să nu fi fost niciun furt?

— Da. A treia versiune e: o înscenare de furt în scopuri politice.

— E îndoielnic faptul, spusei eu.

Rîcealov mă privi mirat: nu era obişnuit ca membrii cercului, pe baza deducţiilor lui, să tragă concluzii pe care el nu le aştepta.

— Spre deosebire de tine, eu îl cunosc bine pe Dimitri. El n-ar fi recurs la aşa ceva...

Rîcealov îşi desfăcu braţele a nedumerire.

— Războiul e război. Dar, orice s-ar întâmpla, aceasta ipoteză trebuie verificată. Sper că n-ai obiecţii?

Am fost de acord.

— Pe Dubovițki zici că nu se poate conta? mă întrebă pe un ton categoric.

— Dubovițki e un om de nimic. Mai rău e altceva: miliția judiciară n-are punct de sprijin nici în Hitrovka, nici în Suhariovka. Oricât ar părea de ciudat, mă tem că verificarea ipotezei în legătură cu infractorii va fi destul de grea. Vom fi nevoiți să acționăm mai ales prin razii și percheziții.

— Da, păcat că am lăsat să ne scape ocazia aceea, spuse Rîcealov. Îmi pare rău. Dacă am fi luat-o atunci în serios, acum n-am fi în situația asta. Aveam totul în mână...

Rîcealov făcea aluzie la evenimentele din primăvara anului precedent, când prin Moscova circulase apelul lansat de un grup de infractori grațiați: „Tovarăși jefuitori și tâlhari! se scria în apel. Acum noi trăim ca niște vulpoi bătrâni nevoiți să ne procurăm hrana cu forța sau să murim de foame, deoarece «cinstiții» și sătuii nu ne admit la muncă cinstită... Tovarăși, trebuie să analizăm în comun treburile și suferințele noastre și să găsim o ieșire din această situație, să ne creăm o organizație proprie, ziar propriu, să punem capăt vieții de infractori și de hăituiți.” Apelul se termina cu propunerea de a se convoca un miting în casa de reeducare prin muncă Haritoniev.

La acest miting, care avusese loc la începutul lunii mai, pe lângă grațiați luaseră parte și reprezentanții diverselor partide și sindicate. Asistase și Rîcealov. După spusele lui, acolo se afla un grup de oameni de care indiscutabil merita să te ocupi. Din păcate însă, numeroasele evenimente și griji ale acelor zile încordate pentru bolșevici îl împiedicaseră pe

Rîcealov să abordeze imediat această problemă, iar apoi fusese prea târziu...

Un ziar al graţiaţilor nu exista, iar la o viaţă cinstită se acomodaseră puţini. În schimb, prin iunie, în Hitrovka lua fiinţă „Societatea renegaţilor”, iar ceva mai târziu „Uniunea tineretului anarhist”. Se cuvenea să recunoaştem meritele Federaţiei anarhiştilor din Moscova, care, în câteva luni după miting, izbutise să prindă rădăcini nu numai în Hitrovka, dar şi în Suhariovka, în Graciovka şi în Maslovka de Sus şi de Jos, unde influenţa anarhiştilor crescuse mai ales după întâmplarea din ulicioara Arseniovka, când un membru al Federaţiei anarhiştilor din Moscova, Laşkov, luând apărarea a patru hoţi căzuţi în mâna mulţimii dezlănţuite, fusese omorât împreună cu aceştia. La înmormântarea lui Laşkov participaseră peste două sute de foşti (dar nu numai foşti) infractori, iar printre numeroasele coroane se evidenţia una prin mărimea şi bogăţia ei, cea trimisă de atotputernicul ataman al pieţei Hitrovka, om imposibil de găsit. Pe panglica latră roşie-neagră fusese scris cu litere de aur: „Luptătorului pentru drepturile democratice ale condamnaţilor amnistiaţi din Rusia, neuitatului tovarăş Laşkov, de la fraţii şi surorile de aceeaşi clasă”. Din motive lesne de înţeles, atamanul nu participase personal la mitingul de doliu. În numele lui ţinuse o cuvântare emoţionantă Seriojka Bok. Acesta remarcase meritele defunctului în sfânta activitate pentru dreptate socială, prevestind noua revoluţie „anarhosocială”, prin care „masele muncitoare ale lumpenproletariatului, sub îndrumarea tovarăşilor anarhişti, vor rupe cu mâinile lor bătucite gâtul nu numai al burgheziei mari, dar şi al celei mici”.

— Da, păcat că ne-a scăpat atunci Hitrovka, zise Rîcealov. Acum nu mai e nimic de făcut. Apropo de anarhişti, ai mai văzut-o pe vechea noastră prietenă, Roza Ştern? Îmi spunea cineva că se ocupă de propagandă printre lumpeni şi alte categorii sociale declasate.

Pe Ştern o văzusem cu vreo zece zile în urmă, când în sânul Federaţiei grupărilor anarhiste din Moscova se născuse un proiect îndrăzneţ de lichidare a închisorilor (propunea să le transforme în muzee, înfăţişând opresiunea ţarismului), dar împreună cu miliţia. Roza îl însoţea pe cel care mă vizitase, şeful sectorului de propagandă din cadrul Federaţiei, un om de statură mică şi cu ochi naivi ca de copil, pe care îl numeau Pol-Kropotkin[8]. Jenat puţin de faptul că trebuia să-mi explice asemenea lucruri elementare, insul îmi explicase simplu cum avea să crească autoritatea bolşevicilor în mase după o astfel de acţiune. Roza declarase că Federaţia lua pe garanţie pe toţi foştii puşcăriaşi şi răspundea pentru ei cu conştiinţa sa revoluţionară.

Pentru început, le făcusem cunoscută situaţia centralizată întocmită de miliţia judiciară, care era o mărturie a creşterii vertiginoase a criminalităţii. Pol-Kropotkin dăduse din umeri compătimitor: ce poţi obţine de la „un om al statului”, care nu vede decât „faptele mărunte” şi nu-i în stare să arunce, din turnul lui de fildeş, o privire de ansamblu asupra problemei?

„Dar în esenţă?” clipise Rosa din ochii ei mari, care îi plăceau atât de mult lui Rîcealov.

---

[8] Piotr Alekseevic Kropotkin (1842 – 1921), revoluţionar rus, teoritician al anarhismului. Pol-Kropotkin , nume conspirativ, înseamnă în limba rusă jumătatea lui Kropotkin.

„În esenţă”, se înţelege, am obiectat. Adăugasem că, din respect pentru anarhiştii devotaţi unei idei, nu puteam nicicum discuta în mod serios acest proiect cel puţin superficial.

„Dar tu ştii că la Briansk anarhiştii i-au eliberat din puşcării pe toţi condamnaţii?”, trecuse Roza la ofensivă.

„Ştiu. Şi mai ştiu că acum locuitorilor din Briansk le e frică să mai iasă pe stradă.”

Pol-Kropotkin, care din capul locului nu aşteptase nimic bun de la mine, dăduse din cap cu o satisfacţie amară. Roza însă fusese tare dezamăgită.

„E ultimul tău cuvânt?”, mă întrebase ea pe un ton specific temperamentului ei.

„Din păcate, da, oftasem eu, adăugând galant: cu toată simpatia mea pentru tine, nu-ţi pot fi de niciun folos.”

Aşa ne despărţisem...

Ascultându-mă, Rîcealov zâmbea pe sub mustaţă, iar când terminai, mă întrebă:

— De ce nu mi-ai povestit toate astea?

— Pentru că în graficul zilei n-ai prevăzut asemenea subiecte.

— Asta e adevărat, admise el şi se ridică. În fiecare zi, la această oră, mă vei informa despre mersul cercetărilor.

Se pare că-i rămăseseră disponibile câteva secunde. În orice caz, îmi ură succes şi mă sfătui să mănânc la bufetul Sovietului deputaţilor („Sunt convins că tot a mai rămas ceva din ce trebuia să faci. Probabil că n-ai luat masa, nu-i aşa?”).

II

Suhov îmi telefonă la Sovietul miliţiei chiar în momentul în care încercam să-l conving pe împuternicitul Sindicatului miliţienilor că solicitările lui cu privire la introducerea zilei de muncă de opt ore şi mărirea salariilor lucrătorilor miliţiei erau cel puţin inoportune.

— Avem noutăţi, tovarăşe Kosacevski, rosti într-un suflet Suhov, şi după tonul lui am înţeles că noutatea pe care urma să mi-o comunice merita toată atenţia.

Cu ocazia unei razii în Suhariovka fusese reţinut un speculant oarecare, adică un cumpărător de lucruri furate, la care se descoperiseră pietre preţioase semănând cu cele sustrase din sacristia patriarhiei. Ce-i drept, speculantul refuza să mărturisească unde şi de la cine le cumpărase. Îl interoga Voljanin, şi Suhov nu se îndoia de succesul acestuia. Nu se îndoia nici de faptul că printre pietrele preţioase găsite erau şi briliantele „Lacrima Maicii Domnului” şi „Ioan Gură de Aur”.

— O oră întreagă mi-am pierdut vremea cu lupa, rosti Pavel, cu vocea lui nesigură, de bas juvenil. Totul e exact.

— Ce anume?

— Faţetele.

— Ce faţete?

— Faţetele obişnuite, tovarăşe Kosacevski, aşa cum trebuiau să fie. Vă aduceţi aminte de procesul-verbal cu declaraţia lui Kerbel?

— Ce, v-aţi apucat să număraţi faţetele?

— De ce nu? Am numărat de două ori. E şi o perlă aici. Una atât de mare, cât o nucă...

— Deci ne-am înţeles? mă întrebă insistent sindicalistul, imediat ce agăţai receptorul în furcă şi

telefonul se închise. Acest băiat perseverent, unul dintre organizatorii grevei miliţienilor în epoca guvernului provizoriu, nu era obişnuit să plece cu mâinile goale.

Ordonai ofiţerului de serviciu de la Sovietul miliţiei să cheme automobilul.

— Referitor la ce ne-am înţeles?

— La satisfacerea cerinţelor democratice ale maselor de miliţieni.

— În privinţa asta, da, ne-am înţeles, zisei. Îndată ce „masele de miliţieni” vor lichida bandele lui Kotov, Koşelkov, Mişka, Ciuma, Saban, Kozul, Nouă-morţi şi pe alţi fofilatori, toate solicitările vor fi satisfăcute.

Sindicalistul sări de pe scaun.

— Vă bateţi joc? Nu mai e vremea lui Kerenski!

— Tocmai, s-a dus vremea lui Kerenski, confirmai eu. Nu vom mai trata cu blândeţe pe sabotori şi pe demagogi. Dacă veţi încerca să organizaţi vreo grevă măcar într-unul din comisariatele din Moscova, veţi fi fără întârziere arestaţi şi trimişi în faţa tribunalului revoluţionar. E clar?

Nu răspunse, dar mie, nu ştiu de ce, mi se păru că acum îi era clar. Această impresie mi se confirmă şi mai mult când el, tăcând respectuos, mă conduse până la automobil.

În camera de gardă a miliţiei judiciare aerul era cenuşiu de atâta fum de ţigară. Aici telefoanele sunau fără întrerupere: „ceasul crimei” a sosit...

În spatele unei bare late de lemn se înghesuiau cei reţinuţi în timpul raziei recente. Înjurau, plângeau şi-şi omorau păduchii. Cineva, acompaniindu-se cu un pieptene, încerca să cânte. Mai în spate, câţiva se încinseseră la un joc de cărţi. Un miliţian în vârstă, cu tunica descheiată la piept şi ştergându-şi sudoarea de

pe faţă, căuta zadarnic să facă ordine.

— Cetăţeni reţinuţi temporar, repeta el monoton, vă rog să nu vă mai foiţi atâta! Sunteţi la miliţie, nu la bal, cetăţeni reţinuţi temporar!

Dar „cetăţenii reţinuţi temporar” nu dădeau nicio atenţie apelului.

În colţ, acolo unde doi ostaşi din Garda roşie care făceau parte din echipa operativă a miliţiei judiciare demontau o mitralieră, îl zării pe Suhov.

— Vă aştept demult, tovarăşe Kosacevski, zise el surâzând. Zâmbetul îi era frumos, larg şi blând. Îi zâmbeau nu numai buzele, ci şi ochii, iar obrajii i se îmbujorau în timp ce zâmbea. Eu niciodată n-am ştiut să zâmbesc aşa. Ce păcat: zâmbetul omului e o amintire a copilăriei. Mie însă nu-mi place să-mi amintesc de copilăria mea, poate doar pe arhimandritul Dimitri. De altfel, pe atunci încă nu era arhimandrit...

— Ăştia-s din Suhariovka?

— Nu, pe ăia i-am cernut deja. Ăştia-s din Smolensk, acum i-am adus.

— Cum merg treburile la Voljanin?

— Nu prea... zise Pavel puţin încurcat şi înţelesei că „nuca din Suhariovka” se arăta a fi mai tare decât presupuseseră ei doi.

Intrarăm în biroul lui şi Suhov scoase dintr-o cutie metalică un săculeţ soios şi, desfăcându-i şnurul cu care era legat, îi deşertă conţinutul pe masă.

În camera slab luminată, pe postavul murdar al mesei, nestematele nu produceau nicio impresie: bucăţi de sticlă ordinară.

Nu te impresiona nici măcar faimosul „Ioan Gură de Aur”, căruia Kerbel îi dedicase un adevărat poem în proză, cum menţionase Suhov în procesul-verbal al

interogatoriului. Rostogolindu-se pe postav în umbra paharului cu creioane, chiar pe o pată neagră de cerneală, briliantul roşu arăta jalnic şi stingher.

— „Ioan Gură de Aur”? Hm... zisei sceptic şi lovii piatra cu vârful creionului. Lui Pavel nu-i plăcu însă comportarea mea prea familiară cu briliantul şi-mi luă grijuliu creionul din mână.

— De fapt, cum ai dedus că ăsta-i „Ioan Gură de Aur”?

— Cum să nu fie, tovarăşe Kosacevski... De două ori i-am numărat faţetele.

— Faţetele ca faţetele, dar...

— Uitaţi-vă ce ape are. Ca la *„petit-mêlé”,* se grozăvi Pavel cu termenul folosit de bijutier.

Apucă prudent briliantul cu două degete ferindu-se parcă să nu strivească sau să şifoneze piatra, şi-l apropie de lampă.

— Vedeţi?

Într-adevăr, modestul ciob de sticlă se transformă: luă foc, se aprinse şi ţâşni dintre degete ca un râu roşu.

— Ei, ce spuneţi? nu m-aţi crezut! zise Suhov satisfăcut şi, cu aceeaşi grijă cu care îl luase, puse briliantul la loc.

Piatra roşie stătea liniştită pe aceeaşi pată de cerneală, în umbra paharului cu creioane. Dar acum nu ştiu de ce, nu mi se mai părea ca o sticlă obişnuită. Semăna într-adevăr cu un briliant „de culoarea sângelui de porumbel”. Focurile nu i se mai stinseră, doar lumina lor deveni mai discretă; nu mai era atât de strălucitoare, de-ţi lua ochii, cum fusese cu o secundă în urmă.

— Tovarăşe Kosacevski, cine a fost Ioan Gură de Aur? mă întrebă nehotărât Suhov.

— Unul dintre părinţii sfintei biserici, arhiepiscop al Constantinopolului.

— Nu asta voiam să ştiu. Am învăţat la religie.

— Dar ce te interesează?

— În general...

Probabil că Suhov dorea să clarifice originea socială a lui Ioan Gură de Aur şi platforma lui politică.

— Provenea dintr-o familie înstărită, dar destul de progresistă pentru concepţiile din secolul al IV-lea, spusei pe un ton serios.

— Progresistă? se miră el.

— Desigur. Considera, de exemplu, munca, drept baza bunăstării sociale. A luat atitudine împotriva sclaviei, i-a blamat pe bogaţi şi pe nobili. În predicile sale afirma că toţi oamenii, potrivit naturii lor, sunt egali între ei şi că cei săraci sunt oropsiţi din cauza alcătuirii sociale nedrepte.

Suhov se arăta nedumerit. Probabil că profesorul de religie, povestind despre Ioan Gură de Aur, nu considerase util să se refere la asemenea aspecte.

— Ia te uită! se miră el. Înseamnă că Ioan Gură de Aur îndemna la revoluţie?

— Nu, n-a mers chiar atât de departe, nu mi-am putut opri un zâmbet. Arhiepiscopul Constantinopolului a fost pur şi simplu un filantrop şi un liberal. A încercat să convingă pe cei bogaţi să împartă din avutul lor şi la săraci. „Mulţi mă acuză că-i atac pe cei bogaţi, spunea el, dar de ce sunt nedrepţi faţă de cei săraci? Îi acuz nu pe cei bogaţi, ci pe jecmănitori.” Aşa că nu s-ar fi alăturat bolşevicilor...

Suhov râse.

— Cadeţilor li s-ar fi alăturat?

— Mai repede decât oricui.

— Ciudat, spuse Suhov şi întrebă: Să vă dau lupa?

Cred că nu se îndoia că îi voi urma exemplul şi că o să mă apuc să număr faţetele pietrelor.

— Mă gândesc că-i mai bine să-i dăm crezare bijutierului sacristiei. Să lămurim puţin lucrurile de aici, apoi mergem să-i facem o vizită. Îl cunoşteai dinainte pe speculantul pe care-l interoghează Voljanin?

— Prea puţin. Numele lui e Puşkov. Ivan Fiodorovici. Ţine o dugheană de vechituri în Suhariovka: sumane, podiovci, nădragi.

— Mai era văzut şi pe la achiziţiile de bijuterii, nu?

— S-a întâmplat. O dată, prin decembrie, când Mişka Muhomor a curăţat vitrina de bijuterii a magazinului lui Grinberg de pe Kuzneţki. Vă aduceţi aminte? Atunci l-am cunoscut pentru prima dată. Tot atunci l-am percheziţionat şi i-am confiscat nouă inele de aur. De aceea am trecut azi şi pe la el, în virtutea vechii amiciţii... Pietrele erau păstrate la el în acest săculeţ...

— El ce spune?

— Ce spun toţi: a cumpărat de la un necunoscut.

— Bine, dar astfel de bijuterii nu se aduc în fiecare zi în dugheană. L-a descris pe „necunoscut”?

Suhov zâmbi. Punând pietrele în săculeţ, zise:

— Cum să nu-l descrie? L-a descris. Moscova-i mare. Caută acul în carul cu fân. Vulpea bătrână nu cade în cursă.

— Ai aflat ce legături are? Am în vedere clientela lui.

— Păi, Puşkov are legături cu toţi, tovarăşe Kosacevski. „Băieţii de treabă” îi cară mărfuri din toate colţurile Moscovei. E dintre afaceriştii mari, dintre cei bogaţi. Se zice că, dacă nu s-ar fi lăcomit,

demult ar fi putut să-şi ia la revedere de la dugheană şi să-şi cumpere o casă de raport.

— Mişka Muhomor e arestat?

— Nu, e liber. Ţinând seama de originea lui proletară, l-au ţinut în ploşniţărie numai o lună.

— E la Moscova?

— Să vă spun drept, nu ştiu. Noi lucrăm mai mult pe ghicite: când aici, când dincolo; nimereşti, nu nimereşti; ai înhăţat, n-ai înhăţat...

— Totuşi, află unde este Muhomor.

Biroul lui Voljanin se afla alături. Chipul matrozului semeţ era cam posomorât. Aruncându-mi o privire, arătă spre omul chel care stătea în faţa lui şi zise:

— Iată, tovarăşe Kosacevski. Îl interoghez pe sus-numitul cetăţean.

— Sper că nu vă deranjăm?

Voljanin tăcu, iar „sus-numitul” zâmbi.

— De ce să ne deranjaţi? Ce secrete avem? Totul e pe cinste, pe adevăr, pe conştiinţă. Vorba ceea: De eşti cu sufletul curat, şi Dumnezeu e cu tine, de nu...

— Tot o mai scaldă? îl întrebă Suhov pe matroz.

— O scaldă... cabestanul mumii lui, îl înjură Voljanin. Dacă ar fi nimerit la mine în o mie nouă sute şaptesprezece, la Kronstadt...

— Cine-o scaldă? întrebă cu interes speculantul.

— Tu, cine altul?

Peste măsură de uimit, se uită pe rând la fiecare dintre noi şi plesni din palme.

„Sus-numitul” voia să pară un cetăţean cumsecade, care se află parcă pentru prima dată la miliţie şi nu poate pricepe nicidecum ce vor de la el. A trăit cinstit, a muncit cinstit, şi-a câştigat pâinea cu sudoarea frunţii şi iată ce se întâmplă. Au pus mâna pe el, l-au înhăţat, l-au adus să-l interogheze... Dar

pentru ce, se pune întrebarea, pentru care păcate? Măcar să fi fost poliţiştii din vechiul regim, vardiştii, dar sunt de-ai tăi, s-ar putea spune chiar neamuri. Şi această nedumerire se transforma într-un şuvoi furtunos de cuvinte.

— Tovarăşe matroz revoluţionar, i se adresă Puşkov cu un glas sfâşietor, dacă aveţi o fărâmă de îndoială asupra ataşamentului meu faţă de puterea poporului, pedepsiţi-mă cu mâna dumneavoastră muncitorească-ţărănească. Pedepsiţi-mă, dragul meu tovarăş matroz. Pedepsiţi-mă fără nicio milă şi părere de rău. Striviţi-mă ca pe o muscă purtătoare de boli, ca pe un păduche sau ca pe oricare microb. Mai bine să primesc moartea de martir prin împuşcare decât să mai ascult aluziile dumneavoastră chiar foarte jignitoare. Mă credeţi sau nu, dar v-am spus totul, ca la spovedanie. N-am ascuns nimic. În ce am, am vină; în ce n-am, n-am.

— Mai va până o să spui tu adevărul, interveni Voljanin.

— Uite! Uite! strigă Puşkov, parcă bucuros, legănând din capul lui chel şi privindu-ne cu ochi vicleni. Din nou faceţi aluzii. Chiar foarte jignitoare. De ce oare? Eu nu-l cunosc pe coate-goale ăla, adică pe cetăţeanul infractor, care mi-a adus pietrele. Nu ştiu cine e. Atunci l-am văzut pentru prima dată, spre ghinionul meu. Iar acum primesc chinul mucenicului pentru asta... Grea cruce duc pe Golgota...

— Tu să duci? Vezi să nu! Tu şi pe drumul Golgotei eşti în stare să trişezi, să urci dealul în spatele altuia. Eşti un element social străin nouă, Puşkov! Şi dacă scormonim mai adânc, eşti un contrarevoluţionar.

— Tovarăşe matroz revoluţionar!...

— Ei, ce-i? Ce-ai de spus?

— Vă spun că nu-l cunosc, se smiorcăi speculantul. De ce mă numiţi în toate felurile şi faceţi asemenea aluzii? Ce fel, permiteţi-mi să fiu curios, ce fel de contrarevoluţionar sunt eu prin originea mea de orfan?

Matrozul, pe care „sus-numitul” îl canonea de vreo două ore bune, oftă înciudat, iar ochii lui căpătară o nuanţă de plumb.

— Păi tu, „orfanule”, eşti proprietarul unei dughene.

Puşkov îşi suflă nasul într-o batistă mare, pestriţă şi se şterse la ochi.

— O dugheană? Se îndreptă şi capul îi ajunse tocmai sub un bec care atârna destul de jos. În jurul cheliei i se formă un nimb strălucitor. Parcă ar fi fost un apostol! Dugheană?... Daţi-mi hârtie şi cerneală, tovarăşe matroz revoluţionar! ceru el hotărât.

— Pentru ce, ce mai e şi asta?

— Pentru cerere, tovarăşe matroz revoluţionar!

— Ce fel de cerere?

— Vreau să renunţ la orice proprietate personală. Autorităţile n-au decât să-mi rechiziţioneze dugheana, dar să ia împreună cu ea şi pe cele şase guri de prunci orfani pe care îi hrăneşte această dugheană. N-au decât! Nu vreau să vă mai ascult aluziile jignitoare. Aceşti cetăţeni să-mi fie martori: cer hârtie şi cerneală!

Faţa matrozului se albise.

— Îţi baţi joc de noi?

— Cer hârtie şi cerneală! ţipă Puşkov.

Aceasta fu tocmai picătura care umplu paharul. Gura lui Voljanin parcă fu trasă de-un cârcel, descoperindu-i potcoava de aur a dinţilor, iar mâna i se aşeză pe teaca Mauserului.

— Ticălosule, am să te...

Puşkov îşi trase capul între umeri, gata în orice clipă să intre sub masă. Suhov sări la matroz.

— Lasă-l! Ai înnebunit?

— Ticălosule, am să te...

— Calmează-te şi stăpâneşte-te, zisei eu răspicat.

— Poftim? Voljanin inspiră aerul şuierând şi ridică spre mine o privire tulbure, neînţelegând nimic.

— Stăpâneşte-te, repetai eu.

— Am să-l împuşc pe ticălosul ăsta, zise încet matrozul. Am să-l pun la zid.

— Ei, haide, îi puse mâna pe umăr Suhov, nu-ţi pierde cumpătul!

„Sus-numitul” urmărea prudent toată această scenă, înţelegând că trecuse pericolul, şi-şi ştergea cu batista ceafa transpirată. Era foarte speriat. În socotelile lui nu fusese prevăzut să-l înfurie pe matroz în asemenea hal.

— Era cât pe-aci să-ţi rămână copilaşii orfani, mă adresai afaceristului când paza veni să-l ia. El rânji cu răutate.

— Pentru dumneavoastră totuna-i, de-i păduche sau om.

Se pare că Puşkov făcea parte din categoria oamenilor cărora le place să aibă ultimul cuvânt.

„Pe Voljanin va trebui să-l suspend de la interogatorii, mă gândii eu. Una e să te caţări pe burlan şi alta să iei un interogatoriu.”

III

Kerbel ocupa cu chirie un apartament la mezanin, într-o casă sumbră din cărămidă roşie, cu faţada spre

curte, pe una din străduţele din cartierul Arbat. Ferestrele aveau gratii de oţel; probabil că bijutierul nu prea se bizuia pe poliţie. Pe uşa capitonată cu piele galbenă lucea o plăcuţă: Kerbel Fiodor Karlovici.

Suhov trase cu putere de mâner şi la urechile noastre ajunseră sunetul clopoţelului şi un lătrat. Apoi o voce de femeie cu un pronunţat accent străin, care ne cercetă amănunţit: cine suntem, de unde venim şi în ce scop doream să-l vedem pe Fiodor Karlovici. Aceleaşi întrebări le repetă apoi chiar stăpânul, care între timp ne deschise uşa.

— Domnilor, vă rog foarte mult să mă scuzaţi că v-am făcut să aşteptaţi. Vă rog mult de tot să mă scuzaţi... Hans, încetează! Nu eşti deloc politicos, Hans. Oare nu te-am învăţat cum să-i întâmpini pe musafiri? se adresă Kerbel unui pudel mare, negru, tuns ca un leu, care mârâia la Suhov. Apoi luă cu o mână pudelul de zgardă, iar cu cealaltă îl scărpină după ureche. Vă rog să poftiţi, domnilor. Hans nu muşcă, zise el. Nu-i aşa că nu muşti, Hans? Nu? Hans e un bătrân care mârâie. Mârâie pentru că nu-i place mirosul... Kerbel se opri încurcat. Treceţi, vă rog, domnilor.

Suhov îşi privi jenat cizmele. Hm, nu-i place dohotul?

— Nu, nu, nu dohotul. Dohotul îi place. Nu-i place sângele, nu-i plac armele...

Suhov împinse câinele, care-şi arătă colţii.

— Nu eu miros a sânge, ci timpurile. Cât priveşte arma... Nu ne putem lipsi de ea. Aşa că şi căţelul trebuie să se obişnuiască cu mirosul armei. Oamenii s-au obişnuit deja.

— Se va obişnui, îl asigură Kerbel şi se aplecă spre potaie. Hai, hai, ajunge, Hans! Încetează! Domnii n-au

să te împuşte. Aceşti domni sunt cumsecade. Vrei ţucăr? Scoase din buzunarul halatului de casă o bucată de zahăr şi o puse cu atenţie pe nasul câinelui. Pudelul o aruncă în sus cu îndemânare şi o prinse în dinţi. Aşa! Bravo! Iar acum du-te şi te culcă, Hans.

Kerbel nu vorbise pudelului cu vocea aceea decolorată şi foşnitoare cu care discutase cu mine în sacristia patriarhiei, ci cu o voce caldă şi linguşitoare, aşa cum vorbesc adulţii cu copiii când încearcă să repare o greşeală faţă de ei.

La capătul coridorului lung şi semiîntunecos observai o femeie. Avea, ca şi bijutierul, corpul plăpând şi capul extrem de mare. Probabil că ea ne vorbise prin uşă.

— Matilda! o strigă Kerbel.

Femeia se apropie sfioasă şi parcă temătoare.

— Roagă-i pe domni să-şi scoată hainele şi invită-i în salon. Vin şi eu imediat.

Femeia făcu o reverenţă „domnilor”; capul ei mare se înclină înainte şi apoi se legănă ca un balansoar pe umerii înguşti.

— Sunt Matilda Karlovna, zâmbi ea arătându-şi dinţii galbeni şi rari. Fiodor Karlovici este iubitul meu frate.

— Ne face plăcere, zise galanton Pavel, care nu se putea acomoda cu situaţia şi nu se simţea în largul lui.

— Domnii sunt amabili să-şi scoată hainele?

Femeia încercă să-l ajute pe Suhov să-şi dezbrace cojocul lui scurt, dar acesta şi-l scoase repede singur, apoi îşi şterse picioarele îndelung şi meticulos.

— Vă rog, domnilor, să poftiţi în coliba noastră, cum zice o vorbă rusească.

Ne conduse într-o încăpere mare, cu tavanul înalt cu stucatură, aproape nemobilată. Aici, în lungul pereţilor goi se înşirau vitrine lungi şi înguste. Dincolo de geamurile ca oglinda stăteau aranjate pe pernuţe de pluş briliante, rubine, smaralde şi safire exagerat de mari.

— Sunt strasuri? întrebai eu, oprindu-mă la una dintre vitrine.

— Da, strasuri, confirmă ea. Fiodor Karlovici le-a făcut de-a lungul multor ani. A muncit foarte mult. Dacă aceste pietre ar fi adevărate, am fi cei mai bogaţi oameni din Europa şi din America. Rothschild ar fi fost faţă de noi... cum să spun? un sărăntoc. În raport cu noi, Rothschilzii ar fi fost săraci. Dar, iată, noi suntem cei săraci, pentru că acestea nu sunt decât strasuri, bucăţi de sticlă. Vă rog să luaţi loc pe scaune sau în fotolii. *Nehmen sie Platz.* Vă rog.

Mă aşezai, dar Pavel nu-mi urmă exemplul: nu se mai dezlipea de vitrină. Pe sora lui Kerbel, atitudinea lui o mişcă.

— O, vă plac strasurile!

— Nu-s rele. Sunt bucăţi frumoase.

— Da, da, foarte frumoase, dădu din cap Matilda Karlovna. Ca şi când ar fi adevărate. Fiodor Karlovici face strasuri bune. Femeia aprinse becurile montate în vitrină şi strasurile străluciră într-o mie de sclipiri. Priviţi şi dumneavoastră aceste bucăţi? mi se adresă ea. Eram însă tare obosit din cauza efortului de peste zi şi nu doream să mă despart de fotoliul moale şi comod. Totuşi, mă ridicai şi mă apropiai de vitrine.

— Iată, aici se află cele mai frumoase şi mai mari briliante din lume, spuse ea lovind în sticle cu o baghetă de lemn, asemănătoare unui tac de biliard pentru femei; „Marele Mogol”, „Steaua Sudului”,

„Imperial”, „Nizam”, „Stewart”, „Raja Matansch”, „Koh-i-noor”, „Prinţul Orlov”, „Marele duce de Toscana”, „Sancy”... Şi fiecare dintre ele îşi are biografia lui.

— Asemănătoare cu a omului? interveni Suhov.

— Da, da, cu a omului. Sau, cum se spune acum, originea sa socială.

Pavel râse.

— Briliant burghez, briliant proletar şi briliant monarhist?

— Da, da, zâmbi Matilda Karlovna. Şi despre toate aceste origini sociale ale briliantelor Fiodor Karlovici a şi scris. Intenţiona chiar să editeze o astfel de carte, dar a început războiul şi revoluţia...

— Dar ăsta, spre exemplu, cum se numeşte? întrebă Suhov, arătând cu degetul spre un briliant de sub geam.

— Acesta are două nume. Se numeşte şi „Regentul” şi „Pitt”.

— El ce e: proletar sau burghez? glumi Suhov.

— „Pitt” e aristocrat, răspunse Matilda Karlovna serios şi cu o oarecare veneraţie.

— Cu sânge albastru?

— Da, are sânge albastru. E aristocrat. Dar a fost descoperit de un sclav. Şi n-a vrut să-i dea stăpânului său o piatră aşa de mare...

— Până la urmă a fost nevoit să-l dea?

— Nu, sclavul a ascuns piatra.

— Unde? În gură?

— Nu, pentru că în minele de diamante se face control şi în gură. N-o putea ascunde în gură. A ascuns-o în picior.

— În picior?

— Da, da. Şi-a crestat piciorul şi a ascuns-o în rană.

Era un sclav viclean şi s-a înţeles cu un marinar să-l ia pe corabie. I-a promis marinarului jumătate din – cum se spune la asta? – câştigul din vânzarea briliantului. Şi marinarul a acceptat. Dar fiind şi mai viclean decât sclavul, a înţeles că întregul e mai mare decât jumătatea. L-a omorât pe sclav, i-a luat briliantul şi apoi a aruncat cadavrul în mare.

— Şi apoi? întrebă cu interes Suhov.

— Apoi marinarul a vândut briliantul guvernatorului Pitt, pe o mie de lire sterline. Marinarul credea că o mie de lire sterline e foarte mult, dar bijutierii i-au explicat că pentru un astfel de briliant e foarte puţin. Şi marinarul s-a întristat. Fusese el şi înainte beţiv, dar pe urmă s-a apucat să bea şi mai mult şnaps. Bea şi dimineaţa, şi ziua, şi noaptea. Iar când n-a mai avut bani, s-a dus din nou la Pitt. Dar Pitt a poruncit să fie alungat. Atunci marinarul a cerut unui tovarăş al său de pe corabie câţiva bani cu împrumut, a cumpărat o sticlă mare cu rom şi a băut-o. A mers apoi şi l-a înjurat pe Pitt, l-a făcut porc pentru că-l înşelase, apoi, mâhnit de moarte, s-a spânzurat cu o funie. Pitt era un om deştept şi cunoştea bine piaţa pietrelor. De aceea a vândut briliantul cumpărat de la săracul marinar regentului Franţei, ducele de Orléans, pe trei milioane şapte sute cincizeci de mii de franci. În Franţa a început însă revoluţia şi briliantul „Regentul” a dispărut împreună cu tezaurul coroanei. Francezii n-aveau timp pe atunci de briliante; admirau ghilotina. După aceea, poliţia a găsit briliantul, dar cum guvernul francez ducea mare lipsă de bani, a amanetat briliantul peste graniţă. L-a răscumpărat Napoleon, care pe vremea aceea încă nu era împărat, ci doar prim-consul. „Regentul” strălucea pe sabia lui când era în război. Napoleon a luptat mult şi credea

că acest briliant îi aduce noroc. Dar în lupta de la Waterloo a suferit o mare înfrângere şi briliantul „Regentul” a ajuns la învingătorii prusaci. Acum se află la Kaiser-ul Wilhelm.

Se pare că răspândirea cunoştinţelor despre bijuterii era o pasiune a familiei Kerbel.

Suhov asculta fascinat.

— Matilda Karlovna, întrerupsei eu destul de necuviincios povestirea stăpânei, dar care sunt pietrele sacristiei patriarhiei?

Femeia nu se supără.

— O, poftiţi, poftiţi! Vorbesc prea mult. Scuzaţi, vă rog. Poftiţi aici.

Mă conduse la vitrina de lângă fereastră, unde dădu la o parte storul care acoperea geamul vitrinei.

— Iată, acestea sunt pietrele din tiara papală de la Roma, iar acestea cele din sacristia patriarhiei.

— Acesta-i „Ioan Gură de Aur”? Pavel se aplecase deasupra vitrinei şi sorbea din ochi piatra roşie.

— Da.

— Dar „Lacrima Maicii Domnului”? întrebai eu.

— Iat-o!

Mă pregăteam să pun întrebarea următoare când apăru alături de noi Kerbel. Îşi schimbase hainele. Nu mai avea halatul de casă, ci o redingotă încheiată până sus, de o culoare închisă, nedefinită.

— Hans a adormit.

— Ne-aţi liniştit, observai eu.

Simţind ironia din vocea mea, Kerbel mă privi lung, scrutător.

— Nu vă plac câinii, domnule Kosacevski?

— De ce nu? Numai că m-am obişnuit să prefer oamenii.

— Oamenii? se miră Kerbel.

— Da, cel puţin pe unii...

— Desigur, desigur... Pe aproapele tău trebuie să-l iubeşti ca pe tine însuţi. Aşa ne-a poruncit fiul Domnului, rosti Kerbel cu indiferenţă. Desigur, aceasta e principala poruncă. Trebuie să-i iubeşti pe oameni, repetă el şi oftă. Pe faţa lui se putea citi că pentru el înfăptuirea acestei porunci era o problemă importantă, dar grea şi aproape peste puterile lui.

Descuie un lacăt mititel cu care era închisă vitrina unde păstra strasurile ce imitau nestematele din sacristia patriarhiei şi ridică apoi capacul de sticlă.

— Am să vă dau toate aceste strasuri. Dacă agenţii dumneavoastră vor găsi pietrele furate, vor avea cu ce să le compare.

— Da, da, întări cu hotărâre Matilda Karlovna. Acestea sunt la fel cu cele adevărate.

— O parte din cele jefuite le-am şi găsit, spuse convingător Suhov.

Ochii bijutierului se rotunjiră, umplând sticla bombată a ochelarilor. Începu să respire atât de greu, încât m-am temut să nu-l apuce apoplexia. Probabil că această teamă o încerca şi Matilda Karlovna, îl aşeză grăbită pe fratele ei în fotoliu.

Suhov scoase, nu fără oarecare emfază, un săculeţ neprezentabil din pantalonii bufanţi.

Kerbel încercă să dezlege şnurul, dar mâinile nu-l ascultau.

— Matilda! Ce stai, Matilda?! Dezleagă, Matilda!

Luai de la Kerbel săculeţul, îl dezlegai şi-l pusei pe „Ioan Gură de Aur” în palma bijutierului, umezită de transpiraţie.

Mâna lui Kerbel se strânse pumn ca de un cârcel. Cred că dorea să îndrepte degetele, dar nu putea cu niciun chip. Până la urmă reuşi. Privi mult timp

briliantul cu o expresie stranie, înclinându-şi într-o parte capul său mare. Apoi jucă uşor piatra în palmă. O dată, de două ori...

— Nu te duci în cabinetul tău să examinezi piatra rupse tăcerea Matilda Karlovna.

— Nu, n-am să mă duc în cabinet s-o cercetez. Adu-mi creionul de aluminiu.

Sora lui îi aduse o tijă metalică mică şi albă, şi Kerbel purtă partea ascuţită pe piatră. Pe nestemată se argintă o dunguliţă îngustă.

— Vezi?

— Da, da, dădu ea din cap.

— Atunci ia astea. Îi dădu şi piatra, şi tija.

Nici eu, nici Suhov nu pricepeam ce se întâmplă în fond.

— Nu, spuse Kerbel spre noi.

— Ce „nu”? întrebă Pavel.

— Nu. Acesta nu-i „Ioan Gură de Aur”.

— Dar cum se numeşte acest briliant?

— Ăsta nu-i briliant, domnilor. Nu, nu-i briliant.

— Dar ce-i?

— E stras. E doar un stras.

— Nu se poate!

— Nu ştiu ce se poate şi ce nu se poate. Ăsta însă nu-i briliant. Mă pricep puţin să deosebesc strasurile de briliante.

— Uitaţi-vă încă o dată, vă rog, îl rugă Suhov copilăreşte.

— Dacă doriţi, mă mai uit. Dar la ce bun?

DIN PROCESUL-VERBAL AL INTEROGATORIULUI LUAT LUI F. K. KERBEL, BIJUTIERUL SACRISTIEI PATRIARHIEI, DE CĂTRE L. B. KOSACEVSKI, LOCŢIITORUL

PREŞEDINTELUI SOVIETULUI MILIŢIEI POPULARE DIN MOSCOVA

KOSACEVSKI: Dumneavoastră susţineţi că patru briliante şi o perlă, din cele ce v-au fost prezentate, sunt strasuri?

KERBEL: Da.

KOSACEVSKI: Cum se deosebesc pietrele false de cele adevărate?

KERBEL: Dacă piatra nu e montată, lucrul nu e prea greu. Nu vorbesc despre aşa-zisele simile, adică despre cele din sticlă, ale căror faţete de la bază sunt acoperite cu un strat metalic, sau de briliantele false de Boemia, cu capsulă roşie şi amalgam de mercur, dar chiar şi strasurile, şi ele se trădează.

KOSACEVSKI: N-aţi răspuns la întrebare.

KERBEL: Strasurile se fac din sticlă, plumb şi acid boric. De aceea sunt mai grele decât briliantele. Aşa că, fără montură, oricine poate aprecia greutatea pietrei. În afară de asta, strasurile sunt mult mai puţin dure decât diamantele. Le zgârie şi cuarţul, şi topazul, şi corindonul.

KOSACEVSKI: Dar n-aţi aplicat nici prima metodă, nici a doua.

KERBEL: E foarte adevărat. Eu însumi fac strasuri şi am destulă experienţă. N-am nevoie să recurg la cântărire sau la zgârieturi.

KOSACEVSKI: Vreţi să spuneţi că aţi dedus din ochi?

KERBEL: Nu numai din ochi. Puteţi ţine briliantul în palmă o oră sau două şi nu va prelua niciun pic din căldura corpului dumneavoastră. Va rămâne tot atât de rece ca în clipa când l-aţi luat în mână. Cu strasurile e altă poveste. Strasurile nu refuză căldura.

Un stras se încălzeşte de la mâna care-l ţine. Şi eu am ţinut cele patru pietre în mână...

KOSACEVSKI: Dar aţi folosit un creion.

KERBEL: Da, un creion de aluminiu. Dacă peste briliant treci cu un creion de aluminiu sau de magneziu nu vor rămâne urme pe el, în timp ce pe strasuri vor rămâne. Strasurile pe care le-aţi adus sunt strasuri bune. Şi eu m-am îndoit de ele până când am văzut dunga creionului.

KOSACEVSKI: Este oare vreo asemănare între briliantele jefuite din sacristie şi aceste strasuri?

KERBEL: Toate cele patru strasuri sunt copii fidele ale pietrelor furate.

KOSACEVSKI: Poate fi aceasta o coincidenţă? O întâmplare?

KERBEL: Nu.

KOSACEVSKI: De ce?

KERBEL: Strasul care-l imită pe „Ioan Gură de Aur” redă în detaliu briliantul furat. Caracteristicile sunt exact reproduse nu numai în ceea ce priveşte partea de sus a pietrei, coroana, dar şi cea de jos, pavilionul. Tot aşa e şi cu „Lacrima Maicii Domnului”, unde este redată întocmai înclinarea faţetelor piramidei, şi cu cele două briliante din îmbrăcămintea de metal preţios a icoanei Sfântului mare mucenic Gheorghe biruitorul, care sunt reproduse perfect.

KOSACEVSKI: N-aţi spus nimic despre perlă. Şi ea e falsă?

KERBEL: Da. E făcută dintr-o sticlă opalină şi dată în interior cu esenţă de perlă. În ceea ce-l priveşte pe „Ioan Gură de Aur”...

KOSACEVSKI: Vom reveni la el. Deocamdată pe mine mă interesează perla. E imitaţia unei anumite perle?

KERBEL: Se poate.

KOSACEVSKI: Nu sunteţi convins?

KERBEL: După părerea mea, e o imitaţie a „Pelegrinei”.

KOSACEVSKI: În lista obiectelor furate nu apare o astfel de perlă.

KERBEL: Nu-i proprietatea patriarhiei.

KOSACEVSKI: Nu se păstra acolo?

KERBEL: Nu.

KOSACEVSKI: Bijutierii o cunosc?

KERBEL: E cunoscută tuturor.

KOSACEVSKI: Ce fel de perlă este şi cui aparţine?

KERBEL: Perlele perfect rotunde sunt foarte rare. „Pelegrina”, după cum vedeţi, are o formă sferică ideală. Dacă o pui pe o foaie de hârtie lucioasă, la cea mai mică mişcare se va rostogoli ca o biluţă de mercur. De aici şi numele ei; „Pelegrina”. Are aproape 28 de carate. A fost cumpărată în 1317 de grecul Zosima, la Livorno, de la un căpitan de navă sosit din India, apoi s-a vândut cneazului Iusupov... „Pelegrina” e o nestemată a familiei Iusupov.

KOSACEVSKI: Aţi văzut-o vreodată?

KERBEL: Da.

KOSACEVSKI: Când?

KERBEL: Demult, în 1903. M-au rugat să-i confecţionez o casetă nouă. Nu m-am angajat s-o fac.

KOSACEVSKI: Cui aparţine „Pelegrina” acum?

KERBEL: Nu ştiu.

KOSACEVSKI: De la cine se poate afla?

KERBEL: Nu ştiu.

KOSACEVSKI: Bine, să lăsăm „Pelegrina”... Răspundeţi-mi la o altă întrebare: strasurile de briliant, după compoziţie, sunt toate la fel?

KERBEL: Aproape.

KOSACEVSKI: Cum să înţeleg acest „aproape” al dumneavoastră?

KERBEL: V-am mai spus: strasurile se fac din sticlă, plumb şi acid boric, asemănându-se după compoziţie cu sticla optică. Pentru pregătirea unei astfel de sticle se cere cristal de munte, kaliu, borax, oxid de plumb... Dar în unele strasuri intră şi alte componente: arsenolitul, silitra... Fiecare bijutier care face strasuri are secretele lui, pe care le păstrează. De aceea strasurile franţuzeşti ale casei comerciale „Bourguignon” se deosebesc de strasurile „Savary” sau „Rondelle”.

KOSACEVSKI: În ce constau aceste deosebiri?

KERBEL: Înainte de toate, în „focul” lor. La briliant, faţetele de sus au strălucirea diamantului, iar cele de jos strălucirea metalică. La strasuri e greu de obţinut o asemenea nuanţare şi foarte puţini reuşesc. În afară de aceasta, strasurile se deosebesc prin intensitatea claritătii, prin fuzibilitate.

KOSACEVSKI: Ce ne puteţi spune despre strasurile pe care vi le-am prezentat?

KERBEL: Sunt strasuri bune. Redau „focul” briliantelor. Mie nu mi-au reuşit niciodată atât de bine.

KOSACEVSKI: Dar cui i-au reuşit?

KERBEL: Strasuri asemănătoare făcea în Franţa, înainte de război, Cortier. Greutatea lor specifică se apropia de greutatea specifică a diamantelor, iar gradul lor de duritate pe scara Mohs este corespunzător cuarţului. În afară de asta, strasurile Cortier se deosebeau şi prin „focul” lor bun.

KOSACEVSKI: Strasurile Cortier s-au vândut în Rusia?

KEEBEL: Da. Puteau fi cumpărate la Petersburg,

Moscova, Kiev şi Tiflis. Lui Cortier îi izbuteau mai cu seamă strasurile de smarald şi rubin.

KOSACEVSKI: Prin urmare, nu este exclus ca şi aici să fie mâna lui Cortier?

KERBEL: Nu, aceste strasuri nu le-a făcut Cortier. Sunt făcute de altcineva. Sunt mai grele decât strasurile francezului. Pe lângă aceasta, Cortier este un maestru onorabil, care ţine la reputaţia sa. Dar principalul este că acest Cortier n-a văzut şi n-a putut vedea niciodată pietrele sacristiei, aşa că nu le cunoaşte.

KOSACEVSKI: Cum aşa? Poate există descrieri ale lor?

KERBEL: Se înţelege că există. Dar în lucrările publicate nu sunt desenele pietrelor, iar descrierea lor suferă de o mulţime de greşeli. Pietrele sacristiei se află în monturi, vizitatorul având posibilitatea să vadă numai partea lor de sus, coroana. Pavilionul este ascuns privirii vizitatorului. Nu se poate aprecia nici măcar înălţimea pietrelor.

KOSACEVSKI: Vreţi să spuneţi că omul care a făcut strasurile a văzut briliantele fără montură?

KERBEL: Da.

KOSACEVSKI: Acesta ar fi putut să cunoască colecţia dumneavoastră de strasuri?

KERBEL: Despre colecţia mea ştiu puţini. N-am arătat-o nici unui bijutier. În afară de asta, vedeţi strasurile mele? Partea de jos a „Lacrimii Maicii Domnului” este reprodusă la mine cu aproximaţie, pe când aici pavilionul e redat cu toate caracteristicile reliefului.

KOSACEVSKI: E convingător ce spuneţi. Dar, dacă nu-i Cortier, atunci cine-i?

KERBEL: Nu ştiu.

KOSACEVSKI: Doar sunteţi specialist şi afirmaţi că acestea nu sunt strasuri obişnuite. Prin urmare, trebuie să aveţi măcar o presupunere, o bănuială...

KERBEL: Nu bănuiesc pe nimeni. În ceea ce priveşte presupunerea... Aş putea să vă povestesc o întâmplare. Dar mi se pare că n-are nicio tangenţă cu sacristia...

KOSACEVSKI: Asta permiteţi-mi s-o apreciez eu.

KERBEL: S-a petrecut în luna mai anul trecut. L-aţi cunoscut pe negustorul Arstavin?

KOSACEVSKI: Am auzit de el.

KERBEL: Iată, fiul lui, Mihail Arstavin, îl invită la el acasă pe bijutierul Pavlov şi-i arată un briliant albastru, o minune. Mihail Arstavin îl roagă pe Pavlov să studieze piatra şi să-i spună dacă-i veritabilă. De faţă se afla şi vânzătorul pietrei. Bijutierul priveşte, deci, piatra şi spune că este binecunoscuta „Nore" din Amsterdam, un briliant de culoarea safirului. Şi mai spune Pavlov că este briliantul familiei Nore şi că se îndoieşte că stăpânii lui s-ar fi despărţit de el de bunăvoie... Dar Mihail Arstavin nu era un comerciant prea cinstit şi nu s-a sfiit să se murdărească pe mâini şi să cumpere briliantul. Nu era însă briliant.

KOSACEVSKI: Greşise bijutierul?

KERBEL: Poate. Dar Mihail Arstavin îl învinuia de escrocherie. Susţinea că bijutierul avea mare nevoie de bani şi că strasul fusese lucrat de un cunoscut al lui Pavlov. De aceea îl vânduse.

KOSACEVSKI: Aţi văzut acel stras?

KERBEL: Da. Era un stras foarte bun, tot atât de reuşit ca şi cele pe care mi le-aţi adus. Nu este exclus să fie executate de acelaşi meşter

KOSACEVSKI: Poliţia a aflat cine a făcut falsul „Nore"?

KERBEL: Nu.

KOSACEVSKI: Pavlov se mai află în Moscova?

KERBEL: Pavlov a murit. S-a otrăvit când au început cercetările.

KOSACEVSKI: Dar Mihail Arstavin?

KERBEL: Despre el nu mai ştiu nimic.

Nu mai am nimic de completat.

Transcris corect după declaraţia mea,
F. Kerbel

CĂTRE LOCŢIITORUL PREŞEDINTELUI SOVIETULUI
MILIŢIEI POPULARE DIN MOSCOVA,
L. B. KOSACEVSKI

privind ancheta judiciară Nr. 1387, înscrisă în registrul de evenimente al Miliţiei judiciare din oraşul Moscova sub nr. 58-b, ianuarie, anul 1918 (jefuirea sacristiei patriarhiei din Kremlin, valoarea aproximativă a bunurilor sustrase – 30 milioane de ruble-aur).

Prin prezenta vă aduc la cunoştinţă cele de mai jos. În scopul stabilirii proprietarului casetei de lemn încrustate cu fildeş, ale cărei bucăţi au fost descoperite de agenţii miliţiei în zăpada de sub fereastra sacristiei patriarhiei, au fost întreprinse de mine, în conformitate cu indicaţiile dumneavoastră, acţiunile corespunzătoare şi anume:

1. Bucata de casetă ce reprezintă blazonul proprietarului a fost dată pentru expertiză subsecretarului cancelariei comitetului aprovizionării al raionului Gorodski din oraşul Moscova, cetăţeanul Beketov S. G. Sus-numitul este expert în heraldică şi concluziile lui sunt incontestabile, Până la revoluţie,

cetăţeanul Beketov a fost consilier de stat şi a lucrat la Petrograd în cadrul departamentului cu problemele heraldice al Senatului, ca adjunct al prim-secretarului cancelariei, şi de asemenea a participat activ la elaborarea comentariilor Catalogului blazoanelor ruseşti.

2. În particular, au fost interogate de mine o serie de persoane. Ca urmare a interogatoriilor sus-arătate, s-au obţinut relatările din informarea anexată la raport, privind locul unde se află prezumptivii proprietari ai casetei.

Cu profund respect, vă rog să dispuneţi a i se plăti din fondurile speciale cetăţeanului Beketov, drept recompensă pentru expertiza efectuată, suma de 40 (patruzeci) rubla.

Anexa, 5 pagini.

Inspector al miliţiei judiciare din Moscova,
P. Borin

CONCLUZIILE EXPERTIZEI

Subsemnatul S. G. Beketov am efectuat examinarea şi cercetarea amănunţită a blazonului heraldic de pe o plăcuţă de fildeş, prezentată de inspectorul miliţiei judiciare din Moscova, cetăţeanul Borin.

Blazonul examinat de mine are două culori, cu scutul după armorialele franţuzeşti. Câmpul scutului are patru zone, adică este alcătuit din patru părţi. În prima şi a patra parte (sus în stânga şi jos în dreapta, în diagonală) pe un fond de argint, e un leopard leonin rubiniu ţinând în laba dreaptă o sabie azurie, lungă, ascuţită la vârf, iar în stânga, un scut oval, tot

azuriu.

În partea a doua şi a treia, pe fondul rubiniu sunt două turnuri rotunde, crenelate, de argint, unite de un zid crenelat având o poartă la mijloc. Turnurile au ferestrele, uşile şi sutura pietrelor din zid de culoare rubinie.

Partea de sus a scutului este ornamentată cu un coif de cavaler încununat cu noua coroană germană de baron: pe cerc sunt 12 creneluri cu perle. Coiful e cu lambrechini, adică cu două desene ornamentale în formă de frunze ieşind de după coif şi împletindu-se pe laturile scutului. În josul blazonului, pe o panglică de argint, e scrisă în limba, latină deviza: Gutta cavat lapidem – „Picătura găureşte piatra”.

Acest blazon aparţine neamului de baroni Messmer, provenind din secolul al XV-lea. Întemeietorul e considerat Simon Messmer, originar din Westfalia.

Baronul Franz Messmer a intrat în solda Rusiei, în calitate de ofiţer de gardă, în anul 1796. Urmaşii lui au trecut la religia pravoslavnică. Nepotul lui Franz Messmer, Aleksandr Petrovici Messmer, este cunoscut ca geograf şi ca general participant la războaie.

Neamul Messmer figurează în partea a cincea a cărţii de genealogie a deputaţilor şi mareşalilor nobilimii din gubernia Moscova.

S. Beketov

INFORMARE

În prezent, reprezentanţii familiei Messmer în Rusia sunt:

fratele defunctului Aleksandr Petrovici Messmer,

baronul Grigori Petrovici Messmer, general-maior în retragere;

fiii lui: Oleg Grigorievici şi Vasili Grigorievici Messmer şi, de asemenea, fiica baronului Aleksandr Petrovici Messmer, Olga Aleksandrovna, căsătorită Uvarova.

BARONUL GRIGORI PETROVICI MESSMER.

S-a născut în anul 1845. A făcut studiile la Şcoala militară de paji a Maiestăţii Sale Imperiale. A participat la războiul ruso-turc din 1877 – 1878 şi la războiul ruso-japonez. Este cavaler al ordinelor: sfântul mare cneaz Aleksandr Nevski, Vulturul Alb, sfântul mare mucenic Gheorghe biruitorul, clasa a 4-a, ş. a.

A trecut în rezervă în anul 1913 din funcţia de comandant al celui de al patrulea batalion de puşcaşi al gărzii imperiale.

Moşia din moşi-strămoşi a familiei Messmer se află în judeţul Serpuhov din gubernia Moscovei. În Moscova are închiriat un apartament în strada Şeremetevo, în casa văduvei fostului consilier de stat Bobrişcev.

BARONUL OLEG GRIGORIEVICI MESSMER.

S-a născut în anul 1880. Şi-a făcut studiile la Nijegorodsk, în corpul de cadeţi al contelui Arakceev, şi a terminat Şcoala militară de cavalerie „Nikolai I”. A slujit ca aghiotant în regimentul de husari al gărzii imperiale. Din motive necunoscute, în anul 1912 a trecut în rezervă şi, în scurt timp, s-a călugărit. Actualmente este călugăr la mânăstirea Preobrajenski din Valaam.

Ca monah se numeşte Afanasi.

BARONUL VASILI GRIGORIEVICI MESSMER.

S-a născut în anul 1882. Şi-a făcut studiile la institutul nobilimii „Împăratul Aleksandr al II-lea” din Nijegorodsk, apoi la institutul de inginerie pentru căile de comunicaţii „Aleksandr I” din Petersburg, dar în ultimul an a întrerupt studiile şi a trecut la şcoala militară din Pavlovsk. După terminare a fost repartizat în gardă. A participat la luptele din timpul războiului ruso-japonez şi celui ruso-german. De trei ori rănit, este cavaler al ordinelor: sfântul mare mucenic Gheorghe biruitorul, clasa a 3-a şi a 4-a, sfântul cneaz apostolic Vladimir, clasa a 4-a, cu panglică şi sfântul Stanislav, clasa a 2-a, cu spade. Este decorat cu sabia de aur.

La sfârşitul anului 1916, după ce a fost rănit, având gradul de colonel, a deţinut funcţia de comandant de onoare al gărzii la mormântul feldmareşalului conte Rumeanţev-Zadunaiski, la Kiev. Din ianuarie 1917 a condus treburile „Administraţiei ordinelor ţarilor şi împăraţilor din Rusia”, de pe lângă ministerul curţii imperiale. După Revoluţia din Februarie a fost locţiitorul şefului garnizoanei din Ţarskoe Selo. În momentul de faţă nu se cunoaşte ocupaţia pe care o are. Domiciliul se presupune a fi la Petrograd.

OLGA ALEKSANDROVNA UVAROVA, FIICA DEFUNCTULUI ALEKSANDR PETROVICI MESSMER.

S-a născut în anul 1884. Educaţia şi-a făcut-o acasă şi la institutul Smolnîi al domnişoarelor de origine nobilă. În anul 1905 s-a căsătorit cu Pavel Alekseevici Uvarov, care înainte de revoluţie a fost procuror al guberniei Irkuţk, apoi viceguvernator al guberniei Tobolsk. Domiciliul actual al Uvarovilor este

necunoscut.

După informaţiile obţinute de la fosta subretă a lui G. P. Messmer, caseta de lemn verde încrustată cu fildeş este proprietatea lui Vasili Grigorievici Messmer.

Sus-menţionata casetă, a fost dăruită baronului Vasili Grigorievici de răposata lui soţie, cu ocazia onomasticii acestuia, puţin timp înainte de războiul cu Germania.

După cum au declarat uşierul şi rândaşul casei Bobrişceva, anul trecut baronul Vasili Grigorievici l-a vizitat de câteva ori pe tatăl său la Moscova.

Inspector al miliţiei judiciare din Moscova,
P. Borin

CAPITOLUL AL TREILEA
PRETINSUL OLANDEZ, FIUL DE NEGUSTOR ŞI PRIMUL-MINISTRU AL PIEŢEI HITROVKA, NIKITA MAHOV...

I

Cercetarea sacristiei jefuite; versiunile pe care le-am examinat cu Rîcealov: briliantul „Sancy” din coiful lui Carol Temerarul; interogatoriul luat de Voljanin speculantului chel, gata să se încheie cu moartea „sus-numitului”; pietrele preţioase care s-au dovedit a fi false; depoziţia lui Kerbel; vizita nocturnă pe care mi-a făcut-o la hotel inspectorul Borin...

Nu era prea mult pentru o singură zi?

Artiuhin încă mai dormea. Totdeauna i-a plăcut somnul. Pe vremea când eram la Samarsk, Artiuhin bătrânul, un bărbat harnic şi aşezat, ne explica într-o dimineaţă, mie şi lui Rîcealov, când îl trăgea de picior din aşternutul cald din spatele cuptorului: „Aşa-i Filea de când era copil. Singura mea speranţă e că băiatul se va îndrepta cu vremea.” Dar lui Parfenti Sazonovici nu i-a fost dat să i se împlinească speranţa. Filimon rămăsese cu aceeaşi meteahnă, îi plăcea somnul. Iar în toamna trecută, când ne-am întâlnit din nou la Tobolsk, unde venisem în calitate de comisar al Sovietului din Petrograd pentru a controla în ce condiţii era întreţinută familia ţarului, am avut posibilitatea să mă conving că somnul lui Filimon era

tot atât de straşnic ca şi mai înainte.

— Filimon Parfentievici, hei, Filimon Parfentievici!

Nu se mişcă, dar încetă să mai sforăie. Un minut mai târziu, buzele lui schiţară un zâmbet. Părea că visează ceva plăcut: fie logodnica pe care o lăsase în Samarsk, fie partida de dame câştigată în compania fostului împărat al întregii Rusii (Nikolai intra adesea în camera de gardă să joace cu soldaţii din pază), fie mitingul de la monumentul lui Ermak, înaintea plecării noastre la Petrograd...

Nu izbutii să-l trezesc. Mă îmbrăcai şi coborâi să iau ziarele. Mă interesa cum era comentată spargerea sacristiei patriarhiei.

La recepţia simandicosului hotel „National” domnea forfota de dimineaţă. Lângă un panou din furnir cu afişe de teatru stătea vecinul nostru de la etaj, corespondentul unui ziar american, un lungan cu jambiere galbene şi pantaloni de călărie în carouri, încins, pentru a face efect, cu o cartuşieră (cadoul vreunui matroz). Americanul transcria literele ruseşti de pe afişul pe care dansau sprinten french cancan cuvintele galbene, verzi şi roşii, chemând pe toţi cetăţenii să participe neapărat la „marea sărbătoare a futurismului”.

— Bolşevic? întrebă americanul pronunţând cu grijă cuvântul greu pentru el şi înfigând degetul spre numele lui Maiakovski.

— Nu.

— Eser?

— Poet.

Po-et?... Probabil că americanul nu cunoştea acest cuvânt rusesc. Îşi făcu o însemnare în blocnotes. Dar ăsta? Degetul i se mutase mai jos şi încremenise în dreptul numelui Burliuk.

— Poet.

— Dar ăsta?

— Tot poet.

Americanul mă privi neîncrezător: era uimitoare această ţară, Rusia! Bolşevicii, menşevicii, eserii, cadeţii, iar acum, iată, un nou partid – poeţii... Mă apropiai de portarul hotelului, lângă care un băieţandru de la artelul „Ricşa Moscovei” aşeza teancurile publicaţiilor ce miroseau a cerneală proaspătă de tipar. Când să plătesc ziarele, americanul se apropie din nou de mine. De această dată îl interesau inscripţiile de pe panoul de furnir care priveau hotărârea Asociaţiei comitetelor de părinţi în legătură cu măsurile luate de guvern împotriva învăţătorilor grevişti. Hotărârea începea cu cuvintele: „Luând în dezbatere concedierea învăţătorilor din şcolile orăşeneşti din Moscova şi evacuarea din locuinţele ocupate de ei în şcoli, adunarea de delegaţi a comitetelor de părinţi nu găseşte cuvinte pentru a condamna acest ruşinos act jandarmeresc...” Dar, cum se putea vedea din text, găsiseră totuşi cuvinte, şi încă din belşug...

„Conducerile raionale – vărsa lacrimi amare Asociaţia comitetelor de părinţi – au transmis portarilor administrarea şcolilor şi nu nouă, părinţilor, care, desigur, avem drepturi mai mari decât portarii...”

Americanul îşi înfipse degetul în cuvântul „portar”.

— Portar?

Pesemne nu se îndoia că sunt gata să-i dedic toată ziua. Dar era deja timpul să mă descotorosesc de prea curiosul corespondent.

— Portar, îi confirmai eu amabil. Reţineţi: nu orice poet e portar şi nu orice portar e poet, dar singurul

lucru ce-i uneşte este că nici unul, nici altul nu sunt lumpenproletari. Aşa să vă notaţi.

— O-o! respiră mirat americanul, dar nu ştiu de ce nu se grăbi să noteze...

Când revenii în cameră cu teancul de ziare, Artiuhin sări în aşternut şi cu ochii holbaţi, încă buimac, îşi plimbă privirea prin cameră.

— Unde-i Piotr Petrovici?

— Borin, dragă prietene, a plecat la unu şi jumătate noaptea, iar acum e şapte dimineaţa.

Cât timp îşi făcu toaleta, îmi aruncai privirea prin ziare. Paginile erau pline de articole despre tratativele cu nemţii şi de comunicate răzleţe şi contradictorii de pe fronturile ucrainean, de la Don şi Orenburg. Se scria mult despre criza tot mai accentuată de alimente. „Izvestia” publica decretul Sovietului din Moscova cu privire la inventarierea şi repartizarea mobilei, la trecerea sub administrarea Asociaţiei rândaşilor a caselor expropriate ai căror chiriaşi-sabotori plăteau chiriile, ca şi mai înainte, foştilor proprietari.

„Utro Rossii” era împestriţată, ca de obicei, de mica publicitate.

„O tânără şi frumoasă domnişoară (fără pretenţii)” căuta slujbă pe lângă copii. Textul lăsa să se înţeleagă că, dacă nu existau copii, „domnişoara (fără pretenţii)” se va împăca uşor şi cu această situaţie. Firma pariziană „Roussel” avertiza cetăţenii tinerei republici: „Stomacul dumneavoastră ia proporţii. V-aţi îngrăşat, aţi devenit obez, sunteţi lipsit de supleţe. Stomacul dumneavoastră s-a moleşit...” Şi urma: „Grăbiţi-vă, folosiţi brâul elastic bărbătesc cel mai bun din lume, marca Roussel! Numai aşa vă veţi recăpăta supleţea de altădată”.

Societatea de consum „Concordia” primea înscrieri la încălţămintea americană, iar doctorul Volpian din strada Miasniţkaia promitea că-i va vindeca pe cei bolnavi de sifilis şi-i va readuce în sânul familiilor cu ajutorul preparatului cu denumirea exotică „neosalvarsan”. Un loc însemnat era rezervat şi cronicii criminalistice. Dar nicăieri, niciun cuvânt despre spargerea sacristiei...

Artiuhin era de acum îmbrăcat, încălţat şi bărbierit. Faţa lui rumenă emana liniştea sufletească şi naivitatea primordială. Probabil că aşa arăta Adam în acele zile sclipitoare, când viaţa lui încă nu fusese întunecată de anturajul drăgălaşei, dar sâcâitoarei femei. Pe Artiuhin nu-l preocupa deloc felul cum să organizăm supravegherea apartamentului lui Messmer, nici dacă Puşkov va fi sincer în depoziţiile sale, nici care dintre ai noştri va fi delegat la Petrograd şi nici cine era meşterul care lucrase strasurile luate de la afacerist.

— Apropo, Filimon Parfentievici, ce-ai visat azi-noapte? Aşa te-ai veselit în somn, că eram gata să te acompaniez, să joc *yopak*-ul.

— Hm, mai nimic... şi la rândul său mă întrebă: Leonid Borisovici, dar dinţii sunt marcaţi?

— Ce dinţi?

— De aur... Cei pe care-i poartă matrozul.

— Nu, nu se marchează.

— Păcat, spuse Artiuhin, dar se linişti imediat: Totuna-i, de m-aş întoarce la Samarsk cu dinţii de aur chiar şi nemarcaţi, toate fetele ar tăbărî pe mine. Deocamdată, mai rar dinţi de aur la poporul muncitor.

Iată naivitatea primordială! Se pare că şi Adam a avut în rai, contrar afirmaţiei bibliei, niscai dorinţe nesatisfăcute şi, împreună cu ele, şi unele neplăceri.

Tocmai de acest lucru a profitat Eva. Ce să-i faci? Raiul e rai şi viaţa-i viaţă... Totuşi, de ce ziarele nu inseraseră nimic despre spargerea de la sacristia patriarhiei?

Răspunsul la această întrebare l-am primit abia pe la mijlocul zilei, când m-am prezentat cu raportul obişnuit la Rîcealov. Cu această ocazie am aflat că redactorii-şefi respectaseră întocmai indicaţia fermă nu a altcuiva, ci chiar a preşedintelui Sovietului miliţiei.

— Să tacă o zi, două, îmi explică Rîcealov, iar noi între timp, fără prea mult zgomot, vom încerca să lămurim cum stau lucrurile. Apoi mă întrebă pe un ton caustic: Pe corespondentul de la „Russkie vedomosti”, desigur, n-ai apucat să-l interoghezi?

Îi povestii lui Rîcealov despre afacerist, despre strasuri, despre interogarea lui Kerbel şi despre acţiunea lui Borin.

— De corespondent mă voi ocupa astăzi.

— Acum n-ar folosi la nimic. Am fost azi cu o treabă la „Russkie vedomosti”. Am aflat că respectivul corespondent are o veche cunoştinţă la cancelaria Sinodului, un funcţionar. El i-a telefonat despre spargere. Am verificat şi nu minte.

Rîcealov studiase procesul-verbal al interogatoriului luat lui Kerbel şi documentele aduse de Borin noaptea, la hotel.

— Borin se pare că face treabă, nu?

— Face. Sub şa, merge bine.

Rîcealov mă întrebă despre strasuri, despre felul cum aveam de gând să-l descopăr pe cel care le făcuse, dacă întreprinsesem ceva pentru a verifica supoziţia simulării spargerii. Dar sublinie că, în primul rând îl interesa familia Messmer. Participarea lui Vasili

Messmer la jaful sacristiei se înscria ideal într-o concepţie preferată a lui Rîcealov, pe care o cultiva de pe când mai era propagandist. Sensul ei se rezuma la faptul că proletarizarea claselor privilegiate, ca rezultat al revoluţiei socialiste, trebuia să ducă inevitabil pe reprezentanţii lor declasaţi spre fapte infracţionale.

În fond, această concepţie teoretică nu stârnea obiecţii. Eu însă nu eram deloc convins că, după Octombrie, fiecare cneaz trebuia în mod obligatoriu să devină tâlhar, contele să devină hoţ de buzunare, iar fabricantul expropriat – speculant de obiecte furate.

Participarea lui Vasili Messmer la spargerea sacristiei mi se părea îndoielnică. Bănuind că fusese şi el printre jefuitori, cum răspundeam la întrebarea: de ce a trebuit să ia cu el caseta? Ca să uşureze munca miliţiei judiciare?

În afară de aceasta, după cum spuneau uşierul şi rândaşul, Vasili Messmer părăsise Moscova nu mai târziu de opt ianuarie, iar sacristia se presupunea că fusese jefuită după cincisprezece. Asta semăna deja a alibi. Fie el oarecum îndoielnic, dar alibi. Şi dacă n-ar fi fost o anume împrejurare, aş fi crezut că respectiva casetă fusese furată de la Messmer şi aruncată de jefuitori special ca să-i încurce pe agenţii miliţiei...

Pe mine însă mă puneau mult pe gânduri informaţiile despre fratele mai mare al lui Vasili Messmer, baronul Oleg Grigorievici Messmer, călugărul de la mânăstirea Preobrajenski din Valaam. Dacă monahul Afanasi şi-ar fi ispăşit păcatele în orice altă mânăstire din Imperiul Rusiei, nu i-aş fi acordat nicio atenţie. Dar fratele mai mare al lui Vasili Messmer alesese tocmai pe cea din Valaam, şi asta îţi

crea tot felul de gânduri. Faptul era că din anul o mie nouă sute doisprezece şi până în o mie nouă sute şaisprezece, egumenul acestei întinse mânăstiri, aşezate relativ aproape de Petrograd, nu fusese altul decât arhimandritul Dimitri, cel care din o mie nouă sute şaisprezece devenise custodele sacristiei sinodale, iar acum cel al sacristiei patriarhiei... Ştiam aceasta mai bine ca oricine, deoarece, după evadarea din exilul de la Tobolsk, fusesem nevoit să mă ascund câteva luni pe teritoriul acestei mânăstiri.

Desigur, s-ar fi putut să fie o simplă coincidenţă, dar nu era exclus să fie şi ceva mai rău. În orice caz, n-aveam dreptul să nu acord nicio atenţie acestei probleme.

— De fraţii Messmer se va ocupa miliţia din Petrograd? mă întrebă Rîcealov.

— Nu. Vreau să trimit omul meu acolo. Cei din Piter îi vor ajuta. Am şi vorbit prin fir direct cu şeful miliţiei Judiciare din Petrograd.

— Şi pe cine ai să trimiţi? Pe Borin?

— Pe Suhov. Pleacă azi. Borin are misiunea să-l caute pe cel care a făcut strasurile. Are şi aşa treabă destulă.

— Nu mă gândeam să-l laşi să lenevească, zâmbi Rîcealov. Da, se pare că începutul e făcut.

II

Pe Borin nu trebuia să-l zoreşti la treabă, era şi aşa mai mult decât conştiincios. Şi chiar dacă, spre deosebire de Rîcealov, n-avea întocmit pe nicio foaie calendarul zilei, le rezolva şi el pe toate. După ce l-am instruit amănunţit pe Suhov, care pleca la Petrograd,

l-am vizitat pe bătrânul detectiv. Avea noutăţi pentru mine.

Dosarul penal privind escrocheria cu falsul „Nore” nu se găsise în arhivă. Dar Borin îl descoperise pe fostul poliţist care se ocupase de anchetă, un oarecare Hvoşcikov, acum lucrător la artelul „Spoitorul eliberat”, şi o vizitase pe soţia defunctului bijutier Pavlov.

Din cele aflate reieşea că bijutierul Kerbel ştia din auzite întreaga istorie pe care ne-o povestise şi ca atare încurcase rău faptele.

Cumpărătorul briliantului fals nu fusese Mihail Arstavin, ci tatăl lui, respectabilul negustor Piotr Vasilievici Arstavin, foarte cunoscut în Moscova, care pe la mijlocul anului o mie nouă sute şaptesprezece trăia în Finlanda.

În acea perioadă, Mihail, începător în ale comerţului, activa în cartelul rusesc al fabricanţilor de cuie şi sârmă şi, încurcându-se într-o afacere dubioasă, ajunsese dator vândut. În această situaţie apelase la ajutorul tatălui său, cerându-i bani. Piotr Arstavin refuzase să-şi ajute progenitura. Şi chiar dacă Mihail îi ameninţase că-şi va pune capăt zilelor, tot nu-i dăduse nicio copeică. Dar după puţin timp, fiul lui Arstavin îi prezenţă tatălui său pe un tânăr brunet, cu o cicatrice deasupra sprâncenei drepte.

Dându-se drept bijutier olandez sosit în Rusia pentru afacerile firmei la care lucra, tânărul brunet îi propuse lui Arstavin să-i vândă un briliant albastru de o frumuseţe uimitoare, „procurat de ocazie”. Lui Arstavin i se păruse ceva în neregulă şi refuzase oferta. Totuşi, negustorul fusese până la urmă tras pe sfoară...

La o săptămână după vizita „olandezului”, în

„Birjevîe vedomosti”[9], un ziar serios care se bucura de credit, apărea o mică notă despre furtul de la Amsterdam al cunoscutului briliant „Nore”. Bătrânul Arstavin nu se mai îndoia că i se oferise tocmai acest briliant. Desigur, achiziţionarea obiectelor furate este o problemă oneroasă şi chiar se pedepseşte penal, dar un astfel de briliant „excepţional” n-avea nimeni în Moscova. Şi Piotr Arstavin prefera tot ce-i „excepţional” – „pictori excepţionali”, care îi pictau tavanul vilei, „nisetri excepţionali”, pe care-i servea la masă cu un arşin alături, ca oaspeţii să-i poată măsura şi să se convingă că nicăieri nu mai mâncaseră nisetri atât de mari...

Pe scurt, bătrânul negustor îl rugase pe fiul său să-l caute pe „olandez”. Dar Mihail îi spusese că străinul vânduse piatra „procurată de ocazie” bijutierului Pavlov. Acesta confirmase: da, briliantul era la el. Îl achiziţionase cu patruzeci de mii de ruble. N-ar putea ceda el piatra? Pavlov convenise să-i revândă lui Arstavin briliantul. Ceruse şaizeci de mii. Arstavin îi oferise patruzeci şi cinci. Căzuseră de acord la cincizeci. După aceea se constatase că piatra era falsă şi Pavlov fusese arestat, fiind învinuit de escrocherie...

Deşi probe concrete împotriva lui Mihail Arstavin nu existau, Hvoşcikov considera că cel care pusese la cale escrocheria era tocmai el şi nu Pavlov. În orice caz, după ce Arstavin-tatăl cumpărase briliantul, Mihail îşi plătise imediat poliţele în valoare de douăzeci şi două de mii de ruble. Dar el nu putuse explica lui Hvoşcikov, cât de cât plauzibil, de unde îi apăruseră dintr-o dată banii. Fostul poliţist considera

[9] „Ştirile bursei”.

că banii din această escrocherie ajunseseră, în fond, în mâinile lui Mihail şi ale „olandezului”, iar Pavlov primise doar nişte mărunţiş. Nota din „Birjevîe vedomosti”, după presupunerea lui Hvoşcikov, fusese inspirată de acelaşi Mihail Arstavin, care avea cunoştinţe printre reporteri. Dar din toate acestea nu putea dovedi nimic. Iar cazul fusese clasat după sinuciderea lui Pavlov.

Mihail Arstavin mai avea la activul său şi un alt păcat.

Cu puţin înainte de război, pe când încă mai tocea granitul ştiinţei la liceul real, încercase să vândă unui funcţionar strasuri drept briliante veritabile, prezentându-le ca inestimabile. Această poveste fusese muşamalizată de tatăl său şi întreprinzătorul realist se alesese doar cu o uşoară sperietură.

— După cum vedeţi, domnule Kosacevski, de acest tânăr individ are rost să ne ocupăm, îşi încheie povestirea Borin. S-ar părea că, într-un fel, el este implicat în acest furt. Poate doar ca intermediar, dar e implicat.

Într-adevăr, ţinând seama de afirmaţiile lui Kerbel, că strasurile confiscate de la speculant redau în detaliu pietrele din sacristie şi, prin urmare, meşterul care le executase nu numai că le văzuse pe cele jefuite, dar le şi ţinuse în mână, rezulta că informaţiile obţinute de Borin îl transformau pe feciorul respectabilului negustor în bănuit.

— Se poate avea încredere în Hvoşcikov al dumneavoastră?

— Dacă se poate uita că-i fost poliţist... – faţa lui Borin încremeni într-o expresie de respect oficial – atunci se poate. Am avut onoarea să fac zece ani de serviciu împreună cu el. Hvoşcikov era un funcţionar

priceput. Şi dacă-mi permiteţi, după părerea mea el ar fi de mai mult folos în miliţia judiciară decât în artelul „Spoitorul eliberat”.

— Şi la artelul „Spoitorul eliberat” e nevoie de oameni pricepuţi, replicai eu. De altfel, mă voi gândi la Hvoşcikov. Cum n-a învăţat bine să spoiască, poate într-adevăr are rost să-l aducem înapoi la cercetări. În ceea ce-l priveşte pe Mihail Arstavin... Hvoşcikov crede că falsul „Noré” a fost meşterit chiar de Mihail Arstavin?

— Nu, Hvoşcikov nu crede asta. Pentru şlefuirea unor astfel de strasuri trebuie să ai cunoştinţe temeinice de chimie, iar Mihail Arstavin n-a avut niciodată înclinaţii spre ştiinţă. El e dintre acei fluieră-vânt despre care în popor se zice că au noroc cu carul. Tatăl său l-a târât de urechi dintr-o clasă în alta... Strasurile au fost făcute de cineva la Mahovka.

— Mahovka?

— Aşa se numeşte spelunca lui Mahov din piaţa Hitrovka. Când, în primăvara anului o mie nouă sute cincisprezece, vestitul recidivist Former evadase de la ocnă, am fost informaţi că acesta se ascunde undeva la Moscova, mai mult ca sigur, în Hitrovka. Atunci am cotrobăit pe îndelete toate locurile rău famate. Se înţelege că l-am vizitat şi pe Mahov. Pe Former nu l-am găsit. În schimb, în timpul percheziţiilor, într-una din camere am dat peste nişte lăzi cu chimicale necesare executării strasurilor şi peste câteva zeci de pietre false de calitate superioară.

— Se înţelege că pe meşterul care le executa nu l-aţi găsit?

— Nu. Dar nici nu l-am căutat. Această operaţie, ca atare, nu-i urmărită de lege.

— Dar despre „olandez” aţi aflat ceva?

— Aproape nimic.

Realmente, informaţiile despre „olandez” erau mai mult decât sărace. Ele se rezumau doar la faptul că soţia bijutierului Pavlov îl văzuse când venise la ei împreună cu Mihail Arstavin. Acesteia îi lăsase impresia că Mihail şi „olandezul” erau cunoştinţe vechi. În afară de asta, Pavlova spunea că, judecând după discuţia dintre el şi soţul ei, tânărul cu cicatrice cunoştea subtilităţile meşteşugului de bijutier. Soţul ei chiar se sfătuise cu el cu privire la formele faţetelor unei pietre. De aceea, Borin presupunea că meşterul strasurilor fusese „olandezul”, care, prin Mahov, avusese posibilitatea să studieze pietrele furate din sacristia patriarhiei şi să facă copii după ele. Acum, aceste strasuri se vindeau iubitorilor de câştiguri uşoare, ca nestemate ale sacristiei, cu ajutorul unor afacerişti de tipul lui Puşkov.

— Pe Vasili Messmer îl excludeţi cu totul din afacerea asta?

Borin întârzie răspunsul.

— Cum să vă spun... Hvoşcikov zice că Messmerii şi Arstavinii sunt cunoştinţe de familie. Se înţelege că din asta încă nu rezultă nimic, dar... în vremurile noastre, în general e greu să fii sigur de ceva. N-aş fi deloc surprins dacă mâine m-aş trezi la artelul „Spoitorul eliberat”.

— Acolo nu-s locuri vacante şi, în afară de asta, dumneavoastră nu vă pricepeţi la spoit. Dar ce motive aţi avea să vă despărţiţi de noi?

— Cum ce motive ’? Nobil, fost poliţist...

Se pare că atunci, în sacristie, cam depăşisem măsura.

— În privinţa asta, îmi daţi voie să vă spun că vă înşelaţi. Noi ştim să apreciem conştiinciozitatea, iar

dumneavoastră, după cum ne-am convins, sunteţi un om conştiincios.

Borin înclină capul.

— Sunt măgulit.

— Contez pe faptul că experienţa şi cunoştinţele dumneavoastră ne vor fi de mare ajutor în lupta cu nelegiuirile din Moscova.

— Sunt foarte măgulit.

Prin cuvântul „măgulit” Borin se izola de mine printr-o cortină grea. Orice cortină poate avea o deschizătură cât de mică...

— Apropo, Piotr Petrovici, mă adresai lui, folosindu-i pentru prima dată numele patronimic, tot voiam să-mi satisfac o curiozitate: de ce v-aţi ales ca domeniu de activitate poliţia judiciară?

Mă privi mirat şi bănuitor. Pentru orice eventualitate, încercă să pareze.

— E o muncă murdară?

— Ei, lăsaţi, lăsaţi! Ca fost deţinut politic pot să vă asigur că acest gen de activitate presupune a avea multe calităţi deosebite şi, în special, să ai cap. În secţia a treia departamentală însă rar mi-a fost dat să întâlnesc oameni deştepţi...

— N-am avut nicio tangenţă cu acest departament.

— Se înţelege. De secţia a treia am pomenit numai pentru că veni vorba. Dar din câte ştiu, nobilimea privea cam de sus poliţia judiciară. De altfel, dacă întrebarea mea vă deranjează...

— Nu. De ce?

Borin îşi scoase belicos barbişonul înainte, iar în ochi îi licări un fel de zâmbet.

— Jocul fanteziei!

— În ce sens?

În loc de răspuns, Borin mă întrebă vesel, pe

neaşteptate:

— Dumneavoastră nu v-aţi jucat niciodată de-a hoţii şi vardiştii?

— M-am jucat. E adevărat, cam demult, până la seminar...

— Înseamnă că îngerul dumneavoastră păzitor v-a ocrotit. Pe când al meu şi-a cam neglijat obligaţiile...

— Reiese că Sovietul miliţiei trebuie să-i mulţumească îngerului dumneavoastră păzitor?

— Cui altcuiva?! Cu consimţământul lui, copilăria mea s-a prelungit cu mulţi ani. Şi în liceu mă jucam de-a hoţii şi vardiştii. Înainte de clasa a şasea, ajunsesem nu un agent de rând, ci Vidocq, şeful poliţiei criminalistice din Franţa. În joacă, asemenea lui, la început am fost criminal, am fugit de trei ori din ocnă, apoi mi-am oferit serviciile guvernului lui Napoleon I. „Numai criminalul poate învinge criminalitatea”, spuneam eu, şi împreună cu doisprezece ocnaşi, ajutorii mei, am prins într-un an, la Paris, aproape o mie de criminali, spărgători şi hoţi...

— O carieră strălucită!

— Cum de nu! Principalul e că a continuat. În clasa a şaptea, când prietenii mei toceau conjugarea verbelor la latină, eu eram deja şeful poliţiei criminalistice din Londra, John Fielding, agent orb, care îi cunoştea după voce pe fiecare din cei trei mii de recidivişti londonezi. După aceea m-am transformat în Allan Pinkerton. Am înfiinţat în Statele Unite ale Americii biroul naţional de detectivi şi am ales ca emblemă un ochi larg deschis, iar ca deviză, cuvintele: „Noi nu dormim niciodată”. Atunci am prins mulţi criminali şi chiar am descoperit complotul împotriva lui Lincoln...

Borin tăcu şi se încruntă. Se pare că-şi regreta sinceritatea. Se topise gheaţa oficială, lăsând în loc băltoaca roză a amintirilor sentimentale...

— Dar după terminarea liceului de-a ce v-aţi mai jucat, Piotr Petrovici? îl întrebai. Bertillon? Fouche?

— N-aţi ghicit, clătină el din cap. După liceu m-am jucat de-a funcţionarul poliţist cinstit care nu ia ciubuc. Naiv joc, nu-i aşa?

— Poate, convenii eu, în schimb e un joc original. După cum mi-e cunoscut, nici Vidocq, nici Pinkerton nu l-au jucat. Şi sper că acest joc nu v-a plictisit încă!

Borin zâmbi amar.

— Nu vă îngrijoraţi. E mai bine să te joci de-a poliţistul cinstit, decât de-a „spoitorul eliberat”. Aşa că, precum vedeţi, la munca de urmărire m-a adus îngerul meu păzitor, visurile deşarte şi interesul pentru istoria poliţiei criminalistice. Dacă-mi permiteţi...

— Sinceritate pentru sinceritate?

— Întocmai. Pe dumneavoastră ce v-a făcut să deveniţi revoluţionar? Ura faţă de potentaţi, ambiţia nesatisfăcută sau înclinarea nativă spre filantropie?

— Nici prima, nici a doua, nici a treia.

— Atunci?

— Tot interesul pentru istorie.

— Pentru istoria poliţiei criminalistice?!

— Nu, pentru istoria dezvoltării societăţii şi a luptei de clasă. Când am înţeles inechitatea societăţii în care trăiam s-a născut în mine dorinţa firească de a contribui la desfiinţarea ei. Aşa am devenit revoluţionar de profesie. După cum vedeţi, visurile mele, spre deosebire de ale dumneavoastră, nu se arată a fi „deşarte”: ceea ce trebuia să se înfăptuiască, s-a înfăptuit.

— „Cei din urmă vor fi cei dintâi”?

— E absolut adevărat. Piotr Petrovici. Aşa e firesc, drept şi raţional.

— Raţional... repetă Borin. Iertaţi-mă, vă rog, dar îmi permit încă o întrebare. Şi, cu un aer marţial, îşi scoase iar barbişonul înainte. Toată spuma aceea murdară, care acum s-a ridicat deasupra, dumneavoastră consideraţi că e tot triumful raţionalului?

— Puterea sovietică există în Rusia numai de trei luni şi câteva zile. De ce să uităm asta? Iar spuma e spumă. Şi în primul rând, în timpul valurilor mari, spuma este inevitabilă, iar în al doilea rând... Anticii, după cum vă este cunoscut, susţineau că Afrodita s-a născut tocmai din spumă...

Borin nu mai replică. Tăcut, îşi aprinse din nou ţigara care apucase să se stingă şi trase din ea.

— Ştiţi, Leonid Borisovici, ce e cel mai curios? Cel mai curios e că noi amândoi se pare că ne vom înţelege.

— Nu mă îndoiesc.

După discuţia de la sacristie, n-aş fi crezut deloc una ca asta. Iar acum...

— Acum, dacă n-aveţi nimic împotrivă, să ne întoarcem la treburile noastre, spusei eu.

— Da, da, desigur. Înainte de toate, munca.

Rîcealov ar fi fost mulţumit de Borin: înţelegea importanţa „autodisciplinei”. De altfel, disciplina în sine îi era, într-o mare măsură, proprie lui Borin...

III

Din ordinul lui Rîcealov am fost degrevat de munca

de la sovietul miliţiei şi m-am mutat la miliţia judiciară, unde Dubovitki mi-a pus la dispoziţie o cameră.

Venirea mea nu l-a entuziasmat pe Dubovitki. Dar se străduia să se arate satisfăcut de relaţiile strânse dintre noi şi mă vizita des. Până la urmă am fost nevoit să-i spun că sunt mişcat de asemenea atenţie şi că nu mă simţeam îndreptăţit să mă folosesc de ea. Asta l-a cam adus la realitate.

Din ordinul meu, şeful echipei operative a efectuat câteva razii, la care au participat Artiuhin şi Voljanin, care dacă nu apucaseră să se împrietenească, izbutiseră măcar să se rodeze unul cu celălalt. După o astfel de razie, Artiuhin, prezentându-se în chip solemn, mi-a mai adus încă trei strasuri care imitau pietrele sacristiei: asteriscul „Schimnicul" din toiagul patriarhului Filaret, rubin-onixul „Prealuminatul" şi briliantul „Sfântul apostol Andrei". Aceste strasuri fuseseră aruncate, înainte de percheziţie, pe duşumeaua camerei de gardă de cineva din cei reţinuţi. De cine anume, nu se putuse stabili. Kerbel confirmase presupunerea mea că strasurile fuseseră făcute în aceeaşi manieră şi, mai mult, de aceeaşi persoană. Se vede că meşterul necunoscut pusese la punct producţia de masă a pietrelor false, mizând pe un câştig. Cine era meşterul ăsta, dracu să-l ia? Cum să ajungi la el?

Cel mai simplu ar fi fost, desigur, să-i fi reţinut imediat pe Mihail Arstavin, a cărui adresă ne-o comunicase Hvoşcikov, şi pe bătrânul Mahov din Hitrovka, să fi făcut percheziţie şi într-un loc şi în celălalt, să-i fi interogat pe cei reţinuţi şi, în caz de nevoie, să-i fi confruntat. Dar soluţia cea mai simplă nu e şi cea mai înţeleaptă. În privinţa asta ne era

mărturie experienţa tristă cu interogatoriul „susnumitului Puşkov”, căruia a trebuit să-i dăm drumul fără să fi obţinut ceva de la el. Admitem cazul că-l vom ridica pe Mihail Arstavin. Şi mai departe? Dacă percheziţia în apartamentul lui nu va duce la niciun rezultat, ne vom trezi în cea mai proastă situaţie. Fiul negustorului îşi va da seama imediat că, în afara unor deducţii speculative, miliţia judiciara n-are nicio dovadă: nici martori, nici probe materiale. Ce motiv ar fi avut să recunoască ceva? Aşa că am preferat să aleg altă cale: punerea sub observaţie a locuinţei lui Mihail Arstavin şi, pe cât posibil, urmărirea continuă a acestuia. Socoteam că, mai devreme sau mai târziu, Mihail Arstavin tot se va întâlni cu „olandezul”, cu Mahov, sau ne va da pe orice altă cale posibilitatea să strângem material compromiţător şi să-i descoperim legăturile.

Mai greu era cu Nikita Afrikanovici Mahov. În piaţa Hitrovka n-aveai cum să organizezi un post exterior de observare, iar ca să te apropii de Mahov era greu. Mahov era considerat la Hitrovka al doilea după ataman.

„Da, îmi spunea Hvoşcikov, care fusese trecut din nou la cercetări în urma intervenţiei lui Borin, cu Nikita Afrikanovici, îndrăznesc să vă încredinţez, vom avea de furcă. Ştiu foarte bine. Nikita Afrikanovici îşi are detectivii lui, mai ceva decât ai noştri. De câte ori n-am încercat să găsim cheia învârtelilor lui, dar de, e viclean afaceristul, şi din nisip îşi face funie...”

Hvoşcikov, care slujise în poliţie treizeci de ani bătuţi pe muchie, cu ochii lui veşnic congestionaţi de bătrân alcoolic, cunoştea perfect lumea infractorilor. Om cu lungi state de serviciu, era animat de o dorinţă arzătoare, după expresia lui Artiuhin, ca „mort-copt

să se bage pe sub pielea noii orânduiri”. Întoarcerea la artelul „Spoitorul eliberat” nu-i surâdea şi se străduia din toate puterile să fie de folos în cercetarea jafului de la sacristie.

Încă în timpul interogatoriului „sus-numitul Puşkov”, pe mine începuse să mă intereseze ce rol jucau în lumea infractorilor tipii de genul celui interogat, care trăiau ca nişte paraziţi din delictele altora. Acum, când încercam să-mi croiesc o cale spre Mahov, regele afaceriştilor, această întrebare căpăta deja o importanţă practică.

„Fără capital, binevoiţi a şti, îmi explica Hvoşcikov cu o vădită satisfacţie, nu se poate face nimic nici în comerţul cinstit, nici în acţiunile infracţioniste. Spărgătorilor le trebuie instrumente, tâlharilor arme. De unde să le procure? De la negustorii din Hitrovka. Ăia îţi vând şi cu bani peşin, şi pe credit. Şi pe urmă, cu cele furate, unde să te duci? Din nou la ei. Chiar dacă le iau la jumătate de preţ, tot e mai sigur decât în talcioc. Şi iac-aşa le curg bănişorii, când pârâiaş, când fluviu...”

După spusele lui, printre burghezii din Hitrovka existau unii foarte înstăriţi, al căror venit, după informaţiile poliţiei, se ridica uneori şi la zece-cincisprezece mii de ruble anual. Cei mai bogaţi aveau chiar băieţi de prăvălie şi comis-voiajori care ofereau pungaşilor provinciali mărfurile stăpânilor (chei, şperacle, cărţi de joc măsluite). Unii dintre ei, printre care se număra şi Mahov, deschiseseră filiale clandestine, cu oficii, prăvălii şi puncte de achiziţionare în alte oraşe.

Burghezia din Hitrovka, cea care alimenta vârfurile bandiţilor, se bucura de o imensă influenţă în lumea infractorilor. Atamanul pieţei Hitrovka avea în

permanenţă grijă de „comercianţii şi industriaşii” săi şi nu lua nicio hotărâre fără a se sfătui cu Mahov, primul negustor al „oraşului liber Hiva”.

Nikita Afrikanovici Mahov îşi începuse cariera, cu cincizeci de ani în urmă, ca simplu hoţ de buzunare, purtând o poreclă amuzantă – Morkovka. Apoi, fusese un mărunt geambaş şi colaborator în taină al poliţiei judiciare, ca mai târziu să intre în probleme şi mai mari. Înainte de războiul imperialist, Mahov devenise deja patronul cârciumii „Ocna”, în casa lui Rumianţev, al tripoului secret din strada Svininskaia şi al atelierului clandestin pentru confecţionarea cărţilor de joc măsluite. În slujba lui se aflau zeci de speculanţi şi neguţători clandestini de votcă. Mahovka se transformase, în felul ei, într-un centru comercial şi administrativ al pieţei Hitrovka, care la rându-i era un fel de stat-major al lumii interlope din Rusia. Acum, Mahov ajunsese să nu se mai teamă de poliţie, ci poliţia se temea de el.

Ascultându-l pe Hvoşcikov, am avut impresia că frica de Mahov îl apăsa şi în prezent. Oricum, nici el, nici Borin nu puteau să-mi propună nimic, în afară de aşteptare. Şi dacă aşteptarea în legătură cu Mihail Arstavin sau cu Messmer ar fi putut duce la ceva, aşteptarea în Mahovka, pe care n-o controlam – de fapt n-o puteam controla – era fără sens. Trebuia să căutăm în piaţa Hitrovka ceva de care să ne putem agăţa. Şi atunci, pentru prima dată mi-a trecut prin minte ideea să folosim „Societatea renegaţilor” sau Uniunea tineretului anarhist, care luaseră fiinţă în această piaţă.

Dar cum să faci aşa ceva?

Dacă, imediat după revoluţia din Octombrie, relaţiile noastre cu Federaţia grupărilor anarhiste din

Moscova erau pe deplin acceptabile (într-un timp dădusem chiar armament gărzii negre, din depozitele noastre militare), prin decembrie o mie nouă sute şaptesprezece intervenise o răceală, iar în ianuarie o mie nouă sute optsprezece, aceste relaţii căpătaseră o anume încordare.

E adevărat că în declaraţiile lor publice, conducătorii federaţiei subliniau de fiecare dată loialitatea anarhiştilor faţă de noi. Discutând cu corespondentul unui ziar, Leon Ciornîi, acesta spusese, de exemplu, că anarhiştii-comunişti îi susţin pe bolşevici, deoarece politica lor corespunde intereselor poporului, dar păcat că bolşevicii manifestă o încetineală inexplicabilă în realizarea reformelor sociale fundamentale. Iată ce îi obliga pe anarhişti să-i „împingă" pe bolşevici de la spate.

În realitate, contradicţiile aveau, desigur, un caracter mult mai adânc, principial. Despre acest lucru vorbise nu altcineva, ci chiar Kropotkin. Bătrânul nu mai activa practic de mult, nu era legat de federaţie, cu interesele ei imediate şi de aceea putea să spună ce gândea. Ţinând un discurs la o adunare cu un public numeros, el declarase că anarhiştii luptaseră şi vor lupta împotriva oricărei autocraţii: şi a celei ţariste, şi a celei bolşevice... Cele spuse de el decurgeau logic din toate concepţiile anarhiştilor care negau statul ca atare.

Fiind împotriva oricărei puteri, anarhiştii nu făcuseră şi nici nu puteau face excepţie cu noi. Aceasta nu se afişa, dar reieşea pregnant în practică.

Neţinând seama de Comisia centrală de rechiziţii (în general, federaţia se făcea că nu observă existenţa acesteia) anarhiştii ocupau magazinele, împărţeau mulţimii produsele industriale şi de

manufactură, rechiziţionau vilele, automobilele, depozitele. Conacele boiereşti, cu tot inventarul, erau date comunelor instituite de ei. Astfel, conacul lui Turgheniev fusese jefuit nu fără participarea lor. Toate acestea se făceau, se înţelege, cu cele mai bune intenţii, pentru „a împinge de la spate” pe bolşevicii-prostatali, care nu se grăbeau deloc...

Dacă protestam, eram ascultaţi cu atenţie, ne încredinţau că anarhiştii nu ţintesc puterea şi ridicau a mirare din umeri.

Când îi împărtăşii lui Rîcealov proiectul meu de a-i atrage pe anarhişti la descoperirea valorilor jefuite din sacristia patriarhiei, acesta se arătă sceptic. Dar când îi vorbii de cazul Bari, zâmbi.

— S-ar putea să fie o idee bună. Din nada asta trebuie să muşte. Ei bine, încearcă.

Cazul Bari, care după presupunerile mele putea deveni pe deplin un teren fertil pentru colaborarea temporară cu federaţia, produsese multă vâlvă la Moscova, iar printre anarhişti, o adevărată alarmă. În legătură cu acest caz mă şi sunase Pol-Kropotkin, care îşi exprimase speranţa ca divergenţele principiale în legătură cu eliberarea din închisori a puşcăriaşilor să nu dăuneze relaţiilor noastre personale. Pol-Kropotkin nu rostise niciun cuvânt despre cazul Bari, dar eu înţelesesem bine că tocmai aici se ascundea secretul atenţiei lui neaşteptate pentru modesta mea făptură. Cazul Bari era un os de peşte care se înfipsese în gâtul federaţiei şi, fără ajutorul meu sau al lui Rîcealov, nu putea fi scos de către anarhişti.

În esenţă, acest caz scandalos se rezuma la următoarele. Cunoscutul industriaş din Moscova, Bari, chefliu notoriu, fusese răpit cu opt zile în urmă. Asta

se petrecuse pe la douăsprezece noaptea, când Bari, după o cină consistentă şi un chef straşnic, ieşise cu o dizeuză fermecătoare de la „Clubul independent din Moscova”, care se afla în fosta clădire a teatrului „Mozaic”. La intrarea din faţa clubului stătea o maşină marca „Daimler”. Bari nu apucase să facă niciun pas, că doi indivizi zdraveni l-au apucat de mâini şi l-au împins în automobil. Până să cumpănească dizeuza ce să facă: să leşine sau să ceară ajutor, maşina plecase...

Răpirea fusese însoţită de toate atributele stilului cinematografic american: cloroform, măşti şi, bineînţeles, ochi legaţi.

Transportat într-o vilă în afara oraşului un „tânăr palid, cu ochi arzători”, ieşit de sub pana lui Briusov, îi vârâse sub nas un revolver şi ceva ce aducea de departe a ordin de arestare. În acest „ceva”, cu ştampila „Grupul ilegal din Moscova al anarhiştilor-individualişti”, într-o rubrică era trecut numele de familie al răpitului, iar în cealaltă, suma de răscumpărare: opt sute de mii de ruble, zero, zero copeici. Bari scosese portofelul. În el erau numai cincizeci de ruble. Anarhiştii-individualişti ilegalişti fuseseră dezamăgiţi, dar luaseră, totuşi, banii. Apoi, îl puseseră să-şi ia în scris obligaţia de a plăti în decurs de două zile suma de 499.950 de ruble (Bari se târguise şi reuşise să reducă suma cu 300.000, iar răpitorii ţinuseră seamă cu nobleţe de cele 50 de ruble primite de la el).

Printre altele, în obligaţia respectivă erau inserate şi următoarele rânduri:

„Fiind eliberat pe cuvânt de onoare ca om cinstit şi cetăţean al Republicii, iau cunoştinţă oficial şi în mod categoric că, în cazul neplăţii sau întârzierii plăţii

sumei mai sus-indicate, împotriva mea şi a familiei mele vor fi luate măsuri revoluţionare hotărâte, chiar şi folosirea unei bombe de mare calibru.”

Dând dovadă de o prezenţă de spirit de invidiat, Bari îşi petrecuse restul nopţii în apartamentul amantei. Pentru mai mult însă nu-l mai ţinuseră puterile.

Dimineaţa, întreaga familie Bari, părăsind vila, se muta la miliţia judiciară...

Dubovitki rămăsese perplex. Cu astfel de acţiuni hotărâte nu-i mai fusese dat să se întâlnească.

„Cum, aveţi de gând să vă petreceţi noaptea aici?” întrebase el pe omul de viaţă, cap de familie.

„Da”, confirmase celălalt laconic.

„Bine, dar mâine tot trebuie să vă întoarceţi acasă.”

„Acasă? sub ameninţarea bombelor? De ce? întrebase Bari. Nu, greşiţi. Nici mâine nu vom pleca de aici nicăieri.”

„Dar cât veţi sta aici: o săptămână, o lună?”

„Atât cât vă va trebui până să-i arestaţi pe bandiţi.”

„Dar dacă nu-i vom putea găsi pe bandiţi?”

Bari nu aprecia sinceritatea şefului miliţiei judiciare, îşi desfăcuse doar braţele în semn de nedumerire. Între timp, hamalii aduceau valizele şi cuierele.

Dubovitki se ferea de scandal mai mult ca de orice. De aceea, nu se hotăra să scoată în stradă familia pe care o ameninţa moartea. Şi astfel, toţi membrii familiei Bari se instalară la etajul doi, la capătul unui larg coridor. Spre marea satisfacţie a celor de la miliţia judiciară şi mai ales a băieţilor din echipa operativă, care erau în regim de cazarmă, aici pe

coridor se puseră paturi de spital, o masă şi nişte fotolii tapiţate. Tot aici se aducea mâncarea de la restaurantul „Clubul independent din Moscova”, iar în prima seară Bari îşi marcă mutarea cu şampanie...

Voljanin, care ştia să preţuiască umorul, se introduse la alde Bari cu sinceră simpatie. În fond, îi plăcea situaţia ca atare, ca şi calmul imperturbabil al lui Bari, care se pare că se simţea la miliţia judiciară ca la el acasă. Matrozul folosea fiecare clipă liberă pentru a urca la „cambuză” şi a sta la taclale cu capul familiei mutate aici şi, în acelaşi timp, pentru a flecări cu drăgălaşa subretă. Nu ştiu cât succes a avut curtea pe care o făcea rotindu-se în jurul fetei precum gâscanul în faţa gândacului, după aprecierea veninoasă a lui Artiuhin, dar meritul în descoperirea răpitorilor a fost al lui Voljanin.

Spre mirarea lui Dubovitki, care fusese gata să se împace cu zgomotoşii chiriaşi, bandiţii au fost prinşi peste patru zile, imediat după ce Voljanin stabilise că automobilul aparţinea conducerii căilor ferate Windawa-Rîbinsk.

Conducătorul grupului, care avea în subordine şapte inşi, era fiul unui dentist, un licean îmbătrânit pe băncile şcolii, exmatriculat din Liceul numărul doi din Moscova din cauza situaţiei proaste la învăţătură. Şoferul automobilului fusese şi el, nu demult, elev al aceluiaşi liceu.

Fapta se încadra într-un caz penal, deoarece răpitorii lui Bari nu făceau parte din niciuna din grupările anarhiste. Dar în timpul percheziţiei în apartamentul căpeteniei, lucrătorul de la miliţia judiciară şi-a îndreptat întâmplător atenţia asupra fotografiei unui tânăr cu breton. Faţa i se păruse cunoscută şi luase portretul de pe perete. Pe spatele

cartonului scria:

„...În loc de a repeta formula veche: «Respect pentru lege», noi spunem: «Sfidarea legii şi a tuturor atributelor ei!» Cuvintele josnice şi laşe: «Supunere în faţa legii» noi le înlocuim cu: «Negarea oricăror legi şi revolta împotriva lor!» Totdeauna şi pretutindeni ţine minte, Senea, această afirmaţie a lui Piotr Kropotkin!!

F.”

Senea era numele liceanului, iar fotografia nu reprezenta pe nimeni altul decât pe cunoscutul luptător anarhist, comandantul Casei anarhiştilor, Fiodor Grîzlov – „neînfricatul şi devotatul cavaler al revoluţiei sociale”. Lui îi aparţinea şi autograful cu citatul din Kropotkin.

Şi chiar dacă inspectorul miliţiei judiciare nu stabilise deocamdată cu deplină certitudine participarea directă a lui Grîzlov la organizarea răpirii industriaşului, a acestui om de viaţă, iar „Senea” se eschivase de la întrebările spinoase, cazul în sine aruncă o umbră asupra Federaţiei din Moscova. Dând materialul anchetei pe mâna ziariştilor, anarhiştii ar fi fost puşi într-o situaţie extrem de delicată. Şi ei înţelegeau asta perfect. Dar putea oare Federaţia grupărilor anarhiste din Moscova să ne ajute în legătură cu Mahov?

Îl chemai la mine pe Borin şi pe Hvoşcikov. Cum apreciau ei influenţa anarhiştilor în Hitrovka?

Borin se exprimă evaziv, referindu-se la faptul că, în ultimul an, se ocupase puţin de „oraşul liber”. Totuşi avea impresia că „Societatea renegaţilor” şi „Uniunea tineretului anarhist” însemnau ceva acolo, măcar pentru faptul că ambele organizaţii reuneau nu mai puţin de o sută cincizeci de oameni. Hvoşcikov

spuse însă că membrii „Uniunii tineretului anarhist” erau strâns uniţi între ei şi de aceea atamanul pieţei şi Mahov se străduiau să nu-şi strice relaţiile cu ei, cu atât mai mult, cu cât Uniunea, deocamdată, nu-i incomoda cu nimic.

După ce Hvoşcikov ieşi, Borin mă întrebă dacă nu cumva mă gândeam să-i raliez pe anarhişti la investigarea furtului nestematelor de la sacristia patriarhiei?

— Şi de ce nu? spusei. Şi vântul aduce folos, dacă ai vele.

— Dar mai întâi trebuie să coasem velele...

— Le vom coase.

— Permiteţi-mi să fiu curios: din ce?

— Din doc, bineînţeles.

În aceeaşi zi am luat telefonic legătura cu Roza Ştern şi m-am înţeles cu ea să ne întâlnim. Dar „cusutul velelor” trebui să-l amânăm: din Petrograd sosise o comunicare în legătură cu plecarea lui Vasili Messmer spre Moscova.

DIN RAPORTUL CU PRIVIRE LA DELEGAŢIA EFECTUATĂ LA PETROGRAD DE INSPECTORUL MILIŢIEI JUDICIARE DIN MOSCOVA, P. V. SUHOV

În timpul delegaţiei au fost efectuate de către mine investigaţiile mai jos menţionate:

1 MESSMER O. G.

În timpul scurt cât am fost la Petrograd, n-am putut vizita mânăstirea din Valaam. Cu ajutorul tovarăşilor din miliţia Petrogradului însă, am izbutit să stabilesc o legătură de serviciu cu Sovietul judeţean Serdobol din gubernia Vîborg.

Din informaţiile Miliţiei populare din Serdobol şi ale statului-major al Gărzii roşii reiese că cetăţeanul O. G. Messmer, pe numele lui de monah Afanasi, se află în mânăstire din anul 1912. De la începutul anului 1917 trăieşte izolat, în sihăstrie, la schitul Ioan Înainte-Mergătorul.

În tot acest timp, cetăţeanul O. G. Messmer (Afanasi) n-a părăsit domeniul mânăstirii, dar a dus o corespondenţă asiduă cu diverse persoane.

După cum se vede din lista anexată, printre destinatarii scrisorilor cetăţeanului Afanasi se află tatăl său, fratele, vara lui, soţul acesteia şi, de asemenea, fostul egumen al mânăstirii Preobrajenski din Valaam, arhimandritul Dimitri, în custodia căruia se află sacristia patriarhiei din Kremlin.

Unii dintre destinatari l-au vizitat pe cetăţeanul Afanasi în diferite perioade. Astfel, în decembrie 1917, când s-a regularizat drumul de iarnă peste lac, au venit pe ostrov verişoara lui Afanasi, Olga Uvarova, şi fratele sus-indicatului cetăţean, Vasili Messmer.

Afanasi este puţin comunicativ şi duce un mod de viaţa retras.

Cu fraţii întru cucernicie întreţine relaţii numai în limita nevoilor. Evită, în măsura posibilului, contactele cu credincioşii veniţi de la Serdobol şi Petrograd. Nu i se poate reproşa nimic.

2. MESSMER V. G.

În timpul misiunii mele la Petrograd, cetăţeanul V. G. Messmer ocupa cu chirie un apartament de două camere mobilate, într-un imobil de raport al lui Bugariov, de pe prospectul Angliiski. Imobilul indicat se află între prospectul Ekateringofski şi cheiul râului

Fontanka, fiind locuit mai ales de foşti ofiţeri şi funcţionari de stat, un rând de apartamente fiind ocupat de liber-profesionişti. Messmer s-a mutat aici în decembrie anul trecut, din strada Kirocinaia (casa lui Petelnikov, vizavi de parcul Tavriceski).

Până în septembrie 1917, Messmer a deţinut funcţia de locţiitor al comandantului garnizoanei din Ţarskoe Selo, iar în septembrie, la cererea Sovietului soldaţilor garnizoanei, care şi-a manifestat neîncrederea în el, a fost înlăturat din funcţia sus-indicată. Din acea lună, el şi-a continuat activitatea în corpul de inspecţie al comandamentului de artilerie al statului-major al regiunii militare Petrograd. După convingeri, e monarhist. La mitinguri s-a manifestat atât împotriva guvernului provizoriu, cât şi a puterii sovietice, însă n-a luat parte la conflictele armate. În timpul rebeliunii lui Kornilov a fost pasiv (probe compromiţătoare nu există). În activitatea de la statul-major al regiunii s-a evidenţiat ca un bun executant şi ca un ofiţer instruit. A fost delegat temporar, în interes de serviciu, în guberniile Estland şi Tobolsk şi, de asemenea, la Moscova.

Din registrul de evidenţă a delegaţiilor comandamentului de artilerie al statului-major al regiunii militare Petrograd se constată că Messmer V. G. s-a înapoiat din ultima sa misiune de la Moscova la 6 ianuarie anul curent. Această informaţie este confirmată, în completare, de cetăţeana Şuklina, audiată de mine. Şuklina provine dintr-o familie de ţărani săraci din gubernia Petrograd, este angajată ca femeie de serviciu în casa lui Bugariov şi, de trei ori pe săptămână, face curat în apartamentul cetăţeanului V. G. Messmer. Şuklina mi-a declarat că îşi aduce aminte exact perioada şederii lui Messmer la

Moscova deoarece, la plecare, l-a ajutat să-şi aranjeze lucrurile în geamantan, iar când Messmer s-a înapoiat, a dereticat prin casă şi a dat spălătoresei rufele murdare.

După spusele ei, Messmer a plecat de sărbătoarea religioasă a naşterii lui Cristos şi s-a înapoiat la Petrograd pe 6 ianuarie, spre seară.

Şuklina a descris amănunţit caseta ale cărei bucăţi au fost descoperite de noi în zăpada de sub fereastra sacristiei patriarhiei. Această casetă se afla totdeauna în apartamentul lui Messmer, pe raftul de sus al dulapului de haine. În ea erau fotografii, scrisori şi alte hârtii ale stăpânului. Cetăţeanul Messmer ţinea foarte mult la această casetă şi nu-i permitea femeii de serviciu nici să se atingă de ea, praful ştergându-l el însuşi.

Şuklina n-a fost de faţă la ieşirea lui Messmer din apartament, când acesta a plecat la Moscova. Însă crede că a luat cu el acea casetă, deşi o lăsa de obicei acasă. Ea îşi bazează afirmaţia pe faptul că înainte de plecarea lui Messmer, cam cu o oră, caseta se afla în dulap, iar seara nu mai era la locul ei obişnuit. Conţinutul ei a fost descoperit de Şuklina în portofelul galben din sertarul de mijloc al biroului, după plecarea lui Messmer. De la Moscova s-a înapoiat fără casetă (Şuklina i-a desfăcut geamantanul).

Messmer foloseşte apartamentul doar pentru dormit. De obicei pleacă la ora opt dimineaţa şi se înapoiază noaptea. Unde se duce şi ce face serile, n-am reuşit să aflu. Primeşte foarte rar musafiri.

Un astfel de mod de viaţă a dus şi în apartamentul pe care l-a ocupat anterior, în casa lui Petelnikov.

Scrisori primeşte rar, iar după ce le citeşte, le arde.

Corespondenţa şi-o expediază, probabil, personal. Cu vecinii din casă nu întreţine niciun fel de relaţii.

DIN CONVORBIREA, PRIN FIR DIRECT,
A ŞEFULUI MILIŢIEI JUDICIARE DIN PETROGRAD
CU PREŞEDINTELE SOVIETULUI
MILIŢIEI POPULARE DIN MOSCOVA

MOSCOVA: La telefon preşedintele Sovietului miliţiei, tovarăşul Rîcealov.

PETROGRAD: Vreau să vă informez despre plecarea obiectului care vă interesează. M-aţi înţeles?

MOSCOVA: Am înţeles tot.

PETROGRAD: Obiectul care vă interesează a plecat cu trenul acum patru ore, în direcţia Moscova.

MOSCOVA: Puteţi să-mi comunicaţi numărul trenului şi al vagonului?

PETROGRAD: Da. Primul tren, vagonul al treilea, clasa a doua, compartimentul şase.

MOSCOVA: De cine e însoţit obiectul?

PETROGRAD: Este însoţit de delegatul trimis la Petrograd, agent al miliţiei judiciare din Moscova şi de colaboratorul nostru. Cei doi călătoresc în compartimentul vecin, numărul cinci, al aceluiaşi vagon. La pregătirea întâmpinării aveţi în vedere că obiectul e înarmat.

MOSCOVA: Mulţumesc pentru comunicare. Aţi prevăzut însă posibilitatea schimbării pe parcurs de către obiect, a itinerarului presupus?

PETROGRAD: Am prevăzut. La una din staţiile intermediare, pe numele lui Kosacevski va fi expediată o telegramă care va confirma sosirea obiectului sau schimbarea itinerarului de către acesta. Mai aveţi întrebări?

MOSCOVA: Ultima întrebare: La noi, aici, circulă zvonuri că nemţii ar fi reînceput acţiunile militare, dar de la Petrograd n-am primit nicio comunicare oficială. Cum trebuie luate aceste zvonuri, ca o provocare?

PETROGRAD: Din păcate, zvonurile corespund în parte realităţii. Din informaţiile pe care le deţin de la Colegiul pe întreaga Rusie pentru constituirea Armatei Roşii a Muncitorilor şi Ţăranilor, comandamentul german a avertizat astăzi că, la 5 februarie, stil vechi, vor începe ostilităţile. Comunicarea oficială respectivă o veţi primi probabil în următoarele ore.

MOSCOVA: După convenţie, avertizarea privind atacul trebuie făcută cu o săptămână înainte. Probabil că aţi greşit data şi este vorba de 10 februarie?

PETROGRAD: Nu, n-am greşit. Nemţii au încălcat convenţia. Atacul trupelor germane începe poimâine, 5 februarie. Mai aveţi întrebări?

MOSCOVA: Nu, vă mulţumesc.

Telegramă

Domnului Leonid Borisovici Kosacevski. Personal.
Hotelul „Naţional” camera 345. Moscova.

Marfa aşteptată de dumneavoastră a fost împachetată şi expediată cu ajutorul salariaţilor de la biroul din Petrograd, pe adresa indicată. Copiile frahturilor mi-au fost remise mie şi angajatului de la biroul dumneavoastră din Petrograd, sub semnătură. Sosim la Moscova în cursul zilei. În caz de întârziere sau eventuale schimbări, vă voi comunica de îndată prin telegraf sau telefon.

Vă rugăm asiguraţi transportarea din staţie şi

depozitarea.

Al dumneavoastră devotat
Suhov

CAPITOLUL AL PATRULEA
„MARFA” DIN PETROGRAD

I

La consfătuirea ţinută de Rîcealov, se hotărâse ca Messmer să nu fie reţinut în gară. Agentul nostru trebuia să „preia marfa” de la Suhov pe peron, iar apoi să-l însoţească neobservat în drumurile lui prin Moscova. Presupunând că din gară Messmer va pleca direct la tatăl său, am hotărât să pun sub supraveghere şi casa văduvei consilierului de stat Bobrişcev, unde bătrânul avea închiriat apartamentul. Pentru aceasta îi desemnasem pe Artiuhin şi pe Voljanin. Artiuhin trebuia să facă impresia unui pierde-vară, care umbla haihui pe stradă, şi să ţină sub observaţie intrarea principală ce ne interesa. Dacă Vasili Messmer va prefera intrarea de serviciu, prin curte, atunci va fi observat, inevitabil, de către Voljanin, care, sub aspectul unui om venit de la ţară, ca neam al rândaşului, era angajat să despice câţiva stânjeni de lemne.

Aşteptând sosirea „mărfii împachetate şi expediate”, am vizitat împreună cu Voljanin gara Nikolaevski şi ne-am convins o dată în plus că „depozitarea şi transportarea” se vor desfăşura în condiţii grele.

Kalanciovka era întotdeauna cel mai aglomerat loc din Moscova. Din acest punct de vedere, cu

Kalanciovka nu puteau rivaliza decât Suhariovka şi Truba. Noul sosit aici, doar părăsea peronul şi îndată era asurzit de cacofonia zgomotelor: zdrăngănitul şinelor de fier de pe caldarâm, huruitul tramvaielor, nechezatul cailor, vuietul sirenelor şi al claxoanelor maşinilor de piaţă, strigătele hamalilor, căruţaşilor, comisionarilor pentru închiriat camere mobilate şi ţipetele stridente ale precupeţelor moscovite.

Care încărcate cu lemne, platforme cu valize şi baloturi, cărucioare cu saci. Haine largi din catifea cu glugi de blană pentru femei, căciuli ţărăneşti cu apărători pentru urechi şi ceafă, broboade pentru precupeţe, şube din blană de dihor, *bekeşe*[10], podiovci. Vuiet, dangăt, pocnet, zarvă.

Aşa era piaţa până la război. Vântul unui război şi a două revoluţii învolburase şi mai mult această mare de oameni, aruncând aici refugiaţi, soldaţi demobilizaţi, speculanţi de alimente şi infractori amnistiaţi. Piaţa era împodobită cu panglici şi steaguri roşii, iar pe faţada fostului Pavilion al ţarului apăruse o pancartă imensă reprezentând un burjui cu joben şi ghete de lac cu potcoave, stând în patru labe. Pe burjui şedea călare un muncitor desculţ, cu nişte pinteni în formă de stele desenaţi la călcâie. Sub desen o inscripţie povăţuitoare: „Ţin-te bine în şa, proletarule!”

Soldaţii, râzând şi spunându-şi vorbe de duh, se căţărau pe acoperişurile tramvaielor. O astfel de călătorie, căreia i se zicea „carusel”, era distracţia preferată a demobilizaţilor. „Caruselul tramvaielor” se învârtea prin toată Moscova...

Sosirăm dimineaţa în Kalanciovka, dar viaţa se

[10] Haină rusească strânsă pe talie.

desfăşura aici din plin încă din zori. Kalanciovka era toată un clocot, forfotea, striga şi ademenea.

— Nemţii sunt lângă Petrograd! Nemţii sunt lângă Petrograd! urla un puşti care vindea ziare. Percheziţii de foamete la Piter! Generalul Kaledin a terminat cu viaţa lui de general, s-a sinucis! Decretul Sovietului Comisarilor Poporului cu privire la aur!

— Ia curmeie de tei! Curmeie pentru funii! striga cât o ţinea gura o precupeaţă grasă.

— Plăcinte de Arzamas cu peştişori din Astrahan! cânta alta de alături.

Nu izbutirăm eu niciun chip să aflăm când sosea trenul de Petrograd. Impiegatul de mişcare al staţiei dădu doar din umeri.

— Dacă eram până la război, v-aş fi spus. Dar acum... Poate întârzie o oră, poate douăzeci şi patru de ore.

De un singur lucru era convins impiegatul: că trenul va întârzia în mod sigur.

Discutarăm cu agenţii noştri care trebuiau să se ocupe de „depozitare şi transportare”, apoi pornirăm spre intrarea la peronul gării şi imediat furăm luaţi pe sus de mulţimea pasagerilor ce coborâseră dintr-un personal. Nu era nicio posibilitate să ieşi din amestecătura aceea de oameni. Ne trezirăm înghesuiţi lângă o tarabă cu obiecte bisericeşti, unde doi călugări vindeau cruciuliţe, candele şi iconiţe.

— Veniţi aici, preapăcătoşi urmaşi ai păcătoşilor străbuni! Veniţi aici, pravoslavnicilor! chema pe un ton vesel cumpărătorii cel mai tânăr. Partenerul lui un bătrân slăbănog, socotea încasările şi ura drum bun evlavioşilor cumpărători: sfântul Nicolai cu voi! Hristos să vă însoţească paşii!

Alături îşi făcu loc o tânără prostituată cu o mină

puerilă şi, lângă ea, un cârd de copii zdrenţăroşi.

Puhoiul celor sosiţi se revărsa în marea învolburată a pieţei, răsturnând taraba cu plăcinte.

Undeva un hoţ, fricos ca un iepure, ţipa jalnic, bătut de mulţime. Un domn uscăţiv chema delegaţii veniţi la congresul oraşelor şi zemstvelor. Cineva aduna bani pentru întreţinerea azilului artiştilor împovăraţi de ani. Se certau căruţaşii care şedeau la coadă pentru bonuri de fân. Lângă fostul Pavilion al ţarului, unde acum se afla comitetul revoluţionar al căilor ferate, se ţinea un miting. Aici se făceau înscrieri de voluntari pentru Armata Roşie.

— Al nouălea val! exclamă vesel Voljanin. S-a zbârlit Rusia, toate osişoarele îi trosnesc. Pesemne că Nikolaşka nici nu visa cum îi va pârâi puterea din încheieturi. Ochii lui sclipeau aţâţaţi sub bereta lăsată pe frunte. Se simţea o părticică din această năvalnică stihie, subordonată unor legi invizibile, rupând în drumul său tot ce întâlnea.

— Asta-i fapta zilelor noastre, hulirea speciei umane, glăsuia bătrânul călugăr pe un ton moralizator. În sfânta scriptură scrie: „Şi cheamă-i cu blândeţe pe cei ce se îndepărtează de înţelepciune”.

Voljanin bătu cu palma în teaca de lemn a Mauserului:

— Iată unde-i, tăicuţă, şi blândeţea, şi înţelepciunea. Aici e totul. Glonţul nu-l opreşti cu molitvă, iar poporul nu-l pui în patru labe cu crucea.

— Pfui, antihristule!

— Minţi, nea cutare, zise Voljanin. Eu nu-s antihrist. La noi, pe crucişător, un singur antihrist a fost, unul care lucra ca matroz de rangul doi, pe când eu, ehei, ia-o mai sus, nenicule, mă număram printre cei mai buni tunari. Pe ăla, în o mie nouă sute şaptesprezece,

l-au lichidat, n-aveau nevoie de el...

Prostituata se strecură, legănând din şolduri, lângă matroz. Zâmbi cu gura rujată din gros şi ceru de fumat.

— Fără muncă, Maşenka?

Prostituata pufni în râs.

— Totdeauna sunt dulăi destui. Serveşte-mă cu vin, dinţişori de aur.

Voljanin oftă.

— Aş merge bucuros în rai, dar nu mă lasă păcatele!

— N-ai bani?

— Banii, Maşenka, sunt gunoi, zise convingător matrozul. Nu de bani e vorba, ci de principiu. Uite, îi dăm gata pe nemţi şi apoi o să întindem amândoi o pasienţă. Cocaină nu va fi, dar spirt, cât marea. Ce zic spirt? Şampanie, Madeira!... Totul va fi al tău, Maşenka. Dacă vrei – bea, dacă vrei – scaldă-te, dacă nu – îneacă-te. Acum, pentru poporul dezrobit nimic nu-i imposibil. În momentul de faţă însă nu se poate: principiul. Pardon şi iertare. Ridică ancora şi acostează deocamdată la clasa făcută praf şi pulbere.

Prostituata, căreia îi plăcuse matrozul, voia să spună ceva, dar observând în mulţime un domn solid, începu să-şi croiască grăbită drum spre el.

Voljanin îşi împinse bereta pe ceafă, îşi frecă urechile roşii prinse de ger şi spuse cu regret:

— Tot principiul revoluţionar, tovarăşe Kosacevski.

— Îţi înţeleg necazul şi, jos pălăria!

Voljanin se uită la mine bănuitor, dar tăcu. Şi numai când ne apropiam cu trăsura de miliţia judiciară, remarcă filosofic:

— Dumneavoastră n-o să muriţi de moarte bună, tovarăşe Kosacevski.

— Nădăjduiesc. Să mori de moarte bună e plicticos.

— Treaba cam aşa e, căzu de acord Voljanin. Numai că ăsta-i păcatul: trăim glumind, dar murim fără glumă...

În cabinetul meu ne aşteptau de acum Borin şi Artiuhin. După ce Voljanin se schimbă de haine (neamul de la ţară al rândaşului trebuia să arate corespunzător), îi instruii încă o dată, pe el şi pe Artiuhin.

— Aţi înţeles totul?

— Dar ce-i aici de neînţeles? se miră Artiuhin. Nu cu stânga se suflă nasul, Leonid Borisovici. Aş fi reuşit asta şi fără să fiu dăscălit. N-am să dau greş.

După plecarea lor, izbutii să aflu până la urmă că trenul expres mai sta încă lângă Klin. Drumul era blocat de eşaloanele refugiaţilor şi prizonierilor de război de care, de aproape o lună, se tot descongestiona Petrogradul.

— Se vede că vom ajunge să călătorim de la Petrograd cu caii şi tot o să fie mai convenabil, spuse Borin.

Nu era departe de adevăr. Dacă după revoluţie ritmul vieţii se accelera continuu, mersul trenurilor îşi încetinea ritmul în aceeaşi măsură. Odinioară, trenul expres parcurgea distanţa de şase sute şi ceva de verste între Petrograd şi Moscova doar în douăsprezece ore şi jumătate, iar acum pe aceeaşi distanţă, făcea douăzeci şi patru de ore, ba chiar mai mult. Trenul personal se întâmpla să se târască şi câte două-trei zile, stând ore întregi în staţii şi în halte uitat de Dumnezeu.

Pasagerii obişnuiţi cu peregrinările cunoşteau bine geografia comercială a celor patru gubernii peste care se târa garnitura. La Ciudovo cumpărau

chibrituri, în Okulovka saci, în Valdai făină, în Tver făceau rost de unt, de cartofi şi de brânză de vaci...

După ce bătu la uşă, Dubovitki intră în cabinet. Omul ăsta avea uimitorul talent de a se ivi întotdeauna când nu era momentul oportun. La vederea şefului miliţiei judiciare, Borin se ridică: avea în sânge respectul faţă de funcţiile superioare.

— Staţi jos, staţi jos, Piotr Petrovici, spuse Dubovitki.

Chipul îi radia de mulţumire şi mirare în acelaşi timp: nu putea să-şi revină după arestarea neaşteptată a răpitorilor petrecăreţului comerciant. Acestui eveniment ieşit din comun avea să-i dedice o pagină întreagă în raportul de activitate lunară.

— Am venit la dumneavoastră realmente pentru un minut, Leonid Borisovici, îmi spuse el prevăzător. Chiar acum am vorbit la telefon cu arhimandritul Dimitri. Patriarhul şi membrii sfântului Sinod se interesează de mersul anchetei cu privire la jefuirea sacristiei.

— Vreţi să spuneţi că, în măsura posibilului, le-aţi satisfăcut curiozitatea?

— Nicidecum, Leonid Borisovici. Le-am zis numai că de problema aceasta vă ocupaţi dumneavoastră personal. Arhimandritul doreşte să discute cu dumneavoastră şi a cerut să i se fixeze întrevederea.

— Sunt gata să stau de vorbă cu el chiar deseară.

— Atunci, cu permisiunea dumneavoastră, să-i telefonez?

— Nu îndrăznesc să vă deranjez, Vitali Olegovici. Am să-i comunic chiar eu. Iar acum, vă rog foarte mult să mă scuzaţi.

Dar să scapi de Dubovitki nu era atât de simplu.

— Încă o întrebare care nu poate fi amânată, spuse

el grăbit. Am citit materialele privind cazul Bari şi mi-au lăsat impresia că răpitorii au acţionat, dacă pot să mă exprim aşa, sub influenţa morală a anarhistului Grîzlov.

Borin, cu urechile ciulite, se uită la mine: probabil că înţelegea acum din ce mă pregăteam eu să „cos velele”.

— Şi la ce concluzie aţi ajuns?

Duboviţki se simţi încurcat.

— Cum să vă spun? Desigur, e clar că juridic nu poţi pune pe seama tovarăşului Grîzlov responsabilitatea celor petrecute...

— De ce nu? Seamănă a instigare.

— Dar, ţinând seama că tovarăşul Grîzlov e un vechi revoluţionar... Poate ar fi bine să aduceţi la cunoştinţă acest fapt tovarăşului Rîcealov?

— O iau şi pe asta în seama mea, Vitali Olegovici.

— Vă foarte mulţumesc, zise uşurat Duboviţki, care pe de o parte nu dorea să-şi strice relaţiile cu Federaţia grupărilor anarhiste, iar pe de alta să-şi neglijeze îndatoririle de serviciu. Prefera să fie şi lupii sătui, şi oile întregi, şi el cu conştiinţa împăcată. Mă obligaţi foarte mult, Leonid Borisovici.

Puţin timp după plecarea lui, semnalul pe care-l aşteptam se făcu în sfârşit auzit. Mă suna un subinspector din gara Nikolaevski care raporta că „marfa” sosise şi era transmisă în condiţii bune din mână în mână.

— Suhov e la dumneavoastră?

— Nu-i, tovarăşe Kosacevski. Suhov a plecat chiar acum spre dumneavoastră. Dar e la mine tovarăşul din Petrograd. Doriţi să vorbiţi cu el?

— Să vină şi el aici. Unde-i acum obiectul care ne interesează?

— În clădirea gării. Ia micul dejun la bufetul clasei întâi.

Faptul că Messmer nu plecase imediat la tatăl său şi intrase la bufet mi se părea straniu, dar nu mă consideram specialist în psihologia ofiţerilor de gardă şi ştiam foarte puţin despre relaţiile reciproce din familia Messmer.

— Cândva restaurantul din gara Nikolaevski avea una dintre cele mai bune bucătării din Moscova, remarcă, visător, Borin. Lucra acolo ca bucătar unul Deborg, care prepara nişte pateuri, că te lingeai pe degete. Mai ales cele cu carne de viţel: carne de viţel, şuncă, ciuperci...

— Ei, dacă Messmer ar fi la fel de gurmand ca dumneavoastră...

— Deborg a plecat demult, iar ciuperci nu se mai cultivă la Moscova...

— Atunci să presupunem că vizitează fostul restaurant pentru vechile-i amintiri. Doar se vine la mormântul primei iubiri, pentru a scăpa o lacrimă şi a pune un buchet de trandafiri.

Peste cincisprezece minute, telefonul sună din nou: Messmer îşi terminase modestul mic dejun şi luase o trăsură.

— Da, păcat, mă adresai lui Borin după ce terminai convorbirea.

— La ce vă referiţi?

— La pateul de viţel, se înţelege, îi explicai. Dacă ne-am fi cunoscut mai înainte, aş fi vizitat neapărat restaurantul din gara Nikolaevski.

— Dar poate nu e totul pierdut, Leonid Borisovici?

— Desigur. Sunt convins că în Moscova se vor mai cultiva ciuperci.

Borin, pare-se, nu împărtăşea convingerea mea...

Uşa se deschise larg şi în cabinet dădu buzna Suhov, agitat.

— Ei, cum e?

— În primul rând, bună ziua. Îl potolii eu. Şi apoi, dezbracă-te. Ai ceva împotrivă?

Suhov se fâstâci.

— Scuzaţi-mă, Leonid Borisovici. Bună ziua!

Îşi scoase de pe cap căciula fulguită, cu apărători pentru urechi, se dezbrăcă de palton şi puse pe masă nişte cărţi cumpărate, probabil, la Petrograd. Citii titlul celei de deasupra: „Pietrele preţioase”. O abordare serioasă a anchetei jafului!

— Iar acum, ia loc şi povesteşte.

S-ar părea că plecarea lui Messmer la Moscova era legată direct de apariţia în ziare a ştirii despre jefuirea sacristiei!

Suhov povesti că femeia de serviciu, Şuklina, care în ziua neaşteptatei plecări a lui Vasili Messmer venise, ca de obicei, la nouă dimineaţa, îl găsise de data aceasta acasă (el pleca la serviciu la ora opt). Vorbea cu cineva la telefon, iar pe masă avea un ziar cu ştirea despre jaful sacristiei însemnată cu creionul. Messmer era tare tulburat. Îşi întrerupsese convorbirea şi o poftise pe femeie afară, rugând-o să vină peste o oră. În aceeaşi zi îşi aranjase la statul major un scurt concediu, de care avea chipurile nevoie să-şi vadă tatăl bolnav, şi plecase la Moscova. Suhov izbutise la Petrograd nu numai să cumpere cărţi, dar şi să adune informaţii ample despre familia Messmer.

Când telefonul sună a treia oară, de aparat se apropie Borin.

— Ce?... Pe Arbat?... ajunse până la mine, şi, după vocea lui, înţelesei că se întâmplase ceva neprevăzut.

La început crezui că Vasili Messmer izbutise să se ascundă. Dar nu...

— Repetaţi adresa, ceru Borin. Da, am înţeles... Nu, nu întreprindeţi niciun fel de acţiune, deocamdată. Continuaţi urmărirea. Da... Bine.

Agăţă receptorul în furcă.

— Messmer nu s-a dus la tatăl său. Acum e în apartamentul bijutierului Kerbel...

Comunicarea aceasta, dacă nu era uluitoare, era cel puţin neaşteptată.

— Messmer n-a expediat nicio telegramă în ziua plecării? întrebă Borin pe Suhov.

— A expediat, confirmă Suhov, a expediat-o de la gară. Dar asta a făcut-o chiar înainte de a pleca trenul şi n-am putut stabili destinatarul.

— Credeţi că destinatarul era Kerbel? întrebai eu.

— Aşa se pare, dădu din cap Borin. E foarte posibil ca în telegramă să-i fi fixat întâlnire lui Kerbel la gară şi la bufet, dar aşteptându-l degeaba, a plecat la el acasă.

Aşadar, Vasili Messmer îl cunoştea bine pe bijutierul de la sacristia patriarhiei, iar fratele lui, Oleg, pe arhimandritul Dimitri. Plecarea lui Vasili la Moscova era legată de apariţia în ziare a ştirii despre jefuirea sacristiei.

— Curios, rosti gânditor Borin, răspunzând ca un ecou gândurilor mele.

Vasili Messmer stătuse în apartamentul lui Kerbel puţin, vreo zece minute. Negăsindu-l acasă (bijutierul se afla în acest timp la şlefuitorul de pietre preţioase Ţehanovici), luase din nou trăsura şi plecase la tatăl său.

Borin îşi apăra tactica lui preferată, aşteptarea. Dar, de data aceasta, nu mai fusei de acord cu el:

nodul făcut trebuia tăiat... Stabilii prin telefon întâlnirea cu arhimandritul Dimitri, apoi chemai maşina.

II

Dacă eşti musafir nedorit, iar stăpânul, după presupunerea ta, e înarmat şi cu o fire destul de impetuoasă, atunci când suni sau baţi la uşă, lipeşte-te cât mai bine cu spatele de perete. Această învăţătură o căpătasem la Tula, în martie 1908, când poliţia încercase să aresteze trei luptători din Moscova, printre care mă aflam şi eu. Ca răspuns la bătăile insistente, descărcasem Browningul în uşa de la intrarea principală, apoi mă alăturasem tovarăşilor care se retrăgeau prin uşa de serviciu. Trăsesem, se înţelege, pe ghicite, pentru a-i speria, pentru a le tăia elanul musafirilor noştri nocturni. Dar a doua zi aflasem cu satisfacţie că agentul secret era mort, iar doi poliţişti fuseseră răniţi, dintre care unul, grav. Poliţiştii din Tula nu aveau experienţa necesară: în zelul lor pentru exercitarea obligaţiilor de serviciu şi în dorinţa de a raporta cât mai repede, la Petrograd, reuşita, se adunaseră în turmă în faţa uşii, deşi ştiau bine că suntem înarmaţi şi n-aveam ce pierde. Îmi rămăsese întipărită în memorie acea întâmplare plină de învăţăminte. Iar acum, după doisprezece ani, suind pe palier, în primul rând îl dădui la o parte pe prea grăbitul Artiuhin, care era în stare să acopere singur deschizătura uşii. Pe urmă, printr-un gest, le arătai băieţilor din echipa operativă unde trebuiau să stea. Şi numai după aceea, aşezându-mă într-o parte, apăsai pe butonul soneriei electrice. Aşteptarăm.

Niciun zgomot. Sunai încă o dată şi din nou tăcere. Dar tocmai când chibzuiam cum să spargem uşa roasă cu două canaturi, de cealaltă parte se auzi ceva semănând cu tropotul unor tocuri pe parchet. O voce de femeie tânără întrebă:

— Cine-i acolo?

— Miliţia judiciară.

— Miliţia? Şi ce doriţi? În vocea femeii se simţea surpriza.

Broasca ţăcăni, dar uşa se deschise numai cât era lungimea lănţugului.

— Ce doriţi? repetă subreta, de data aceasta adresându-mi-se direct.

— Vom discuta cu dumneata înăuntru.

Fata desfăcu lănţugul şi intrarăm într-un antreu mare, pătrat, în care dădeau câteva uşi.

— Vasili Grigorievici e acasă?

— Un moment... Îl anunţ imediat.

— Nu te deranja. Unde este?

Fata arătă din ochi uşa. Apucai de mâner, apăsând încet, şi deschisei brusc. Camera era goală.

— Unde-i dumnealui?

— Nu ştiu. Zău că nu ştiu... Tot chipul fetei, ba şi boneţica albă cu dantelă de pe cap, exprimau nedumerire. I-am servit ceaiul aici lui Vasili Grigorievici... Abia acum...

Într-adevăr, pe o măsuţă mică, rotundă, aflată lângă divanul acoperit cu un covor turemen, se zărea o zaharniţă, un ceainic de porţelan şi o ceaşcă cu farfurioară. Din ceaşcă se ridica uşor aburul.

— Am să aflu imediat, poate că Vasili Grigorievici e la *papa* al dumnealui...

— Vasili Grigorievici nu-i acasă, se auzi o voce stridentă de bătrân. Tu, Verocika, du-te la tine, de

musafiri mă voi ocupa eu. Dacă va fi nevoie, am să te chem. Du-te, Verocika.

La capătul opus al antreului stătea un bătrânel cu mustaţă şi perciuni, cum se obişnuia la sfârşitul veacului trecut. Purta o tunică cu epoleţi transversali de general în rezervă şi pantaloni de stat-major cu lampasuri roşii. Dacă n-ar fi fost papucii de casă din pâslă, fără ştaif, care nu se potriveau nicicum cu aspectul lui brav, ai fi zis că-i exact modelul de tată comandant pe care revistei „Niva” îi plăcea să-l prezinte în paginile sale.

Nu era greu să ghiceşti că era tocmai stăpânul casei, generalul-maior, baron Messmer.

Răspândind un miros de naftalină – probabil uniforma de general fusese scoasă nu demult din cufăr şi nu reuşiseră s-o aerisească cum trebuie – baronul se îndreptă spre mine cu paşi mărunţi.

— Cu cine am onoarea?

Îi întinsei mandatul. Punându-şi ochelarii, îl studie amănunţit şi mi-l înapoie cu o uşoară plecăciune.

— Bucuros de cunoştinţă, spuse binevoitor. Tovarăşul preşedinte al Sovietului miliţiei, asta-i un fel de consilier de stat, ceea ce, în domeniul militar, corespunde cu gradul de general-maior, iar în marină cu cel de contraamiral, îmi explică el. Funcţie mare. Persoană de categoria a patra. Sunt măgulit.

— Unde vă este fiul?

Bătrânelul parcă se şi bucură.

— O întrebare direct la subiect. Dacă vă referiţi la Vasili Grigorievici, atunci nu vă pot fi cu nimic de folos. Îndrăznesc doar să vă încredinţez că nu-i aici. De altfel, am un bilet pentru dumneavoastră. Iată-l. Dacă-mi permiteţi...

Biletul conţinea numai câteva cuvinte:

„Domnilor Cekişti,

Neavând suficient timp pentru o discuţie amănunţită cu dumneavoastră, vă prezint scuzele de circumstanţă. Nutresc speranţa că într-un viitor apropiat discuţia noastră va avea totuşi loc, dar în condiţii mult mai favorabile pentru Rusia şi pentru mine.

Baron V. Messmer”

— Deşi mi-e fiu, totuşi nu-s de acord. Are spirit de frondă, zise bătrânelul acuzator. Dar de ce stăm în antreu? Scuzaţi-mă, am devenit un fel de urs în bârlog... Vă rog să poftiţi în apartament. Iar pe soldăţei îi va hrăni Verocika la bucătărie. Ciorba şi casa asta ne e masa. Cum merge slujba, fraţilor, îi întrebă el voinicește pe ostaşii din echipa operativă.

— Slujim, nu lâncezim, excelenţa voastră, bălmăji ironic unul din ei.

— Cum? Slujim, nu lâncezim? Excelent. Iată înţelepciunea poporului. Bătrânelul se lumină la faţă şi chiar bătu în parchet cu piciorul vârât în papucul de pâslă. „Slujim, nu lâncezim”... Bine zis, soldăţeşte. Că soldatul ce face – cu baioneta se bărbiereşte, sub băţ se încălzeşte, iar gândurile şi le ţine-n el...

Aşadar, acţiunea noastră, gândită bine, în cele mai mici amănunte, părea că eşuase.

Am avut destule emoţii cu transportul „mărfii” de la Petrograd la Moscova. Mă temeam că Vasili Messmer o să ne scape în piaţa Kalanciovka, sau pe drum, după plecarea din piaţă. Dar că va dispărea chiar de sub nasul meu, la asta nu mă aşteptam. Totuşi, dispăruse. Şi dispăruse cât se poate de simplu, nebătându-şi capul să inventeze cine ştie ce planuri

viclene. Cu puţin înaintea vizitei noastre urcase liniştit pe scară în pod, apoi prin lucarnă pe acoperiş, şi de acolo sărise pe acoperişul casei vecine care se afla aproape lipită de cea a văduvei. Coborâse tot simplu, fără trucuri acrobatice: prin podul casei sau pe scara de incendiu exterioară. Bravo, baroane!

În pod era întuneric. Şoarecii foşneau printre hârtii. Pe stratul gros de praf, care acoperea aproape în întregime pardoseala podului, se distingeau, clar urme de cizme. Atârnând într-o singură balama, oblonul lucarnei se legăna şi parcă îşi bătea joc de noi scârţâind.

— A fugit, zise Artiuhin gânditor şi, ca omul căruia-i place să fie curat, îşi şterse minuţios mâinile murdare de cearşaful ce era pus la uscat. A fugit pe acoperiş, Leonid Borisovici.

Când mă întorsei în apartament, nervos şi murdar, după cercetarea acoperişului şi a podului, subreta se apucă să-mi cureţe paltonul, iar generalul, cu o amabilitate suspectă, mă invită să-mi spăl mâinile. Mă conduse chiar el, dar, curios, nu în baie, ci în dormitorul lui unde un dulap-spălător finisat cu lemn de palisandru ocupa aproape tot peretele. Din lemn de palisandru erau şi numeroasele perii şi periuţe destinate, probabil, să îngrijească podoaba capilară, mustăţile şi favoriţii generalului. Aici erau şi flacoane cu apă de colonie şi cutiuţe cu fixative: generalul era foarte grijuliu cu exteriorul său.

Lemnul de palisandru emana un miros uşor, propriu numai lui, de violete de Parma, şi acest miros îţi amintea de primăvară. Pe perete, vizavi de patul lat acoperit cu o cuvertură (deasupra căruia se aflau câteva iconiţe) atârnau în rame la fel sculptate două portrete: Puşkin şi marele cneaz Konstantin

Konstantinovici. Dându-mi prosopul, bătrânelul zâmbi cu şiretenie.

— Enigma naturii, zise el, kameriunkerul şi marele cneaz. E o distanţă, nu! Eu însă nu ţin seama de ea. Îndrăznesc să vă conving, domnule Kosacevski, că ambii sunt călări pe Pegas, stau în aceeaşi şa şi ţin de acelaşi căpăstru. Favoriţii muzelor! E adevărat că alteţa sa este glorificat nu numai pentru versurile sale, ci şi pentru faptul că a fost comandantul regimentului Preobrajenski al gărzii imperiale, comandant onorific al regimentului 15 de grenadieri din Tiflis, general, preşedinte al Academiei de Ştiinţe... Nu voi vorbi de origine. Sunt totuşi duşmanul prejudecăţilor şi al ideilor preconcepute, domnule Kosacevski. După priceperea mea, versurile kameriunkerului s-ar putea să nu fie mai slabe decât ale marelui cneaz. Da. În Parnas nu există tabele pentru ranguri. Dar mie, trebuie să recunosc, mi-e mai simpatică muza lui Konstantin Konstantinovici. Desigur, nu pentru faptul că e mare cneaz şi domnul Puşkin e de origine arabă, ci pentru că Konstantin Konstantinovici şi-a dedicat pana nu plăcerilor iubirii, nu picioarelor de dame, ci lucrurilor care sunt dragi fiecărui om pravoslavnic. Versurile alteţei sale, îmi permit să spun, sunt mai înălţătoare, mai aproape de conştiinţa civică. Desigur, vă aduceţi aminte? Bătrânelul ridică mâna dreaptă şi declamă: „Nu că-n vine-mi curge sângele domnesc şi nici că-s neam de nobil, din străbuni, încrederea eu am să dobândesc şi dragostea poporului creştin”. E înduioşător, nu-i aşa? Şi mai departe: „Al meu şuvoi de versuri calde în inima mulţimii să pătrundă, îndureratului calvarul să i-l curme, cel fericit mai fericit s-ajungă!” Vibrante versuri! Generalul oftă şi repetă: „...Încrederea eu am

să dobândesc şi dragostea poporului creştin”.

Se pare că-l suspectam gratuit de ironie. Nu era în firea lui. Nici n-avea de gând să-şi bată joc de mine. Pur şi simplu, generalul depăşise acel prag invizibil care separă bătrâneţea înţeleaptă de vlăguirea intelectuală şi procedase cu hotărârea ce-l caracteriza, cu un pas sigur ca de paradă, cu care-şi însoţise altădată batalionul prin satul Krasnîi.

Se înţelege că fiul său nu-i încredinţa tainele treburilor lui.

— Veţi face percheziţie? întrebă cu un aer preocupat generalul.

— Va trebui.

Dădu din cap înţelegător şi respectuos.

— Înţeleg, înţeleg... Slujba!

În faţa unor noţiuni ca slujbă, disciplină, grade, putere, generalul arăta o veneraţie amuzantă. Conducându-mă în antreu, îmi povesti o anecdotă de regiment:

— Odată, pe Nevski, trecea un iuncher cu diagonală pe piept şi iată că apare ca din pământ Măria Sa împăratul în persoană, răposatul Aleksandr Aleksandrovici, fie-i ţărâna uşoară... Tinerelul, se înţelege, luă poziţia de drepţi, se lungi ca un plop şi nu mai respiră. Rămase statuie, numai vârfurile mustăţilor îi mai tremurau şi pintenii zornăiau mărunt din cauza emoţiei. Aleksandr Aleksandrovici îl privi. Totul ca la regulament: bun băiat, bravo, bine instruit – parcă-i turnat, de i-ar fi intrat şi un bărzăun în nară, tot n-ar fi strănutat. De! Slujba! întrebă: „Unde te duci?” Iuncherul răcni: „În direcţia depoului, măria ta!” Împăratul râse binevoitor şi-i explică blajin: „Prostuţule, în limba rusă literară, cuvântul «depou» nu se declină”. Dar tinerelul nu fu de acord: „Măria ta,

spuse, nu-i aşa!” „Cum să nu, prostuţule?” „Nu, răspunse iuncherul, în faţa măriei tale totul se înclină[11]!” Îndrăzneţ, nu? chicoti bătrânelul. Dar bestia avea dreptate: în faţa înaltei conduceri totul se înclină – şi omul, şi orice lighioană, şi plantele, iar despre gramatică să nu mai vorbim!

În antreu îl zării pe Voljanin, care terminase treburile din curte. Matrozul avea faţa roşie, aprinsă, şi părul umed de sudoare. Plină de rumeguş, scurta vătuită îi era larg desfăcută, iar pe pieptul gol se vedea inscripţia tatuată cu tuş roşu: „Moarte capitalismului mondial!” Tatuajul fusese înconjurat de un ornament complicat de lanţuri şi ancore...

— Ce-i asta, şi la joagăr ai tras cu scurta descheiată şi cu pieptul gol? îl întrebai îngrijorat, simţind că totul începea să clocotească în mine.

— Exact, răspunse el nu fără o oarecare mândrie. Numai că dumneavoastră, tovarăşe Kosacevski, nu trebuie să-mi purtaţi de grijă: sunt spălat în şapte ape şi uscat de şapte vânturi. Când munceşti nu se lipeşte nicio boală de tine. Dacă tai şi spargi un stânjen de lemne, ţi-ajunge năduşeala şi-n izmene, ca-n baia de abur...

„Moarte capitalismului mondial...” Da, se poate ca lui Vasili Messmer să nu-i fi fost prea greu să înţeleagă că apartamentul tatălui său era pus sub observaţie.

— În flotă a fost stabilit ca onorul la împărat să se dea cu treizeci şi una de salve, o trânti, hodoronc-tronc, bătrânelul. Şi pe lângă asta, toate pavilioanele: pavilionul comandor şi al amiralităţii se coboară până la jumătatea arborelui gabier.

---

[11] Joc de cuvinte. În limba rusă, *la imperfectiv,* verbele *a declina* şi *a înclina* au aceeaşi formă.

— Exact la semn, tătucule, confirmă Voljanin şi îmi făcu cu ochiul. Sus-numitul cunoaşte treaba, a?

— Da... spre deosebire de dumneata, dădui eu din cap.

III

Era puţin probabil ca Vasili Messmer, încheind plimbarea pe acoperiş, să plece imediat în vizită la Kerbel sau la custodele sacristiei. Se vede că înţelesese de unde bătea vântui şi trăsese concluziile corespunzătoare. Dar „puţin probabil" e totuşi posibil. De aceea hotărâi să iau măsuri de prevedere. Pentru evitarea oricăror surprize, îl trimisei pe Voljanin la Borin, care în acel timp făcea percheziţie în apartamentul bijutierului. Matrozul trebuia să-l avertizeze pe Borin de eşecul nostru. Cu matrozul trimisei şi un bilet, prin care îl rugam să se ia măsuri pentru reţinerea lui Vasili Messmer, în cazul când acesta s-ar hotărî totuşi să-l viziteze pe Kerbel. Totodată, ceream să-l trimită la Kremlin pe Suhov, împreună cu agentul de la miliţia judiciară din Petrograd. Lui Suhov îi revenea o misiune delicată: să-l aresteze pe Messmer pe neobservate şi fără zgomot. Îi rugasem ca de arhimandrit să nu se atingă deocamdată. Dimitri, cu care trebuia să am întâlnire la miliţia judiciară peste câteva ore, nu trebuia în niciun caz să ştie de sosirea colonelului la Moscova şi, cu atât mai mult, de interesul nostru pentru el şi pentru schimnicul de la mânăstirea din Valaam. În general, cu cât Dimitri va şti mai puţine, cu atât discuţia mea cu el va aduce mai mulţi sorţi de izbândă cauzei noastre.

De asemenea, trebuia să prevedem tentativa lui Messmer de a lua legătura telefonică cu Dimitri. Sacristia patriarhiei nu avea telefon. Dar existau aparate telefonice la cancelaria Sinodului şi la mânăstiri. Zece sau douăsprezece aparate.

Deci, legătura telefonică...

Se înţelege că nu se pot strica toate aparatele în acelaşi timp. Dar dacă se introduc unele corective în funcţionarea centralei telefonice sau dacă se deranjează – desigur, „întâmplător” – cablul sau unele fire?

Cerui legătura telefonică cu comenduirea Kremlinului. Adjunctul comandantului mă ascultă şi apoi zise:

— E-n regulă. Vom face reparaţii.

— Când?

— Chiar şi acum. Câte ore îţi trebuie?

— Cinci-şase.

— Vom face. Dau îndată dispoziţii.

Acum, Vasili Messmer nu mai avea posibilitatea să-i telefoneze lui Dimitri. Îi mai rămăsese fie să meargă la risc, fie să dea dovadă de înţelepciune, să renunţe la contactul cu custodele sacristiei.

Dar deocamdată pe noi ne preocupa percheziţia. Poate ne oferea ceva.

Extraordinarul profesor de drept penal de la şcoala superioară Demidov, pe care nu ştiu de ce studenţii îl botezaseră Cizmă, era un mare adept al „acelei acţiuni de cercetare prealabilă şi de urmărire penală”, „Percheziţia, domnilor studenţi, zicea el, nu-i atât ştiinţă, cât artă. Pentru percheziţie nu-i suficientă conştiinciozitatea de slujbaş, mai trebuie şi inspiraţie. Şi să mă credeţi, domnilor, că în acest domeniu există talente şi genii...”

Printre profesorii şcolii superioare juridice Demidov, Cizmă era considerat un prost. Doar puţini înţelegeau că el era un romantic înnăscut, menestrel al dreptului penal şi, ca orice romantic, nu era străin de unele exagerări. Cum în vremea aceea activam de acum de câţiva ani în munca ilegală, mă convinsesem pe concret că pentru succesul unei percheziţii sunt necesare şi cunoştinţe şi fler.

În orice caz, deşi îi duceam de nas cu destul succes pe jandarmi şi pe poliţişti, n-am reuşit nicicând să-l înving, în astfel de competiţii, pe rotmistrul Govorko, un ucrainean în vârstă, cu nişte splendide mustăţi negre. Govorko nu pleca niciodată fără pradă din locuinţa pe care o percheziţiona. Cu un fler deosebit de jandarm, el descoperea ascunzătorile din pereţi, din sobă, din grădină, ba chiar şi din privată.

Când după una din arestări îi citasem cele spuse de Cizmă despre percheziţie, rotmistrul râsese măgulit:

„Nu ştiu ce-ţi închipui, domnule Kosacevski, îmi zisese cu uşorul lui accent ucrainean, dar să ştii că, în munca noastră, fără talent nu faci nimic. Fără talent e ca şi fără şalvari: e şi neplăcut, şi frig, şi nici nu eşti primit în societate”.

„Ce mai, dumneavoastră, cu tot talentul pe care-l aveţi, nu cred să fiţi primit în societate”, l-am înţepat eu cu vorba, dar el nu s-a supărat.

„Ce-i drept e drept, nu mă primesc. Dar fac rău că nu mă primesc: stăpânul deştept îşi ţine câinele în lanţ, dar îl hrăneşte din mâinile lui... Altceva însă voiam să spun. Mi-a intrat în cap un gând amuzant. Mi-am imaginat, domnule Kosacevski, că nu eu îţi fac percheziţie, ci dumneata mie.”

„Păi şi aşa ceva e posibil să se întâmple cândva...”

„Posibil. Dar că dumneata vei putea găsi ceva la

mine, asta nu mai e posibil. Chiar de-aş ascunde artileria unui regiment, tot n-ai găsi-o.”

Fusesem de acord cu el. Dar după mulţi ani, se lămurise că amândoi greşisem: a ascunde şi a căuta nu-i totuna. În o mie nouă sute şaptesprezece, în apartamentul lui Govorko, care devenise între timp locotenent-colonel, Gărzile roşii descoperiseră un depozit de armament şi-l expediaseră pe Govorko la Petropavlovsk. Acolo, Govorko îşi şi pusese capăt zilelor: se spânzurase în celulă. Presupun că o făcuse din vanitate profesională. Se spânzurase de necaz. Fusese tare supărat că a putut să dea greş.

În ceea ce mă priveşte, nici Cizmă, nici defunctul locotenent-colonel de jandarmi, care-şi terminase la Petropavlovsk o carieră începută atât de strălucit, n-au remarcat în mine niciun fel de indiciu de talent în efectuarea „acelei acţiuni de cercetare prealabilă şi de urmărire penală”. Cu toate acestea, ştiam că talentul şi lipsa lui se echilibrează în cântarul vieţii prin hărnicie.

— Cu ce cameră veţi începe? întrebă bătrânelul şi, după tonul întrebării înţelesei că se străduia din tot sufletul să mă ajute. Bineînţeles, nu pentru că s-ar fi purtat rău cu fiul său, ei pentru că în faţa puterii trebuia să se încline totul, până şi cuvintele care după regulile gramaticii sunt nedeclinabile. Aceasta, împreună cu simţul datoriei i se băgaseră bine în cap încă din copilărie.

— Cu ce cameră? Cu care doriţi, răspunsei eu curtenitor şi politicos.

Măgulit, bătrânelul căzu pe gânduri şi-şi mişcă nervos piciorul, parcă zăngănind din pintenul absent.

— E, e... poate cu a copiilor?!

— Se poate şi cu a copiilor.

— Acolo poposeşte totdeauna Vasili Grigorievici când vine în ospeţie la mine, explică el. Iată, chiar şi azi... Generalul oftă. Era clar că ziua de azi şi tot ce era legat de ea nu-i plăceau. De fapt, ce ar fi putut să-i placă? Guvernul, chiar dacă e el al muncitorilor şi ţăranilor, tot guvern rămâne: cu guvernul nu e bine să te pui. Dar se poate oare compara guvernul de azi cu cel al Măriei Sale Împăratul? Bineînţeles că nu. Se răzvrătise însă nu fitecine, ci propriul său fiu. Fugind, el procedase contrar legii, dar... înţelept. Sufletul generalului era sfâşiat în bucăţi de simţăminte contradictorii.

De ce camera aceea se numea a copiilor, nu ştiu. În sinea mea o botezai camera armăsarilor. Pereţii îi erau acoperiţi aproape în întregime de dagherotipii, fotografii şi tablouri înfăţişând cai: trăpaşi englezeşti şi din herghelia Orlov, cu capetele ridicate mândru, cai de galop arabi, cu gâtul arcuit, iepe de Torkşirsk, cu coada scurtă, iepe din rasa de pe Don, cai din Ahaltekinsk şi cai suedezi. Alergau, galopau, săreau obstacole, azvârleau din copite, pozau fotografului, mestecau melancolici iarba sau ovăzul. Copite ridicate, crupe lucitoare, ochi năpădiţi de sânge şi cozi înfoiate în vânt. Între aceste multicolore şi diverse herghelii cu cai de rasă se pierdeau de tot, atârnate pe pereţi, un iatagan cu mânerul şi teaca ornamentate cu aur şi cu o buclă din panglica ordinului Sf. Gheorghe, o taşcă de husar, adică o geantă din piele, accesoriu necesar ţinutei de paradă pentru ofiţerii regimentului de husari din garda imperială şi portretul lui Nikolai al II-lea. Speriat şi zăpăcit de mulţimea cailor, împăratul privea timid din rama-i neagră, masivă, cu o bandă subţire aurită pe conturul marginilor interioare. În portret, Nikolai avea

aceeaşi înfăţişare năucită cum îmi apăruse la Tobolsk, însoţit de colonelul Kobîlianski, şeful gărzii. Numai că atunci nu era în această uniformă albă de husar, iar pungile de sub ochi erau mai pronunţate.

— Lui Vasili Grigorievici i-au plăcut totdeauna caii, explică bătrânelul. Înainte de război nu se înapoia niciodată fără un premiu de la întrecerile de galop ale ofiţerilor.

În colţul camerei, lângă piciorul sculptat în spirală al unei mese mici de scris, pe un suport, se afla o valiză din piele. După descriere, era aceea cu care sosise astăzi Vasili de la Petrograd. Valiza era legată în curele: se vede că încă nu fusese deschisă. Iar rucsacul, despre care îmi povestise Suhov, lipsea.

— Dacă nu mă înşel. Vasili Grigorievici avea, în afară de valiză, şi un rucsac?

— Aveţi perfectă dreptate, confirmă hotărât generalul. Chiar aşa, un rucsac.

— Şi unde-i?

Generalul şi-aruncă privirea prin cameră, apoi se aplecă, scremându-se, şi se uită sub divan. Pierdută undeva în spatele lat al lui Artiuhin, subreta intră în vorbă:

— Eu personal am adus aici din antreu rucsacul lui Vasili Grigorievici, împreună cu valiza şi l-am pus...

— L-a luat cu el, ghici generalul şi zâmbi, mândru de mintea sa ageră.

Perspicacitatea generalului o aprecie numai Artiuhin.

— Aşa e, cum zice excelenţa sa, îl susţinu el şi rezumă: A luat sacul, iar geamantanul l-a lăsat. E greu să te caţări cu amândouă pe acoperişuri. În cazuri de astea alegi numai unul, eu aşa judec.

Isteţ baronul! Se pare că un singur lucru nu

apucase să-l facă înainte de sosirea noastră – nu-şi băuse ceaiul.

— Dacă nu vă deranjează prea mult... spusei eu bătrânelului, arătând cu ochii spre valiză. Mă înţelese: se agită, se smuci, fugi cu paşi mici spre valiză, desfăcu grăbit curelele şi dădu la o parte capacul.

Un ostaş mai tânăr din Garda roşie începu să scoată, unul după altul, obiectele aşezate în valiză: lenjeria de corp de mătase, ciorapii, cămăşile, trusa de voiaj, câteva pachete de ţigări, conserve americane, cărţi – „Creşterea cailor şi mijloacele de transport în Rusia europeană”, „Uzinele lui Ilin din regiunea Don”, „Cartea despre prăsirea cailor de curse şi pur-sânge din Rusia”...

Frunzării cărţile legate – în coperte şi între pagini nu găsii nimic. Cercetai apoi pereţii valizei. Acum se putea trece la percheziţia camerei. Din câte îmi aduceam aminte, „acea acţiune de cercetare prealabilă şi de urmărire penală” se recomanda să se efectueze după un anumit sistem, spre exemplu, scotocind treptat, în sensul acelor de ceasornic, de la stânga la dreapta şi de la marginea camerei spre interior. În mod deosebit, trebuiau cercetaţi pereţii, ferestrele, nişele – orice loc care ar putea fi o tainiţă.

Ca să ciocăneşti pereţii trebuia să scapi de hergheliile de cai şi în acelaşi timp de Măria Sa Împăratul, rătăcit printre ele. Urcându-se pe un scaun, Artiuhin coborî portretul ţarului, scutură praful de pe el, strănută şi faţa i se lumină imediat de un zâmbet: de strănuţi luni, după cum se ştie, îţi pică cu dar, marţi – aştepţi musafiri, miercuri – veşti, joi – laude, vineri – întâlnire, iar sâmbătă – îndeplinirea dorinţelor. Şi cum era tocmai sâmbătă şi dacă mai ţinem seama că de dimineaţă îl mâncaseră urechile

(veşti) şi vârful nasului (cinste cu vin), atunci existau toate condiţiile să fie convins că ziua-i va aduce mult succes.

— Unde să-l pun pe sângerosul Nikolai Aleksandrovici? întoarse capul spre noi Artiuhin, ţinând portretul cu mâinile întinse.

— La perete, se înţelege, îl sfătui cu dublu sens un ostaş din Garda roşie.

Generalul se crispă. Smulse portretul din mâinile lui Artiuhin şi-l puse grijuliu, pe fostul împărat al Rusiei, pe divan, începând să şteargă cu manşeta tunicii praful de pe geam şi de pe ramă.

— Nu vă mai mocoşiţi atâta, excelenţa voastră, îl sfătui ostaşul din Garda roşie care propusese să se pună portretul la perete. De ce să vă mocoşiţi? Mai întâi trebuie văzută rama. Poate în ramă a fost ascuns ceva... Îl îndepărtă hotărât cu cotul pe general şi cercetă rama şi pe faţă, şi pe dos, râcâind lacul cu unghia şi bătând cu degetul în lemn. Toate acestea le făcu cu multă atenţie, fără a se grăbi. Flăcăul avea înclinaţie înnăscută în ceea ce priveşte „acea acţiune”.

— Aveţi cumva pe aici vreo tainiţă? îl întrebai, pentru orice eventualitate, pe generalul care, ca hipnotizat, urmărea degetele îndemânatice ale ostaşului Gărzii roşii.

— Păi ăsta-i portretul suveranului! spuse generalul cu voce neaşteptat de subţire. În ochi îi apăruseră lacrimi.

— Dar în pereţii camerei? Noi tot îi vom ciocăni.

— Nu ştiu. Nu ştiu nimic!

— Asta-i tot, excelenţa voastră, zise ostaşul Gărzii roşii, încheind pipăirea ramei. Şi sluga mulţumită, şi ţarul nu-i jignit.

Picioarele nu-l mai ţineau pe general. Se lăsă jos pe divan, sprijinindu-se cu mâna de colţul portretului. Se părea că-l îmbrăţişa cu tandreţe pe ultimul împărat al Rusiei. Pe Artiuhin, asta-l înduioşa şi, ca să-i facă plăcere bătrânului, îi spuse:

— Joacă bine dame sângerosul Nikolai Aleksandrovici. Cât de priceput sunt eu, dar tot m-a învins. Zău! Cât ai clipi te-a şi bătut! Însă ţareviciul, Aleksei Nikolaevici, să-mi fie cu iertare, nu-i jucător. Nu se compară cu taică-său!

Obrajii generalului se făcuseră liliachii.

— Ce, vreţi să spuneţi că aţi jucat dame cu împăratul?

— Chiar aşa. Când am făcut de pază la Tobolsk.

— Lasă discuţiile, Artiuhin, îi întrerupsei eu. Vezi mai bine de tablouri.

— Se execută, Leonid Borisovici! strigă el voiniceşte şi, uitându-se la bătrânelul care şedea pe divan cu capul cuprins între palme, oftă întristat. Artiuhin era un băiat bun şi înţelegea că viaţa-i astfel alcătuită, încât nu tuturor le e bine în acelaşi timp. Ce să-i faci!

Cât timp Artiuhin şi ostaşul din Garda roşie dădură jos, cu ajutorul subretei, tablourile şi fotografiile de pe pereţi, eu mă ocupai de conţinutul mesei de scris.

Se vede că Vasili Messmer, ducând un mod de viaţă nomad, considera apartamentul tatălui său, şi înainte de toate această cameră, adevărata sa casă. În sertarul mesei se afla jurnalul său pe 1912, scrisorile defunctei lui soţii, numeroase albume de fotografii: Vasili în veston de student, tânăr zâmbind – alături de fratele său, ofiţer de cavalerie; Vasili-iuncher; Vasili într-un grup de ofiţeri, pe fondul unei coline golaşe; Vasili împreună cu logodnica, o

domnişoară melancolică, cu ochi mari şi gâtul lung şi subţire...

Adeverinţe, certificate, dovezi, note de plată, un breloc dintr-o schijă de obuz montată în argint, un ceas de buzunar cu sonerie, „Rugăciunea ofiţerilor” dactilografiată, un teanc de reţete strânse într-un elastic, cu vulturii negri bicefali pe marginea hârtiilor răsfirate; un carnet de poliţe, un portţigaret ofiţeresc de campanie, din piele, cu monogramă şi blazon; un cuţit de os pentru tăiat paginile de carte, brichete şi din nou fotografii. Se putea vedea că lui Vasili Messmer nu-i era străin nici interesul pentru literatură. Într-un portofel de piele albă, lăcuită, zăcea un manuscris neterminat: „Câteva idei despre duel”... „Duelul, citii eu, este una din manifestările caracteristice ale adevăratei civilizaţii. Nici măcar anticii greci şi romani n-au avut vreo idee nici despre ei, nici despre onoarea proprie. Ei nu cunoşteau noţiunea de onoare ca atare. Când comandantul spartan a ridicat băţul asupra lui Temistocle, acesta nu s-a simţit jignit, ci doar a spus: «Loveşte, dar ascultă-mă!» Iar când filosoful Crotos a fost lovit peste faţă, acesta n-a găsit altceva mai bun de făcut decât să lipească pe vânătaie o scândurică cu inscripţia: «Asta mi-a făcut-o Nicondromos!»

Dacă neglijăm mărturiile, puţin verosimile şi răzleţe, despre duel la vechii germani, ajungem la concluzia că duelul, ca mijloc de a da satisfacţie pentru onoarea lezată, a intrat în uzanţă abia în secolul al XV-lea, în Franţa.”

Bătrânul stătea în aceeaşi poziţie, ţinându-se cu mâinile de cap. Intenţia lui Artiuhin de a-l bucura relatându-i despre strălucitul talent la jocul de dame al fostului împărat se pare că-i dăduse lovitura de

graţie. În fond, de ce? Jocul de dame e un joc nobil şi, lucru principal, e o preocupare inofensivă, mai inofensivă decât a face studii despre duel.

Artiuhin se alesese măcar cu ceva din contactul lui cu ţarul. În ce mă priveşte însă nu-mi rămăsese nimic în amintire, poate doar cartela... O memorasem pe dinafară: „Comitetul orăşenesc de alimentaţie – Tobolsk. Cartela de alimente nr. 54.

Numele: Romanov

Prenumele: Nikolai

Numele patronimic: Aleksandrovici

Profesia: Ex-împărat...”

Aducând vorba de această cartelă, mă îndoiesc să-l fi liniştit pe bătrân.

— Aa, ursuleţul ronţăie seminţe sub vişin! spuse surprins Artiuhin şi înţelesei că dăduse peste ceva important.

— Vreo ascunzătoare?

— Chiar aşa. N-am strănutat eu degeaba azi, Leonid Borisovici. Semnul cu strănutul e sigur, e verificat. Şi întorcându-se spre general, Artiuhin zise cu reproş: Nu-i bine, excelenţa voastră. Eu vorbesc cu dumneavoastră cu sufletul deschis, iar dumneavoastră umblaţi cu şoşele, cu momele. Şi încă un asemenea rang. Nu-i bine.

Tainiţa se găsea în perete, sub grosul hergheliei, chiar sub portretul lui Nikolai al II-lea. Avea un capac care sărea când se apăsa pe butonul ascuns sub tapet.

— Ei, ce-i acolo? întrebă nerăbdător ostaşul din Garda roşie, cel care dăduse sfatul să se aşeze portretul fostului împărat la perete, şi înfipse o brichetă spre pătratul întunecos din zid. Parcă aştepta ca de acolo să cadă acuşi-acuşi briliante, perle şi

rubine.

— Acolo, soldăţeilor, sunt numai lucruri de amintiri, spuse încet bătrânelul, neridicându-se de pe divan.

— Despre ce sunt amintirile? Despre felul cum aţi jefuit sacristia? îşi arătă răutăcios dinţii tari, albi, soldatul din Garda roşie.

— Uitaţi-vă, rosti şi mai încet bătrânelul şi, căutând parcă apărare la fostul autocrat, îmbrăţişă rama portretului.

— Ne-am fi uitat şi aşa. Fără permisiune. Noi, Excelenţa voastră, avem ochi ageri, vedem tot, îl avertiză ostaşul din Garda roşie.

Artiuhin băgă mâna în tainiţă, scoase o cutie de lemn roşu, lunguţă. O deschise şi mi-o întinse. În cutia căptuşită cu catifea se aflau ordine şi medalii: în email roşu, cu doua dungi de aur pe margini şi cu o cruce din patru vulturi de aur, ordinul Stanislav, cu scut alb şi săbii încrucişate: ordinul Vladimir, negru şi roşu, cu panglică; modeste medalii Sf. Gheorghe, albe, ofiţereşti...

— Îşi cunoştea meseria baronul, zise ostaşul din Garda roşie. Astfel de jucării nu se dădeau degeaba. Se vede că nu puţin sânge german a vărsat.

După aceasta, Artiuhin scoase tocul făcut din brocart în care erau nişte lumânări răsucite, suflate cu aur, probabil de la cununie – amintire de nuntă; un săculeţ din mătase dublă, ca o chisea, cu pământ brun, uscat până ajunsese praf, un portmoneu cu bancnote ţariste; câteva cutiuţe cu podoabe pentru femei: inele, coliere, brăţări, cercei, scrisori, fotografii, un album cu peisaje în acuarelă...

Se pare că asta e tot, spuse Artiuhin. Era puţin descumpănit şi nu ştia ce să facă mai departe. Să le pun oare înapoi, Leonid Borisovici?

Mă simţii şi eu oarecum stânjenit.

— Tot, dar nu-i tot... Ostaşul din Garda roşie scoase din adâncul tainiţei o foaie de hârtie groasă, împăturită de câteva ori şi mi-o întinse.

— Isteţ mai eşti! rămase uimit Artiuhin.

Despăturii foaia. Era opisul unor obiecte de valoare, neavând nicio legătură cu giuvaericalele soţiei...

— E bună la ceva? întrebă ostaşul, urmărindu-mi expresia feţei.

— Ai talent la percheziţii, îi răspunsei.

— De! Şi el zicea că-i „totul”. Aici, dacă arăm mai adânc, nu ne vom alege numai cu atât.

În apartament însă n-am mai găsit nimic.

DIN PROCESUL-VERBAL AL INTEROGATORIULUI LUAT BIJUTIERULUI DE LA SACRISTIA PATRIARHIEI, CETĂŢEANUL F. K. KERBEL, DE CĂTRE INSPECTORUL MILIŢIEI JUDICIARE DIN MOSCOVA, P. P. BORIN

ÎNTREBARE: Îl cunoaşteţi pe cetăţeanul Vasili Grigorievici Messmer?

RĂSPUNS: Da. Îl cunosc.

ÎNTREBARE: Când şi în ce împrejurare l-aţi cunoscut?

RĂSPUNS: L-am cunoscut cu aproximativ cincisprezece ani în urmă. Se folosea de serviciile mele când îi cumpăra bijuterii soţiei sale.

ÎNTREBARE: V-aţi mai întâlnit cu Messmer după ce i-a murit soţia?

RĂSPUNS: O singură dată, în 1916, când m-a rugat să-i evaluez câteva obiecte de aur ale răposatei.

ÎNTREBARE: În timpul percheziţiei în apartamentul dumneavoastră s-a găsit o telegramă de la Messmer, prin care adresantul vă comunica sosirea lui la Moscova şi vă fixa o întâlnire la gară. Ce puteţi spune în legătură cu această telegramă?

RĂSPUNS: M-a surprins, aşa cum m-a surprins şi vizita lui Vasili Grigorievici, despre care mi-a comunicat sora mea.

ÎNTREBARE: După cum ne este cunoscut, Messmer nu v-a găsit acasă. A lăsat vreun bilet pentru dumneavoastră?

RĂSPUNS: Nu.

ÎNTREBARE: În timpul percheziţiei la dumneavoastră s-a descoperit un opis al unor obiecte de valoare. Ce fel de opis este şi cum a ajuns la dumneavoastră?

RĂSPUNS: Mă ocup de mulţi ani de istoria artei bijutierului şi a pietrelor preţioase. Opisul despre care vorbiţi mi-a fost transmis de bijutierul Perelman, azi decedat, în el sunt enumerate unele dintre cele mai reprezentative obiecte de valoare care se află în Rusia, în mâini particulare.

ÎNTREBARE: Când v-a transmis Perelman acest opis?

RĂSPUNS: În 1913 sau în 1914.

ÎNTREBARE: Dar pe opis figurează data „25. XII. 1917”. Cum vă explicaţi asta?

RĂSPUNS: Trebuie să fie o greşeală.

ÎNTREBARE: Un astfel de opis, cu aceleaşi obiecte de valoare, s-a găsit şi la cetăţeanul Messmer, când i s-a făcut percheziţia. Se ocupă şi el de istoria bijuteriilor?

RĂSPUNS: Nu ştiu.

ÎNTREBARE: Care dintre obiectele de valoare

enumerate în opisul descoperit sunt proprietatea sacristiei de la patriarhie?

RĂSPUNS: Opisul nu cuprinde obiecte de valoare de la sacristia patriarhiei.

ÎNTREBARE: Sunteţi convins de aceasta?

RĂSPUNS: Spusele mele pot fi confirmate prin documente şi mărturii.

ÎNTREBARE: Aş vrea să vă amintesc ceva. Printre copiile pietrelor preţioase sustrase din sacristie, pe care vi le-a prezentat locţiitorul preşedintelui Sovietului miliţiei din Moscova, Kosacevski (strasurile imitând „Ioan Gură de Aur”, „Lacrima Maicii Domnului” şi altele), se afla copia perlei „Pelegrina”. Ea figurează în opisul descoperit la dumneavoastră, la nr. 19... Ce puteţi spune în legătură cu această „coincidenţă”?

RĂSPUNS: „Pelegrina” nu-i proprietatea sacristiei.

ÎNTREBARE: Ştiu. Dar cum vă explicaţi faptul că un meşter necunoscut care a executat în mod special strasuri imitând pietrele sacristiei, a hotărât să execute, de asemenea, şi unul după „Pelegrina”?

RĂSPUNS: Mi-e greu să răspund la această întrebare.

ÎNTREBARE: Vă daţi seama că răspunsurile dumneavoastră sunt neconvingătoare?

RĂSPUNS: Da.

ÎNTREBARE: Şi că aceasta aruncă o umbră asupra dumneavoastră?

RĂSPUNS: Da.

ÎNTREBARE: Ce completări vreţi să mai faceţi, în legătură cu aceasta, la declaraţia dumneavoastră?

RĂSPUNS: Nu mai am de făcut nicio completare. Dar în jaful sacristiei nu sunt amestecat. Nu mi-aş fi luat niciodată pe suflet un astfel de păcat.

Transcris corect după declaraţia mea,
F. Kerbel

NOTA EXPLICATIVĂ LA OPISUL GĂSIT
ÎN LOCUINŢA CETĂŢEANULUI
G. P. MESSMER,
ÎNTOCMITA DE PROFESORUL DE ISTORIE
A ARTELOR FRUMOASE
D. S. KARTASOV,
FOST ADJUNCT AL ERUDITULUI CUSTODE AL
MUZEULUI ACADEMIEI IMPERIALE DE ŞTIINŢE

(AL DOILEA EXEMPLAR AL SUS-MENŢIONATULUI OPIS
A FOST CONFISCAT
CU OCAZIA PERCHEZIŢIEI
LA BIJUTIERUL SACRISTIEI PATRIARHIEI DIN
MOSCOVA,
CETĂŢEANUL F. K. KERBEL).

Din cele 32 de obiecte enumerate în opisul prezentat mie de către Miliţia judiciară din Moscova, pot da explicaţii la unele din ele, şi anume:

1. „Graal de Baturinsk” (în opis, nr. 7)

Despre obiectul de valoare indicat se aminteşte pentru prima dată în timpul domniei lui Petru al II-lea. Descrierea lui, relativ amănunţită, este elaborată în timpul împărătesei Anna Ioannovna.

Anna Ioannovna a fost o mare cunoscătoare a obiectelor de artă şi a pietrelor preţioase. La curtea sa au lucrat giuvaergii renumiţi. Cu timpul, pasiunea împărătesei a ajuns până la curiozităţi. Astfel, ea dorea să obţină unul din cele mai mari briliante din lume, cunoscut sub numele de „Florentinul” sau

„Marele duce de Toscana”. Profitând de situaţia grea a suveranului duce, care atunci era supus unui atac războinic, împărăteasa a poruncit bufonului său Petro Miro să cumpere renumitul briliant.

Marelui duce i-a fost trimisă o scrisoare. În ea, Miro făcea aluzie la un ajutor militar rus în războiul cu duşmanul.

Se cerea, în schimb, foarte puţin: „Pentru a întreţine aceste oşti vitejeşti... va trebui pregătită o cantitate îndestulătoare de votcă din cea mai tare, de Gdansk, pe care înălţimea voastră regală a băut-o când a fost în Boemia şi a băut-o cu plăcere până la îmbătare”, şi să-i vândă împărătesei Rusiei, Anna Ioannovna, briliantul „Florentinul”, „Înălţimea sa imperială e dispusă a cumpăra acel diamant şi a plăti bani pentru el...”

Ducele n-a crezut în seriozitatea intenţiei împărătesei de a-i trimite în ajutor trupe şi n-a vrut să se despartă de briliant. De aceea, scrisoarea a rămas fără răspuns, iar vânzarea „Florentinului” n-a avut loc. Împărăteasa însă n-avea de ce să-şi plângă soarta. Curând după aceea, cu ajutorul aceluiaşi Miro, ajunge, fără bani şi fără oşti, stăpâna unui lucru mult mai de preţ – renumitul „Graal de Baturinsk”, aparţinând favoritului lui Petru I, cneazul Menşikov.

Menşikov a fost unul dintre cei mai bogaţi oameni din Rusia. Stăpânea 90 de mii de iobagi, zeci de case şi palate în Moscova, în Petersburg şi în alte oraşe. La confiscarea averii lui, când Menşikov a căzut în dizgraţie, în palatul de pe insula Vasilievski din Petersburg au fost descoperite comori de basm: cruci şi stele acoperite cu briliante şi perle; tabachere de aur ornamentate cu pietre preţioase; bastoane cu măciulii din briliante; pene de scris din smarald cu

rubine; catarame din briliante; inele; nasturi. Iar când Menşikov a fost deportat, i s-au luat pe drum obiecte preţioase în valoare de 5 milioane ruble, fără a mai socoti tacâmurile de argint furate de la curtea ţarului... Şi totuşi, cneazul a izbutit să ascundă destule lucruri de funcţionarii ţarului. Printre acestea fusese, şi aşa-numitul „Graal de Baturinsk”.

Graal, în franceza veche înseamnă tavă sau cupă, figurând în istorisirile Evului Mediu ca un vas legendar, în care, se zice, Iosif din Arimatia ar fi adunat sângele lui Hristos răstignitul. Istoria cunoaşte câteva pseudo-graale. „Graalul de Baturinsk” fusese tăiat din smarald veritabil, având, dacă nu mă înşel, 182 sau 183 carate. Unde apucase să-l ascundă din nou Menşikov, nimeni nu ştia. Nu se putuseră încasa nici banii (9 milioane de ruble) care se păstrau în băncile din Londra şi Amsterdam, deoarece acestea refuzau să-i dea, fără acordul cneazului. Şi atunci, Miro, suferind eşecul cu „Florentinul”, îi sugerase împărătesei şi atotputernicului ei favorit, Biron, o manevră vicleană: să-l însoare pe fratele acestuia, Gustav, cu fiica lui Menşikov. Împreună cu fiica cneazului, se înapoiase din exil şi unicul fiu al lui Menşikov, Alexandr Aleksandrovici, care la paisprezece ani era deja oberşambelan, cavaler al ordinului Andreev şi unicul bărbat din întreaga istorie a Rusiei distins cu ordinul sfintei Ekaterina, ordin ce se conferea numai doamnelor. Se înţelege că tânărul Menşikov ştia unde era ascuns „Graalul de Baturinsk”, cel mai preţios dintre toate obiectele de valoare ale tatălui său.

Nunta lui Gustav Biron şi a fiicei lui Menşikov se soldase cu înapoierea de la Londra şi Amsterdam a nouă milioane de ruble, iar „Graalul de Baturinsk”

fusese oferit de tânărul Menşikov ginerelui, care, la rândul său, îl dăruise Annei Ioannovna.

„Graalul de Baturinsk” s-a considerat pierdut fie în timpul Annei Leopoldovna, fie în cel al domniei Elisabetei Petrovna. Dar în anul 1898, la muzeul Academiei imperiale de ştiinţe sosiseră informaţii că acesta ar fi fost achiziţionat la Varşovia de fabricantul Pivovarov din Iaroslav. De găsirea „Graalului de Baturinsk” era interesat marele cneaz Konstantin Konstantinovici. L-am vizitat pe Pivovarov la Iaroslav şi i-am propus, în numele muzeului, să-i cumpăr acest unicat istoric. Pivovarov mi-a declarat că zvonurile erau false şi că nu el deţinea „Graalul de Baturinsk”. În anul 1903 însă, un slujbaş al muzeului, bijutierul Şirkov, mi-a spus că văzuse chiar el, cu ochii lui, „Graalul de Baturinsk” la Pivovarov, şi că acesta îl vânduse apoi pentru o sumă fabuloasă contelui Baskovski. Câţiva ani mai târziu, la Petrograd şi la Moscova au apărut fotografiile „Graalului de Baturinsk”. După părerea majorităţii colegilor mei, „Graalul de Baturinsk” se află actualmente la Baskovski.

2. „Două tronuri” (în opis, nr. 9).

Aceste capodopere ale artei giuvaergiilor ruşi au fost expuse, în anul 1912, la Petersburg, la expoziţia de bijuterii organizată de Societatea imperială pentru încurajarea artelor, în colaborare cu Societatea de încurajare a producţiei meşteşugăreşti de artă. La această expoziţie, unde au fost prezentate obiecte de artă forjate, gravate, filigranate, toate lucrate artistic, piesa „Două tronuri”, executată de meşteşugari din judeţul Kostroma, a atras pe bună dreptate atenţia publicului. Ea a fost cumpărată de către preşedinta Comitetului societăţii imperiale pentru încurajarea

artelor, prinţesa Evghenia Maksimilianovna Oldenburg.

„Două tronuri”, a căror dimensiune nu depăşeşte sfertul unei cutii de chibrituri, atestă gustul rafinat, linia elegantă şi o adevărată artă de giuvaergiu. Când le priveşti, îţi aduci aminte fără să vrei de renumitul Levsa, care a izbutit să potcovească un purice englezesc.

Aceste miniaturi filigranate artistic reproduc cu o exactitate uimitoare tronul „de diamant” al ţarului Aleksei Mihailovici (tronul este ornamentat cu 876 de diamante şi 1223 spineli) şi tronul lui Aurengzeb din dinastia Marelui Mogol – „tronul de păuni”.

În „tronul de diamant”, iscusiţi meşteri din judeţul Kostroma nu numai că au reprodus cu fidelitate toate detaliile, dar au şi realizat, cu un şirag de perle, inscripţia în limba latină, pe care o ţin doi îngeri reproduşi pe pereţi: „Atotputernicului şi neînvinsului monarh al Moscovei, Aleksei, ce domneşte ferice pe pământ, i s-a lucrat acest tron cu mare artă şi osârdie, şi fie-i de bun augur întru fericirea veşnică ce va să vie în ceruri. Anul lui Hristos 1659”.

Cu aceeaşi deosebită iscusinţă ca şi „tronul de diamant” e realizat şi renumitul tron al împăraţilor Indiei, făcut sub forma a doi păuni cu coada în evantai (de aici şi denumirea). Spectrul culorilor penelor de păun este realizat, până în cele mai fine degradeuri, din safire, smaralde, rubine, diamante şi alte pietre preţioase multicolore foarte mici (ajungând uneori până la firul de praf), din care cel mai mare nu are nici 1/10 carate. „Tronul de păuni” se sprijină pe şase picioare, făcute din sârmă subţire de aur. Deasupra lui e un baldachin de aur susţinut de douăsprezece coloane lucrate din aceeaşi sârmă. Franjurile ce

atârnă pe marginea baldachinului imită perlele microscopice.

3. „San Marco de aur” (în opis, nr. 15)

„San Marco de aur” a fost lucrat în atelierul de bijuterii al lui Melentiev din Riga şi prezentat, la fel ca şi „Două tronuri”, la expoziţia de bijuterii din anul 1912 de la Petersburg, de unde a fost cumpărat de fabricantul petersburghez F. I. Oznobişin. După moartea lui Oznobişin a devenit proprietatea nepotului său, rotmistrul G. V. Gribov.

„San Marco de aur” reprezintă un model în miniatură (de mărimea unei coli de hârtie de scris) al renumitului monument de artă bizantină din secolul al X-lea – iconostasul din bazilica San Marco din Veneţia.

„San Marco de aur” este o placă de aur dreptunghiulară, formată din două fâşii orizontale, pe care se află iconiţe miniaturale executate în despărţituri de email pe fond de aur. Iconiţele sunt încadrate cu o bordură împodobită cu pietre preţioase şi cu medalioane cizelate. Fiecare iconiţă e ornamentată cu coloane sau pilaştri. La mijlocul benzii de sus se află un medalion care îl reprezintă pe arhanghelul Mihail. În total sunt aproape 33 de iconiţe microscopice. Tot spaţiul dintre email şi timpanul arcurilor de deasupra lor este ornamentat cu pietre preţioase mici. (Pe iconostasul care se află după pristolul principal din bazilica San Marco sunt 1339 de pietre preţioase şi 1198 perle. Pe „San Marco de aur” se află, bineînţeles, mult mai puţine. Bijutierii şi meşterii în medalioane şi email care l-au creat au folosit din belşug praf de diamant, iar despărţiturile din perle din original sunt redate aici în email.)

4. „Podoabele[12] Ghermoghen (de Kazan)”.

(În opis în dreptul numărului 32, e notat: „Nu pot fi vândute. Pot fi numai amanetate”).

Existenţa aşa-ziselor „Podoabe Ghermoghen (de Kazan)”, numite şi „Podoabele lui Monomah” sau „Podoabele lui Alexios Comnen”, iscă până în zilele noastre îndoieli şi dispute între mulţi oameni de ştiinţă ruşi. Cu toate acestea, unii istorici şi arheologi, la care mă raliez şi eu, nu le consideră o legendă, ci o realitate. Există suficiente argumente temeinice pentru a susţine că „Podoabele Ghermoghen” găsite încă în 1323, se află la cineva, în mâini particulare.

După legendă, împăratul Alexios Comnen i-ar fi trimis din Ţarigrad marelui cneaz al Kievului, Vladimir Monomah, cununa („căciula Monomahului”), un lanţ de aur şi podoabele de care vorbim. Căciula Monomahului şi lanţul de aur s-au păstrat. Podoabele au dispărut. După legendă, care mai mult ca sigur nu-i tocmai legendă, în timpul stăpânirii tătaro-mongole, acestea au nimerit ca trofeu la unul din conducătorii de oşti, iar apoi, trecând din mână în mână, au ajuns în posesia fondatorului statului Kazan. Când acest stat a fost cucerit şi distrus de oştile ruseşti, iar ultimul ţar Edigher a fost luat prizonier, podoabele au dispărut. Se zice că au fost regăsite abia în anul 1579, în pământ, pe locul unei clădiri arse, împreună cu icoana Maicii Domnului din Kazan. După cum se ştie, această icoană se află în colecţia cneazului Pojarski şi ei i s-a

[12] În original : *barmî :* un fel de eşarfă lată din brocart ţesut cu fir de aur, cuprinzând imagini biblice lucrate pe plăci de aur şi împodobită cu pietre preţioase, pe care o purtau pe umăr domnitorii bizantini, cnejii ruşi, iar mai târziu, până în secolul al XVIII-lea, suveranii ruşi, în timpul încoronării şi la anumite ceremonii. Ele făceau parte din însemnele puterii.

atribuit eliberarea Moscovei de sub polonezi. În ceea ce priveşte podoabele, mitropolitul Ghermoghen din Kazan, devenind patriarh al întregii Rusii, le-a păstrat la el, declarând că după izgonirea polonezilor le va înmâna ţarului legal al Rusiei. Dar Ghermoghen n-a apucat să trăiască până la urcarea pe tron a lui Mihail Romanov. Când în Moscova ocupată de polonezi a ajuns ştirea despre formarea armatei populare a lui Minin şi Pojarski, i s-a cerut patriarhului rus să se opună cneazului Pojarski şi să-i convingă pe cei din Nijni Novgorod să rămână credincioşi regelui Poloniei, Wladyslaw. Ghermoghen a refuzat şi, ca urmare, a fost legat în lanţuri şi omorât prin înfometare. Legenda spune că, puţin înainte de moartea sa, patriarhul a izbutit să transmită „Podoabele Monomahului" unui posluşnic al mânăstirii Ciudovo, de loc de prin Reazan, care le-a păstrat ascunse undeva prin părţile lui natale. Până în anul 1822, această legendă a fost considerată o ficţiune. Dar când, nu departe de Vechiul Reazan, preşedintele Academiei Imperiale de Arte, Olenin, a găsit podoabele de aur, părerea majorităţii oamenilor de ştiinţă s-a schimbat. Unii chiar au considerat că Olenin reuşise, în sfârşit, să găsească renumita relicvă rusească, despre a cărei istorie povestea legenda. Totuşi, în scurt timp s-a dovedit că podoabele descoperite de Olenin erau alcătuite din unsprezece plăcuţe de aur împodobite pe margine, cu pietre preţioase şi perle. Pe şase plăcuţe, în centru, se aflau executate în email cu decupaje în aur icoanele „Răstignirea Mântuitorului", „Maica Domnului", „Sfânta Irina", „Marea mucenică Varvara" şi doi sfinţi cu crucea în mână. De altfel, din izvoarele bizantine e cunoscut că în timpul lui Alexios Comnen, podoabele

se făceau din brocart de aur cu două borduri de perle, între care se aflau patru plăci mari de aur (fără reprezentarea sfinţilor), ornamentate cu pietre preţioase. Astfel s-a stabilit că podoabele găsite nu puteau fi, în niciun caz, cele trimise de Comnen lui Vladimir Monomah deoarece erau de provenienţă mult mai târzie.

În anul 1823, Olenin a vizitat din nou Vechiul Reazan, unde se spune că au fost îngropate „Podoabele lui Monomah”. Dar de data aceasta n-a găsit nimic. I s-a povestit însă că, nu cu mult înainte de sosirea sa, iobagul Fiodor Gnilorîbov, săpându-şi în curte o fântână, dăduse cică peste o comoară. Gnilorîbov a negat. Dar după ce a fost bătut, a recunoscut că într-adevăr scosese un cufăraş forjat, în care găsise un guler de brocart cu perle şi patru plăcuţe de aur cu pietre preţioase înfăşurate într-o cârpă. Această comoară o tăinuise şi apoi o vânduse unui boier oarecare. Boierul îi dăduse cincisprezece ruble şi jumătate şi un butoiaş de votcă de cinci deca, pe care Gnilorîbov o împărţise la săteni. Nici numele de familie, nici porecla boierului nu le ştia. Îl bătuseră din nou, dar fără să afle prea mult de la el. După al doilea chin, omul murise. Douăsprezece ruble din suma primită de defunct fuseseră confiscate în folosul statului, iar trei şi jumătate fuseseră date familiei. Şi cu aceasta s-a încheiat toată istoria.

Apoi, interesul pentru „Podoabele Ghermoghen” ba s-a stins, ba s-a stârnit din nou.

Dar în anul 1911, după trierea cererilor din cancelaria Măriei Sale Imperiale adresate împăratului, ni s-a trimis la muzeu copia unei scrisori anonime. Autorul ei, semnând „un patriot rus”, aducea la cunoştinţa lui Nikolai al II-lea că Podoabele

Monomahului se aflau la el şi că ar îi fericit să le predea Măriei Sale Imperiale, dar îl împiedică un singur lucru ca să-şi îndeplinească datoria faţă de ţar şi de poporul rus: „prezenţa hoţului de cai Grişka Rasputin în umbra tronului. În acel ceas blagoslovit, când Grişka va fi spânzurat de un plop de către oamenii cu adevărat credincioşi, în strigătele de bucurie ale poporului şi în sunetele muzicii generale a regimentelor de gardă, podoabele îşi vor ocupa locul lor de onoare printre relicvele ţarului.”

Colonelul Dubelski îmi jurase că într-o săptămână va găsi şi pe autorul scrisorii, şi podoabele, dar căutările se terminaseră fără succes. Podoabele nu şi-au ocupat „locul de onoare printre relicvele ţarului” nici după omorârea lui Rasputin.

CAPITOLUL AL CINCILEA
PODOABELE MONOMAHULUI ŞI BUNUL DUMNEZEU AL ARHIMANDRITULUI DIMITRI

I

— Aţi fost cumva unul dintre acei copii hămesiţi din jurul bucătăresei? îl întrebai pe Kartaşov, care stătea vizavi de mine, mare, corpolent şi cu faţa lată.

— E chiar adevărat, confirmă el. Dar, de fapt, de ce mă întrebaţi?

— Fiindcă aşa veni vorba. Mă gândeam că numai unul dintre aceştia e în stare să scrie cu atâta nesaţ despre nestemate cum aţi scris dumneavoastră.

Kartaşov râse. Surplusul obrajilor îi tremura, iar lănţişorul de aur de pe burta lui mare sălta vesel.

— Cum aţi spus? Copiii din jurul bucătăresei? Remarca dumneavoastră e plină de duh. Foamea... Dacă aş fi fost poet aş fi închinat un imn foamei. Cum altfel? Foamea face din noi, copiii din jurul bucătăresei, preţuitori ai frumosului, rebeli, inventatori, poeţi, gânditori. Din foame se naşte şi fantezia şi creaţia. Cei sătui nu pot crea, ei pot doar consuma. Iată, dumneavoastră, bolşevicii, doriţi să fericiţi omenirea, să-i faceţi pe toţi sătui. Nu cred că veţi izbuti. Dar dacă totuşi veţi izbuti, nu-i pot invidia pe nepoţi: va fi sfârşitul progresului, stagnare, descompunere, moarte. Saturaţia generală e mai rea ca o molimă. Să te ferească Dumnezeu să ai de-a

face cu epidemia grăsimii!

— Dumneavoastră, acum, nu sunteţi dintre cei sătui?

— În niciun caz. Şi izbucni din nou în râsu-i gâlgâit. Nici vorbă. Nu sunt dintre cei sătui, ci dintre cei care mănâncă pe săturate. Nu-i acelaşi lucru.

— Judecând însă după conformaţia fizică...

— Ei, ei, conformaţia n-are nicio legătură. Eu sunt dintre cei care mănâncă pe săturate. Credeţi-mă. Satisfac apetitul pe care l-au avut înaintaşii mei în secolele trecute, bunicii, străbunicii, stră-străbunicii. Aşa foame au tras că doar strănepoţii mei vor ajunge, poate, să se sature.

Îl întrebai ce părere avea despre Kerbel.

— E unul dintre cei mai buni meşteri giuvaergii din Rusia. Dar spre nefericirea lui, e un om cinstit. Cinstea asta e un fel de lanţ care-i atârnă de picioare – îl roade şi-l împiedică să se mişte.

— Dumneavoastră vă exprimaţi gândurile într-un mod plastic.

— Chiar aşa. Dar despre ce naiba vorbeam? A, da, despre Kerbel. Ce pot spune despre el? Cunoscător al pietrelor şi al istoriei lor instructive. Într-un fel, e un poet şi un nebun curat cum e cristalul. Nebun, se înţelege, nu în sensul obişnuit al cuvântului. El nu-i din acei dementi care umblă în patru labe şi-şi închipuie că sunt Iulius Cezar sau vreun Cain oarecare. El are nebunia geniilor: înălţătoare şi, aş spune chiar, onorabilă.

— Onorabilă?

— Întocmai. Acum, fie vorba între noi, să nu ajungă cumva la el, şi arătă cu degetul în sus, dar Atotputernicul e şi el puţin cam... Creând omenirea şi înzestrând-o cu toate păcatele posibile, n-a găsit

altceva mai bun decât să-i impună cele zece porunci!... Aşa e şi cu Kerbel.

Lui Kartaşov îi plăcea, dar şi ştia să vorbească. Îşi savura paradoxurile şi aforismele la fel cum savurează gurmanzii alesele bucate aduse de peste mări şi ţări: meşterind minuţios fiecare bucăţică şi făcând ochii mici de satisfacţie.

După ce-şi exprimă, în maniera sa cinic-glumeaţă, părerea despre Kerbel, trecu, fără nicio pauză, la valorile sacristiei patriarhiei. În acest şuvoi de vorbe se puteau pescui destule lucruri interesante. Numai că eram atent doar pe jumătate. Gândurile mele erau concentrate asupra discuţiei ce urma să o am cu arhimandritul, care acum se afla la Dubovitki, aşteptând să mă eliberez. De fapt, puteam să mă despart de Kartaşov în orice moment. Depindea numai de mine. Amânam însă conştient întâlnirea cu Dimitri, deoarece nu mă simţeam pe deplin pregătit pentru ea.

...Caseta ruptă găsită la locul infracţiunii şi alibiul proprietarului ei, călătoria lui Vasili Messmer pe acoperiş şi opisul obiectelor de valoare ce n-aveau parcă nicio legătură cu sacristia patriarhiei, apoi strania legătură între Kerbel şi colonelul Messmer, răspunsurile evazive ale bijutierului în timpul interogatoriului...

Putea oare Dimitri să aducă lumină în haosul creat de acea îngrămădire dezordonată de fapte?

Apreciam că da, ar putea.

Dar va voi oare s-o facă?

Răspunsul la a doua întrebare era considerabil mai greu. Dimitri era una din rotiţele bine unse ale mecanismului bisericii pravoslavnice ruse. În acelaşi timp însă această „rotiţă” se deosebea prin specificul

ei. Gândurile şi acţiunile administratorului nu fuseseră totdeauna în concordanţă cu cele obişnuite ale clerului rus.

Încă din copilărie, până a mă îndoi de existenţa Celui de Sus, observasem că fiecare credincios are Dumnezeul lui, cu caracterul şi obiceiurile sale. În concepţia tatălui meu, popă de ţară, împovărat de o familie numeroasă, de griji şi de înclinarea păguboasă către spirit, Dumnezeu era un ierarh de temut, care nu îngăduia deloc beţia, se lega de cea mai mică scăpare făcută în timpul liturghiei, te speria cu ocara, cu dojana în faţa clerului, ba chiar cu răspopirea. Tatăl meu nu-l iubea pe Dumnezeu, dar îi era frica de el şi se străduia să-l îmbuneze cu ceva, când *se* ivea prilejul.

Pentru mama, durdulie, rumenă, mereu pornită pe râs. Dumnezeu era cam ca bărbatul ei între două beţii, când tata se ruga pentru iertarea păcatului beţiei şi devenea exemplu de preot şi de soţ. Ea era cu Dumnezeu cum ar fi fost cu un neam. Analiza cu el toate necazurile casei, îi împărtăşea micile bucurii ale familiei, îi cerea sfatul, i se plângea, îl ruga să nu uite să pună o vorbă bună acolo unde trebuia şi să-l ajute pe feciorul ei mai mare să intre la seminar, iar apoi, când avea să sosească timpul, să-i asigure o parohie bogată, nu aşa cum era a soţului ei. În schimb, pentru Aleksandr Vikentievici Şciukin, arhimandritul Dimitri, Dumnezeu era cel mai mare filosof şi filantrop, veşnic şi fără abatere orientat spre asigurarea bunăstării generale a populaţiei bipede a globului pământesc. Înţeleptul şi fără de margini bunul Dumnezeu al arhimandritului, la fel ca el însuşi, n-avea deloc clară imaginea vieţii de pe pământ, nu ştia de grijile zilnice ale sutelor de milioane de oameni care nu numai că

nu doreau să se iubească, dar nici măcar să se suporte unul pe celălalt, iscând continuu războaie sângeroase, răzvrătiri, revoluţii, iar în anii de linişte, execuţii, bătăi, pogromuri şi scandaluri la beţie. Se prea poate ca Dumnezeul lui Şciukin să nu fi fost atotştiutor şi omniprezent: pe el îl înşelau toţi acei cărora nu le era lene s-o facă. Dar, desigur, era un Dumnezeu răbdător şi bun.

Folosind terminologia lui Kartaşov, pe Şciukin îl puteai numi un „nebun curat cum e cristalul”, gata oricând să împace credinţa cu raţiunea, cu inima, cu dreptatea socială şi cu cinstea.

Oricare dintre profesorii de la seminar, chiar şi profesorul de literatură rusă, liberalul Sorin, dând în dormitorul seminariştilor peste pachetele cu manifeste care chemau la înlăturarea autocraţiei, aranjate în ordine pe noptiere, ar fi denunţat aceasta imediat rectorului, fără a sta o clipă pe gânduri. Dar Şciukin n-a făcut-o. El nu era convins că denunţul e în concordanţă cu moralitatea. El era gata să-i comunice lui Dumnezeu cele întâmplate, nu rectorului şi nici pedagogului şef. După aceea, mult mai târziu, la Petrograd, pe timpul când mă ascundeam de poliţie, schimbând una după alta locuinţele conspirative şi aproape simţind pe gâtul meu cravata din fibre de cânepă, Şciukin (ajuns arhimandritul Dimitri) mi-a oferit refugiu la mânăstirea Preobrajenski din Valaam, unde, în timpul său liber, el, care avea numeroase obligaţii, mă antrena la discuţii, încercând să mă provoace la confruntări de idei. Salvând un duşman al statului, arhimandritul riscase mult. Dar îşi asumase acest risc fără să stea pe gânduri. Şi tot aşa, fără să stea pe gânduri, fusese printre primii ierarhi ai bisericii ruse care se ridicase deschis împotriva

bolşevicilor după ce noi, nevoiţi fiind în timpul luptelor din noiembrie, am supus bombardamentului Kremlinul, unde se aflau ascunşi iuncherii. Nu se poate spune că atunci Kremlinul suferise prea mult. Bombardamentul artileriei avusese mai degrabă un caracter psihologic. Totuşi, proiectilele deterioraseră turnurile Nikolski, Beklemişevski, Troiţki, portalul mânăstirii Ciudovo şi catedralele Uspenski şi Arhanghelski. O schijă nimerise şi ceasul din turnul Spasski, care se oprise şi nu mai cânta „Lăudat fie Domnul în Sion”. De asemenea, fusese spartă cupola anexă „Intrarea în Ierusalim” de la biserica Vasili Blajenîi.

Acest bombardament devenise pretext în campania antibolşevică pe care o dezlănţuise biserica. Imediat fusese publicat un apel plin de o înaltă elocinţă, sub titlul: „Vaietul din Kremlinul cel sfânt”, iar sfântul Sinod alesese cu o iuţeală uimitoare o comisie pentru întocmirea unui act despre „Batjocorirea celor sfinte din Moscova” şi-l însărcinase pe episcopul Nestor să scrie broşura: „Căderea Kremlinului Moscovei”, care curând şi văzuse lumina tiparului. La toate acestea, Dimitri luase parte activă şi, bineînţeles, spre deosebire de mulţi alţii, cu toată sinceritatea. Bolşevicii deveniseră duşmanii personali ai Dumnezeului lui şi, ca urmare, şi ai lui. Totuşi, atunci când Prezidiul Sovietului din Moscova m-a însărcinat să iau parte la întocmirea devizului pentru renovări şi am inspectat împreună cu adjunctul comandantului clădirile deteriorate, Dimitri, care ne însoţea, „nu m-a recunoscut”. Serios şi încruntat, răspundea monosilabic la întrebări. Aşa de des şi insistent folosea arhimandritul sintagma „căderea Kremlinului”, încât adjunctul comandantului, un leton

blând şi flegmatic, nu mai rezistase:

„Noi, cetăţene arhimandrit, n-am bombardat Kremlinul, ci pe canaliile albgardiste ascunse în Kremlin”.

„Adică pe copii”, spusese Dimitri.

„Nu pe copii, ci pe iuncheri, ripostase adjunctul comandantului. Iuncherii nu-s copii. Copiii se joacă cu jucării şi nu cu puşti şi mitraliere. Copiii nu trag cu puşca, ei mănâncă griş cu lapte. Şi dacă judecăm cinstit, atunci, pentru distrugerile provocate de bombardamente, vinovaţi nu suntem atât noi, cât dumneavoastră, oamenii bisericii.”

„Aşa?”

„Cine a permis iuncherilor să plaseze mitralierele în clopotniţa bisericii Hristos-mântuitorul, în capela Iverskaia, în biserica Serghi? Dumneavoastră. Dacă n-ar fi fost mitralierele în clopotniţe, n-ar fi fost nevoie de tunuri.”

„Biserica n-a putut permite şi n-a permis nimănui să pângărească cu armele lăcaşurile domnului.”

„Faptele, cetăţene arhimandrit!”

„Acestea nu sunt fapte, ci noua tratare a faptelor, răspunsese cu reproş Dimitri. Dacă în disputa lăuntrică, în unele clopotniţe au fost puse mitraliere, acest păcat nu-i al bisericii, ci al feţelor bisericeşti care au cedat forţei şi fricii. După cum vă este bine cunoscut, biserica pravoslavnică rusă şi-a declarat public neutralitatea şi a chemat pe cei aflaţi în luptă să înceteze fratricidul.”

„Lăsaţi că ştim noi, spusese adjunctul comandantului. Când i-am încolţit, atunci biserica a chemat la încetarea luptei, iar în acel timp la mânăstirea Ciudovo se şi ţinea un tedeum pentru victoria asupra bolşevicilor... Aşa că, preacuvioase,

acest păcat ni se va ierta şi aici şi dincolo”...

Astfel, ca rezultat al bombardării Kremlinului, suferiseră nu numai clădirile, ci şi relaţiile noastre, care şi aşa erau destul de fragile şi imprecise.

În spatele ferestrei se lăsa amurgul timpuriu al iernii. Aprinsei lumina.

Da, grea era încercarea lui Dimitri şi a Dumnezeului lui să concilieze neconciliabilul. Ei nu puteau înţelege în niciun fel că violenţa este moaşa istoriei, că drumul spre bunăstarea generală trebuie făcut adesea cu toporul, cu furcile, cu mitralierele şi cu artileria şi nu cu răbdare şi dragoste.

— Dar dumneavoastră, taică, nu mă ascultaţi deloc, zise Kartaşov cu reproş. Înseamnă că degeaba îmi demonstrez elocinţa, nu-i aşa?

— De ce degeaba? Ascultând raţionamentele dumneavoastră, e uşor să gândeşti.

— E ca un acompaniament?

— Cam aşa.

Kartaşov îşi mângâie cu blândeţe burta şi zâmbi.

— Şi dumneavoastră sunteţi dintre aceia de-ai bucătăresei, nu-i aşa?

— Sunt fiu de popă.

— Ei, e cam acelaşi lucru, deşi duhovnicii aparţin tagmei privilegiaţilor. În universitate, un coleg al meu nu înţelegea cum vine asta. Pe timpul lui Stenka Razin şi al lui Emelka Pugaciov, popii, paracliserii şi diaconii comandau detaşamentele de răzvrătiţi, iar arhimandritul Aleksandr de la mânăstirea Petrovski a deschis el însuşi porţile Saranskului în faţa lui Emelka. Şi n-ai de ce să te miri. Aproape până în secolul al nouăsprezecelea, dacă nu mă înşel, pe clerul pravoslavnic rus nu numai că-l luau la oaste, dar îl şi băteau cu biciul. Cu nuielele de mesteacăn îl biciuiau.

De unde să mai iei supuşenie? „Papara” de mesteacăn, în locul caşei de mei sau de hrişcă, nu e înghiţită de oricine cu plăcere...

Mă ridicai.

— Vă foarte mulţumesc pentru consultaţie şi pentru discuţia instructivă.

— Eh, nu prea vă exprimaţi cum s-ar cuveni, zâmbi el şi se ridică. S-ar cuveni să spuneţi mai simplu: „Ai trăncănit niţel şi acum ia-o din loc!” Îmi întinse o mână moale, umflată, parcă lipsită de oase. Aş avea o singură rugăminte: dacă veţi găsi podoabele şi „Graalul de Baturinsk”, daţi-mi de ştire. Am să vin fuga. Sunt dornic să le văd – măcar cu un ochi.

— Dacă le vom găsi, cu plăcere, promisei eu. Dar cred că ne vom revedea mai devreme. Dumneavoastră cunoaşteţi bine valorile sacristiei patriarhiei şi vă pricepeţi în amănunt la pietrele preţioase.

— Ca toţi copiii din jurul bucătăresei, domnule Kosacevski, zise el. Ca toţi copiii din jurul bucătăresei.

II

Chipul arhimandritului amintea prea puţin de smerenia călugărească. Capul înfipt mândru, umerii dezvoltaţi, nu largi, e adevărat, dar nici înguşti, eleganţa liniilor pe care o sublinia eşarfa ce cobora de pe gât încrucişată pe piept – dubla diagonală simbolizând crucea pe care şi-o ia asupra sa călugărul spre a-l urma în viaţă pe Hristos. Crucea de pe piept, primită ca distincţie, din argint cu arabescuri. O altă cruce, micuţă, la butoniera gulerului rasei elegante din mătase, ce dovedea că custodele sacristiei îşi

susţinuse disertaţia şi era doctor în ştiinţe teologice.

Intră în cabinet cu obişnuitu-i pas uşor şi energic. Umflându-şi nările subţiri şi încreţindu-şi a silă fruntea în marginea comănacului, inspiră aerul cu fum stătut ce stăruia în cameră. Acum trebuia să urmeze fraza-i obişnuită: „Fumaţi prea mult, Leonid”. Chiar cu această frază, neschimbată, începeau discuţiile noastre în timpul nopţilor în care, chinuit de insomnie şi de dureri de cap, stareţul mânăstirii din Valaam sosea pe sfânta insulă unde mi se dăduse o cameră într-una din cocioabele hâite ale schitului.

Insomnia şi durerile de cap îl chinuiau pe Dimitri periodic, de vreo cincisprezece ani. Dar nu consulta medicul şi nici nu lua medicamente, considerând acestea drept o înţeleaptă aducere-aminte că totul e trecător pe pământ. În astfel de zile şi săptămâni, faţa lui palidă devenea albă de tot, parcă decupată din hârtie, iar ochii albaştri i se întunecau. Vorbea rar şi mai încet ca de obicei, ferindu-se parcă să sperie boala, acest har al lui Dumnezeu care îi sfredelea capul şi făcea să-i zvâcnească din când în când buzele crispate de durere.

„Fumaţi prea mult, Leonid…” Cuvintele obişnuite n-au fost spuse de data aceasta: Dimitri sublinia cât putea caracterul oficial al întâlnirii. Reprezentam două tabere duşmane: eu pe „uzurpatorii şi ateii bolşevici care au luat puterea cu ajutorul forţei armelor şi şi-au proclamat-o prin bombardarea Kremlinului”, iar el pe „logodnica lui Hristos – biserica pravoslavnică”. Şi totuşi, în ochii lui nu era acea duşmănie pe care i-o observasem la Kremlin, când cercetam sacristia jefuită.

Surprinzând suferinţa din privirea lui Dimitri, mă urcai pe scaun şi deschisei oberlihtul. În cameră

năvăli aer curat şi rece.

— Sper să nu răciţi!

— Nu, n-am să răcesc.

— Ei bine, sunt la dispoziţia dumneavoastră, Aleksandr Vikentievici, vă ascult.

Prefirând cu degetele lungi pietrele şlefuite de chihlimbar ale mătăniilor şi privind prin mine, Dimitri spuse rar, de parcă fiecare cuvânt i s-ar fi supus cu greu:

— Am expus deja domnului Dubovitki scopul vizitei mele. Din câte înţeleg, vă este şi dumneavoastră cunoscut. Sfântul Sinod local şi înalt preasfinţia-sa patriarhul Tihon manifestă o explicabilă îngrijorare pentru soarta averii bisericii jefuită din sacristia patriarhiei. Or, spre profunda noastră mâhnire, conducătorii de azi nu consideră necesar să ţină la curent sfântul Sinod cu mersul anchetei, ceea ce natural provoacă nedumerire nu numai în rândul clerului, dar şi al întregului popor rus pravoslavnic. Ar fi destul de trist dacă în Rusia şi dincolo de fruntariile ei s-ar crea impresia că Sovietul Comisarilor Poporului, din nu se ştie ce considerente, despre care noi putem face numai presupuneri, nu-i interesat în căutarea şi înapoierea valorilor bisericii ruse pravoslavnice.

În frazele bine şlefuite, în afară de aluzii se ascundea şi o ameninţare camuflată. Probabil că textul „notei” se elaborase la reşedinţa lui Tihon.

— Cred că nici în Rusia, nici peste graniţă, la nimeni nu se va crea impresia că noi nu suntem interesaţi în căutarea celor jefuite, măcar pentru faptul că cele furate nu-s atât bunurile bisericii, cât mai curând ale întregului popor, zisei eu. Se vede că n-aţi avut posibilitatea să studiaţi textul decretului

Sovietului Comisarilor Poporului „Despre libertatea conştiinţei”. Acolo e spus clar: „Toate bunurile comunităţilor bisericeşti şi religioase se declară avut al poporului”.

— Ştiţi bine că biserica pravoslavnică rusă nu recunoaşte această lege, ripostă el. Sfântul Sinod local şi înalt preasfinţia sa patriarhul au adresat creştinilor pravoslavnici chemarea să împiedice aplicarea ei.

— Ştiu şi sunt nedumerit: biserica susţine că orice cârmuire e de la Dumnezeu...

— Această lege contrazice şi ordinea dumnezeiască şi pe cea lumească, spuse Dimitri. Istoria Rusiei nu cunoaşte nimic asemănător.

— Aşa să fie? Extraordinarele bogăţii ale bisericilor şi ale mânăstirilor ruseşti au provocat totdeauna dezaprobarea publică. La ele au râvnit şi Petru I, şi Elisabeta, şi Petru al III-lea, şi Ekaterina a II-a...

— Cu toate acestea, biserica şi-a păstrat şi şi-a înmulţit averile.

— E adevărat, confirmai eu. După informaţiile profesorului Rostislavov de la Academia teologică, la sfârşitul secolului trecut capitalurile mânăstirilor din băncile Rusiei erau de zeci de milioane de ruble, iar aurul, argintul şi pietrele preţioase nu puteau fi evaluate. Profesorul a scris că la mânăstirea Ciudovo se află iconostase în valoare de 100 de mii de ruble, iar pentru uşile împărăteşti s-au consumat până la 13 puduri de argint. Acoperământul pristolului din lavra Troiţe-Serghieva e apreciat la un milion şi jumătate de ruble, iar bogăţiile care se păstrează în sacristia lavrei Troiţe-Serghieva şi în cea a mânăstirii Iuriev din Novgorod se ridică la 30 de milioane. Pristolurile sunt căptuşite cu plăci de argint de 8 puduri, cavourile cu

25 şi chiar cu 90 de puduri de argint, candelele au două sute de briliante şi perle, cădelniţele şi engolpioanele sunt lucrate din aur. Oare toate acestea sunt chiar necesare pentru a-l sluji pe Dumnezeu? Doar e spus: „Nu vă adunaţi comori pe pământ... ci adunaţi-vă comori în cer... Căci unde este comoara ta, acolo va fi şi inima ta... Nimeni nu poate să slujească la doi stăpâni, căci sau pe unul îl va urî, şi pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipsi, şi pe celălalt îl va dispreţui: nu puteţi sluji lui Dumnezeu şi lui mamon”.

Dimitri se încruntă.

— Mântuitorul a avut în vedere pe oameni şi nu lăcaşurile sfinte. Bogăţiile sunt stăpânite de biserică şi nu de slujitorii ei.

— Nu-mi asum îndrăzneala de a interpreta Scriptura. Dar din cât îmi este cunoscut, toţi slujitorii Domnului sunt departe de a considera fastul ornamentaţiei strict necesar pentru lăcaşurile sfinte. Profesorul de la seminar, Aleksandr Vikentievici Şciukin amintea adesea seminariştilor săi despre preoţii şi scriitorii duhovniceşti care condamnau bogăţiile bisericilor şi ale mânăstirilor. De exemplu, Şciukin povestea despre marele stareţ Nil Sorsk, care s-a manifestat împotriva proprietăţilor mânăstireşti. Stareţul considera că aurul în biserică e inutil. Lui îi plăcea să spună că Dumnezeu încă n-a pedepsit pe nimeni pentru slaba înfrumuseţare a sfântului lăcaş. După părerea lui, bogăţia trebuia împărţită săracilor şi nu să fie jertfită bisericii. Dacă nu mă înşală memoria, Şciukin îl admira pe marele stareţ şi pe adepţii lui... Mă înşală memoria, Aleksandr Vikentievici?

Dimitri tăcea. Degetele lui se agitară pe mătănii.

Apoi, mişcarea degetelor încetini. Ridică privirea.

— Nu cumva doriţi să dovediţi că în Sovietul vostru al Comisarilor Poporului sunt adevăraţi creştini, iar „Decretul despre libertatea conştiinţei”, care ruinează biserica şi privează de bucata de pâine pe mii de profesori de religie, urmăreşte numai scopuri de binefacere? întrebă el.

— Nu, câtuşi de puţin, Aleksandr Vikentievici, râsei eu. Personal nu urmăresc astfel de scopuri înalte.

— Atunci, la ce slujesc toate argumentele dumneavoastră?

— Aleksandr Vikentievici, cândva îmi spuneaţi că fiecărui concept trebuie să-i fie rezervat locul lui.

— Şi?

— Urmând această idee, am şi aranjat totul la locul lui. În concordanţă cu decretul amintit, valorile sacristiei sunt bun al poporului şi, în orice caz, marea lor majoritate nu sunt legate direct de cult. Numai ţinând seama de acest singur fapt – un fapt deloc neglijabil! – cad orice imputări, orice discuţii cum că n-am fi interesaţi în descoperirea lor. Nimeni nu va îndrăzni să ne reproşeze dezinteresul faţă de valorile naţionale ale Rusiei. Noi căutăm obiectele furate şi le vom găsi. Acum să revenim la decret. Este un act al puterii de stat. El există şi se va aplica în viaţă indiferent dacă îl recunoaşte sau nu biserica, prin persoana patriarhului Tihon sau a Sinodului local. În ceea ce priveşte aspectul moral al problemei, confiscarea averilor mânăstireşti şi bisericeşti se înfăptuieşte în interesul milioanelor de truditori, de aceea nu poate contraveni „ordinii dumnezeieşti şi lumeşti”.

Spunând acestea, îl urmăream atent pe Dimitri. Nu, nu-i simţeam duşmănia. Dimitri avea o minte de

adevărat filosof, iar asemenea oameni rar ajung fanatici îndârjiţi, măcar şi pentru motivul că uneori, chiar împotriva dorinţelor proprii, nu pot să nu se gândească la argumentele oponentului. Unor asemenea oameni le e firească dorinţa de a înţelege, iar asta e de acum ceva: turnul din Babilon n-a rămas neterminat numai fiindcă oamenii au încetat să se înţeleagă între ei.

Dimitri oftă punând deoparte mătăniile. Faţa lui se făcuse rozie: se vede că durerea de cap i se potolise.

— Sunteţi convins, Leonid, că v-aţi priceput să le aranjaţi pe toate corect, fără greşeli, la locurile lor de nestrămutat?

— Sunt convins.

Dimitri dădu din cap şi zise gânditor:

— Ei da, „convins”... Acest cuvânt vă plăcea încă din seminar. Dar pentru a avea dreptul la convingere, trebuie sau să nu ştii nimic, sau să ştii totul. Şi una, şi alta, în egală măsură, nu sunt fireşti pentru om. Omul ştie numai ceea ce-i e dat să ştie. El ştie foarte puţine. Poate în aceasta constă şi fericirea lui. „Fiindcă de la multă minte e multă durere şi cel care îşi înmulţeşte cunoştinţele îşi înmulţeşte şi întristările”, cum e spus în „Ecleziast”.

— Cu toate acestea am întâlnit mulţi oameni cu convingeri.

— Şi eu, şi asta mă miră.

— Numai cei cu convingeri pot să transforme ceva în viaţă.

— Să transforme? Oamenii nu pot transforma nimic. Ei pot doar să dorească. În ce-i priveşte pe cei cu convingeri, vă spuneam cu mulţi ani în urmă că ei merită stimă, dar nu şi aprobare. Nimeni nu face atâtea greşeli cât fac cei cu convingeri şi nimeni nu

aduce atâta rău cât aduc cei care doresc cu orice preţ să fie de folos oamenilor. Pierzând credinţa în cuvânt, cei cu convingeri, mai devreme sau mai târziu, recurg la violenţă. Iar creaţia lui Dumnezeu e fragilă... Când mă gândesc la cei cu convingeri îmi aduc aminte de o fetiţă foarte bună, care voia să salveze un căţeluş rămas fără mamă. Fetiţa îl îndemna să înghită laptele. Dar el încă nu ştia să bea. Atunci fetiţa, pierzându-şi încrederea în puterea cuvântului, dar convinsă că are dreptul să facă binele şi cu forţa, a început să-i bage botişorul căţelului în strachină cu atâta insistenţă, încât animalul s-a înecat şi a murit. Fetiţa însă fusese convinsă că ar fi putut îndrepta greşeala Celui de Sus...

Sensul parabolei fusese destul de clar, dar tocmai acum o asemenea discuţie nu intra defel în planurile mele. Şi ce ar fi putut aduce această discuţie? De aceea îi spusei că micul animal tot ar fi murit de foame. Dimitri zâmbi palid:

— Poate ar fi fost aşa... Fie, să spunem că n-aţi greşit şi că toate le-aţi pus bine la locul lor.

— Atunci, cu permisiunea dumneavoastră, să ne întoarcem la sacristie, Aleksandr Vikentievici. Nici eu, nici Sovietul deputaţilor din Moscova, care m-a însărcinat cu cercetarea jafului, nu avem motive să vă ascundem mersul general al anchetei. Şi dacă Sinodul local şi patriarhul ar fi fost într-adevăr interesaţi să primească informaţiile respective, le-ar fi primit fără niciun fel de impediment, chiar cu câteva zile mai înainte.

— Bineînţeles că şi de asta sunteţi convins?

— Desigur. Din păcate biserica, judecând după toate, a fost interesată nu în aceasta, ci în cu totul altceva.

— În ce?

— În folosirea jafului pentru propagandă antisovietică.

— Vă înşelaţi. Aveţi un punct de vedere preconceput, reproşă Dimitri. Dar se simţea că argumentarea mea nu-l atinsese cu adevărat şi-mi riposta mai degrabă formal, în virtutea obligaţiilor sale ca reprezentant oficial al Sinodului local. Se pare că jaful sacristiei, spre deosebire de bombardarea Kremlinului, nu îl punea pe seama bolşevicilor, iar toată vâlva stârnită în jurul lui nu-i provoca compasiune. Poate ar fi trebuit ca patriarhul să-i încredinţeze altuia această delicată misiune, unui arhiereu mai puţin scrupulos.

Scosei din seif mapa pe coperta căreia fusese scris „Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlinul Moscovei” şi luai din ea hotărârea Prezidiului Sovietului deputaţilor din Moscova.

— Înainte de toate, luaţi cunoştinţă de aceasta, Aleksandr Vikentievici.

Ţinând cu mâna întinsă documentul – arhimandritul era prezbit, dar nu-i plăcea să folosească ochelarii, deşi îi purta în buzunăraşul anteriului – Dimitri începu să citească cu voce înceată:

„...Se va apela la toţi cetăţenii Republicii Ruse pentru a-şi da concursul la descoperirea şi înapoierea valorilor jefuite. În acelaşi timp, se va oferi o recompensă, pentru căutarea şi găsirea celor jefuite, până la 1.000.000 ruble, în funcţie de importanţa şi valoarea obiectelor indicate... Prin Comisarul afacerilor externe vor fi prevenite toate ţările asupra furtului comorilor din patrimoniul naţional, cerându-li-se sprijin pentru reţinerea lor la punctele de frontieră...”

— Când a fost luată această hotărâre?

— Acum patru zile. Din ordinul preşedintelui Sovietului miliţiei, Rîcealov, ea este deja multiplicată şi va fi trimisă tuturor guberniilor Republicii. Comisarul afacerilor externe, din câte îmi este cunoscut, a luat de asemenea măsuri corespunzătoare. În afară de aceasta, am trimis tuturor sovietelor miliţiei populare lista cu cele mai valoroase obiecte. Apropo, când am discutat cu jurisconsultul patriarhului, acesta mi-a spus că liste asemănătoare vor fi pregătite şi de el pentru a le trimite la eparhii. A făcut ceva?

— Nu.

— De ce?

— Nu ştiu.

— Păcat.

— Da, ar fi trebuit să fi dat de ştire eparhiilor, căzu el de acord şi întrebă: îmi permiteţi să fac o copie după această hotărâre?

— Se înţelege. Dar ce rost are? După ce hotărârea a fost luată de către Prezidiul Sovietului Deputaţilor, am trimis-o imediat lui Tihon, prin curierul miliţiei judiciare.

— Patriarhul n-a primit acest document.

— De ce credeţi asta, Aleksandr Vikentievici?

— Nu mi-a spus nimic despre el.

— Logic.

— Ce anume? nu înţelese Dimitri.

— A procedat logic că nu v-a spus, explicai eu, altfel declaraţia cu care a început discuţia noastră ar fi fost mai puţin convingătoare şi oficială. Prin tăcerea lui v-a uşurat mult sarcina: „Bolşevicii nu sunt interesaţi în anchetarea celor jefuite şi nu fac absolut nimic în această direcţie”. E foarte logic.

Arhimandritul îşi încruntă sprâncenele.

— Dumneavoastră, Leonid, totdeauna aţi ieşit în evidenţă prin desconsiderarea slujitorilor bisericii.

— Prea des mi-a fost dat să mă întâlnesc cu ei.

— Cu toate acestea, pe înalt preasfinţia sa patriarhul nu-l cunoaşteţi şi n-aţi stat niciodată de vorbă cu el, ripostă Dimitri, dar renunţă totuşi să mai facă o copie după hotărârea Sovietului Deputaţilor...

— În afară de aceasta, spusei eu, prefăcându-mă că nu observ impresia ce i-o făcuse uitarea patriarhului, în aceste zile au fost efectuate de noi aproximativ douăzeci de razii în diferite locuri din Moscova: în Graciovka, în Maslovka de Sus, în Mariina Roşcea, în pieţele Hitrovka, Smolensk, Suhariovka. Am efectuat şi percheziţii, înainte de toate la magazinele de antichităţi şi de bijuterii.

— Aţi găsit ceva din cele jefuite?

— Da. În timpul percheziţiilor generale efectuate în partea de sus din Torgovîi Read au fost descoperite de către agenţii miliţiei judiciare 37 de perle, din care trei, fără îndoială, sunt furate din sacristie.

De percheziţiile din Torgovîi Read se ocupase Voljanin. De aceea, după insuccesul de astăzi cu Messmer, nu cerusem înlocuirea lui. Oricum, aceste perle erau primul nostru succes real şi mai ales primul succes palpabil.

Cele spuse de mine făcură impresie asupra lui Dimitri.

— 37 de perle... Unde spuneaţi că le-aţi găsit?

— În Torgovîi Read, la magazinul Glazukov.

— Glazukov? Anatoli Fiodorovici?

— Exact.

— Daţi-mi voie, daţi-mi voie, dar eu îl cunosc pe Glazukov ca pe un om evlavios, se minună Dimitri.

Face parte din asociaţia purtătorilor de prapuri.

— Înainte de toate, e comerciant, Aleksandr Vikentievici, precizai eu. Pe Glazukov l-a interogat inspectorul nostru. La interogatoriu a spus că a cumpărat perlele întâmplător, de la un necunoscut pe care l-a întâlnit la biroul de plasare din Bogorodsk, unde urma să i se recomande un băiat de prăvălie. Desigur, nu-şi aminteşte cum arată omul care i-a vândut perlele şi nu-l poate recunoaşte, regretă mult că a nimerit în această istorie şi aşa mai departe.

— Poate că realmente nu-l cunoaşte pe omul de la care a cumpărat perlele?

— Poate, deşi e îndoielnic. Oricum ar fi fost, perlele sunt la noi. Dacă doriţi să vă satisfaceţi curiozitatea, poftiţi...

Enoriaşul model, membru al asociaţiei purtătorilor de prapuri, nu se putea asocia nicicum în capul arhimandritului cu cumpărătorul lucrurilor de furat.

— Doar îl cunosc bine pe domnul Glazukov, bolborosi el, un om cinstit, cucernic, profund religios...

— Omul are de la natură mai multe feţe, Aleksandr Vikentievici, îl liniştii eu. Spre dumneavoastră s-a întors cu o faţă, iar spre noi, cu alta. Şi-apoi, merită oare să fie astfel învinuit? Poate că nu ştia că perlele sunt ale sacristiei. Poate a presupus că sunt furate de undeva, din altă parte...

— Aveţi limba ascuţită, Leonid, spuse Dimitri. Prea ascuţită.

— Dar cum apreciaţi acţiunile acestor şmecheri?

— Ca o neînţelegere.

— Dar dacă e vorba de ceva mai rău?

— Nu sunt încredinţat că am dreptul să judec pe oricine, zise el. Dar să lăsăm această discuţie. Doream să vă întreb altceva: în ce măsură e adevărat

că perlele găsite de dumneavoastră sunt tocmai cele jefuite din sacristie?

Scosei din seif o cutiuţă metalică de dropsuri. Pescui din ea cu două degete perla neagră, care prin forma sa, amintea de capul decapitat al unui om, cu părul lung ondulat.

— O recunoaşteţi?

— Nu mă prea pricep la bijuterii.

— Asta-i una din cele trei perle din plăcuţa de aur care împodobea mitra patriarhului Nikon.

Dimitri îşi făcu cruce, neluând perla în mâini, şi-şi apropie lampa de birou.

— „Trei adolescenţi“?

— Da, în opisul celor jefuite aşa se numesc, „Trei adolescenţi”. În memoria copiilor morţi ai lui Nikon...

Dimitri luă mătăniile. Prefirându-le printre degete, spuse:

— Kerbel îmi spunea că perlele negre se întâlnesc mai rar decât cele de alte culori, dar...

— Aceasta nu-i numai o perlă neagră. Priviţi mai atent la forma ei.

— Un cap?

— Da. Asemenea perle, cum mi-a explicat acelaşi Kerbel, se numesc paragon. Paragonul negru e o raritate, dar paragon-gemeni încă nu s-au mai găsit. Printre altele, şi după formă, şi după carate, această perlă corespunde pe deplin uneia dintre acelea care au împodobit mitra lui Nikon. Pusei paragonul în cutiuţă şi scosei perlele de un alb lăptos, în formă de pară. Iar acestea două împodobeau dania Ekaterinei a II-a – steaua de aur cu briliante mici.

— Cum se pot recunoaşte? Sunt perle mari, obişnuite.

— Nu-s prea obişnuite, Aleksandr Vikentievici, nu-

nu. Acestea sunt aşa-numitele perle de cocos. Printre perlele jefuite au fost şi două perle de cocos, având formă de pară, una de 18 carate şi un sfert şi a doua de 17 carate şi jumătate. Iată-le, sunt în faţa dumneavoastră.

— Perle de cocos? Niciodată n-am auzit de aşa ceva.

— Nici eu n-am bănuit, până în ultimul timp, existenţa lor. Dar relaţiile mele permanente cu bijutierii mi-au îmbogăţit mult cunoştinţele. După cum se vede, nu-i neapărat nevoie să te cufunzi până-n adâncuri după o perlă. Uneori e suficient să te caţări pe un palmier... Perla de cocos sau de lapte se scoate nu din scoică, ci dintr-o nucă, din nuca de cocos. Câteodată, această perlă este de culoare roză, dar cel mai des albă. După tăria şi strălucirea ei depăşeşte perla obişnuită, iar la bijutieri nimereşte destul de rar. În Rusia, perla de cocos aproape că nu-i cunoscută. Aşa că şi aici greşeala e exclusă. Cred că v-am spulberat îndoiala.

— La drept vorbind, eu m-am obişnuit în asemenea cazuri, să mă încred pe deplin în Fiodor Karlovici, spuse Dimitri. El este expert în bijuterii şi cunoaşte toate pietrele preţioase ale sacristiei, cum îşi cunoaşte cele cinci degete de la mână. Din moment ce el susţine că aceste perle sunt din sacristie...

Ajunsesem astfel la răscruce. Trebuia să hotărăsc în ce direcţie să îndrept discuţia mai departe. Desigur, exista un risc... Dar victoria merita acest risc.

— Lui Kerbel, ce-i drept, nu i-am arătat perlele, zisei eu, ca în treacăt. Dar au fost văzute de alţi bijutieri experimentaţi.

— Nu le-aţi arătat lui Fiodor Karlovici? rosti mirat Dimitri. Cine cunoaşte mai bine ca el valorile

sacristiei? Nu-mi asum îndrăzneala să mă amestec în treburile dumneavoastră şi să vă dau vreun sfat, dar mărturisesc, sunt uimit.

— Vă înţeleg, Aleksandr Vikentievici, vă înţeleg, spusei cu vocea de mironosiţă a unei eleve model de la liceul eparhial. Dacă n-ar fi o situaţie regretabilă, aş împărtăşi nedumerirea dumneavoastră. Kerbel, cu experienţa şi cunoştinţele lui, ar fi putut să ne aducă într-adevăr servicii de nepreţuit în căutarea obiectelor de valoare, dar, spre regretul meu profund, nu-i vom putea folosi serviciile...

— De ce?

— Sper că discuţia noastră este confidenţială?

— Dacă asta vă e dorinţa, atunci...

— Doresc să fiu cât se poate de sincer cu dumneavoastră, Aleksandr Vikentievici, bazându-mă pe faptul că sinceritatea mea nu va duce la nimic rău...

— V-am mai spus, Leonid, că pentru a face rău trebuie să fii convins de dreptatea ta...

— Kerbel ne-a înşelat încrederea, Aleksandr Vikentievici. Buna lui credinţă se arată a fi extrem de îndoielnică.

— Buna-credinţă a lui Fiodor Karlovici! Se înţelege, el nu împărtăşeşte convingerile voastre, dar în ceea ce priveşte corectitudinea, buna lui credinţă... Iertaţi-mă, dar refuz să vă înţeleg.

— Vedeţi, Aleksandr Vikentievici, v-am atras atenţia asupra multitudinii faţetelor naturii omeneşti. E dureros, desigur, să te înşeli cu privire la oameni. Dar dacă şi un membru al asociaţiei purtătorilor de prapuri, dând la o parte mustrările de conştiinţă, îşi riscă fericirea veşnică, cumpărând perlele furate din sacristia patriarhiei, atunci... Apropo, peste o oră îl

vor aduce la mine pentru interogatoriu pe Glazukov. N-am nimic împotriva prezenţei dumneavoastră.

— Vă mulţumesc pentru amabilitate, dar nu mă voi folosi de ea.

— Cum doriţi, Aleksandr Vikentievici. Aşadar, dacă un membru al asociaţiei purtătorilor de prapuri cumpără obiecte furate, atunci de ce un alt pios mirean să nu colaboreze la tăinuirea infractorilor?

— Kerbel n-a putut face aşa ceva, spuse hotărât Dimitri.

— „A putut” sau „n-a putut” – astea sunt concepte filosofice, însă eu sunt silit să ţin seama numai de fapte, de corpuri delicte, dacă doriţi. Sunt doar un pragmatic, Aleksandr Vikentievici. Şi nu doresc să fac afirmaţii gratuite. Am să vă aduc la cunoştinţă unele fapte incontestabile, iar concluziile le veţi trage singur, fără ajutorul meu.

Dimitri îşi plecă fruntea, tăcând.

— În timpul cercetării efectuate la faţa locului, agenţii noştri au descoperit sub zăpadă, chiar sub fereastra sacristiei, nişte bucăţi dintr-o casetă. Această casetă n-avea nicio legătură cu obiectele păstrate în sacristie. De aceea, era natural să presupunem că aparţinea unuia dintre jefuitori. După puţin timp, am izbutit să stabilim proprietarul casetei. Stăpânul ei s-a dovedit a fi nimeni altul decât Messmer, baronul Vasili Messmer, fostul ofiţer, colonel, care domiciliază la Petrograd şi lucrează la statul-major al garnizoanei. Nu cu mult înainte de jefuirea sacristiei, acest ofiţer a călătorit la Moscova şi a luat caseta cu el. Înapoi la Petrograd n-a mai adus-o. Mai departe. Imediat după ce a fost publicată în ziare ştirea despre jefuirea sacristiei, Vasili Messmer a plecat din nou grăbit la Moscova. Înaintea plecării, a

expediat o telegramă bijutierului sacristiei, Fiodor Karlovici Kerbel... Pe faţa lui Dimitri nu puteai citi nimic: nici tulburare, nici interes. Nici măcar nu eram convins că mă asculta. Asta nu e încă totul. Sosind la Moscova, Vasili Messmer s-a dus din gară nu la tatăl său, ci direct la Kerbel. Dar bijutierul a evitat întâlnirea cu el şi a plecat de acasă...

— L-aţi arestat pe Vasili Messmer? mă întrerupse Dimitri.

— În cazul de faţă nu-i vorba de Messmer, ocolii eu răspunsul, ci de bijutierul sacristiei de la patriarhie. L-am interogat pe Kerbel.

— Şi?

— Răspunsurile lui ne-au întărit şi mai mult bănuielile. Kerbel n-a putut explica, mai mult sau mai puţin verosimil, ce anume îl leagă de Vasili Messmer. Dacă doriţi, vă pot face cunoscut procesul-verbal al interogatoriului.

— Nu trebuie.

— Cum doriţi. Dar repet răspunsurile date la interogatoriu provoacă serioase îndoieli asupra sincerităţii lui.

— Dar faptul că fratele lui Vasili Messmer e călugăr la mânăstirea din Valaam nu vă trezeşte îndoieli asupra sincerităţii mele? întrebă liniştit Dimitri.

Nu mă aşteptasem la o asemenea întorsătură. Întrebarea arhimandritului mă luase prin surprindere şi nu izbutii să mă regăsesc imediat.

— Puteţi să nu-mi răspundeţi.

— De ce nu? Vă voi răspunde cu plăcere, zisei eu, trăgând de timp şi selectând în minte răspunsurile posibile în această situaţie.

— Nu trebuie, dădu din cap Dimitri, mai bine tăceţi decât să spuneţi o minciună.

— De aceea preferaţi să păstraţi tăcerea asupra lucrurilor care ar putea să ne înlesnească descoperirea celor furate? trecui eu la ofensivă.

— Nu, Leonid, spuse el tot aşa de încet şi liniştit, dacă i-aş fi ştiut pe jefuitori, vi i-aş fi spus. Obiectele care au fost păstrate în sacristie sunt valori naţionale ale Rusiei, indiferent cui aparţin oficial, bisericii sau statului. Nu sunt numai slujitor al bisericii pravoslavnice, sunt şi rus. Şi dumneavoastră sunteţi rus. Dacă i-aş şti pe acei monştri pentru care câştigul e mai preţios decât patria, v-aş da imediat numele lor. Dar nu-i ştiu. În schimb ştiu altceva...

— Ce anume, Aleksandr Vikentievici?

— Mergeţi pe un drum greşit, Leonid. Nici Vasili Messmer, nici Fiodor Karlovici nu sunt implicaţi în pângărirea sacristiei.

— Aş dori să vă cred, Aleksandr Vikentievici. Omului, după cum se ştie, îi e dat să greşească. Dumneavoastră, de exemplu, aţi greşit în privinţa lui Glazukov. De ce n-aţi putea să greşiţi şi în privinţa lui Messmer sau a lui Kerbel?

— Aici e cu totul altceva, spuse Dimitri, cu totul altceva... Spre regretul meu, nu sunt în drept să vă explic ce s-a întâmplat în realitate şi ca atare n-am cum să vă spulber confuzia creată. Dar dacă cuvântul meu înseamnă ceva pentru dumneavoastră, credeţi-mă: nici Vasili Messmer, nici Fiodor Karlovici n-au nicio legătură cu jaful. În privinţa asta sunt nepătaţi şi în faţa lui Dumnezeu, şi în faţa dumneavoastră.

— Cel de Sus n-are nevoie de mărturii, Aleksandr Vikentievici, spusei eu mai grosolan decât aş fi dorit. El ştie tot şi vede tot. În ceea ce mă priveşte... Vă cred şi cred şi în cuvântul dumneavoastră, dar aş dori să mă înţelegeţi corect...

Un timp Dimitri păru descumpănit, apoi spuse aspru:

— V-am înţeles. Aveţi nevoie de dovezi şi eu voi avea grijă ca ele să vă fie prezentate. Vă promit că în curând veţi avea mărturii în legătură cu nevinovăţia lui Vasili Messmer şi a lui Fiodor Karlovici.

— Vă mulţumesc anticipat, Aleksandr Vikentievici. Dacă pentru aceasta aveţi nevoie de sprijinul meu...

— Nu, n-am nevoie. Nu va fi nevoie decât să îndepliniţi o condiţie.

— Care?

— Să terminaţi repararea cablurilor telefonice din Kremlin.

Mă uitai la ceas.

— Consideraţi, Aleksandr Vikentievici, că această condiţie e deja îndeplinită.

INTEROGATORIUL PROPRIETARULUI MAGAZINULUI DE BIJUTERII, CETĂŢEANUL A. F. GLAZUKOV, LUAT DE LOCŢIITORUL PREŞEDINTELUI SOVIETULUI MILIŢIEI POPULARE DIN MOSCOVA, L. B. KOSACEVSKI

KOSACEVSKI: După cum ne este cunoscut, bijutierul Kerbel vă invita uneori la sacristia patriarhiei pentru consultaţii, aşa e?

GLAZUKOV: Da, mi s-a întâmplat să fiu invitat.

KOSACEVSKI: O singură dată?

GLAZUKOV: Nu, mi se pare că de două ori.

KOSACEVSKI: De două ori?

GLAZUKOV: Nu-mi aduc aminte exact, e posibil să fi fost şi de trei ori.

KOSACEVSKI: V-a arătat perlele?

GLAZUKOV: Da.

KOSACEVSKI: Kerbel a declarat că sunteţi specialist recunoscut în perle şi ca atare le-aţi prezentat şi bijutierilor de la curte.

GLAZUKOV: Cum să vă spun...

KOSACEVSKI: Judecând după registrele dumneavoastră contabile, în anul 1916 aţi vândut bijutierului împărătesei 37 de perle mari şi cinci uncii de perle mici, iar bijutierului contesei Ghendrikova, 6 perle mari. Bijutierii chestionaţi de noi susţin că în magazinul dumneavoastră s-au aflat cele mai bune perle. Furnizorul dumneavoastră era bijutierul parizian Sandese?

GLAZUKOV: Da.

KOSACEVSKI: Cu cât cumpăraţi de la Sandese perlele de cea mai bună calitate?

GLAZUKOV: Cele mai bune perle, de culoare albă şi cu o rotunjime ideală, acelea care nu-s lipite de scoică, ci stau libere în ea, le procuram la preţul mediu mondial fixat pentru astfel de perle. Un carat costa între 46 şi 55 de franci. În medie, 50 de franci, ceea ce la cursul din perioada antebelică, se ridica la aproximativ 19 ruble şi 50 de copeici.

KOSACEVSKI: Dar perlele negre?

GLAZUKOV: Acelea costau mai scump. Un carat era evaluat la 55 – 60 de franci.

KOSACEVSKI: Dar un paragon?

GLAZUKOV: Preţ mediu pentru un paragon nu există. Un paragon de un carat poate costa şi 80, şi 100, şi 500 de franci.

KOSACEVSKI: Spuneaţi că un carat de perlă costă, în medie 50 de franci. Prin urmare, perla de 10 carate trebuie să coste 500. Totuşi, având în vedere acest calcul, pentru o perlă de 10 carate aţi plătit nu 500, ci

5.000 de franci.

GLAZUKOV: Problema e că preţul pentru perlele mari creşte proporţional cu pătratul caratelor lor. Perla de un carat costă 50 de franci, iar perla, să zicem, de 8 carate costă 50 de franci înmulţit cu 8 la pătrat, adică 3 200 de franci aur. Preţul perlelor mai mari de 10 carate se stabileşte la bucată. De obicei, pentru fiecare carat al unei perle cu mai mult de 10 carate se plăteşte suplimentar de la 2 până la 5 mii de franci-aur. Aşa am cumpărat de la Sandese, chiar în preajma războiului, o minunată perlă de 16 carate, cu 42 de mii franci.

KOSACEVSKI: Care este preţul unei perle de cocos?

GLAZUKOV: La băştinaşi se vindeau cu acelaşi preţ ca şi cele adevărate, dar în Europa costau mult mai ieftin.

KOSACEVSKI: Din registrele dumneavoastră contabile se vede că aţi procurat de la un oarecare Glusman trei perle de cocos cu preţul o dată şi jumătate mai mare decât al perlelor obişnuite de aceleaşi carate. Filantropie?

GLAZUKOV: Din anul o mie nouă sute şaisprezece, perlele de cocos au devenit la modă în Europa şi preţul lor a crescut.

KOSACEVSKI: Acum e clar. Spuneţi-mi, cu cât a crescut volumul operaţiilor magazinului dumneavoastră în anul o mie nouă sute şaptesprezece?

GLAZUKOV: Cum să crească!? Abia o scot la capăt. Credeţi-mă.

KOSACEVSKI: Cred. Atunci, altă întrebare: dacă afacerile merg aşa de prost, de ce v-a mai trebuit încă un vânzător, după care, chipurile, v-aţi dus la biroul de plasare?

GLAZUKOV: Voiam să-l dau afară pe unul din băieţi.

KOSACEVSKI: Pe care dintre cei doi?

GLAZUKOV: Pe Vişneakov.

KOSACEVSKI: Dar lucrează la dumneavoastră de doisprezece ani şi în tot timpul acesta aţi fost mulţumit de el.

GLAZUKOV: Ce mulţumit! E un pungaş, bestia...

KOSACEVSKI: A, aşa? Mă rog, mulţumim că ne-aţi deschis ochii. Altfel am fi dat crezare celor spuse de el, că la întâi februarie n-aţi fost la niciun birou de plasare, ci v-aţi petrecut toată ziua în magazinul dumneavoastră. Ne-a povestit foarte convingător... Dar cel de al doilea vânzător e şi el tot o bestie?

GLAZUKOV: Nu... Filimonov e băiat cinstit.

KOSACEVSKI: Ciudat. De fapt şi el ne-a spus acelaşi lucru. A minţit?

GLAZUKOV: De ce „a minţit”? Probabil că a uitat. E aşa de greu să încurci datele?

KOSACEVSKI: Şi noi ne-am gândit la fel, dar el a spus că-i sigur. La întâi februarie e onomastica soţiei lui – asta-i indubitabil. Zicea că voia să plece mai devreme de la muncă, dar n-a putut: jupânul a stat toată ziua în magazin, n-a lipsit o clipă. Ba îi trebuia una, zicea, ba alta.

GLAZUKOV: Oricând poţi să încurci lucrurile.

KOSACEVSKI: Perfect adevărat. Ce impresie v-a făcut cetăţeanul care v-a oferit perlele?

GLAZUKOV: Ce impresie? Obişnuită. Cetăţeanul acela era ca oricare cetăţean, îmbrăcat curat, politicos.

KOSACEVSKI: N-a muşcat, n-a lătrat?

GLAZUKOV: De ce? Doar nu era nebun, era în toate minţile...

KOSACEVSKI: Ciudat.

GLAZUKOV: De ce e ciudat?

KOSACEVSKI: Cum să nu fie? Luaţi tocul şi calculaţi costul perlelor cumpărate sau verificaţi socotelile mele. Am urmat exact indicaţiile dumneavoastră.

GLAZUKOV: Ce indicaţii?

KOSACEVSKI: Indicaţiile asupra felului cum trebuie să calculezi costul unei perle. Am calculat corect?

GLAZUKOV; Da, pare-se că-i bine...

KOSACEVSKI: Astfel, perlele procurate în acest mod de la necunoscut costă cel puţin 30 – 40 de mii de ruble, bani de aur ţarişti, dar aţi plătit pentru ele două mii şi jumătate ruble. Aşa de ieftin putea să vândă sau un nebun, sau un hoţ, care trebuia să scape cât mai repede de ele, de perlele furate. Nebunul cade. Prin urmare, e hoţ. Şi dumneavoastră, propunându-i mai puţin de o zecime din preţ, ştiaţi că-i hoţ.

GLAZUKOV: Iertaţi-mă, cetăţene Kosacevski! În câte situaţii nu poate fi pus un om!

KOSACEVSKI: Situaţiile, desigur, pot fi diverse. Cu toate acestea n-aţi trecut în registrul contabil cumpărătura respectivă. De ce?... Aici e aici! Ştiaţi că e vorba de perle furate. Mai mult decât atât, ştiaţi că perlele erau sustrase din sacristia patriarhiei.

GLAZUKOV: Fie-vă teamă de Dumnezeu, cetăţene Kosacevski!

KOSACEVSKI: De Dumnezeu trebuie să vă temeţi dumneavoastră, fiindcă pentru un membru al asociaţiei purtătorilor de prapuri, acesta e un mare păcat.

GLAZUKOV: N-am ştiut că perlele sunt din sacristie.

KOSACEVSKI: Nu se putea să nu ştiţi. Printre perle a fost şi aceasta neagră, paragonul din mitra lui Nikon. Kerbel v-a arătat perlele ce-mpodobesc mitra. Specialistul în perle n-a putut să nu recunoască

unicatul paragon. Până şi eu l-aş fi recunoscut. Iar cumpărarea cu bună ştiinţă a obiectelor furate este, după cum ştiţi, infracţiune pentru care sunteţi pasibil de condamnare la închisoare. Cunoaşteţi asta?

GLAZUKOV: Cunosc...

KOSACEVSKI: Vedeţi dar la ce rezultate regretabile am ajuns.

GLAZUKOV: Ce să-i faci?...

KOSACEVSKI: V-aş recomanda să daţi dovadă de sinceritate, Anatoli Fiodorovici. E o calitate demnă de toată lauda şi noi, bolşevicii, o apreciem...

GLAZUKOV: Doară v-am spus totul...

KOSACEVSKI: Vă cred. Dar cât timp veţi mai sta în camera de anchetă, mai gândiţi-vă. Străduiţi-vă să vă aduceţi aminte. Poate aţi omis ceva. Se mai întâmplă, nu?

GLAZUKOV: Se întâmplă.

KOSACEVSKI: Vedeţi! Eu mai stau aici încă două ore. Dacă veţi izbuti să vă aduceţi aminte de ceva esenţial, rugaţi-l pe ofiţerul de serviciu să vă conducă la mine. Voi fi bucuros să continuăm discuţia.

GLAZUKOV: Dacă îmi voi aduce aminte „de ceva esenţial”, cum v-aţi exprimat dumneavoastră, o să mi se dea drumul?

KOSACEVSKI: Eu nu sunt comerciant şi nu sunt obişnuit să mă tocmesc. Dar cred că nu-i exclus. Probabil, va depinde de ce vă veţi aduce aminte.

CONTINUAREA INTEROGATORIULUI
PROPRIETARULUI MAGAZINULUI DE BIJUTERII,
CETĂŢEANUL A. F. GLAZUKOV,
LUAT DE CĂTRE LOCŢIITORUL PREŞEDINTELUI
SOVIETULUI MILIŢIEI POPULARE DIN MOSCOVA,
L. B. KOSACEVSKI

KOSACEVSKI: Ei, despre ce anume v-aţi amintit în acest timp de o oră şi jumătate?

GLAZUKOV: Vedeţi dumneavoastră, despre perle. Aceste perle, e drept, nu le-am cumpărat la biroul de plasare...

KOSACEVSKI: Asta şi aşa era clar.

GLAZUKOV: Mi le-a adus, înainte de masă, un cetăţean necunoscut. Numai ce bătuse de douăsprezece. Stăteam în camera din fund şi verificam socotelile băneşti. Aud că bate cineva la uşă. Credeam că-i Vişneakov. Am descuiat. Când mă uit, un necunoscut. „Cu ce vă pot servi?" – „Să vedeţi, zice el, am o treabă cu dumneavoastră, vreau să vă ofer nişte perle. Sunt la nevoie, zice, altfel nu le-aş vinde." M-am uitat la ele şi m-am lămurit: erau din sacristie. Am vrut să telefonez imediat la miliţie. Dar de faţă cu el nu puteam. Îi spun: „Aşteptaţi pe coridor, am ceva confidenţial de rezolvat". El insistă. „Ori le cumpăraţi acum, zice, ori plec imediat." Şi dă spre uşă. Ce era să fac? M-am gândit: şi aşa, şi aşa, tot prost iese. Şi dracu mi-a luat minţile: am păcătuit... Îmi ceruse zece mii în aur. I-am explicat că n-am atâţia bani şi i-am propus două. Ne-am înţeles la două şi jumătate...

KOSACEVSKI: Mai departe.

GLAZUKOV: Ce pot să spun mai departe? Acum, mă căiesc, îmi fac reproşuri, nu-mi găsesc locul. Păcatul îmi roade sufletul, cetăţene Kosacevski, îmi roade...

KOSACEVSKI: Asta e tot?

GLAZUKOV: Tot.

KOSACEVSKI: Pentru asta merita să-l deranjaţi pe ofiţerul de serviciu. Nu mai îndrăznesc să vă mai reţin, Anatoli Fiodorovici. Pe mâine.

GLAZUKOV: Un moment, cetăţene Kosacevski. Voiam să-i descriu înfăţişarea. M-am gândit şi mi-am adus aminte.

KOSACEVSKI: Ascult.

GLAZUKOV: Era un bărbat la anii maturităţii, să tot fi avut vreo treizeci. Părea un om serios, respectabil, n-ai fi zis că-i şmecher. Mi-aduc aminte că era brunet. Ce să mai spun? Avea un palton nu lipsit de eleganţă, cu guler-şal de caracul, gri... Căciulă de caracul în formă de bărcuţă, de asemenea gri. Mustăcioară. Cam atât.

KOSACEVSKI: Astfel de oameni sunt cu miile în Moscova. Pe mine mă interesează semnele particulare.

GLAZUKOV: Mă scuzaţi, dar eu nu sunt cunoscător în probleme de urmărire. Ce fel de semne particulare?

KOSACEVSKI: De exemplu, o cicatrice pe faţă.

GLAZUKOV: Cicatrice?

KOSACEVSKI: Da, chiar aşa, o cicatrice.

GLAZUKOV: Asta v-a spus-o, probabil, Vişneakov?

KOSACEVSKI: Întrebări pun numai eu, Anatoli Fiodorovici. Avea cicatrice pe faţă sau n-avea?

GLAZUKOV: Parcă avea una mică, abia vizibilă. Acum mi-am adus aminte.

KOSACEVSKI: Unde anume?

GLAZUKOV; Deasupra sprâncenei. Deasupra sprâncenei drepte.

KOSACEVSKI: Şi acum, fiţi amabil şi spuneţi-mi numele acestui cetăţean şi povestiţi-mi când şi în ce împrejurări l-aţi cunoscut.

GLAZUKOV: Păi, atunci l-am văzut pentru prima dată, cetăţene Kosacevski!

KOSACEVSKI: De ce vă frământaţi atâta? Sunt gata să vă cred. Dar... Vă imaginaţi în ce situaţie vă veţi

afla dacă, să zicem, această bestie de Vişneakov o să se apuce să declare că „necunoscutul” venea şi înainte pe la dumneavoastră? Tare n-aş vrea ca cineva să se îndoiască de sinceritatea dumneavoastră. Apropo, când v-aţi văzut ultima dată cu Arstavin?

GLAZUKOV: Cu care Arstavin?

KOSACEVSKI: Cu fiul negustorului Arstavin. Cu acelaşi Mihail Arstavin care a fost amestecat în afacerea cu falsul briliant „Nore”...

GLAZUKOV: Mă derutaţi, cetăţene Kosacevski. Nu mai doresc să răspund la întrebările dumneavoastră. Mai bine să mă ducă din nou la camera de anchetă.

KOSACEVSKI: N-am nimic împotrivă. Poate doriţi să transmiteţi, prin mine, nişte dispoziţii băieţilor de la prăvălie? Sunt la dispoziţia dumneavoastră.

GLAZUKOV: Băieţii... Să piară din ochii mei, să nu-i mai văd. Lighioane spurcate, nu vânzători!

KOSACEVSKI: Nu îndrăznesc să vă contrazic: vă cunoaşteţi mai bine slujbaşii. Pe mâine, Anatoli Fiodorovici.

CAPITOLUL AL ŞASELEA
PREŞEDINTELE UNIUNII TINERETULUI ANARHIST, „TOVARĂŞUL SEMION”

I

Interogatoriul luat în cursul serii proprietarului magazinului de bijuterii din Torgovîi Read a fost, fără îndoială, un succes. Un succes cu atât mai plăcut, cu cât a venit pe neaşteptate, cum s-ar zice, picat din senin. Cine ştie cum s-ar fi desfăşurat mai departe evenimentele dacă pomenirea cicatricei n-ar fi produs o impresie atât de puternică asupra lui Glazukov. Dar cicatricea a venit în discuţie aşa, ca exemplu. Nu bănuisem că perlele-i fuseseră vândute lui Glazukov chiar de pretinsul olandez, pe care, cu abilitatea sa evidentă şi exact la timp, Mihail Arstavin i-l trimisese tatălui său împreună cu briliantul stras. Şi iată deci că hoţul dispărut în neant a ieşit din nou la suprafaţă, de data aceasta nu cu strasuri, ci cu perle adevărate.

Ce-i drept, Glazukov, speriindu-se de propria-i mărturisire, a întrerupt pe neaşteptate discuţia care devenea din ce în ce mai interesantă. Dar odată ce-ai deschis gura, trebuie să şi vorbeşti. În afară de aceasta, spre deosebire de speculantul din Suhariovka, de acel „sus-numit”, Glazukov mai avea ce pierde. Şi nu-mi prea vine a crede că avea mare experienţă în cumpărarea lucrurilor de furat.

Nu mă îndoiam nicio clipă că discuţia noastră va

continua. Condiţiile îl obligau pe membrul asociaţiei purtătorilor de prapuri să fie sincer până la capăt şi, într-adevăr, a doua zi, când am sosit la cercetări, inspectorul de serviciu mi-a raportat că Glazukov dorea să facă o declaraţie importantă.

În camera de gardă era frig şi o atmosferă neîmbietoare. Pe masa inspectorului, alături de cana de ceai răcit şi de registrul evenimentelor, se afla ziarul abia adus. Pe prima pagină se vedea tipărit cu caractere mari: „Patria în pericol”.

„...Până în momentul când proletariatul Germaniei se va ridica şi va învinge, cauza sfântă a muncitorimii şi ţărănimii Rusiei este apărarea fără de preget a Republicii Sovietelor împotriva hoardelor burghezo-imperialiste din Germania. Sovietul Comisarilor Poporului hotărăşte: 1) Toate forţele şi mijloacele ţării, fără excepţie, se pun la dispoziţia apărării cauzei revoluţionare. 2) Toate sovietele şi organizaţiile revoluţionare au ca sarcină să apere fiecare poziţie, până la ultima picătură de sânge. 3) În caz de retragere, să se distrugă căile de comunicaţie, să se arunce în aer şi să fie arse clădirile căilor ferate...”

Rândurile din ziar miroseau a praf de puşcă, a unsoare de armă de foc şi a scrum, a transpiraţie de picioare de soldaţi obosiţi, frământând zăpada pe drumurile fronturilor. Acum, acolo, la Petrograd, sunau sfâşietor şi alarmant sirenele fabricilor şi uzinelor, goneau camioane cu muncitori şi matrozi, treceau una după alta căruţele încărcate cu armament de luptă...

— Trebuie să se grăbească, spuse ofiţerul de serviciu.

— Cine să se grăbească? nu înţelesei eu.

— Se ştie cine, tovarăşul Karl Liebknecht, rosti el

cu importanţă.

Da, revoluţia din Germania, pe care noi o aşteptam zi de zi, întârzia. Între timp, coloanele nemţeşti înaintau tot mai departe, tot mai departe spre răsărit.

Prin Moscova se răspândeau zvonurile despre cucerirea localităţilor Luţk, Rovno, Borisovo, Smolensk. În ajun începuseră să sosească eşaloane de refugiaţi şi după aceasta zvonurile deveniseră şi mai alarmante.

Ziarele burgheze exaltau de bucurie. Corespondentul ziarului „Russkie vedomosti", acelaşi care încercase să obţină de la mine un interviu în legătură cu jefuirea sacristiei, scria: „Revoluţia moare. Piere ceea ce ei considerau a fi marea revoluţie, dar care în realitate e o mare anomalie, o nebunie, geniul răului şi blestemul eliberării ruseşti. Moare, stingându-se în fum şi cenuşă, revoluţia pugaciovistă rusă..."

Nu cumva vă cam grăbiţi cu înmormântarea, domnilor?

Ofiţerul de serviciu se uită la mine mirat: probabil că ultimele cuvinte le rostisem cu glas tare.

— Să ordon să-l aducă pe Glazukov? întrebă el.

Îl aduseră peste vreo zece minute.

— Vreau să spun tot adevărul, cetăţene Kosacevski.

Începu să povestească alternând vorba cu oftatul, menit să sugereze căinţa.

De data aceasta parcă nu minţea şi chiar dacă minţea, o făcea cu măsură, doar pentru a înlătura contradicţiile prea evidente.

După spusele lui, cu Mihail Arstavin făcuse cunoştinţă în casa tatălui acestuia, care finanţa unele achiziţii de pietre semipreţioase din Ural. Mihail făcea

impresia unui mare neghiob, „Un malac cu botul mare”, zise cu răutate Glazukov. Părea că nu-l interesa nimic, în afară de casele de toleranţă şi de pariuri. De aceea Glazukov fusese de-a dreptul uimit când acest neisprăvit sosise la el la magazin şi-i propusese o afacere extrem de îmbietoare... Ştiu să redau perlelor strălucirea pierdută, îi spusese el lui Glazukov, dar nu ştiu de unde să fac rost de bani. Cumpăraţi dumneavoastră «perle înnegurate», daţi-mi-le mie şi eu le prelucrez.” „Cum le prelucraţi?” „Nu-i grija dumneavoastră, stimate Anatoli Fiodorovici, cum le prelucrez.” „Dar care-i grija mea?” întrebase Glazukov. „Venitul, Anatoli Fiodorovici. Trei pătrimi mie şi un sfert dumneavoastră. Dăm mâna?” Glazukov nu-l crezuse, dar riscul nu era mare: perlele degradate nu costau mult. Îi transmisese mai întâi, pe ascuns de negustorul Arstavin (Mihail nu dorea ca tatăl său să ştie de afacere), câteva perle defecte destul de mari. I le dăduse şi uitase de ele. Dar peste câteva zile, Mihail revenise cu una din ele. Glazukov o cercetase şi nu-i veni să-şi creadă ochilor: niciun cusur. Şi bijutierul vânduse apoi această perlă la un preţ destul de mare. „Eu nu sunt un novice, domnule Kosacevski, îmi mărturisi Glazukov. În pietre sunt specialist. Ştiu că, pentru a ascunde o adâncitură la smarald, trebuie să-l fierbi în ulei de măsline, adăugând acolo vopsea şi chimicale, şi mai ştiu că încălzind, de exemplu, safirul, poţi să-l decolorezi sau, dimpotrivă, să-i accentuezi culorile. Ştiu cum să-i dau strălucire peruzelei, cum să îmbunătăţesc, cu ajutorul uleiului de măsline şi de in, tonul acvamarinului de Madagascar. Dar perlele... E adevărat, acţionând asupra lor cu o soluţie acidă diluată, reuşesc uneori să le redau strălucirea. Asta se întâmplă însă la una

dintr-o sută. Dar şi reînnoită nu mai devine ce-a fost. Unele calităţi îi dispar. O astfel de perlă e ca o rochie purtată şi apoi spălată şi călcată: e aceeaşi şi nu e... Dar perla pe care mi-o adusese Arstavin... Chiar m-am gândit că-i alta. Bijutierii au o credinţă: perlei, chipurile, i se poate reda aşa-zisa frumuseţe iniţială, numai dacă o fecioară va face baie în mare cu ea de 101 ori. Dar mama Moscova n-are mare, iar pe Mişka nu-l poţi lua drept fecioară. El seamănă mai mult, să mă scuzaţi, cu o femeie de stradă...”

Mihail Arstavin reînnoise aproape douăzeci de perle. Şi fiecare dintre ele îi producea aceeaşi încântare lui Glazukov, care considera că dăduse peste un filon de aur. Dar speranţele lui pline de optimism se dovediră a fi deşarte. După scandalul pe care i-l făcuse cumpărătorul primei perle reînnoite, membrul asociaţiei purtătorilor de prapuri înţelese că se grăbise cu entuziasmul. Beneficiul se arătase a nu fi beneficiu: frumuseţea restabilită a perlei dispărea prea repede. În două-trei luni, frumuseţile se transformau din nou în urâţenii. Astfel de perle se puteau vinde uneori vizitatorilor ocazionali, cumpărători din provincie, dar nu clienţilor permanenţi pe care-i preţuia bijutierul. Reputaţia magazinului putea fi ameninţată. De aceea, relaţiile dintre parteneri se răciră; apoi se destrămară definitiv. Şi totuşi, Glazukov, după câte înţelegeam eu, nu-şi pierduse deloc interesul nici pentru secretul reînnoirii perlelor, nici pentru cunoscătorul acestui secret. El înţelegea că dacă se organiza treaba cum se cuvine, frumuseţile de scurtă durată puteau aduce şi ele beneficii, şi nu chiar mici. Membrul asociaţiei purtătorilor de prapuri bănuia, şi nu fără temei, că Mihail Arstavin nu era decât un intermediar, că în

spatele lui era altcineva, un expert în chimie şi în arta meseriei de bijutier. Dar să ajungă până la acel „cineva”, Glazukov nu putea nicicum. Odrasla negustorului ascundea cu grijă numele partenerului şi n-avea de gând să-l prezinte cuiva.

Totuşi, în martie 1917, fortuna îi surâse bijutierului. În ultimele zile ale lunii, spre seară, apăru Arstavin beat şi-i propuse să-i vândă vreo două sute de strasuri: briliante, rubine, smaralde şi safire. După spusele lui Glazukov, aceste strasuri puteau rivaliza pe deplin, ca măiestrie a executării, cu strasurile Cortier.

„Reflexe minunate, greutate aproape de greutatea pietrelor veritabile, tărie, strălucire... spunea Glazukov. În plus, şi preţul stabilit de Mişka era convenabil. Cu toate acestea, nu mă grăbeam să le cumpăr, o lungeam şi-o tot lungeam...” „De ce?” „Poliţia, cetăţene Kosacevski, explică el scurt. Cine are interes să ajungă în atenţia poliţiei?” „Intraţi, vă rog, mai în amănunt, Anatoli Fiodorovici”, îl rugai eu. „Se poate şi mai în amănunt. În acel timp, la Moscova, cetăţene Kosacevski, apăruseră o mulţime de hoţi, de escroci. Vindeau strasurile drept pietre veritabile la toţi proştii. Vreo şase oameni sau poate chiar mai mulţi s-au ars atunci. Ei, şi curgeau reclamaţiile la poliţie: uite aşa şi pe dincolo, ne-a jupuit de tot. Unul din aceste strasuri, un smarald, mi-a fost arătat şi mie atunci, la cercetări. Bun stras: şi un bijutier fără experienţă s-ar fi păcălit. Semăna foarte mult cu cel pe care mi-l adusese Mişka... Cum să cumperi? Trebuie să ai conştiinţă! Eu nu sunt escroc. Vă spun direct, sunt un om cinstit, un om cumsecade, nu m-am băgat niciodată în treburi dubioase şi numai cu aceste perle din sacristie m-a

încurcat dracu...”

Cât priveşte cinstea şi cumsecădenia lui, desigur, Glazukov exagera întrucâtva. Se pare că problema fusese alta: bijutierul considerase că producătorul strasurilor ce i se aduceau şi făcătorul de minuni în ce priveşte perlele era una şi aceeaşi persoană, iar depistarea de către poliţie a escrocilor, a vânzătorilor de pietre preţioase false putea fi folosită din plin pentru şantajarea lui Mihail Arstavin. În orice caz, când istoria scandaloasă cu falsul „Nore” căpătase un ecou larg, iar bijutierul Pavlov îşi pusese capăt zilelor otrăvindu-se, membrul asociaţiei purtătorilor de prapuri, discutând cordial cu propria-i conştiinţă, ajunsese să-i pună mâna în beregată lui Mihail Arstavin. Îl făcuse să înţeleagă că nu se va da în lături să ajute poliţia în căutarea escrocilor neprinşi. Singurul motiv care putea să-l împiedice de la acest pas era înţelegerea cu Arstavin. Dacă acesta îi va face cunoştinţă cu prietenul lui, atunci el, Glazukov, se va strădui, bineînţeles, să uite de toate. Arstavin încercase şi el să-l sperie pe bijutier, spunând aluziv că Dumnezeu îl înseamnă pe cel rău, ba îi trimite şi moarte năprasnică... Însă lăcomia de câştig îl transformase pe Glazukov din fricos într-un luptător curajos. Ca răspuns la ameninţarea lui Arstavin, pusese zăbrele dese şi obloane masive de fier la ferestre, îşi meşterise un sistem complicat de încuietori şi zăvoare la uşi. Îşi pusese în gardă slujbaşii şi-şi procurase, la un preţ convenabil, patru câini-lup. Pe bijutier nu izbutise să-l înfricoşeze şi, înţelegând acest lucru, Mihail Arstavin, căruia nu-i surâdea deloc, după istoria cu „Nore”, să atragă asupra sa atenţia poliţiei, trecuse la tratative. Ca rezultat, fu mult aşteptata cunoştinţă a lui Glazukov

cu acel om, care cu zece zile în urmă, îi adusese perla furată.

Partenerul de afaceri al lui Arstavin îşi zicea modest, Lioşa. Şi cunoştinţa, şi discuţia avuseseră loc în biroul magazinului, având un caracter extrem de conspirativ. La discuţie mai asistaseră numai doi câini-lup, care trebuiau să-l avertizeze pe Lioşa că orice act nesăbuit putea să se termine rău pentru el.

Despre conţinutul discuţiei care avusese loc între ei, Glazukov o cam scălda. Dar judecând după toate, discutaseră şi se despărţiseră mulţumiţi unul de celălalt. În orice caz, puţin mai târziu, în magazinul lui Glazukov se rezervase o vitrină pentru strasurile *à la Cortier.* Se aranjase afacerea şi cu perlele reînnoite. Cel de al treilea, Mihail Arstavin, devenind un om în plus, fusese scos complet din companie.

Lioşa însă manifesta, ca de obicei, o mare prudenţă.

„E viclean ca o vulpe, vorbi despre el Glazukov, nu fără admiraţie. Credeţi sau nu, dar nici adresa nu i-o ştiu. Numai presupuneri. Bănuiesc că locuieşte pe undeva pe lângă Soleanka sau în Hitrovka. L-am dus în acele locuri de două ori cu trăsura. Dar nu pot garanta: poate a fost acolo cu nişte treburi de-ale lui. Cine ştie?”

— Dar cum îl găseaţi când vă trebuia urgent?

— Prin Mişka Arstavin sau prin unul care are o dugheană în Suhariovka.

— Cum se numeşte?

— Numele nu i-l ştiu. Dar dugheana, dacă doriţi, v-o pot arăta. E strâns lipită de turnul Suhariovka. Dacă stai cu faţa spre el, e pe mâna dreaptă, acolo unde încep magazinele cu boarfe... Iar dughenarul acela e tizul meu după tată: eu sunt Anatoli Fiodorovici, iar el

e Ivan Fiodorovici. E chel, iar în Suhariovka i se spune „Puşok”[13]. Aşa-i e porecla... „Puşok”, da, „Puşok”. Dar n-are niciun fel de puf. Capul îi e ca oul de gâscă.

Astfel am dat de încă un om care prezenta interes pentru anchetă. Ivan Fiodorovici Puşkov era acelaşi cu vorbăreţul speculant din Suhariovka la care se descoperiseră strasurile. Îi arătai aceste strasuri lui Glazukov. „E lucrătura lui Lioşa, zise el convins. Maestru, ce să mai vorbim. Mâini de aur.”

Nu-mi rămăsese decât să adun informaţii despre legătura lui Lioşa cu ministrul finanţelor şi comerţului din „Oraşul liber Hiva”, Mahov. Aici însă am avut ghinion: Glazukov nu-l cunoştea pe Mahov. Faţă de el, Lioşa nu pomenise niciodată un astfel de nume.

— Da, Anatoli Fiodorovici, de data aceasta aţi fost sincer, bineînţeles atât cât aţi putut fi, iar sinceritatea trebuie stimulată...

Luându-şi rămas bun şi parcă nevenindu-i să creadă că noaptea va dormi în patul său, membrul asociaţiei purtătorilor de prapuri lăcrima.

— Toată viaţa am să mă rog la Dumnezeu pentru sănătatea dumneavoastră, cetăţene Kosacevski! Şi eu, şi soţia mea, şi fiica...

— Dar nu merită să-l deranjaţi pe Cel de Sus cu asemenea fleacuri. Are el destule griji. Ţineţi seama însă, Anatoli Fiodorovici, că tot ce s-a discutat aici trebuie să rămână între noi. De altfel, e în interesul dumneavoastră.

— Parcă eu nu înţeleg! Dacă află Mişka Arstavin şi Lioşa, necazul va fi mare, mor fără să mă spovedesc...

— Dulăii îşi fac slujba ca şi până acum, nu?

---

[13] *Puh, puşok* – puf, pufuşor.

— Cum să nu! zâmbi el. Timpurile îţi spun că-i mai potrivit să ai lângă tine tigri decât câini-lup.

În cabinet intrase Suhov. La vederea lui Glazukov, faţa lui blândă de băieţandru căpătă o expresie rezervată şi severă. Îşi îndesă mai adânc cartea adusă de la Petrograd despre pietrele preţioase, ce se iţea trădător din buzunarul de jos al tunicii, întinse mâinile în poziţie de drepţi şi întrebă pe un ton oficial:

— Ordonaţi să se aducă maşina, tovarăşe locţiitor al preşedintelui Sovietului miliţiei populare?

Vocea lui Suhov suna metalic. Întotdeauna vorbea cu mine cu o astfel de voce în prezenţa „rămăşiţelor vechiului regim”. Se purta extrem de respingător cu tovarăşii care, după părerea lui, se manifestau familiar cu burjuii. Glazukov intra în categoria „rămăşiţelor”.

— Plecăm îndată, spusei eu. Dar până atunci, faceţi cunoştinţă: Anatoli Fiodorovici Glazukov, un om fermecător şi specialist în nestemate. Dumneata tot citeşti o carte despre pietre preţioase, iar aici, de faţă, e un om viu, care poate fi consultat în orice problemă.

Pavel fu năpădit de rumeneala lui feciorelnică, împinse în sfârşit în buzunar cartea care se lăsa greu şi bombăni pe un ton cu totul neoficial de data asta:

— Ei da, în orice problemă...

— Să zicem că aproape în orice problemă.

Suhov roşi şi mai mult: nu-i plăcea când glumeam pe seama pasiunii lui pentru arta bijutierului şi, cu tonul cu care interoga recidiviştii înrăiţi, zise:

— Am să-i spun şoferului, tovarăşe Kosacevski.

II

În timp ce îl interogam pe Glazukov, îmi telefonă Rîcealov şi-mi spuse ca, înainte de întâlnirea cu anarhiştii, să trec pe la el.

Atmosfera de la Sovietul de deputaţi amintea de aceea care fusese în timpul luptelor din Octombrie. Fum albăstrui de mahorcă, bocănitul patului de armă în parchet, ţârâitul telefoanelor. În vestibulul larg, pe table şcolare aduse de la cine ştie ce liceu, se zăreau afişele lipite proaspăt, cu apelul Sovietului Comisarilor Poporului către populaţia muncitorească a Rusiei. „...Armata duşmană a ocupat localităţile Dvinsk, Venden, Luţk şi, înaintând, ameninţă să taie principalele căi de comunicaţie şi să înăbuşe prin foamete importantele centre ale revoluţiei... Noi vrem pace, suntem gata să încheiem şi o pace grea, dar trebuie să fim gata să ripostăm în cazul în care contrarevoluţia germană va încerca să strângă definitiv laţul în jurul gâtului nostru...”

Înfigând degetul galben de mahorcă în harta Imperiului Rus, de pe tabla învecinată şi arătând linia frontului însemnată cu steguleţe, un soldat ofticos, într-o manta cu poalele zdrenţuite, strigă răguşit:

— Fraţilor, sunt din Moghilev, din cartierul general al armatei. Generalii au vândut pielea soldaţilor! La zid cu ei, ticăloşii!

Suhov mă privi chinuit şi eu citii în ochii lui: „Pe front ar trebui să fim, Leonid Borisovici!”

Pe coridoare alergau încoace şi-ncolo curierii, se foiau ţăcănind mărunt din tocuri domnişoarele dactilografe. La serviciul frontului, abia înfiinţat, foştii ofiţeri aşteptau să fie primiţi în audienţă. Tot aici, un comisar de şaptesprezece ani, într-o scurtă de piele şi pantaloni bufanţi de culoarea zmeurei, explica unor

ostaşi din Garda roşie noul ordin al statului-major extraordinar al regiunii militare Moscova: oraşul intra în stare de război – patrularea pe străzi douăzeci şi patru de ore, respectarea orei comenduirii, predarea armelor, împuşcarea pe loc a celor prinşi în flagrant delict...

Pe platforma largă a scării, unde tabloul lui Aleksandru al III-lea fusese schimbat cu busturile de ipsos ale conducătorilor revoluţiei franceze, turnate de un sculptor futurist (Marat era reprezentat în formă de cub, Danton în formă de bilă, iar bietul Robespière n-avusese deloc noroc, ţi-era şi jenă să te uiţi la el), medicii grevişti se sprijineau când pe un picior, când pe altul.

Privind semnificativ afişul „Vom sugruma cu mână de fier sabotajul”, un membru al colegiului de gardă al Sovietului de deputaţi rostea cu convingere: „Trebuie să terminaţi cu greva, domnilor-cetăţeni. V-aţi zbenguit, şi acum, gata. Pe sabotorii înrăiţi îi vom judeca la tribunalele revoluţionare. Vă acord douăzeci de minute să vă gândiţi şi să luaţi o hotărâre. Nu pot mai mult, anchetatorul tribunalului aşteaptă. Să dovedim că avem conştiinţă şi să nu-l reţinem pe tovarăşul anchetator. Tovarăşul anchetator se grăbeşte, are şi alte treburi.”

După feţele medicilor, se putea înţelege că vorbele oratorului le ajunseseră la suflet, mai cu seamă cele despre tribunal şi despre anchetatorul care-şi pierdea vremea de pomană, plictisindu-se din lipsă de activitate.

Membrul colegiului de gardă ştia să vorbească cu intelectualii.

Spre marea mea uimire, ajunsei la cabinetul lui Rîcealov chiar în momentul în care ceasul de perete

de pe coridor începu să bată ora fixată pentru audienţa noastră. Nu-mi observasem asemenea exactitate până acum. Dar şi mai mult mă mirai că Rîcealov lipsea. Un asemenea fapt era atât de neobişnuit pentru el, încât rămăsei total dezorientat. Oare şi Rîcealov fusese nevoit să renunţe la regulile pe care şi le impusese de ani şi ani de zile? Se vede treaba că aşa era.

De la membrul colegiului de gardă aflai că Rîcealov primise ordin să organizeze, pe toate căile ferate de lângă Moscova, posturi de gardă (odată cu starea de război, se limitau cu stricteţe intrările şi ieşirile din Moscova).

— Acum o jumătate de oră a telefonat din gara Aleksandrovski şi v-a rugat să-l aşteptaţi, spuse membrul colegiului de gardă. Peste cinci, zece minute va fi aici.

Dar l-am aşteptat nu cinci şi nici zece minute, ci o oră întreagă...

Deşi părea că Rîcealov asculta cu atenţie relatarea lui Suhov despre deplasarea lui la Petrograd şi raportul meu, mi-a făcut impresia că în acele momente se gândea la cu totul altceva.

— La cât spui că se ridică preţul perlei confiscate de la Glazukov? mă întrebă, când terminai comunicarea mea scurtă şi, după obiceiul meu, mă uitam la peretele dintre ferestre, unde fusese prins încă de alaltăieri orarul zilei.

— La vreo treizeci-patruzeci de mii.

— În felul acesta, după zece zile de investigaţii, sunt înapoiaţi Republicii treizeci de mii de ruble din treizeci de milioane. În medie trei mii de ruble pe zi, trase el concluzia. Dacă veţi munci şi mai departe aşa, atunci pentru descoperirea tuturor celor jefuite

vă vor trebui vreo 8 ani şi mai bine. Nu-i prea mult, nu-i aşa?

Bineînţeles, am fi putut răspunde că nu se putea pune semnul egalităţii între munca miliţiei judiciare şi cea de contabilitate. Dar, în esenţă, Rîcealov avea dreptate: concluziile nu erau liniştitoare. Prezidiul Sovietului de deputaţi contase pe un succes ceva mai mare al echipei speciale conduse de tovarăşul preşedinte al Sovietului miliţiei. Aşa că lui îi trebuiau nu rapoarte despre ipoteze, interogatorii şi percheziţii, ci rezultate concrete.

Suhov, care întotdeauna şi în toate era omul dreptăţii, începu să-i explice lui Rîcealov cu ce greutăţi ne confruntam, dar Rîcealov îl întrerupse:

— Greutăţile nu-s o justificare. Tuturora le e greu. Aşa sunt timpurile. Iar că l-aţi scăpat pe Vasili Messmer...

— Probabil că Messmer n-are totuşi legătură cu jaful, spusei eu.

— „Probabil”... „totuşi”... Iar acum, ce, toată speranţa-i în anarhişti?

— De ce? ripostai eu. Dacă declaraţiile lui Glazukov sunt bune, şi nu mă îndoiesc de asta, atunci în curând vom stabili cine sunt jefuitorii.

— „Probabil”?

— Probabil.

— Dar din câte înţeleg eu, mai întâi trebuie să-l arestaţi pe Lioşa?

— Da.

— Şi arestarea „probabil” nu va reuşi.

— Cred că va reuşi. Puşkov şi Mihail Arstavin sunt puşi sub urmărire. Suntem şi pe urmele lui Mahov. E logic să presupun că neapărat va apărea la unul din ei.

— De logic e logic, zise Rîcealov, numai că valorile sacristiei se ridică la treizeci de milioane de ruble aur. Aşa susţin specialiştii. Iar schema ta logică n-a fost evaluată încă de nimeni. Şi chiar dacă ar evalua-o, tot n-ar da pe ea treizeci de milioane.

— Cine ştie, poate că un expert în evaluarea bunurilor ar putea să dea şi patruzeci, încercai eu să destind atmosfera cu o glumă.

Suhov zâmbi, dar Rîcealov nici sprâncenele nu şi le mişcă. Mai puse câteva întrebări, printre care una foarte neplăcută pentru mine, despre opisurile descoperite la Messmer şi Kerbel.

N-am putut decât să dau din umeri; aceste opisuri erau pentru mine o adevărată enigmă.

— „Graalul de Baturinsk”, „Două tronuri”, „San Marco de aur”, „Podoabele lui Monomah”... enumeră Rîcealov. Dar de data aceasta se abţinu de la comentarii. Se pare că socotea, şi pe bună dreptate, că-mi primisem din plin porţia şi hotărâse să amâne discuţia despre opisul-enigmă al obiectelor de valoare până la viitoarea convorbire. Era bine şi aşa.

Se întoarse către Pavel, care învârtea între degete portţigaretul de piele şi nu luase parte la discuţie.

— Ce e, vrei să fumezi? Du-te şi fumează pe coridor.

Suhov se simţi jenat.

— Am timp, tovarăşe Rîcealov.

— Dar de ce să te chinui? Du-te şi fumează. Dacă va fi necesar, o să te chemăm.

După insistenţa cu care Rîcealov îl invita pe Suhov, înţelesei că voia să vorbească numai cu mine. Dar că obiectul acestei discuţii avea să fie mitingul din acea zi de la Casa anarhiei, n-aveam cum să presupun...

— Să fii neapărat la miting, zise Rîcealov, imediat

ce se închisese uşa după Suhov. Să-i asculţi pe oratorii anarhişti.

— Pentru autoinstruire?

— Între altele, şi pentru autoinstruire. De ce să nu asculţi? E interesant. Aş fi mers şi eu dar n-am timp.

Probabil că pentru aceasta mă chemase Rîcealov. Mă miră întrucâtva atenţia acordată unui miting obişnuit la Casa anarhiei.

Eram obişnuit să mă port sceptic faţă de anarhişti. Spre deosebire de eseri, cadeţi sau menşevici, anarhiştii nu reprezentau pentru mine, pe atunci, o forţă reală, căreia îi era dat să joace vreun rol pozitiv sau negativ în mersul revoluţiei. Anarhiştii erau mai puţini ca număr. Nemaivorbind de naivitatea concepţiilor lor politice, nici nu puteai spune că formau un partid. Oricum, un partid presupune unitate organizatorică, disciplină, program unitar. Nimic asemănător n-aveau anarhiştii. Uniunile, federaţiile, asociaţiile şi grupările lor n-aveau centru conducător şi nu se subordonau nimănui. Şi harababura organizatorică sporea şi mai mult odată cu diversitatea de idei. Anarho-comuniştii nu erau de acord în multe privinţe cu anarho-sindicaliştii, iar aceştia din urmă, la rândul lor, îi criticau pe anarhiştii individualişti. Anarho-federaliştii se contraziceau cu anarho-cooperatorii, cu pananarhiştii, cu neonihiliştii şi anarhiştii fără conducători. Chiar şi printre adepţii aceluiaşi curent politic apăreau câteodată oameni cu concepţii diferite. Duşmani ai noştri şi prieteni ai noştri. Luptau împotriva puterii sovietice şi o apărau. Mergând mai departe, trebuie spus că din rândul anarho-comuniştilor, spre exemplu, ieşise nu numai tătucul Mahno, dar şi legendarul Nestor Kalanarişvili. Anarho-comunist fusese şi participantul la asaltul

Palatului de iarnă, matrozul Anatoli Jelezniakov, al cărui frate mai mare, de asemenea anarho-comunist, trecuse la bandiţi şi fusese împuşcat într-o luptă cu detaşamentele Armatei Roşii. Anarho-sindicalistul Volin devenise inspiratorul ideilor mahnoviste, iar fostul lider al anarho-sindicaliştilor din Ivanovo-Voznesensk, Dmitri Furmanov, devenise activist politic al Armatei Roşii şi apoi scriitor. În 1919, Piotr Sobolev organizase aruncarea în aer a Comitetului de partid al bolşevicilor din Moscova şi, în acelaşi an 1919, anarhistul Aleksandr Ghe, membru al Comitetului Executiv Central din Rusia, ajuns în fruntea CEKA din Kislovodsk, fusese chinuit groaznic de oamenii din serviciul de contrainformaţii al lui Denikin...

— Ce anume te interesează? îl întrebai pe Rîcealov.

— Totul. Atitudinea faţă de război, atitudinea faţă de noi. În ultimele săptămâni i-am cam scăpat din vedere pe anarhişti. Trebuie să recuperăm ce-am pierdut.

— Ceva informaţii noi?

— Nu, dar în federaţie sunt prea multe capete înfierbântate şi-n aceste capete poate să apară ideea de a se folosi de greutăţile noastre. Pentru ei, înaintarea nemţilor e un fel de cadou... Bolşevicii se clatină, e cel mai prielnic moment pentru „a treia revoluţie socială”.

— Prea iei în serios această adunătură de donquijotişti. N-au pe cine să se sprijine, replicai eu.

— Cum n-au? Ţine seama că o parte din muncitorii din Moscova sunt proveniţi din mediul micii burghezii. Adaugă pe micii funcţionari, pe liceeni, pe studenţi, pe meşteşugari, pe lumpeni... Anarhismul îşi are baza lui socială. Ca şi lozincile potrivite: „Jos cu statul şi cu

toate constrângerile personalităţii!”, „Împărţirea neîntârziată a bunurilor după nevoi!”, „Fabricile şi uzinele – colectivelor muncitorilor care lucrează în ele!” În ceea ce priveşte comparaţia ta, Leonid... Don Quijote, în afară de un lighean pe cap şi o lance în mână, n-a avut nimic. Iar donquijotiştii moscoviţi au aproape o sută de mitraliere şi câteva mii de puşti. Şi-apoi, s-au instalat chiar în centrul oraşului şi nu lângă morile de vânt. În caz de bucluc, ei pot ataca şi Sovietul de deputaţi din Moscova, şi hotelul „Dresden”, şi Comisariatul regiunii militare Moscova...

— O asemenea aventură ar fi egală cu sinuciderea, spusei eu.

— Acum, da, fu de acord Rîcealov. Acum putem să-i strivim cu un singur deget. Dar trebuie să priveşti mai departe. Cine ştie cum va evolua situaţia peste o săptămână sau două. Acum, noi trimitem pe front şase mii de voluntari, Asta-i acum. Dar dacă situaţia ne va cere să mai trimitem câteva mii din rândul soldaţilor şi al Gărzilor roşii?

Adusei vorba de contradicţiile din mediul anarhiştilor, de divergenţele dintre grupări.

— În afară de aceasta, zisei eu, garda neagră nu poate fi ţinută-n mână. Până să uneşti cetele gărzii negre într-un tot indivizibil, capabil de luptă, îţi trebuie timp şi mai ales o intensă muncă organizatorică.

— Aşa e, dădu din cap Rîcealov. Dar treaba-i, Leonid, că asemenea muncă a şi început. Asta era pentru mine o noutate. Da, a început, continuă Rîcealov. Se pregăteşte reorganizarea din rădăcini a tuturor forţelor anarhiste înarmate. Pe lângă federaţie va fi creată o comisie militară având următoarele servicii: învăţământ, tehnic, sanitar şi informaţii.

Acestei comisii îi vor fi subordonate toate statele-majore raionale ale gărzii negre, iar în locul cetelor de luptă vremelnice se intenţionează să se alcătuiască formaţiuni permanente. Deocamdată se poticnesc la finanţe. N-au bani. Dar bani vor găsi ei... În plus, s-a înfiinţat şi un birou organizatoric pentru pregătirea congresului anarhiştilor de toate orientările din Rusia. Ce va ieşi din asta şi dacă va ieşi ceva nu se ştie, dar trebuie să ţinem seama de toate. Aşa că ascultă-i pe oratori. Mitingul, desigur, e numai miting. Prea multe destăinuiri nu vor face acolo, dar poate vor scăpa câte ceva. Cât priveşte sacristia, mă gândesc că acel caz Bari trebuie să le dea de gândit; şi aşa se discută prea mult că organizaţiile anarhiştilor sunt năpădite de infractori. N-au nevoie de încă un scandal, ba încă şi cu Grîzlov... Cred că Roza Ştern e şocată.

— Cum să nu. Când tovarăşul său de idei se murdăreşte comiţând o infracţiune, bucurie nu prea poate fi, mai ales când te specializezi în transformarea hitroviştilor în cavaleri ai revoluţiei. Cred că o mai aşteaptă multe dezamăgiri.

— Oricum însă, nu trebuie să ataci femeile frumoase, zâmbi Rîcealov, sunt prea puţine.

— Tu o consideri pe Roza femeie?

— Eh, oftă el. O consider femeie şi încă o femeie fermecătoare. Nu m-aş mira dacă, sub influenţa ei, toţi „băieţii de treabă” din Hitrovka ar începe o viaţă de cetăţeni cumsecade ai Republicii. Tu însă ai păreri preconcepute faţă de Roza încă din timpul exilului.

Sătul de aşteptare, Pavel întredeschise uşa cabinetului şi se uită mirat la Rîcealov: niciodată nu-l văzuse pe preşedintele Sovietului miliţiei zâmbind.

III

Casa anarhiei se afla alături de mânăstirea de călugăriţe Strastnîi şi se înţelege că aceasta nu putea să nu-şi lase amprenta asupra mânăstirii. Din păcate, acestei mânăstiri din Moscova nu-i mersese bine chiar din momentul fondării ei. Şi totul, cred eu, trebuie pus pe seama ţarului Aleksei Mihailovici, care, după legendă, alesese personal locul pentru ridicarea ei. Poreclit cel paşnic, Aleksei indicase şi locul liniştit, paşnic, dintr-un crâng des şi umbros. Cum demonstraseră însă anii care au urmat, ţarul nu se remarcase prin clarviziune. Tentaţiile vieţii cotidiene pătrundeau neîncetat sau mai bine zis forţat porţile mânăstirii – ba sub înfăţişarea arcaşilor răzvrătiţi ai ţarinei Sofia, ba a cavaleriştilor lui Petru I, ba a aprigilor şi galanţilor cavaleri ai lui Murat.

Ce a urmat însă a fost şi mai rău. Crângul s-a tăiat, iar mânăstirea, cândva izolată, s-a pomenit acum în plin centrul unui oraş mare.

Tentaţii, tentaţii! Cu fiecare zece ani ele deveneau şi mai mari. Vuia bulevardul Tverski, unde se aduna să petreacă toată Moscova, cu orchestra Şcolii militare Aleksandrovski. Piaţa Strastnaia se îmbrăca în culorile diferite ale afişelor de cinema, se lumina cu felinare electrice, se împodobea cu ciupercile multicolore ale pălăriilor de damă. Şi nopţile, pe lângă zidurile mânăstirii, goneau spre restaurantul „Iar” troicile negustorilor, cu strigăte şi sunete de clopoţei. Păcătos chiuiau coristele şi voiniceşte cântau ca nişte becaţe cavalerii beţi tun:

Hei, amici de veselie,
Mai schimbaţi-mi o hârtie...

În o mie nouă sute cinci – mitinguri, drapele roşii, baricade, cadavre şi înjurăturile înflorite ale soldaţilor. În o mie nouă sute şaptesprezece – tunuri, fulgerări de grenade şi şrapnele pe bulevardul Tverski...

Dar greşeala lui Aleksei Mihailovici ieşi definitiv la iveală în toată monstruozitatea ei în o mie nouă sute optsprezece, când de noua clădire a clubului negustorilor de pe Malaia Dmitrovka se apropiase, tuşind şi strănutând, o mică maşină blindată cu un steag negru. Văzând acest steag diavolesc, stareţa mânăstirii Strastnîi îşi făcuse semnul crucii de trei ori. Când însă doi zdrahoni scoseseră din burta maşinii de oţel un bătrânel albicios, semănând cu un sfânt, şi-l lăsaseră în picioare cu grijă pe trotuar, îi revenise inima la loc. Speranţă zadarnică... Stareţa nu studiase niciodată istoria mişcării anarhiste şi, desigur, nu putea recunoaşte în bătrânel pe patriarhul rus al aruncătorilor de bombe Hristofor Nikolaevici Muratov, care avea porecla onorabilă de Părinte. Discipol şi colaborator al apologetului propagandei prin acţiune, anarhistul german Johann-Joseph Most, cunoscut prin apelul său la nimicirea pe capete a tuturor monarhilor, dar şi a conducătorilor social-democraţiei, Bebel şi Liebknecht, ca oameni prea moderaţi şi de aceea foarte dăunători cauzei revoluţiei sociale, Muratov fusese condamnat de trei ori la moarte şi cam un sfert din viaţă şi-l petrecuse în închisorile din Rusia, Italia şi Austro-Ungaria. Se spunea că Părintele luase parte activă la atentatul asupra preşedintelui Franţei, Carnot, că la Geneva dăduse o mână de ajutor la asasinarea soţiei lui Franz Joseph, împărăteasa Elisabeta, iar în Spania îi călăuzise frăţeşte pe tinerii bruneţi veseli care-l răpuseseră pe

primul-ministru Antonio Cánovas del Castillo...

Toate acestea, desigur, stareţa nu le ştia.

Între timp, simpaticul bătrânel din maşina blindată, cu paşii lui mărunţi, în galoşi înalţi de modă veche, se plimbase de-a lungul faţadei clubului negustorilor, discutând ceva cu voinicii săi însoţitori. Ridicând capul îşi aruncase privirea spre partea de sus a clădirii şi intrase în vestibul. Iar peste o jumătate de oră, odihnindu-se pe divanul din camera mică de oaspeţi, îi spunea unui bărbat tânăr cu breton, care nu era altul decât Fiodor Grîzlov:

— Se potriveşte, Fedea.

Aceste cuvinte, pronunţate de o voce bătrânească, dogită, hotărâseră soarta clubului negustorilor şi a încercatei mânăstiri Strastnîi. Clubul devenise Casa anarhiei, iar creaţia preferată a lui Aleksei Mihailovici – „bastionul culturii” anarhiştilor din Moscova.

În aceeaşi zi, Fiodor Grîzlov, zis Fedka Luptătorul, nounumitul comandant al Casei anarhiei, plecă cu treburi la mânăstirea Strastnîi. Grîzlov îi explică stareţei toate cerinţele momentului revoluţionar şi spuse că în mânăstire vor fi amenajate depozitele de literatură anarhistă şi cele cu bunurile rechiziţionate de la exploatatori, care vor fi împărţite prin ordin celor lipsiţi de ele. Era de asemenea posibil ca în viitor aici să fie înfiinţată şcoala de aruncători de bombe. După părerea lui Grîzlov, parcul mânăstirii fusese anume destinat de natură instruirii aruncătorilor de bombe. În ceea ce le privea pe călugăriţe, federaţia, luptând pentru libertatea fiecărui individ, nu dorea să le impună nimic, dar totuşi le recomanda să convoace un miting al întregii mânăstiri şi să creeze o comună de muncă liberă, „Călugăriţa revoluţionară”. Stareţei trebuia să-i fie

totul clar. Dacă totuşi avea întrebări, Fiodor Grîzlov îi va răspunde cu plăcere...

— Piei, satano, spusese încet stareţa şi făcuse semnul crucii asupra lui Grîzlov.

Dar spre mirarea ei, diavolul cu două pistoale la şold nici măcar nu se crispase la semnul crucii.

Iar seara, în trapeza mânăstirii, după lecţia „Ţelul nostru luminos este anarhia mondială”, avusese loc concertul solistei favorite a Moscovei, neîntrecuta interpretă a cântecelor ţigăneşti Nastea Kruglikova. După zvonurile care-mi parveniseră, şi lecţia, şi concertul avuseseră un succes extraordinar. Artista fusese condusă acasă cu maşina blindată şi i se dăruise o eşarfă de samur, rechiziţionată de pe undeva.

Mişcată, cântăreaţa declarase că era gata să-şi dedice revoluţiei talentul şi că de mult se gândea să intre într-una din grupările anarhiste.

Aşa ceva, desigur, nu putuse visa Aleksei Mihailovici nici în cel mai îngrozitor vis!

Zidul mânăstirii fusese pus la dispoziţia serviciului de propagandă al federaţiei şi imediat apăruse pe el, cu litere de un arşin, cunoscuta cugetare a lui Kropotkin:

„Să ia fiecare din grămada comună tot ce-i trebuie şi fiţi convinşi că hambarele oraşelor noastre au alimente îndeajuns pentru a hrăni lumea toată până în ziua proclamării libertăţii producţiei, că e suficientă îmbrăcăminte ca să-i îmbrăcăm pe toţi şi chiar obiectele de lux vor ajunge pentru întreaga lume”.

În zilele când puterea sovietică trebuia să folosească împotriva pogromurilor beţivilor până şi puştile mitraliere, această cugetare, afişată în cel mai vizibil loc, era luată drept o instigare. La solicitarea

categorică a lui Rîcealov, citatul fusese acoperit cu vopsea. Acum însă, aşa cum aveam posibilitatea să ne convingem, citatul fusese scris din nou. Alături de cugetarea lui Kropotkin erau lipite pe zid ziarele anarhiştilor din Moscova şi Petrograd, proclamaţii şi declaraţii ale diverselor grupări şi asociaţii anarhiste. Aveam suficient timp, şi eu, şi Suhov, şi o bună parte am hotărât să-l dedic studiului acestei „literaturi de perete”. Citind-o, mi-am îndreptat atenţia asupra atacurilor prudente, dar făţişe, împotriva bolşevicilor şi eserilor de stânga. Acestea se aflau până şi în articolul anarhistului Ghe, membru al Comitetului Executiv Central din Rusia, care de obicei se străduia să nu scoată în evidenţă contradicţiile existente, pentru a nu da apă la moară duşmanilor revoluţiei. Mi-am spus că asta poate fi ceva simptomatic. Înainte, nici gruparea „Indepenţei”, organizată în Povarskaia, care-i unea pe anarhiştii cei mai extremişti, nu-şi permitea asemenea libertăţi.

Cădeau fulgi rari de zăpadă. Pe poarta mânăstirii intra o sanie încărcată cu nişte lăzi acoperite neglijent cu o prelată. Un matroz mustăcios cu beretă şi şubă de dihor, stând pe capră, încălzi calul cu biciul şi strigă ceva santinelei. De curiozitate mă uitai prin porţile deschise. Pe lângă noi trecură două eleve de la liceul eparhial, îndreptându-se spre casa centrală de bilete a teatrului „Hermes”. Una din ele, pistruiată, cu năsucul cât un nasture, povestea ceva hazliu prietenei sale care se prăpădea de râs. Puşkin privea undeva în depărtări, neacordând atenţie tramvaielor, oamenilor şi afişelor cinematografice.

— Leonid Borisovici, spuse Suhov, e adevărat că Bakunin propunea ca mujicul să fie bătut pentru a-l face să se revolte?

Cercul interesului lui Pavel era în realitate nelimitat: arhiepiscopul Constantinopolului, Ioan Gură de Aur, nestematele şi, în sfârşit, marele răzvrătit Mihail Bakunin.

— Nu, Bakunin n-a propus asemenea prostie. Totuşi, el considera că bătaia, dacă-i pe merit, nu-i va aduce decât folos mujicului. În orice caz, într-una din scrisori, îi recomanda fratelui său, Nikolai, să nu evite pedepsele corporale. Adică, ţăranul rus, oricât de trist ar fi acest lucru, nu poate fi lipsit de bătaie...

— De ce minţi, albgardistule? De ce, mama ta de contrarevoluţionar, răspândeşti minciuni? În faţa noastră stătea un soldat vânjos, cu obrajii năpădiţi de barba nerasă. Peste căciula-i caucaziană avea trecută în diagonală o panglică neagră de mătase.

Câţiva trecători se opriră, iar santinela de la poarta mânăstirii Strastnîi, savurând dinainte, distracţia strigă încurajator:

— Atinge-i, Vasea!

Ostaşul mirosea a spirt şi a mahoarcă.

— Ofiţer? Provocator? Burjui? Spion german? Venea tot mai mult spre mine încercând să mă ia de piept.

— Nu urla, ostaş, îl sfătui împăciuitor Suhov. De ce urli degeaba? Acest tovarăş e de la Sovietul miliţiei.

Dar cel din garda neagră nu se lăsa.

— Miliţia! Poliţia! se încingea el tot mai mult. Pentru mine totuna-i că-i de la soviet, sau de la comitet. Poţi să fii tu şi de la Sovietul Comisarilor Poporului, dar de tovarăşul Bakunin să nu te atingi. („Aşa e, Vasea!” îl susţinu santinela.) Să nu te atingi, îţi zic! Eu şi cu Mişa Bakunin, dacă vrei să ştii, ne-am vărsat împreună sângele în o mie nouă sute cinci! Cu pieptul lui nobil m-a apărat de şrapnel! Mişa mi-este

ca un frate bun... Şi neterminând noua variantă a biografiei lui Bakunin, cel din garda neagră îşi smulse arma de pe umăr şi urlă sălbatic: îl împuşc pe nemernicul ăsta!

În aceeaşi clipă, Suhov îi prinse mâna stângă şi, cu o smucitură, i-o îndoi la spate, iar eu, ţinându-i la nivelul stomacului Browningul, îl sfătuii să arunce arma.

— Hai, repede!

Soldatul dădu drumul armei, care zăngăni, izbindu-se de pietrele caldarâmului.

— Hei, voi de colo, am să trag! ameninţă santinela, dar nu se obosi nici măcar să-şi dea jos arma de pe umăr.

De lângă zidul mânăstirii Strastnîi se desprinse o figură elegantă, cu pălărie neagră cu boruri mari şi cu un palton la modă, strâns pe corp. Era adjunctul comandantului Casei anarhiei, fostul artist de circ Dima Ritus, cunoscut sub porecla de „Domnişoara”. Probabil, urmărise cu interes toată scena, de la început până la sfârşit. Acum, când se trăsese cortina, hotărâse că-i venise rândul.

— Nu-i nevoie de arme şi de incidente, dragă tovarăşe Kosacevski! spuse el, apropiindu-se grăbit de noi şi desfăcându-şi braţele pentru a saluta, parcă pregătindu-se să ne îmbrăţişeze pe toţi trei. S-a înfierbântat şi el, v-aţi înfierbântat şi dumneavoastră... Şi sensul? Ideea? Scopul? Ritus ridică arma de pe caldarâm, o aruncă în sus, o prinse şi o predă soldatului, care respira greu. Ţine-o bine, o să-ţi trebuiască pentru lupta cu duşmanii revoluţiei. Nu-i aşa, tovarăşe Kosacevski?

— În locul dumitale, Ritus, eu cel puţin aş cere scuze.

— Şi bine aţi face, dragă tovarăşe Kosacevski, rosti Ritus pătruns de cele spuse. Iertaţi-mă *Mille pardons* pentru lipsa de stăpânire a tovarăşului nostru. *Mille pardons.* Ce poţi să faci? Tovarăşul e de trei ori contuzionat, traumatizat de evenimentele sângeroase ale revoluţiei. Tovarăşul şi-a recunoscut greşeala... Ţi-ai recunoscut-o? îl întrebă el pe soldatul care, drept răspuns, bolborosi ceva nearticulat. Aţi auzit? A recunoscut. Dacă ai recunoscut, ia-ţi trestia şi întinde-o, ordonă el ostaşului din garda neagră. Vorba artiştilor adevăraţi: un picior în fund şi du-te învârtindu-te! Iar pe dumneavoastră, tovarăşi, dacă îmi permiteţi, vă voi conduce personal. Ca pe nişte oaspeţi dragi. Incidentul s-a încheiat, tunurile au amuţit, vivandierele îşi pudrează năsucul, soldaţii joacă preferans. Viaţa-i minunată, iar blenoragia-i detestabilă... Ce fel de Browning aveţi, tovarăşe Kosacevski?

— Belgian, spusei eu, asurzit de cascada lui de cuvinte. Faţa lui Ritus se destinse într-un zâmbet.

— Ce minunăţie! Asta-i adevărata armă a revoluţionarului. Cu un astfel de Browning am tras eu în vardişti, în o mie nouă sute şaptesprezece. Ca pe potârnichi, *mille pardons.* Şapte gloanţe, şapte vardişti. E frumos, dar îţi încarci sufletul cu plumb. Eu am un suflet delicat, tovarăşe Kosacevski. Şi acum, noaptea, mă chinuie coşmarurile: sânge, cadavre, gemete... Da, viaţa omului, chiar a unui vardist parşiv, e lucrul cel mai de preţ, iar noi amândoi suntem creaţi nu pentru a trage cu arma, ci pentru a zbura. N-ai dreptul să omori fără vină pe semenii tăi, fie chiar şi cu Browningul belgian – psihoză, nevroză, insomnii... Apropo, nu cunoaşteţi un psihiatru?

— Vă pot ajuta să obţineţi chiar o rezervă, îl

încredinţai eu.

— Cu o încuietoare solidă, nu? zâmbi Ritus. Întotdeauna am nutrit încredere şi un respect adânc pentru dumneavoastră. Sunteţi umanist, dragă tovarăşe Kosacevski! Poftiţi... Ritus făcu semn cu ochiul santinelei de la intrarea în Casa anarhiei şi deschise larg uşa înaintea noastră.

În Casa anarhiei, care de obicei amintea zumzetul stupilor, de data aceasta era o linişte neobişnuită, mai ales la parter, acolo unde se aflau secretariatul consiliului federaţiei, sectorul de propagandă, statul-major al gărzii negre, sala de lectură şi editura. Camerele erau goale. Câţiva oameni în sala de lectură şi o grupă a gărzii negre în fundul vestibulului.

Ritus îl găsi pe Grîzlov şi ne trecu în seama acestuia.

Grîzlov era mai posomorât ca de obicei şi, neridicând ochii la adjunctul său (în general el evita să-şi privească interlocutorul în faţă), zise:

— Du-te, tovarăşe Ritus, şi pune ordine printre patrule. Explică-le că anarhia nu înseamnă lipsă de disciplină, ci o disciplină conştientă. Să nu mai existe cazuri de huliganism, Ritus.

— N-o să mai fie, îl încredinţă Dima Ritus şi chiar îşi duse mâna la inimă. Doar îl cunoşti pe acrobatul la sol, e un psihopat. E în stare, pentru nimica toată, să-şi înfigă dinţii şi în beregata tovarăşului lui de clasă.

Mă aşteptam ca Grîzlov să aducă vorba de cazul Bari, care avea legătură directă cu el, dar nu suflă niciun cuvânt. Ne conduse tăcut în camera mică de oaspeţi, unde după rechiziţionarea clădirii se afla sectorul de propagandă al federaţiei. Pol-Kropotkin transformase camera de oaspeţi într-un fel de depozit de cărţi. Camera era plină de dulapuri cu cărţi. Pe

poliţe stăteau, în acelaşi rând, Proudhon, Max Stirner, Bakunin, Kropotkin, Volski, Adler, Borovoi, Proferansov. Pe o masă lungă, lângă geam, zăceau colecţii ale ziarelor „Anarhia”, „Golosa truda”, „Burevestnik” şi „Rabocie mîsli” din Harkov şi un teanc de cărţi printre care ieşea în evidenţă broşura cu coperta viu colorată a unuia dintre conducătorii federaţiei din Moscova, Gordin: „De ce? Sau cum a nimerit mujicul în ţara Anarhiei”. Pe perete, între picturile a două bacante frivole rămase de la foştii stăpâni, atârna schema viitoarei organizări a Rusiei, întocmită de un alt conducător al federaţiei, Leon Ciornîi. Comitetul Executiv Central din Rusia şi Sovietul Comisarilor Poporului erau înlocuite cu „Marea confederaţie”, iar comisariatele, cu „Palatele acordului”. „Palatul acordului pentru afacerile externe”, „Palatul acordului pentru problemele marinei militare”, „Palatul acordului pentru problemele educaţiei”...

„Prietenul lui Mişa Bakunin” ameţit de băutură şi schemele teoretice ale reorganizării vieţii milioanelor de oameni, scheme deşarte şi rupte de realitatea existentă – iată cele două feţe ale aceleiaşi medalii numită anarhie.

— Unde sunt tovarăşii din sectorul de propagandă? îl întrebai pe Grîzlov.

— La miting.

— Ne-am înţeles cu Ştern să ne întâlnim aici.

— Tovarăşa Ştern vă aştepta mai târziu, preciză pe bună dreptate Grîzlov şi propuse: Dumneavoastră deocamdată citiţi ceva. Dacă doriţi însă, vă pot servi nişte vin. Amenajând aici, în pivniţa de vinuri, un depozit pentru tipografie, băieţii au dat peste câteva duzine de sticle.

— Trăiţi bine! râse Suhov, iar eu mă interesai:

— Le veţi împărţi prin ordin?

— Le vom trimite la spital. Pentru jertfele revoluţiei, explică posomorât Grîzlov. Se pare că şi bruma de cordialitate pe care o mai avea începea să dispară...

— Ce zici, Pavel, de şampanie? îl întrebai pe Suhov.

— Nu sunt băutor.

— Ei, vedeţi, făcui eu, tovarăşul meu, în general, nu bea. Va trebui să ne abţinem. Mitingul e la etaj?

Fiodor Grîzlov îşi ridică privirea pentru prima dată. Avea ochi tulburi şi grei. Astfel de ochi văzusem eu cândva la un muncitor de la abator. Omul acela era maestru în meseria sa şi putea să spargă capul unui taur sau al unei vaci cu o singură lovitură de ciocan. Stăpânul îl aprecia foarte mult pe acel virtuoz al artei de măcelar.

Se pare că nu degeaba comandantul Casei anarhiei prefera să-şi ţină ochii plecaţi. Dacă chefliul Bari i-ar fi văzut atunci aceşti ochi, mă îndoiesc că ar mai fi avut posibilitatea să domicilieze la miliţia judiciară.

A avut noroc Bari!

— Ca de obicei, mitingul e în sala albastră, spuse Grîzlov fără chef.

— Atunci, noi mergem acolo. Aveţi ceva împotrivă?

Suhov se uită la mine mirat. Nu înţelegea ce a putut trezi în mine această dorinţă ciudată de a participa la miting.

— Dacă doriţi la miting, poftiţi, spuse Grîzlov. La noi e fără permis şi fără mandat. Intră cine doreşte.

IV

Sala dreptunghiulară şi încăpătoare, care cândva

slujise pentru balurile şi banchetele negustorimii moscovite, se afla sub tensiunea sutelor de corpuri omeneşti asudate. Participanţii stăteau nu numai în fotolii, dar şi pe băncile înghesuite printre rânduri. Intervalele erau ticsite şi noi ne împotmolirăm în uşă, neputând să ne strecurăm mai departe.

Din câte puteam înţelege, veniseră la miting anarhiştii tuturor grupărilor şi asociaţiilor din Moscova, printre care şi „independenţii" care nu intrau în compoziţia federaţiei şi nu o recunoşteau, ea fiind „organ care limita libertatea individului revoluţionar".

La masa prezidiului, pe fundalul steagurilor negre încrucişate, se aflau ofticosul Orşanski, „cel fără de tematică", condamnat de medici la moarte, dar care în ciuda burgheziei, spera să-şi ducă viaţa până la revoluţia mondială; liderul „grăbiţilor", Nevolin, devenit mai târziu mahnovist (aveam să-l întâlnesc după un an la Petrograd, în calitatea lui de comandant al „eşalonului pâinii" pe ale cărui vagoane scria: „Proletariatului Înfometat al Piterului, de la taica Mahno"); căpetenia „grupării studenţilor", frumosul Ciarski; anarho-sindicalistul Gastev, al cărui nume avea să intre mai târziu în istorie ca fondator al şcolii de organizare ştiinţifică a muncii în URSS. Alături de comandantul „independenţilor", un matroz în haină bej îmbrăcată peste flanela de marinar, stătea o femeie drăgălaşă, cu părul pieptănat lins, musafira de la Voronej, Maria Nikiforova, acea Marusia a cărei bandă avea să terorizeze ulterior oraşele şi satele Ucrainei.

Părintele, Roza Ştern şi Pol-Kropotkin nu erau în prezidiu şi nu-i observai nici în sală. Muncitori erau puţini, câteva zeci de oameni. În schimb, mitingul îi

atrăsese pe intelectuali. Unii dintre ei supraapreciau influenţa federaţiei din Moscova şi vedeau în anarhişti o forţă în măsură să se opună bolşevicilor şi eserilor de stânga. Alţii considerau că anarhismul, vestitorul evenimentelor viitoare, exprimă aspiraţiile mujicului-pugaciovist rus, care niciodată n-a recunoscut vreo altă putere, în afară de puterea pământului, şi prin urmare viitorul e al anarhiştilor.

Unii îşi puneau speranţe şi în posibilitatea unui conflict armat între gărzile negre şi bolşevici. Totodată, „stângismul revoluţionar" nu speria în mod deosebit pe intelectualitatea adeptă cadeţilor şi nici măcar pe cea ca orientare monarhistă. După cum remarca profesorul Kartaşov în discuţiile lui cu mine, pământu-i rotund – dacă o iei prea mult la stânga, te vei trezi la dreapta...

Dar iată-l chiar pe Kartaşov în persoană. Profesorul stătea în centrul sălii, în fotoliu, alături de un american curios, care locuia în hotelul nostru şi căruia, se înţelege, nu-i putea scăpa un asemenea material de senzaţie – mitingul de la Casa anarhiei. Judecând după gesturi, Kartaşov îi explica ceva. Imaginându-mi ce putea comenta cel „care mănâncă pe săturate", m-am convins că explicaţiile pe care i le dădusem americanului pe tema poetică erau – desigur, în comparaţie cu ale lui Kartaşov – un gângurit de copil. În spatele specialistului în domeniul artelor observai o femeie căruntă, cu un fard exagerat, cu lornietă, al cărei chip mi se părea cunoscut. A, desigur, e Liza Tesak. Iată o comoară pentru american! Aboliţionista rusă, născută şi îmbătrânită în piaţa Hitrovka, aprigă urmaşă a englezoaicei Josefina Buttler, îşi dedicase viaţa luptei pentru libertatea prostituţiei. Americanului, probabil,

îi era bine cunoscută senzaţia pe care o stârnise, la sfârşitul veacului trecut, petiţia prostituatelor englezoaice adresată parlamentului, dar mă îndoiesc să fi bănuit că aproape alături de el stătea acum organizatoarea primei şi pare-se ultimei greve din casele de toleranţă din Moscova... Interesant însă: de când devenise Liza Tesak o simpatizantă înfocată a anarhismului?

Sala vui de aplauze şi de voci aprobatoare, iar Suhov zise încet:

— Ce-i merge gura meliţă feciorului ăsta de căţea!

Aceste cuvinte fuseseră rostite la adresa oratorului, unul dintre secretarii federaţiei.

— Disputele teoreticienilor revoluţiei găsesc soluţie nu în referirile la cărţile bune, nu în argumente, nu în numărul adepţilor, ci în istorie, vorbea sentenţios oratorul, încingându-se din ce în ce mai mult de la propriile afirmaţii. Istoria este judecătorul nepărtinitor al tuturor teoriilor şi sistemelor. Ridică mâinile în sus, de parcă ar fi chemat istoria să vadă sala şi să stea simplu de vorbă cu participanţii la miting. Să ne întoarcem cu câţiva zeci de ani în urmă. Atunci, Marx afirma că revoluţia va începe în ţările capitaliste dezvoltate – Bakunin a negat aceasta. Marx afirma că steagul revoluţiei mondiale va fi ridicat de proletariatul german – Bakunin a negat aceasta. Bakunin scria: „Englezul sau americanul spunând «sunt englez», «sunt american», spun prin aceasta «sunt un om liber». Neamţul însă spune: «sunt rob, dar împăratul meu este mai puternic decât orice suveran şi soldatul german care mă asupreşte vă va asupri pe toţi».” Bakunin scria: „Fiecare popor îşi are preferinţa lui, iar la poporul german predomină preferinţa pentru ciomagul puternic al statului”. Şi

iată acum, în februarie o mie nouă sute optsprezece, eu vă întreb, luptători plini de abnegaţie ai revoluţiei: cine are dreptate, Marx sau Bakunin? Cine-i prorocul revoluţiei mondiale, Marx sau Bakunin? Ultimele cuvinte ale oratorului fură acoperite de fluierături, strigăte, de tropotele a sute de picioare.

Sărind de pe scaun şi agitând în sus lornieta, Liza Tesak strigă ceva cu vocea ei stridentă, capabilă a sfredeli orice timpan. Trosneau scaunele, săltau băncile. Mulţumit de explozia ca de dinamită a pasiunilor, oratorul aşteptă să se facă linişte şi, dând din mână, ca şi când ar fi dirijat o orchestră, continuă:

— Altarul organizării statale, iată piatra de care s-au împiedicat Marx şi discipolii lui. Nu, nu neamţul adept al organizării statale şi filistin, ci slavul, anarhist din fire, a ridicat deasupra omenirii steagul revoltei sângeroase, nimicitoare. El şi numai el este predestinat de înţeleapta, bătrâna istorie să conducă revoluţia mondială care va strivi şi va îneca în sânge exploatatorii, va distruge până în temelie statul, legea, biserica – tot ce deformează şi nenoroceşte oamenii, transformându-i în robi jalnici. Revoluţia este un uragan! Revoluţia este o vâltoare! Revoluţia este oceanul dezlănţuit! Cine o va opri? Filistinul neamţ? Nu, încă o dată, nu. Al nouălea val al răscoalei revoluţionare ruse va mătura, ca pe nişte particule de praf, pe toţi hindenburgii şi hoffmannii, va împrăştia în vânt regimentele şi diviziile germane! tuna oratorul savurându-şi propria-i grandilocvenţă şi tabloul optimist al distrugerii armatei nemţeşti, descrise de el. Să tremure de spaimă împăratul Wilhelm, să tremure de spaimă generalii şi soldaţii lui, care îşi pun spinarea îndoită sub ciomagul împăratului. Deja e ridicată deasupra capului lor nimicitoarea bâtă a

răsculatului rus. Cei de la Smolnîi mai nădăjduiesc, în revoluţia din Germania. Noi nu contăm pe ea. Cei de la Smolnîi sunt gata să meargă şi la compromisuri cu capitalismul german. Noi nu vom ajunge la compromisuri. Cei de la Smolnîi vor pace. Noi vrem război, războiul revoluţiei mondiale împotriva asupritorilor. Niciun fel de tratative cu filistinul neamţ, niciun acord. Să bubuie în capetele obtuze bâta răsculatului. Să înălţăm steagul însângerat al revoluţiei mondiale, să-l ducem prin Europa, Asia şi America! Înainte! strigă el şi-şi aruncă în faţă pumnul strâns.

Sala era în delir. De atâtea strigăte şi urlete, lustrele zăngăneau din cristalele-pandantive. Participanţii la miting erau gata să meargă „înainte” chiar acum pentru a lovi cu bâta răsculatului capetele obtuze şi să poarte steagul revoluţiei mondiale prin Europa, Asia şi America. În ceea ce priveşte pe orator, probabil că el nu era încă pregătit pentru asta. În orice caz, încheindu-şi cuvântarea înflăcărată, plecă nu înainte, ci păşind modest înapoi, îşi ocupă din nou locul în prezidiu.

— Despre plecarea pe front a gărzii negre niciun cuvânt, remarcă realist Suhov. Cum vine asta, ei să ţină cuvântări, iar bolşevicii să se bată cu nemţii?

Suhov vedea esenţialul. Realmente, despre un asemenea lucru „minor”, cum era sprijinirea armatei, secretarul federaţiei nu amintise nimic. Ori considera că aşa ceva se înţelegea de la sine, ori era convins că „steagul însângerat al revoluţiei mondiale” era mai prudent să fie fluturat la clubul negustorilor din Moscova, de care „neamţul filistin” era încă destul de departe... Totuşi, cine va duce steagul prin Europa, Asia şi America? În discurs nu existase vreun răspuns

la această întrebare, dar el se subînţelegea: din moment ce bolşevicii luaseră puterea în mâna lor, atunci cei de la Piter şi de la Smolnîi să-şi bată ei capul cu „purtătorii de steaguri” şi cu „bâtele”. Asta-i treaba lor şi nu a noastră.

Şi stilul cuvântării, şi orientarea ei erau mărturii ale faptului că temerile Prezidiului Sovietului de deputaţi, despre care îmi vorbise Rîcealov, nu erau câtuşi de puţin lipsite de temei.

Da, dacă pacea cu nemţii nu va fi curând încheiată, atunci de la federaţia grupărilor anarhiste din Moscova te poţi aştepta la orice surpriză: prea se încing pasiunile.

La tribună, Părintele îi luă locul secretarului federaţiei. Dar n-apucarăm să-i ascultăm discursul: strecurându-se ca prin minune în sală, Dima Ritus ne transmise că tovarăşa Ştern e de acum jos şi ne aşteaptă.

În afară de Roza, în camera din colţ, lipită de sala de lectură, se mai afla un flăcău pletos, cu faţa plină de pistrui, deşi era iarnă, cu pâslari căptuşiţi cu piele, preşedintele Uniunii tineretului anarhist, „tovarăşul Semion”, cum îl prezentă Roza. După importanţa pe care i-o citeai pe faţa-i încruntată, se putea uşor înţelege că ştia de ce fusese invitat şi era gata pentru o discuţie serioasă şi amănunţită.

— Ce-i cu tine de ai nimerit la miting? întrebă Roza uitând ca de obicei să răspundă la salut.

— Mă gândeam că poate îmi voi schimba credinţa.

— Nu ţi-o schimbi tu, zâmbi ea, tu eşti cremene.

— Aveţi nişte oratori tare buni. E de ajuns să-i asculţi că-ţi şi vine pofta să treci sub steagul negru, cu asta... cum îi spune, cu bâta...

Roza se încruntă: nu-i plăceau deloc glumele mele.

Era un om prea serios şi avea despre umor aproximativ aceeaşi imagine ca şi despre crocodilii de pe Nil.

Brunetă, cu ochii mari, semăna cu o ţigancă frumoasă, una dintre acelea care suceau capul bărbaţilor ce-şi duceau viaţa numai în petreceri. I-ar fi trebuit cercei, brăţări, salbe... Din păcate însă, ea îşi tăiase de vreo zece ani până şi minunatele-i cozi, hotărând că părul lung nu corespunde chipului creat de ea al revoluţionarei de profesie.

Rîcealov greşea considerând că nu eram binevoitor faţă de ea. Ştern nu era numai frumoasă şi fermecătoare, ci şi un om la locul lui, o bună tovarăşă. Recunoşteam asta. O negam pe Ştern doar ca revoluţionară.

Spre revoluţie duc multe drumuri, dar cel mai periculos dintre ele e drumul pavat cu romane despre viaţa „luptătorilor pentru libertate”. În astfel de romane, bineînţeles, nu-s păduchi care te mănâncă purtat din închisoare în închisoare, nu pute hârdăul, nu e chinul trenant al interogatoriului, în schimb e prezentă neapărat cununa de spini. Eroii nu visează decât să ajungă cât mai repede şi „mai frumos” pe rug, în numele pătimirii pentru popor. Pe lângă aceasta, în jurul rugului aranjat elegant şi cu mult gust, se înţelege că va sta neapărat mulţimea îndurerată, cu flori în mână. Şi mai aveam în sinea mea o bănuială, că în soarta Rozei Ştern ultimul rol nu-l jucase romanul lui Leonid Andreev „Saşka Jeguliov”, unde pe întinderea câtorva sute de pagini, Isus Hristos al revoluţiei se căţăra cu îndârjire pe Golgota, dorind cu orice preţ să sufere pentru omenire. Nu întâmplător în cercurile revoluţionare era cunoscută nu numai ca Roza Ştern, ci şi ca Roza

Jeguliova. Principalul e să ajungi pe Golgota, căci restul se aranjează de la sine, imediat ce cade această invenţie a diavolului – statul. În aceeaşi clipă, fabricanţii vor deveni truditori cinstiţi ai frăţiei mondiale, ucigaşii de profesie, vărsând lacrimi de căinţă, vor întinde o mână de ajutor orfanilor, iar şeful corpului de jandarmi va crea din foştii să subordonaţi o orchestră de harfe cu sunete dulci, care va proslăvi ţara dragostei şi a libertăţii.

Dracu ştie, poate că pe la mijlocul secolului al XIX-lea, în zorii nebuloasei noastre tinereţi revoluţionare, era necesar un asemenea tip de revoluţionar. Dar totul la timpul său, vremea diletanţilor revoluţiei a trecut.

Când, în locul pozei revoluţionare, al avântului romantic şi al dorinţei de a te grozăvi pe cruce, într-o elegantă poziţie de răstignire, devenise necesară cunoaşterea legilor dezvoltării societăţii, munca organizatorică şi de propagandă în rândul maselor, „revoluţionarii din cărţi” nu-şi mai aveau rostul. Nu le plăcea şi nu ştiau să scrie manifeste, să explice muncitorilor abecedarul revoluţiei, să organizeze greve, să se supună disciplinei de partid, să se simtă o parte a întregului şi, cu atât mai mult, să se dizolve în acest întreg. Ca şi înainte, ei doreau să fabrice maşini infernale, să tragă în guvernator şi să urce frumos pe eşafod. Iar revoluţia care devenise o problemă a sute de mii de oameni nu prea mai avea nevoie de aşa ceva. Acum, de exploziile maşinilor infernale nu se mai cutremura nimeni. Guvernatorii se obişnuiseră treptat cu gândul că neapărat trebuie să se tragă în ei pentru slujba loială faţă de ţar şi patrie, şi dacă n-aveau loc atentate, chiar se simţeau cam neplăcut. Iar execuţiile erau prea numeroase ca să

mai atragă spectatorii. Spânzurările se făceau nu ziua, ci noaptea, în curtea pustie a închisorii, unde nimeni nu putea să se entuziasmeze de bărbăţia condamnatului.

Treptat, „revoluţionarii din cărţi” ajunseseră un adevărat balast. Iar după o mie nouă sute şaptesprezece, când trebuia nu numai distrus vechiul, ci şi construit noul, ei deveniseră un obstacol pentru revoluţie. Bineînţeles că nu ei purtau vina pentru asta. Istoria, pe care oratorul de la miting o chema ca judecător, era prozaică şi intransigentă. Revoluţia avea nevoie de revoluţionari de tipul lui Rîcealov, nu de cei ca Roza Ştern. Pe scurt, am regretat mereu că Roza citise cândva cartea „Saşka Jeguliov” şi-şi tăiase cozile ei bogate...

Ştern, după cum am înţeles, era furioasă: nu-i convenea deloc că Grîzlov fusese amestecat în întâmplarea aceea prostească şi murdară cu Bari, şi că din pricina ei federaţia era nevoită să renunţe la principiile sale de neclintit – Roza era convinsă că aceste principii existau – şi să acorde sprijin „statalilor”, care atâta aşteptau – să introducă revoluţia în şabloanele unor scheme moarte şi să pună piedică la fiecare pas, „adevăraţilor revoluţionari” care credeau cu sfinţenie în instinctul sănătos al poporului.

Cu toate acestea, luându-şi o astfel de obligaţie neplăcută, Roza se străduia s-o ducă până la capăt cu conştiinciozitate. Şi tocmai această conştiinciozitate complica totul. Roza încercă, cu ajutorul meu şi al lui Suhov, să-l pună la curent pe preşedintele Uniunii tineretului anarhist cu evoluţia anchetei jafului, încercau s-o ajute în acest sens şi Părintele şi Dima Ritus, veniţi mai târziu, deşi prezenţa lor la discuţie

nu-şi mai avea rostul.

Tovarăşul Semion păstra tăcerea şi-şi plimba degetele prin părul ciufulit. Cei trei mă luară în primire, şi întrebările care sugerau răspunsuri precise, detaliate, curgeau una după alta:

„Ce urme ale jefuitorilor au fost descoperite la sacristie?”

„Se poate stabili ceva după ele?”

„Cine este bănuit de jaf?”

„Pe cine şi despre ce aţi interogat?”

„Dispun eu de ceva mărturii, şi dacă da, atunci de care anume?”

„Ce am de gând să întreprind în viitorul apropiat?”

Astfel de întrebări ne puneau, pe mine şi pe Suhov, într-o situaţie delicată. Sinceritatea sprijinitorilor noştri forţaţi ne provoca îndoială, de aceea ne înţeleserăm dinainte să nu le facem cunoscute anarhiştilor materialele anchete. Nici eu, nici Suhov nu ne gândeam să ne abatem de la această înţelegere. Dar nici să nu fi răspuns nu se putea. De aceea aveam nevoie de rafinament în găsirea unor răspunsuri evazive, care nu obligau la nimic, sau pur şi simplu răspundeam cu glume. Cine a putut să fure obiectele de valoare? Dacă am fi ştiut, n-am fi stat acum în Casa anarhiei...”

Presupuneri? Sunt prea multe. De ce să răpim timpul preţios al unor oameni atât de ocupaţi ca Ştern. Părintele, sau Ritus? Nu, nu ne simţim îndreptăţiţi să facem aşa ceva. Şi apoi, la ce-i slujesc tovarăşului Semion presupunerile noastre? Îl vor deruta numai. Interogatoriile? O formalitate, nimic esenţial, doar ne învârtim în jurul problemei.

De la astfel de răspunsuri, Roza Ştern se înfierbânta, iar vocea bătrânelului cu dinamita

devenea din ce în ce mai blândă, ca totdeauna când îl luai uşor în răspăr sau, după expresia lui Rîcealov, când îi dădeai un perdaf... Nu ştiu din ce motive Părintele dorea neapărat ca noi să dăm toate cărţile pe faţă, până la ultima. Apelă la sentimentele noastre revoluţionare – nu obţinu nimic. La logică – degeaba. La oportunitate – inutil. În sfârşit, convingându-se de zădărnicia eforturilor sale, zise cu o voce mieroasă:

— Prost lucrezi, tovarăşe Kosacevski, vai, ce prost!

— Foarte prost, consimţii eu hotărât.

— Sacristia e de zece zile expropriată, nu-i aşa?

— Cam aşa.

— Şi până acum n-aveţi nimic clar, mai adăugă el puţină miere în glas.

— Din păcate!

— Reiese că noi trebuie să pornim de la nimic? întrebă Roza.

— Aşa reiese. Şi dacă pe federaţie n-o înspăimântă hoarda nemţească de o sută de mii, cum ar putea oare ea, folosind bogatele şi multiplele sale legături cu lumea infractorilor – aici bătrânelul zâmbi binevoitor – să nu le vină de hac câtorva bandiţi.

Roza înghiţi pilula în tăcere, doar strâmbându-se uşor, pe când bătrânelul, continuând să-mi zâmbească cu bunăvoinţă, spuse:

— Mi-e teamă totuşi că tovarăşului Semion o să-i fie greu în asemenea condiţii.

Ultima frază îi ieşise atât de dulceagă, încât mă cuprinse o senzaţie de greaţă.

— De greu, e greu, fusei eu de acord, dar oare greutăţile trebuie să ne înspăimânte? Şi nouă ne-a fost greu să risipim umbra suspiciunii care se abătuse asupra tovarăşului Grîzlov, anarhist devotat unei idei, în legătură cu cazul răpirii lui Bari. Totuşi, aproape c-

am risipit-o...

— Aproape? întrebă Ritus.

— Aproape, confirmai eu. O vom risipi definitiv când vom da de obiectele de valoare ale sacristiei şi de jefuitorii lor.

Ritus hohoti, iar Părintele zise încăpăţânat:

— Noi, desigur, vom depune tot efortul, dar tovarăşului Semion o să-i fie greu să vă dea un sprijin real în asemenea condiţii.

În tot timpul discuţiei, buzatul cu părul hălăciugă, tovarăşul Semion, tăcuse, mâncând seminţe şi scuipând cu grijă cojile în pumn. De la distanţă, s-ar fi putut părea că cele ce se discutau n-aveau nicio legătură cu persoana lui.

— De ce taci? îl întrebă Suhov pe preşedintele Uniunii tineretului anarhist.

Tovarăşul Semion îşi umezi buzele cu limba şi le întinse într-un zâmbet. Zâmbetul acestui flăcău era în acelaşi timp şi blând, şi viclean.

— Când toţi îndrugă vrute şi nevrute, nu-i rău ca unul sa tacă...

— Şi mai ai de gând să taci mult?

— Nu, nu mult.

— Şi ce ai de spus?

— Dacă e nevoie, atunci cred că-i vom găsi pe isteţii care au cotrobăit prin hambarele bisericii.

— Şi fără procese-verbale de interogatoriu? zâmbi Suhov.

Tovarăşul Semion se bătu cu degetul în frunte.

— Aici procesele mele verbale, sunt mai clare decât ale voastre. Totul e aici. Vă spun de-a dreptul: dacă e nevoie, vom găsi şi vom da înapoi. Avem destui din ăia care cunosc toate dedesubturile.

— Şi cum ai de gând să cauţi?

— Mă priveşte. Treaba asta o vom rumega între noi, în uniunea noastră.

Probabil că declaraţia preşedintelui Uniunii tineretului anarhist nu fusese prevăzută în planurile Părintelui. Încetă să mai zâmbească şi expresia lui deveni a unui om trist. Roza ridică din umeri a neînţelegere: meritase oare ca el să tacă atâta timp, ca în cele din urmă să zică ce a zis? Se străduiseră să-i simplifice sarcina, iar el tot nu înţelesese nimic...

În schimb, Dima Ritus, care avea o capacitate de invidiat de a se bucura întotdeauna şi de toate, spuse jubilând:

— Ce mai vulturaşi creşte federaţia, ai?

— Aşadar, considerăm că întrevederea a luat sfârşit, zisei eu. Să sperăm că tovarăşul Semion n-a aruncat vorbele în vânt...

CĂTRE LOCŢIITORUL PREŞEDINTELUI
SOVIETULUI MILIŢIEI
DIN MOSCOVA,
DOMNULUI KOSACEVSKI, PERSONAL.
MOSCOVA. MILIŢIA JUDICIARĂ

Stimate domn!

Îndeplinind insistenta rugăminte a preasfinţiei-sale arhimandritul Dimitri, mă adresez dumneavoastră prin prezenta epistolă. Sunt măgulit să cred că preasfinţia-sa nu greşeşte bazându-se pe corectitudinea dumneavoastră şi că dumneavoastră încercaţi realmente conştiincios să lămuriţi împrejurările petrecute şi să înapoiaţi Rusiei valorile ei istorice. Dacă acesta este adevărul, atunci vă rog să primiţi şi prinosul meu atât cât îmi e cu putinţă.

La mijlocul anului trecut, pe când exercitam funcţia

de locţiitor al comandantului garnizoanei Ţarskoselski, unii prieteni de-ai mei, ferindu-se de atât de răspânditele tâlhării, jafuri şi percheziţii ce s-au abătut asupra nefericitei noastre Rusii, m-au rugat să le iau în păstrare obiectele de valoare. În acest sens, a fost întocmit opisul respectiv, ale cărui copii le-aţi descoperit la tatăl meu, baronul Grigori Petrovici şi la bijutierul sacristiei patriarhiei, domnul Kerbel.

De serviciile mele, bunăoară, au dorit să se folosească contele Baskovski, azi locuind peste hotare, proprietar al nepreţuitului „Graal de Baturinsk”, vechiul meu tovarăş de front, căpitanul de cavalerie Gribov, căruia îi aparţinea renumita creaţie a artei meşterilor giuvaergii ruşi „San Marco de aur”, apoi baroana Grabbe şi alţii, ale căror nume nu mă socotesc în drept să le divulg, deoarece în momentul de faţă aceştia se află în interiorul graniţelor Rusiei şi lipsa mea de discreţie ar putea să le aducă prejudicii.

După demiterea mea din funcţia de locţiitor al comandantului garnizoanei Ţarskoselski, m-am pomenit într-o situaţie dificilă, din care a găsit ieşirea fratele meu, Oleg Grigorievici (ca monah, Afanasi). La rugămintea lui, egumenul mânăstirii din Valaam, preasfinţia-sa arhimandritul Teofil, şi-a dat cu amabilitate acordul să adăpostească aceste valori în diaconiconul mânăstirii. Acolo ele au stat până în decembrie 1917, când s-a ivit pericolul de a le pierde. În confreria mânăstirii, cine ştie de unde, s-a răspândit zvonul despre existenţa acestor valori şi fratele se temea ca nu cumva acest zvon să ajungă până la Sovietul judeţean Serdobolsk, care tocmai se pregătea să rechiziţioneze de la mânăstire o parte din avere. În scrisoarea adresată, fratele meu propunea să se ceară preasfinţiei-sale arhimandritul Dimitri,

care înainte fusese egumenul mânăstirii din Valaam, acordul pentru depozitarea acestor valori în sacristia patriarhiei din Moscova. Când în aceeaşi lună l-am vizitat pe fratele meu, împreună cu verişoara mea, el mi-a arătat răspunsul lui Dimitri. Acesta scria că-i pare rău, dar era nevoit să refuze, pentru că îndeobşte este cunoscută destinaţia sacristiei patriarhiei şi el nu se consideră în drept de a-i da o interpretare mai largă. De aceea, am fost foarte mulţumit să dau de vechiul prieten al familiei noastre, om de neam şi de onoare, cetăţeanul Piotr Vasilievici Arstavin, care, sosind din Finlanda cu treburi la Petrograd, m-a vizitat şi mi-a promis că-mi va acorda ajutor după posibilităţile sale, folosindu-se de vechile relaţii pe care le avea în conducerea administrativă a Sinodului şi în duhovnicescul consistoriu din Moscova. Arstavin s-a ţinut de cuvânt: mitropolitul Moscovei şi-a dat acordul şi, cu ocazia unei vizite făcute urgent la Moscova, am dus acolo valorile, care astfel au fost depuse la sacristia patriarhiei.

Am apreciat că bijuteriile încredinţate mie se aflau la loc sigur. Ţinând seama însă de atitudinea dezaprobatoare a preasfinţiei-sale arhimandritul Dimitri, faţă de care am nutrit totdeauna un adânc sentiment de stimă şi preţuire am încercat, desigur, să găsesc şi alt loc pentru păstrarea lor. Din nefericire, n-am izbutit.

Despre cele întâmplate după aceea, dumneavoastră ştiţi mai bine decât mine. Citind ştirea că sacristia patriarhiei a fost jefuită, am plecat imediat la Moscova. I-am trimis o telegramă domnului Kerbel, rugându-l să mă întâmpine la gară. Când am văzut că bijutierul nu venise (ar fi trebuit să mă aştepte la bufetul clasei întâi), m-am dus la el acasă.

Nu l-am găsit, dar doamna Kerbel a confirmat temerea mea cea mai îngrozitoare. Mi-a spus că fratele ei fusese zdruncinat de cele întâmplate şi simţindu-se vinovat faţă de mine – deşi, bineînţeles, ar fi nedrept să-l învinuiesc de ceva – evitase anume să mă întâlnească.

În încheiere, domnule Kosacevski, doresc să vă relatez unele împrejurări care ar putea să prezinte un oarecare interes pentru anchetă. Când am dus valorile la Moscova (pentru securitate eram însoţit de un tovarăş de-al meu), mi s-a părut că suntem urmăriţi. În orice caz, un domn uscăţiv, tras la faţă, de statură mijlocie, cu o pălărie neagră cu boruri mari, a încercat de două ori să intre în vorbă cu mine. În afară de aceasta, în a treia zi a şederii noastre la Moscova, când valorile se aflau deja la sacristie, asupra tovarăşului meu a fost săvârşit, seara, un atac armat. Tâlharii i-au luat arma şi caseta în care adusesem valorile de la Petrograd. Tovarăşul meu mi-a spus că printre agresori pare-se că-l zărise şi pe domnul despre care am amintit. Totuşi nu e ferm convins, de aceasta, deoarece fusese atacat seara şi-i era greu să-i vadă la faţă pe cei care-l atacaseră.

Regret că trebuie să evit explicaţiile personale, dar nu cred că aş mai putea adăuga ceva la cele de mai sus.

Nu vreau să-mi calc pe inimă şi să vă asigur de stima şi devotamentul meu.

V. Messmer

DIN PROCESUL-VERBAL
AL INTEROGATORIULUI BIJUTIERULUI
SACRISTIEI PATRIARHIEI,

CETĂŢEANUL KERBEL F. K.,
LUAT DE AGENTUL DE CATEGORIA ÎNTÂI
AL MILIŢIEI JUDICIARE DIN MOSCOVA,
SUHOV P. V.

Cetăţeanului Kerbel i s-a explicat importanţa istorică a evenimentelor iar el sub cuvânt de onoare, s-a obligat în faţa proletariatului, mondial şi în faţa revoluţiei socialiste din Rusia să spună numai adevărul.

KERBEL: Citind scrisoarea baronului Messmer, adresată domnului Kosacevski, recunosc că la precedentul interogatoriu, pe care mi l-a luat inspectorul Borin, n-am spus adevărul. Opisul descoperit la mine în timpul percheziţiei mi-a fost dat nu de bijutierul Perelman, ci de baronul Vasili Messmer la sfârşitul anului trecut. În el sunt enumerate obiectele de valoare, predate de baron pentru păstrare în sacristia patriarhiei.

SUHOV: Cine v-a permis să primiţi spre păstrare în sacristia patriarhiei giuvaerurile aduse de la Petrograd de cetăţeanul Vasili Grigorievici Messmer?

KERBEL: Giuvaerurile au fost depuse în sacristie după voinţa preasfinţiei-sale mitropolitul Moscovei.

SUHOV: Arhimandritul Dimitri cunoştea dispoziţia mitropolitului?

KERBEL: Se înţelege. Nu putea să n-o cunoască.

SUHOV: Cum a reacţionat când a aflat?

KERBEL: Şi-a exprimat dezaprobarea. Totala dezaprobare. Preasfinţia-sa a scris patriarhului că se consideră absolvit de obligaţiile sale de custode al sacristiei. Şi realmente, după ce casetele cetăţeanului baron au fost depuse în depozitul sacristiei de la patriarhie, preasfinţia-sa a încetat să mai viziteze

sacristia, socotind că ea nu se mai afla în grija sa. A mai venit acolo numai după ce înalt preasfinţia-sa patriarhul Tihon, personal, l-a convins că mitropolitul acţionase după voinţa sa şi că, în cel mai scurt timp, cetăţeanul baron îşi va lua obiectele de valoare din sacristie.

SUHOV: În timpul acestei vizite, s-a descoperit că sacristia fusese jefuită?

KERBEL: Da. Arhimandritul nu vizitase sacristia de două săptămâni.

SUHOV: De ce arhimandritul s-a opus ca obiectele de valoare ale lui Messmer să fie păstrate în sacristie?

KERBEL: Preasfinţia-sa considera că biserica trebuie să se ţină departe de treburile lumeşti.

SUHOV: Profesorul Kartaşov, căruia i-am făcut cunoscut opisul descoperit la dumneavoastră, ne-a furnizat informaţiile necesare pentru a putea căuta „Graalul de Baturinsk”, „Două tronuri”, „San Marco de aur” şi „Podoabele lui Ghermoghen”. N-aţi putea dumneavoastră, face acelaşi lucru pentru restul de douăzeci şi opt de obiecte enumerate în listă?

KERBEL: Îmi pare foarte rău, dar aşa ceva îmi depăşeşte puterile. Cea mai mare parte a bijuteriilor din opis nu-mi este cunoscută. Despre perla „Pelegrina” am vorbit deja. Aş putea să povestesc doar despre broşa „Steaua Nordului”, care e lucrată în atelierul lui Melentiev din Riga şi despre colierul „Douăsprezece luni”. Broşa „Steaua Nordului”, face parte dintre podoabele cu briliante de tipul Noii Renaşteri...

SUHOV: Ce se înţelege prin aceasta?

KERBEL: În ultimele secole, meşterii fixau de obicei briliantele în monturi, grupându-le după forma florilor şi a buchetelor. Pe lângă aceasta, fiecare petală o

acoperea în parte sau total pe următoarea. O asemenea montură împiedică întreaga strălucire a briliantului. Montate în acest fel, briliantele nu lucesc, ci sclipesc. Vechii meşteri ai epocii Renaşterii, chiar dacă greşeau făcând montura nu din argint, ci din aur (aurul strică briliantul, dându-i o tentă galbenă), împrejmuiau în schimb pietrele cu o folie neagră şi le aranjau într-un singur plan, cel mai adesea în formă de stea. „Steaua Nordului" e făcută din argint, ca o stea cu arabescuri din douăsprezece colţuri, amintind de un fulg mare de nea. Ea e presărată cu mici briliante *petit-mêlé.* În centrul ei, montate în ceylonit negru, sunt cinci briliante mari, făţuite gen marchiză. Fiecare are aproximativ cinci carate. „Steaua Nordului" a aparţinut doamnei Şadrinskaia.

SUHOV: Dar colierul ce reprezintă?

KERBEL: E un obiect foarte frumos, executat de un adevărat artist. Colierul a fost comandat la Paris de către contesa Ghendrikova, în cinstea sărbătoririi a trei sute de ani de existenţă a casei Romanovilor. Despre acest colier ştiau şi bijutierii din Petrograd şi cei din Moscova. Se evalua la şaptezeci şi cinci de mii de ruble.

SUHOV: De ce-a fost numit „Douăsprezece luni"?

KERBEL: Fiecărei luni din an îi corespunde o piatră. Dacă aţi apărut pe lume în luna ianuarie, ocrotitorul dumneavoastră este granatul. Aceasta e o piatră de iarnă – cu ea începe anul. Trebuie să-l purtaţi cu dumneavoastră, vă va aduce noroc. Dacă v-aţi născut în noiembrie, însoţitor vă e topazul...

SUHOV: Eu n-am crescut într-o familie care să se fi interesat de pietre. La noi cea mai mare grijă era pâinea.

KERBEL: Vă explic doar de ce colierul a primit un

asemenea nume.

SUHOV: Continuaţi.

KERBEL: Pe lângă un nobil opal-arlechin, în colier sunt douăsprezece perechi de pietre, corespunzând lunilor anului: granatul – ianuarie; ametistul – februarie; jaspul – martie; safirul albastru – aprilie; smaraldul verde-închis (ca prima iarbă) – mai; agatul – iunie; rubinul – soarele de iulie; sardonixul – august; crisolitul – septembrie; acvamarinul – octombrie; topazul galben – noiembrie; peruzeaua albăstruie – decembrie. Toate pietrele perechi sunt şlefuite în maniera veche, plan secant Dickstein, şi fixate într-o montură de aur mat. De la paftaua de prindere spre partea dinainte a colierului, unde e fixat opalul, dimensiunile pietrelor cresc treptat. Cele mai mici pietre nu au mai mult de trei carate, iar cele mai mari, luate perechi, ajung până la douăsprezece carate. Opalul-arlechin de formă ovală e fără montură. El e şlefuit sub forma unui *cabochon* dublu simetric. Are circa douăzeci de carate. Împreună cu agatele-dendrite formează un unghi obtuz. E un opal transparent minunat, de culoarea laptelui, cu un joc strălucitor de felurite culori, care se risipesc în formă de triunghi. Spre deosebire de unul obişnuit sau de unul cu văpaie, un astfel de opal aproape că nu e influenţat de umezeală şi frumuseţea lui e de lungă durată.

SUHOV: De ce e numit arlechin?

KERBEL: Probabil, fiindcă e la fel de zeflemist ca şi un arlechin. Îi place să glumească şi să imite alte pietre. Opalul-arlechin din colier e alb, dar el poate revărsa culoarea fin-violetă a ametistului, se aprinde în albastrul luminos al safirului, licăreşte ca smaraldul, ca topazul galben şi se învălurează în roşul

rubinului. E o piatră veselă şi inepuizabilă în născociri. Poţi s-o admiri ore întregi, Opalul-arlechin nu poate fi imitat de strasuri.

SUHOV: Opalul din colier semnifică şi el ceva?

KERBEL: Da. Opalul este simbolul speranţei. Prin el contesa a vrut să exprime speranţa ei în viitorul prosper al dinastiei Romanovilor în Rusia, care exista de trei sute de ani.

SUHOV: Speranţa contesei nu s-a împlinit...

KERBEL: Da. Dar opalul-arlechin n-are nicio vină.

SUHOV: Ce-i adevărat, e adevărat: opalul n-are nicio legătură cu asta. Ce pietre deosebite mai are colierul?

KERBEL: Agatele-dendrite.

SUHOV: Dendritele sunt imagini arborescente în interiorul calcedoniei?

KERBEL: Se pare că sunteţi cunoscător în pietre. Nu ştiam. Da, dendritele sunt calcedonii cu imagini arborescente. Dar sunt şi dendrite în care se văd oameni, animale, păsări.

SUHOV: Ce aţi vrut să spuneţi despre agatele din colier?

KERBEL: Agatele din colierul „Douăsprezece luni”... Eu am lucrat mult cu agate. Agatul e o piatră nobilă şi frumoasă. Benzile lui divers colorate sunt stranii şi atât de subţiri, încât uneori, într-o piatră de un ţol, se pot număra mai mult de zece mii. În colierul contesei, agatele sunt de calitate foarte bună. Amândouă dendritele fac parte dintr-o varietate rar întâlnită, aşa-numitul „agat curcubeic”. La astfel, de pietre, în lumina care le străbate joacă toate culorile curcubeului. Dar ce-i cu totul deosebit la aceste agate-dendrite sunt imaginile. Într-una din dendrite se vede un pom rămuros sub cerul albastru, iar în

cealaltă se disting bine două siluete de călăreţi în goană. Deşi agatul nu face parte dintre pietrele preţioase, aceste dendrite pot rivaliza cu opalul-arlechin.

EXTRAS DIN REFERATUL INSPECTORULUI
MILIŢIEI JUDICIARE DIN MOSCOVA,
BORIN P. P.,
ADRESAT LOCŢIITORULUI PREŞEDINTELUI
SOVIETULUI MILIŢIEI POPULARE
DIN MOSCOVA,
KOSACEVSKI L. B.
(Dosarul nr. 1387 al miliţiei judiciare – jefuirea sacristiei patriarhiei din Kremlinul Moscovei)

În conformitate cu dispoziţia dumneavoastră, au fost verificate de mine faptele având legătură cu depunerea în sacristia patriarhiei a valorilor aduse de la Petrograd la Moscova de către cetăţeanul Messmer V. G.

Toate persoanele chestionate au confirmat cele expuse în scrisoarea lui Messmer V. G.

Anexez procesele-verbale de interogatoriu.

Inspector *P. Borin*

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA
TREI „ZUGRAVI” SAU ÎNTÂLNIRE LA „VIŢELUŞ”[14]

I

Scrisoarea lui Messmer provocase multe întrebări care trezeau nedumerirea.

De ce tot felul de oameni se adresau baronului cu rugămintea de a le lua în păstrare valorile? Numai pentru faptul că Messmer exercita funcţia de locţiitor al Comandantului garnizoanei Ţarskoselski? Contesa Ghendrikova, căpitanul de cavalerie Gribov, Şadrinskaia şi alţii ar fi putut găsi un loc mult mai sigur decât la comenduire sau la statul-major al garnizoanei Ţarskoselski. Dar ei se opriseră cu alegerea tocmai la seiful de la serviciu al colonelului. Chiar când fusese îndepărtat din funcţie, ei nu-i ceruseră înapoi obiectele, grija lor rămânând, ca şi mai înainte, pe seama lui Messmer, acum un modest funcţionar la statul-major al regiunii. Niciunul dintre proprietari nu încercase să-l ajute să găsească un loc mai potrivit pentru păstrarea pe mai departe. Situaţia se prezenta cam aşa: deţinătorii nu mai dădeau nici doi bani pe unicatele de mare valoare, al căror preţ, şi după cele mai modeste estimări, se ridica la sute de

[14] în original – *teleonocek*, diminutiv de la teleonok – viţel. Aluzie la numele lui Teleatnikov, derivat de la *teleatnik* – viţelar.

mii de ruble-aur. Pasămite, descurce-se colonelul cum o vrea, noi nici nu ne gândim să ne amestecăm.

După primirea scrisorii lui Messmer, stârnea şi mai mult nedumerirea acea menţiune din opis făcută de un necunoscut în dreptul „Podoabelor lui Ghermoghen”: „Nu pot fi vândute. Pot fi numai amanetate”.

De aici se putea trage concluzia că toate celelalte valori „erau vandabile”, adică puteau sau trebuiau să fie vândute de cineva cuiva. Mai mult, acest lucru nu trebuia să se întâmple fără participarea colonelului, de vreme ce valorile se aflau la el. Atunci de ce se dădea Messmer numai ca păstrător? De ce vânzarea nu fusese încredinţată unui bijutier sau unui comerciant expert în astfel de tranzacţii, ci fostului colonel de gardă, necunoscător nici în giuvaeruri, nici în afaceri comerciale?

De ce biserica se ocupase cu atâta ardoare de soarta acestor obiecte valoroase, când în o mie nouă sute optsprezece avea şi aşa destule griji, iar arhimandritul Dimitri, un om moale de felul lui, se ridicase cu toată hotărârea împotriva primirii casetelor în sacristia patriarhiei? Şi, în sfârşit, de ce Vasili Messmer fugise la sosirea noastră şi acum se ascunde pe undeva?

Trebuia să elucidăm toate acestea. Deocamdată era clar un singur lucru: Messmer nu era implicat în jefuirea sacristiei. El era mai degrabă cel păgubit. Şi această circumstanţă ne obliga să avem încredere în afirmaţiile lui despre urmărire şi despre atacul cu arma asupra persoanei care-l însoţise.

Dacă Vasili Messmer nu se înşelase – şi pare-se că nu se înşelase – atunci cine-l urmărise? Cu ce scop fusese organizată acea urmărire?

Ne punea pe gânduri şi familia Arstavin, peste care am dat de câteva ori în desfăşurarea anchetei noastre.

Presupuneri erau multe. Dar toate aveau o lipsă fundamentală – erau doar presupuneri cărora le lipseau dovezile de a deveni certitudini. Şi cum „tovarăşul Semion” încă nu dăduse niciun fel de veste, am considerat că cel mai important acum era să-l găsim, în sfârşit, pe Lioşa.

Hvoşcikov, Suhov şi Voljanin apreciau că arestarea lui Lioşa era o treabă de câteva zile. Înclinam să cred şi eu, dar nu cu deplină convingere: insuccesele şi surprizele te făceau să te îndoieşti de toate...

La descoperirea meşterului de strasuri lua parte întreaga echipă. Glazukov, pe care îl urmăreau pe neobservate Suhov şi Voljanin, vizitase câteva zeci de cârciumi, cafenele, case de jocuri şi de biliard. Hvoşcikov se ocupa de piaţa Hitrovka, apropiindu-se treptat de Mahovka, iar Borin aranjase supravegherea permanentă a lui Mihail Arstavin. Nu uitasem nici de dugheana lui Puşkov din Suhariovka.

Până la război, Suhariovka devenea adevărata Suhariovka numai duminicile. În zilele de lucru, aceasta era o piaţă mică, nedeosebindu-se cu nimic de surorile ei din Moscova. Însă de sâmbătă spre duminică Suhariovka se transforma. Se acoperea peste noapte cu sute de pânze de corturi întinse. După corturi se aranjau „rogojinarii”, cei care îşi vindeau mărfurile etalându-le pe rogojini. Lângă imense vase cu de-ale gurii tronau mândre grăsane vânzând scrumbii, agili tarabagii cu glas răsunător, vânzători de cvas, tătari-negustori de haine vechi, vânzători de cărţi şi de obiecte de anticariat, călugăriţe ce strângeau danii, pungaşi, flaşnetari,

prezicători ai soartei, jucători pătimaşi cu trei frunzuliţe şi o cureluşă, afacerişti, trişori, bărbieri... Mii şi mii de vânzători, cumpărători, gură-cască şi alţii care pur şi simplu se înghesuiau degeaba. Duminicile, Suhariovka nu putea încăpea în limitele pieţei. Se revărsa peste străzile învecinate, inunda o bună parte din Sretenka, se întindea pe ambele părţi ale magistralei Sadovoe Kolţo, cât pe-aci să ajungă până la Krasnîe Vorota. Spre luni, se retrăgea din nou în matca ei obişnuită.

De pe la sfârşitul anului o mie nouă sute şaisprezece însă, dintr-o piaţă de duminică, Suhariovka începu să se transforme treptat într-o piaţă permanentă. Chiar şi noaptea era trează şi activă. Când Moscova dormea dusă, aici se mai făceau tranzacţii cu conserve, cu obiecte furate, cu votcă şi cu cocaină, în vreme ce din cârciumile apropiate răsunau glasurile beţivilor, sunetele plăcilor de gramofon arhifolosite şi ţipete de ajutor...

Dugheana „sus-numitului" se afla chiar în centrul pieţei, alături de turnul de vreo treizeci de stânjeni al Suhariovkăi. Era un loc preferat de bocceagii-coropcari, care făceau negoţ cu articole de galanterie, gravuri de prost gust, lumânări de ceară şi cruciuliţe de purtat la gât. Acest fapt ne uşura foarte mult organizarea supravegherii. Un paşnic vânzător ambulant cu umerii laţi şi partenerul lui vesel (lui Artiuhin îi dădusem în ajutor un flăcăiaş din detaşamentul mobil[15]) nu puteau trezi nimănui vreo bănuială nici jupânului dughenii, nici bocceagiilor amabili care dormeau de obicei chiar aici în Suhariovka, în camerele din spate ale hanurilor sau

[15] Detaşamentul mobil al miliţiei judiciare din Moscova a fost creat pentru combaterea hoţilor de buzunare.

ale prăvăliilor, unde erau primiţi cu plăcere pentru o sumă modestă. Un astfel de venit nu refuza nici zgârcitul Puşkov. Totuşi, marchitanii nu se foloseau cu plăcere, de serviciile lui: „sus-numitul” făcea economie la încălzire. Noaptea era aşa de frig în dugheana lui că îţi clănţăneau dinţii în gură. De aceea Puşkov primi bucuros pe cei doi chiriaşi temporari, care-i şi plătiră înainte. Astfel, dugheana lui ajunse sub oblăduirea noastră zi şi noapte. Dacă Lioşa apărea acolo, nu mai avea scăpare Dar îl va vizita oare Lioşa pe Puşkov? Bazându-se pe unele indicii, Artiuhin nu se îndoia de aceasta. „Dumneavoastră, Leonid Borisovici, fiţi fără grijă, zisese el, pe acest leu-paraleu vi-l aduc plocon, viu şi nevătămat. Nu-mi puneam însă prea multe speranţe în Suhariovka.

Totuşi, Lioşa apăru chiar în Suhariovka. Era la sfârşitul celei de a treia zile de supraveghere a dughenei „sus-numitului”.

Pe acest om cu o cicatrice mică deasupra sprâncenei îl observară încă pe când se plimba alene de-a lungul „rândurilor de gramofoane”, cu ţigara între dinţi.

„Doar am un ochi ager, Leonid Borisovici, îmi povestea după aceea mulţumit Artiuhin. Cum mi-am aruncat privirea, l-am şi reperat, era tocmai cetăţeanul infractor. Pe mine nimeni nu mă poate orbi. S-a învârtit el primprejur, pe lângă noi, şi deodată, ţâşti în dugheană. Acolo noi, ia-l cu binişorul, du-l cu zăhărelul, până l-am umflat”

O dată cu Lioşa, Artiuhin îl luase „în treacăt” la anchetă şi pe „sus-numitul”.

Şi astfel, Lioşa, despre care vorbise văduva bijutierului Pavlov şi membrul asociaţiei purtătorilor de prapuri, Glazukov era în mâinile noastre. Aveam

probe concludente că el lucrase strasurile care imitau pietrele jefuite. Se stabilise că cele vândute de el lui Glazukov erau perlele furate din sacristie...

Chiar şi prudentul Borin, căruia-i plăcea să facă paradă de scepticismul lui, chiar şi el era optimist.

— Aţi avut ocazia să auziţi de furtul portretului Monei Lisa de la Luvru? mă întrebă el după ce Artiuhin îmi raportă despre arestarea lui Lioşa şi a „sus-numitului”. E o poveste senzaţională. La timpul său toate ziarele au scris despre ea.

— Când a fost asta?

— Dacă memoria nu mă înşală, la sfârşitul anului o mie nouă sute unsprezece.

— Păcat, în acele timpuri eram privat nu numai de ziare... Dar ce fel de poveste e?

— A fost un caz extrem de ciudat, mai ceva decât jaful sacristiei patriarhiei! zise visător Borin. Zeci de versiuni. Ce n-au presupus: şi c-ar fi acţiunea unei bande internaţionale create special de bancherii americani de a sustrage acea capodoperă a artei universale pentru a o duce în America, şi c-ar fi fost un complot al anarhiştilor, şi c-ar fi fost actul unui nebun fugit dintr-un ospiciu... Dar principalul e că era gata să izbucnească un scandal politic de răsunet, care putea să se termine cu un conflict serios între Franţa şi Germania.

— Chiar aşa?

— Da. Una dintre versiunile susţinute de presa franceză afirma că tabloul fusese furat la indicaţia directă a Măriei Sale Împăratul Wilhelm, că acţiunea ar fi fost întreprinsă pentru a sfida Franţa, pentru a-i submina prestigiul. Şi ştiţi cum s-a terminat?

— Ştiu, spusei eu. Cu războiul mondial.

— Nu, fără glumă...

— Atunci, cu ce?

— Cu arestarea unui zugrav chefliu, care mai fusese judecat cândva pentru jefuirea unei prostituate. Hoţul, fireşte, nu avea nicio tangenţă nici cu milionarii americani, nici cu împăratul Wilhelm. Furase şi el aşa, pentru că se ivise ocazia, neputând trece omul liniştit pe lângă ceva care stătea sau atârna rău. N-avea ce să facă cu tabloul şi îl păstra sub pat, făcut sul şi înfăşurat într-un ziar, alături de o oală de noapte. Tabloul ieşit din penelul lui Leonardo da Vinci şi oala de noapte... Interesant, nu? Iar tehnica în sine a furtului a fost extrem de primitivă. Tocmai de aceea, dacă-mi permiteţi să spun, poliţia nici nu putea descoperi hoţul. Da, încheie moralizator Borin, totdeauna e mai greu să descoperi un zugrav chefliu, decât un hoţ de clasă internaţională.

Borin nu vorbea niciodată în plus, aşa că-l întrebai: Credeţi că, în sfârşit, Artiuhin l-a adus pe „zugravul” nostru?

Îşi întinse barbişonul înainte cu degetul arătător şi schiţă un zâmbet.

— Cine poate şti, Leonid Borisovici. Iertaţi-mi paradoxul, dar cel mai complicat lucru se constată adesea a fi cel mai simplu... În orice caz, Lioşa trebuie „să ne cânte la pian”.

— Adică? nu înţelesei eu.

— Vreau să-i iau amprentele digitale şi să le compar cu cele descoperite la sacristie, îmi explică Borin.

Astfel ca, înainte de a-l interoga pe Lioşa, l-au pus să „cânte la pian”. Amprentele însă nu corespundeau...

II

Lăsându-i-l lui Borin pe speculantul din Suhariovka, îmi concentrasem atenţia asupra lui Lioşa, adică asupra lui Aleksei Volovin, cunoscut în piaţa Hitrovka sub porecla de Dublet. Discutând cu el, îmi amintisem nu o dată de Roza Ştern, mai bine zis de o conferinţă citită de ea cândva, în Hitrovka: „Există oare infractori?” Roza demonstra, bineînţeles, că nu există. Statul şi legea, iată rădăcina tuturor relelor. Aşa-zişii infractori sunt protestatarii spontani împotriva asupririi statului, oameni care, spre a nu muri de foame, sunt nevoiţi pur şi simplu să fure, să jefuiască, să omoare şi să siluiască. Tocmai în aceasta se manifestă dragostea firească de libertate, neprihănirea şi aproape pudoarea lor. „Mi s-a spus că aici vor veni spărgători şi hoţi de buzunare, vagabonzi şi hoţi care operează în trenuri. Nu, răspund eu, nu ei vor veni aici, ci aceia care au fost privaţi să-şi manifeste altfel talentul şi calităţile lor. Sunt convinsă că printre voi sunt poeţi şi ingineri, pictori talentaţi şi chimişti de valoare.”

Ca întotdeauna, Roza Ştern se entuziasma prea repede, căzând dintr-o extremă într-alta. Dar printre cei din Hitrovka nimereau într-adevăr şi oameni mult superiori celor obişnuiţi, care din cauza unor concursuri de împrejurări nefavorabile, se pomeniseră aruncaţi la fund. Şi vrând-nevrând rămâneau din păcate printre cei din Hitrovka, locuitori ai oraşului liber Hiva...

Cândva, în copilărie, nu mă îndoiam că autorul unei cărţi bune e neapărat şi un om deştept, iar actorul care interpretează roluri de tată generos e şi un exemplu de virtute omenească. Mai târziu am înţeles

că talentul şi cel care îl are nu-s totuna, că talentul e un dar care aparţine omului şi nu omul în sine. După felul entuziast al lui Kerbel de a vorbi despre strasurile pe care le făcuse un analfabet, un autodidact, mă aşteptam de la misteriosul Lioşa la ceva deosebit...

Dar vai, ca om nu reprezenta nimic; era un hoţ mărunt şi un cocainoman.

Tatăl lui Volovin lucrase ca sortator de pietre preţioase la filiala din Ekaterinburg a companiei anglo-franceze *New Emerald Company,* care monopolizase exploatarea smaraldului nu numai în Columbia, ci şi în Rusia, strângând în mâinile sale cele mai bogate mine de smarald din Urali. În timpul liber, după serviciu, sortatorul, nu lipsit de iscusinţă, meşterea strasuri cu ajutorul fiului pe care-l învăţase devreme meşteşugul. Între altele, el se ocupa şi cu reîmprospătarea culorii peruzelei, transformând pietre de calitate inferioară în „ishachi" persane de un albastru ca cerul, cu margini transparente. Mai ales ţiganii cumpărau de la el inele cu asemenea pietre: exista credinţa că „ishachi" protejează pe geambaşi. Stăpânul unei asemenea peruzele cumpăra la jumătate de preţ un armăsar pursânge şi vindea cu mare câştig cea mai jalnică mârţoagă.

Aleksei învăţase multe de la tatăl său. Când împlinise doisprezece ani, tatăl plecase de la *New Emerald Company,* mutându-se la Moscova, unde după moartea surorii sale, îi rămăsese moştenire o căsuţă în Zamoskvorecie. Aici îşi cumpărase autorizaţie pentru negoţul cu bijuterii şi-l aranjase pe fiul său la liceul real. Dar prosperitatea nu l-a însoţit mult timp pe cetăţeanul din Ekaterinburg. Casa nu le era asigurată şi în urma unui incendiu izbucnit într-o

noapte, tatăl lui Volovin a ajuns sărac lipit pământului. Aleksei a fost nevoit să părăsească liceul. Tatăl lui mai sperase că va izbuti să iasă la liman. Dar toate încercările eşuaseră. Începuse să bea. Beat se şi înecase, nimerind într-o copcă.

Un timp după moartea tatălui său, Aleksei trăise din câştiguri întâmplătoare. Mai târziu însă îi surâsese norocul: un bătrân bijutier din Hitrovka ce se ocupa cu meşteşugirea pietrelor false îl luase la el. Jupânul nu plătea în bani, în schimb îl hrănea pe săturate. După modul de viaţă din Hitrovka, bătrânul trăia huzurind. Producţia sa o vindea achizitorilor din pieţele Hitrovka, Suhariovka şi Smolensk. Volovin nu numai că-şi însuşise de la el secretele meseriei, dar şi principalele legi ale pieţei Hitrovka. („Succesului îi place tupeul. Pisica apucă cu ghearele, câinele cu colţii, iar „afaceristul”, ca să nu fie devorat, trebuie să aibă şi gheare, şi colţi – uneori îşi scoate ghearele, alteori îşi arată colţii...”) Şi bătrânul era mulţumit, îi nimerise un ucenic dotat care prindea totul din zbor. Înainte, bijutierul făcea numai strasuri obişnuite. Aleksei în schimb realizase nişte imitaţii mult mai ingenioase. Reuşise să facă nişte inele cu aşa-numitele „plumper” (partea de sus din cristal de stâncă, iar cea de jos din sticlă colorată) şi semi-imitaţii în montură compactă de argint, nişte dublete „fifty-fifty” (diamant lipit cu cristal de stâncă).

Punctul vulnerabil la toate imitaţiile de acest gen era locul încleierii. Cu ajutorul unei lupe bune acesta se putea observa cu uşurinţă, după unele puncte colorate – bulele de aer – iar dacă imitaţia era privită lateral, suprafaţa plană a îmbinării dădea reflexe violete. Dar şi cleiul în sine nu avea soliditate. Era suficient să laşi „briliantul” în apă fierbinte şi îndată

se despărţea în două jumătăţi.

„Un astfel de dublet e într-un fel ca o găină, mă instruise Volovin, are şi cioc, şi pene, şi aripi, dar tot nu-i pasăre, nu zboară”.

Aplicând o nouă compoziţie de clei şi perfecţionând metoda pregătirii jumătăţilor, Volovin transformase găina în pasăre: la pietre apăruse „zborul”. Dubletele lui „fifty-fifty” puteau fi recunoscute numai cu ajutorul balsamului de Canada[16] şi al xilenului. O astfel de metodă de verificare era cunoscută însă numai de bijutieri şi încă nu de toţi. În afară de asta, cu balsamul de Canada nu se putea verifica dacă o piatră fixată într-o montură compactă este veritabilă sau nu. De aceea, afaceriştii din Suhariovka apreciară repede inovaţia şi dubletele lui Volovin începură să se bucure de o mare căutare. Aşa primise Volovin porecla de Dublet.

Jupânul îl lăuda pe Aleksei, îl îmbia cu votcă, îi aducea mereu cocaină, dar cu banii, nu-l răsfăţa, ca şi mai înainte. Între ei începuseră certurile, care nu rareori se terminau cu bătaie. Ca amintire a uneia din acestea îi rămăsese cicatricea de deasupra sprâncenei: pe Dublet îl lovise cu cuţitul un nepot al jupânului. În cele din urmă, Volovin se hotărî să plece de la bătrân, mai ales că îi venise timpul să-şi ia zborul. („M-am săturat să tot aştept. Am dat o raită prin gubernia Mutrei lui, m-am oprit direct la Bot şi am întins-o la Puşok în Suhariovka). Tocmai atunci Volovin se întâlnise cu fostul său coleg de şcoală,

[16] Balsamul de Canada, produs natural vegetal obţinut prin incizia trunchiurilor unor conifere. Are o culoare transparentă, galbenă sau verzuie, cu miros balsamic şi gust amar şi o compoziţie complexă, fiind constituit din răşini ce se dizolvă în diferite uleiuri eterice.

Mihail Arstavin. La birtul „Neptun” de la Cistîe Prudî puseseră la cale prima escrocherie: Arstavin îi propusese lui Dublet să execute câteva strasuri de briliante, copii ale unor pietre adevărate.

Volovin avea o faţă îngustă, uscăţivă, puteai spune chiar frumoasă dacă n-ar fi fost ofilirea bolnăvicioasă a pielii şi ochii lui ceţoşi şi imobili de cocainoman, pe care îi luaseră „prăfuleţele”. Vorbea despre el ca despre altcineva, ca despre un om pe care-l cunoştea bine, dar care-i era foarte indiferent. De altfel, după părerea lui Volovin, acest om merita, dacă nu admiraţie, cel puţin stimă. Volovin nu se îndoia de mintea sa, de cunoaşterea meseriei sale, de isteţimea sa. Cum, necum, dar această „cunoştinţă” a lui îşi făcuse un rost în viaţă, devenise un fel de cetăţean respectabil al oraşului liber Hiva, cum îşi numeau hitrovenii piaţa.

Volovin era un hivean tipic, iar hivenii aveau totdeauna o părere proprie despre virtuţile omeneşti.

Când l-am întrebat de falsul „Nore”, pe faţă i se putea citi o expresie de încântare. Se simţea că această escrocherie era obiectul mândriei lui.

Falsul „Nore”? Păi, cum să nu, cum să nu. A fost o afacere curată. Au încheiat-o repede prin martie, se brodise a fi taman de blagoveştenie.

De ce de blagoveştenie? Păi, e clar. Blagoveştenia e cea mai mare sărbătoare de pe pământ şi din ceruri. Cum îţi merge de blagoveştenie, aşa îţi va merge tot anul. Nu degeaba băieţii pricepuţi îşi încearcă norocul în ziua asta, un an întreg să le meargă din plin...

A cui a fost ideea? Păi, a lui Mişa. Băiat şmecher, nu-i scapă din mână niciun câştig, iar mintea îi merge, nu se-ncurcă. Ciupiseră cu acurateţe pe un

bogătaş, fără a da greş. Nimeni n-a rămas în pagubă. Negustorul? Ce-i negustorul? A pierdut banii, a căpătat mai multă minte. Aşa-i treaba negustorească: câştigul şi pierderea merg în aceeaşi sanie, trăiesc în acelaşi buzunar. Că bijutierul Pavlov şi-a pus capăt zilelor nu-i nimeni vinovat: fiecare cu soarta lui, iar cât priveşte partea lui de câştig, şi-o primise pe deplin...

Dublet îmi povestea în amănunt despre relaţiile lui cu Mihail Arstavin şi cu Puşkov, despre meşteşugirea strasurilor şi „regenerarea" perlelor. Dar acest chef de vorbă mă făcea să fiu atent, aveam impresia că voia să abată discuţia de la jefuirea sacristiei. Şi într-adevăr, cu cât ne apropiam de evenimentul petrecut recent, cu atât devenea mai zgârcit la vorbă. Şi încă ceva. Dublet nu pomenise niciodată numele lui Mahov, deşi, după informaţiile primite de la Hvoşcikov şi de la Borin, atelierul lui se afla într-una din speluncile lui Mahov, iar producţia sa se vindea prin afaceriştii mahovişti. Proaspătul arestat Mihail Arstavin şi Puşkov, reţinut odată, cu Volovin, se străduiau şi ei, în declaraţiile lor, să-l treacă sub tăcere pe Mahov...

Când procesul-verbal al interogatoriului lui Volovin ajunse la a patruzecea pagină, pusei deoparte stiloul şi-i propusei o pauză.

— Vrei o ţigară?

— Merge şi o ţigară. Dacă m-aţi îndatora însă cu un prăfuleţ... Eh, ce să mai vorbim!... Doar n-o să-mi daţi...

— N-am să-ţi dau.

— Asta-i. Dar o cinzeacă de votcă pentru curaj?

— Nici votcă nu-ţi dau.

Dublet oftă.

— Sunteţi un şef aspru.

— Sunt aşa cum sunt.

— N-am spus-o din supărare, ci doar aşa. Cu noi nu merge fără asprime; fără asprime ne facem de cap. Tatăl meu, Dumnezeu să-l ierte, avea o vorbă.: „Pe unul ca ăsta îl scoţi din prăpastie, iar el îţi mai cere şi de o votcă pentru ce-ai făcut”. Isteţ tată am avut, iscusit om. Se pricepea bine şi la pietre şi la oameni. Dublet râse încet, întredeschizând puţin gura. Ceru rugător: Măcar o duşcă, da?

— Nu.

— Doar un pic.

— Nu.

— Nu pot fără prafuri, domnule şef.

— Cocaina nu-i pâine.

— Depinde pentru cine. În anii de foamete s-a mâncat lobodă în loc de pâine, dar prafurile nu le poţi înlocui cu nimic.

Scosei din seif strasurile confiscate în timpul percheziţiilor şi le pusei pe masă.

— Le recunoşti?

— Parcă le recunosc.

— De mâna cui sunt făcute?

— Ştiţi doară.

— Adică?

— Se cunoaşte că-i mâna mea.

— Cine ţi-a comandat strasurile?

— Nimeni nu mi le-a comandat. Le-am făcut şi le-am vândut.

— Aceste strasuri sunt copiile pietrelor preţioase furate din sacristia patriarhiei.

— Şi ce-i cu asta?

— O descriere amănunţită a acestor pietre n-a existat. Prin urmare, briliantele şi rubinele pe care le-

ai imitat, le-ai văzut şi le-ai ţinut în mână. Aşa e?

— Nu.

— Dar cum?

— Am făcut copii după alte strasuri, zise Dublet.

— Să zicem că-i aşa. Atunci răspunde-mi la altă întrebare: cine ţi-a dat strasurile după care ai făcut copiile?

Nu putea să nu răspundă. Ce nume va rosti? Dublet alese nu cea mai bună variantă pentru el...

— Puşok.

— Cine? întrebai eu încă o dată.

— Puşok. Ivan Fiodorovici. El mi-a dat strasurile.

— Eşti convins de asta?

— Cum a fost, a fost. De mă credeţi sau nu, asta-i treaba dumneavoastră. Mi le-a dat Puşkov şi mi-a zis: „Fă-le, Lioşa, la fel, să nu se deosebească". Şi le-am făcut...

— Să scriu aşa?

— Aşa să scrieţi.

— Bine. Am notat. Iar acum, următoarea întrebare. Proprietarul magazinului de bijuterii din Torgovîi Read, Glazukov, pe care îl cunoşti bine, mi-a povestit că nu demult, i-ai vândut nişte perle.

— Strasuri de perle?

— Nu, nu strasuri, ci perle. I-ai vândut treizeci şi şapte de perle, cu două mii şi jumătate de ruble aur, printre care se aflau şi paragonul negru şi cele două perle de cocos în formă de pară. Ţi-ai adus aminte? Dacă ai uitat, îl pot invita aici pe Glazukov şi pe vânzătorii lui. Ei îţi vor împrospăta memoria. Să ordon?

— Ce mai... zise Dublet. Nu neg, am vândut.

— Aşa. Toate aceste perle au fost confiscate de la Glazukov şi studiate de specialişti. S-a ajuns la

concluzia că paragonul negru împodobea mitra patriarhului Nikon, care se păstra în sacristie, iar perlele de cocos au fost fixate în steaua de aur a Ekaterinei a II-a, aflată în aceeaşi sacristie a patriarhiei.

Dublet se făcuse mic de tot. Pielea ofilită îi atârna pe obraji. Tăcea.

— Ce zici?

— Ce să zic? După dumneavoastră înseamnă că eu am pus mâna pe sacristie, nu-i aşa?

— Ştii mai bine ca mine.

— N-am pus eu mâna pe sacristie...

— Dar cine „a pus mâna”?

— Nu ştiu.

— Cine ia pe „nu ştiu” în braţe stă frumos pe cuptor, iar cine zice „ştiu” dă de bucluc, nu-i aşa?

— Păi, la dumneavoastră n-ai cum să stai pe cuptor, se oţărî el. De-ar fi măcar loc pe laviţă...

— Cum au ajuns la dumneata perlele furate pe care le-ai vândut lui Glazukov, tot nu ştii?

Dublet îşi linse buzele uscate. Odată ce apucase să-l acuze pe Puşkov, trebuia să se menţină pe această poziţie nechibzuită şi reprobabilă.

— Ei?

— Puşok mi le-a dat, rosti cu greu Volovin.

— Cadou de onomastică?

— Nu cadou... Cu perlele mi-a plătit strasurile.

— Aşa vom şi scrie: „Drept plată pentru strasuri, am primit de la cetăţeanul Puşkov treizeci şi şapte de perle, furate din sacristia patriarhiei din Moscova. Perlele susindicate au fost apoi vândute de mine cetăţeanului Glazukov, proprietarul magazinului de bijuterii din Torgovîi Read. Scris corect după depoziţia mea.” Semnează. El semnă.

Deocamdată nu-mi mai trebuia nimic de la Volovin. Lăsându-l în cabinet sub supravegherea unui miliţian, luai procesul-verbal abia semnat de el şi mă dusei la Borin, care-l interoga pe Puşkov.

Spre deosebire de matroz, Borin nu era novice în probleme de urmărire, dar cu speculantul nu-i prea mergea nici lui. „Sus-numitul" îşi juca conştiincios rolul pe care şi-l asumase iniţial, străduindu-se doar să nu depăşească acest rol. Acum regia spectacolului, pare-se, putea trece pe deplin în mâinile noastre...

Uitându-se pe ultima pagină a procesului-verbal al interogatoriului lui Volovin, Borin pricepu imediat ce intenţionam. Zâmbi şi abia vizibil dădu din cap: am înţeles totul, Leonid Borisovici. Numai să nu pierdeţi momentul intrării în scenă.

— Înseamnă că Dublet şi-a dat seama că n-are nimic de câştigat dacă îl apără pe infractor? E lăudabil. Foarte lăudabil. E un tânăr demn de laudă. Urechile „sus-numitului" se ciuliră, iar nimbul dimprejurul cheliei i se înceţoşă. Simţise că se petrecea ceva în legătură directă cu el. Dar ce anume? Ei, ce-i, stimabile, i se adresă Borin, nu doreşti să spui adevărul, că m-am plictisit să tot ascult la minciuni...

— V-am spus totul ca la spovedanie, ca unui tată bun!

— Ajunge, ajunge, se crispă Borin. După ce Volovin te-a demascat, discuţia noastră e o pierdere de timp. Slăbeşte-mă, mi-e şi silă să te ascult...

— Cu ce m-a demascat? sări de pe scaun afaceristul.

— Ce, nu ştii? Nu mai fă pe prostul, Puşkov! M-am săturat.

— N-are cu ce să mă demaşte!

— Gata, gata, stimabile. Ai săvârşit o faptă gravă împotriva legii şi vei suporta pedeapsa.

— Faptă gravă? întrebă cu o voce subţire.

— Da, faptă gravă, confirmă Borin şi făcu semn pazei. Ia-l de-aici.

Acum, presupuneam că-i momentul intrării mele în scenă.

— Un moment, Piotr Petrovici, intervenii eu. Cetăţeanul Puşkov are dreptul să ştie pentru ce este învinuit.

— Ştie mai bine decât noi amândoi, Leonid Borisovici.

— Şi totuşi, vă rog să-i faceţi cunoscută parţial mărturia lui Volovin.

— Inutil, Leonid Borisovici!

— Nu pot să fiu de acord cu dumneavoastră.

— Dacă insistaţi...

— Insist.

Vizibil fără chef, Borin opri paza care se apropiase de Puşkov.

— Nu îndrăznesc să mă opun, Leonid Borisovici.

Niciodată nu participasem la spectacole cu diletanţi, dar aveam impresia că vodevilul nu era prost jucat.

Citind ultima pagină din procesul-verbal al interogatoriului lui Volovin, „sus-numitul” se făcu negru la faţă.

— La ce face el aluzie, tovarăşe revoluţionar şef, a? Vrea să mă pună la zid? Vrea să lase orfani şase prunci nevinovaţi? strigă el.

— Cine e de vină, Puşkov? Ştiai ce pas faci, spusei eu, iar Borin mă completă moralizator:

— Adevărul iese ca untdelemnul la suprafaţă.

— Minciună! ţipă speculantul.

— Ce-i minciună?

— Totul, totul! Minte Dublet!

— De ce să mintă? rămăsei surprins.

Puşkov, încolţit îşi roti privirea. Apoi spuse încet, aproape în şoaptă:

— Ca să-l acopere pe Nikita Afrikanovici Mahov. Pentru că perlele alea el i le-a dat, din buzunarul lui.

Am schimbat o privire cu Borin.

— Deci, susţii că Mahov i-a dat lui Volovin cele treizeci şi şapte de perle?

— Susţin.

— La drept vorbind, de ce trebuie să te credem pe dumneata şi nu pe Volovin? întrebai eu.

— Pentru că, tovarăşe revoluţionar şef, spusele mele vor fi confirmate de cetăţeanul Mişa Arstavin, rosti cu convingere Puşkov.

Astfel apăru pentru prima dată în procesul-verbal de interogatoriu numele „ministrului de finanţe şi comerţ al oraşului liber Hiva”, Nikita Afrikanovici Mahov.

Da, mare greşeală făcuse Dublet că-l ponegrise pe Puşkov. Mare greşeală!

III

Mişa Arstavin, un tânăr cam obraznic, cu buzele cărnoase şi privirea melancolică nu prea părea dispus să confirme spusele prietenului său din Suhariovka. În genere, ar fi preferat să fie cât mai departe de Moscova în acele zile. Dar era un tip practic şi de aceea înţelegea că negarea fără sens nu va duce la nimic bun, iar de la „judiciar” poţi să te aştepţi la neplăceri mai mari decât de la Mahov. De aceea ne-

am înţeles repede cu el... După un interogatoriu luat simultan de câţiva şi după confruntarea cu Puşkov, Arstavin confirmă că, într-adevăr, perlele-i fuseseră date lui Dublet nu de altul, ci chiar de Nikita Afrikanovici. Şi asta se petrecuse în prezenţa lui, a lui Arstavin. Mai departe, ancheta s-a desfăşurat cu mai mult succes.

După câteva confruntări între Puşkov şi Arstavin, i-am pus apoi pe amândoi faţă în faţă cu Dublet. Acesta nu se împotrivi prea mult. Sub presiunea „sus-numitului”, care de frică prinsese curaj, şi a lui Mihail Arstavin, începu să mai cedeze de pe poziţiile sale care şi aşa erau cam şubrede.

Acum, confruntând procesele-verbale ale interogatoriilor, se putea obţine o oarecare imagine a evenimentelor care ne interesau şi a rolului pe care-l jucase Mahov.

Am clarificat că fiul negustorului îl cunoscuse pe Mahov încă din 1909 şi de atunci întreţinuse relaţii permanente cu el.

Chiar Arstavin îl prezentase pe Dublet lui Mahov, care îl tratase cu blândeţe, îl adăpostise şi-l pusese la treabă. Tot el îi dăduse bani pentru utilarea atelierului ilegal de executat bijuterii false şi tot el îi găsise meşteri ajutori. Producţia atelierului se vindea prin comis-voiajorii lui Mahov nu numai la Moscova, dar şi în alte oraşe: Petersburg, Kiev, Tiflis, Samara, Saratov, Vladicaucaz. În dugheana „sus-numitului”, Mahov aranjase un fel de depozit al imitaţiilor, (în timpul percheziţiei am descoperit acolo, sub duşumea, aproape trei sute de strasuri şi dublete, mai mult de o sută de inele, brăţări şi cercei de aur fals).

Atelierul propriu-zis se aflase la început în Mahovka. Apoi, când poliţia începu să vină mai des pe

acolo, fusese transferat la Soleanka, în camerele din spate ale vastului apartament al luptătoarei pentru drepturile prostituatelor moscovite. Liza Tesak, care, la drept vorbind, contribuise din plin la înflorirea comerţului ilicit.

În apartamentul Lizei Tesak dusese Mahov nestematele jefuite din sacristie. Printre pietrele după care Dublet trebuia să facă copii se aflau briliantul „Ioan Gură de Aur”, trei perle negre paragon, asteriscul „Schimnicul” din toiagul patriarhului Filaret, briliantul incolor „Lacrima Maicii Domnului”, rubin-onixul „Prealuminatul” şi perla „Pelegrina”.

După ce Dublet făcuse strasurile (intenţionau să le pună în vânzare îndată ce avea să apară în ziare ştirea despre jefuirea sacristiei, în care scop Puşkov alcătuise chiar lista cu cei care, probabil, doreau să cumpere „obiectele de valoare furate”), Mahov luase de la el pietrele veritabile şi le dusese altundeva.

Când apăruse a doua oară, Mahov era însoţit de Mişka Muhomor, cel care în 1917 fusese implicat în spargerea magazinului bijutierului Grinberg de la podul Kuzneţki şi de a cărui soartă mă interesasem la Suhov după jefuirea sacristiei patriarhiei.

După aceea, peste două sau trei zile, Mişka Muhomor îl găsise pe Dublet la hanul lui Lazutin din Soleanka şi îl dusese la Mahov. Atunci îi dăduse Mahov lui Dublet spre vânzare treizeci şi şapte de perle, pe care le cumpărase la un preţ de nimic membrul asociaţiei purtătorilor de prapuri. Din câştigul realizat, Mahov îi numărase lui Dublet o mie cinci sute de ruble, pentru muncă, iar restul îl oprise pentru el. Două perle, după confirmarea lui Arstavin, le dăruise Lizei Tesak.

Mahov nu vorbise nimănui despre proveniența

pietrelor aduse de el şi nimeni nu-l întrebase. Dar limbutul Mişka Muhomor, căruia probabil că-i picase şi lui ceva, scăpase o vorbă la beţie, faţă de Dublet şi de Puşkov, cum că pietricelele nu-s din altă parte decât din sacristia patriarhiei. După spusele lui, „nu ai noştri au pus mâna” pe sacristie. Mahov nu ştiuse nimic de pregătirea jafului şi îi era ciudă că-l ocoliseră. Se pare că jefuitorii nu doreau să-l întărâte împotriva lor pe influentul ministru al oraşului liber. În orice caz, după jaf, îi oferiseră spre cumpărare obiectele preţioase furate. Mahov acceptase bucuros, dar „nu ai noştri” se aruncaseră la un preţ aşa de mare, încât Nikita Afrikanovici, târguindu-se, fusese nevoit să dea înapoi. Singurul lucru pe care îl obţinuse era acordul cu „nu ai noştri” de a-i da, pentru scurt timp, pietrele cele mai valoroase ca să ia copii după ele.

Încăpăţânarea contractanţilor putea să se termine rău pentru ei („în Hiva şişurile erau totdeauna ascuţite, iar atamanul lua oricând apărarea lui Nikita Afrikanovici”). Probabil că, înţelegând aceasta şi dorind să-l îmbuneze pe Mahov, „nu ai noştri” îi dăruiseră o parte din perlele furate.

Cine anume „pusese mâna” pe sacristie, Arstavin, Puşkov şi Dublet nu ştiau. Aşa cel puţin susţineau şi eu eram înclinat să-i cred.

Ştiam deja că Mişka Muhomor (după jefuirea sacristiei, Suhov culesese informaţii despre el) plecase din Moscova la Pskov, care acum era cucerit de armatele germane. E adevărat că Voljanin mă încredinţase că poate să se strecoare în Pskov, să-l găsească pe Muhomor şi să-l aducă la Moscova, dar planul propus de el era atât de fantezist, că l-am respins imediat. Prin urmare, la „nu ai noştri” putea să ne ducă doar Mahov în persoană. Dar şi până la

Mahov era complicat să ajungi. Hitrovka, în felul ei, era o cetate tot atât de greu de cucerit prin asalt, ca şi prin asediu metodic. Se părea însă că altă soluţie nu exista...

Cu pregătirea operaţiei i-am însărcinat pe Suhov, Hvoşcikov şi Voljanin. Dar n-a mai fost cazul s-o punem în aplicare...

Când Pavel Suhov încerca să mă convingă de faptul că pentru a înconjura piaţa Hitrovka şi străzile care dădeau în ea erau necesari nu mai puţin de trei sute de ostaşi din Garda roşie, în cabinet intră ofiţerul de serviciu şi raportă că dorea să mă vadă un cetăţean.

Acest cetăţean nu era altul decât „tovarăşul Semion”.

Tovarăşul Semion ne întinse tăcut, mie şi lui Suhov, mâna sa aspră, şi-şi aruncă privirea în jur. Interiorul cabinetului meu, mai mult decât modest, îl dezamăgi: în Casa anarhiei era mai mult decât luxos. Dar aici? Nici fotolii moi, nici divane largi, nici tablouri. Până şi pereţii erau cojiţi. Într-un cuvânt, judiciar!

— Ai venit să ne cinsteşti cu seminţe? îl întrebă Pavel.

— Ba, dădu din capul său ciufulit oaspetele. Am venit cu treabă.

— Înseamnă că aţi „rumegat-o” în uniunea voastră? îl întrebă Pavel.

— Cum să nu? Am rumegat-o. Am stat eu de vorbă cu tovarăşii blatişti...

Suhov zâmbi.

— Şi ce-i cu ei? Cu „tovarăşii blatişti” am vorbit şi noi...

— Ştiu, dădu din cap tovarăşul Semion. Că pe Puşok şi pe Dublet i-a înhăţat judiciarul toată Hiva ştie.

— Păi ce nu ştie Hiva? îl întrebă Pavel pe acelaşi ton. Hiva ştie tot.

— Aş! replică tovarăşul Semion. Hiva nu ştie cine a pus mâna pe sacristie. Asta o ştie numai Nikita Afrikanovici.

Suhov mă privi semnificativ. Ca şi mine, de altfel, nu mai conta pe faptul că discuţia avută nu demult la sectorul de propagandă al federaţiei anarhiştilor din Moscova ar mai putea sluji la ceva.

Preşedintele Uniunii tineretului anarhist nu era dintre cei care se grăbesc. Îşi descheie încet copcile cojocului scurt, îşi dădu jos şi-şi aranjă pe genunchi căciula din blană de iepure. Scoase apoi din buzunar un săculeţ brodat.

— Deunăzi am avut o discuţie cu tovarăşul Nikita Afrikanovici Mahov...

— Şi, şi? îl grăbi Suhov.

— Tovarăşul Nikita Afrikanovici rosti solemn oaspetele nostru, declară că în afară de oprimare n-a avut nimic de la Nikolaşka[17] şi de la cetăţeanul Kerenski şi că el nu merge împotriva poporului muncitor. De aceea, Nikita Afrikanovici doreşte să acorde sprijin puterii muncitoreşti-ţărăneşti în legătură cu sacristia.

— Lăudabilă dorinţă, încuviinţai eu. Acest luptător înflăcărat pentru idealurile poporului e aici?

— Cum, Nikita Afrikanovici?!

Tovarăşul Semion îşi scoase din gură ţigara răsucită şi mă privi nedumerit. Ia te uită, ce boacănă poate să facă dumnealui. Auzi, să-l aduci pe Nikita Afrikanovici! Mă rog, ce pretenţii poţi să ai de la un om nou care habar n-are cum e rostul. Ce poţi să-i

[17] Ţarul Nikolai al II-lea.

ceri? Să vină Mahov, în persoană la secţia de urmărire – i-auzi ce-i poate trece prin minte! Nu. Nikita Afrikanovici nu-i din ăia. Nikita Afrikanovici propune o întâlnire la hanul lui Teliatnikov din Soleanka. Astăzi la ora opt seara. Acolo va fi mai la îndemână şi pentru el, şi pentru mine. Deci, pentru asta venise tovarăşul Semion. Cum îl voi găsi pe Mahov? Nu va fi nevoie să-l caut: voi fi condus la el. Oamenii lui Nikita Afrikanovici mă cunosc la faţă. Îi voi fi prezentat aşa cum se cuvine... Puşok şi Dublet? De ce Puşok şi Dublet? Discuţia nu va fi despre ei. Discuţia va fi despre sacristie. De ce dumnealui, Mahov, să aibă grija lui Puşok şi a lui Dublet? Nikita Afrikanovici zice aşa: singuri s-au băgat în rahat, singuri să şi-l lingă. Nikita Afrikanovici nu e apărătorul lor. Nici al lui Mişa Arstavin nu e. Pe alde fluieră-vânt el nu-i vede cu ochi buni. Nikita Afrikanovici, chiar dacă nu e anarhist, are stimă faţă de individ ca persoană şi e în relaţii bune şi cu Uniunea tineretului anarhist. N-avem de ce să ne îndoim de el.

Tovarăşul Semion vorbea despre Mahov cu aceeaşi veneraţie ca despre cneazul Kropotkin.

— Fie, spusei eu, o să ne mai gândim.

— Gândiţi-vă, zise tânărul conducător al anarhiştilor din Hitrovka şi începu să-şi încheie cojocul scurt.

— N-ar fi mai bine să-l ridicăm pe acest „luptător pentru popor” direct de la han, Leonid Borisovici? propuse Pavel, după ce tovarăşul Semion îşi încheiase misiunea diplomatică şi plecase, lăsând în urma sa un miros greu de tutun ordinar, urme ude de pâslari pe duşumea şi gânduri contradictorii. Luăm vreo cincisprezece băieţi din echipa operativă, înconjurăm din toate părţile localul lui Teliatnikov şi-l strivim ca

pe o muscă.

— Aşa de tare ai s-o „striveşti”, că ai să-ţi rupi mâna, replică Hvoşcikov.

— Perfect adevărat, îl susţinu Borin. Hanul lui Teliatnikov e un fel de ladă cu două funduri.

— Are o mulţime de ieşiri secrete, explică Hvoşcikov.

— Da, secrete. Nu întâmplător a fixat Mahov întâlnirea acolo, Leonid Borisovici; în caz de ceva, dispare sub duşumea şi ia-l de unde nu-i. Am organizat câteva razii la Teliatnikov şi cei care ne interesau s-au dus ca apa prin ciur. E viclean hangiul. Nu facem decât să-l speriem pe Mahov. Şi apoi, ce sens are să-l arestăm acum?

— Să zicem c-ar avea, sens, ripostă Suhov.

— Care ar fi? Mahov caută întâlnirea. N-are sens, stimate Pavel Vasilievici. Arestarea lui ar complica doar situaţia. Însă nu strică să ne gândim la paza lui Leonid Borisovici, dacă doreşte să se întâlnească cu Mahov...

Întâlnirea cu regele afaceriştilor în hanul lui Teliatnikov nu-mi surâdea. Totuşi, îmi dădeam seama – Borin avea dreptate: nu era cazul să ne scape un asemenea prilej.

IV

Localul lui Teliatnikov se afla chiar în centrul târgului Soleanka, între clădirea solidă şi sumbră a asociaţiei negustorilor, unde din aprilie o mie nouă sute şaptesprezece se instalase Comitetul uniunii de comerţ şi industrie şi clădirea cu camere mobilate ieftine, de închiriat, a lui Erpenev. Spre deosebire de

„Marele han Patrikeevski” al lui Testov, care era renumit prin preparatele din carne de purcel, poale în brâu şi caşa de Guriev, sau să zicem de hanul „Saratov”, unde clienţii se dădeau în vânt după ciorba sau după mâncarea ţărănească din carne sau peşte, după nemaipomenitele cotlete a la Jardinière, şi după formidabila pastă de icre negre de Aciuev, hanul cu cârciumă al lui Teliatnikov nu fusese niciodată refugiul gurmanzilor. Aici se mânca prost, ba chiar foarte prost.

Totuşi, „Viţeluşul”, cum îi spuneau alintător clienţii fideli, nu era niciodată gol. Hanul avea avantajele lui, destul de importante.

Amatorii de jocuri pe bani puteau face, în sala mică, o partidă de pichet, bezig, vist siberian sau musca. Cui îi plăcea să se ambaleze în jocuri de hazard, se găseau parteneri pentru rams, faraon, stos şi basetă. Nu erau neglijaţi nici cei care apreciau anturajul damelor. Era suficient să clipeşti şi descurcăreţul ospătar îţi oferea, mă rog, pe alese. Pentru toate gusturile.

Dar principalul nu consta în asta. Principalul era modestia şi tăcerea servitorimii care trecuse prin multe în viaţă şi deplina securitate de care aveau nevoie foarte mulţi vizitatori. Teliatnikov îşi asigura clientela mai dihai decât societatea de asigurări „Ancora” de orice neplăceri şi în primul rând de întâlnirile nedorite cu poliţia. În treburile clienţilor permanenţi ai „Viţeluşului” – afacerişti dubioşi, escroci, achizitori de lucruri furate, trişori şi vajnici spărgători zgârciţi la vorbă – Teliatnikov nu se amesteca, deşi nu-i aproba când era nevoit să scoată corpul cuiva din cârciumă şi să-l plaseze pe furiş în Hitrovka vecină.

Cei de la poliţie nu-şi băgau nasul în acest local. Dacă se întâmpla totuşi să şi-l bage vreunul (fie că uitau să-i lase ceva în palmă, fie că în sector apărea un nou prost), clientul de soi era îndată scos prin uşa secretă de la subsol. Şi nu trecea o jumătate de oră, că el se şi afla la o măsuţă la hanul „Etapa”, în clădirea lui Rumeanţev, sau la Kulakovka, în localul lui Afanasi Polikarpovici Tarakanov. Bea liniştit smirnovka şi râdea cu înţeles...

— Petrecere frumoasă, în sănătatea dumneavoastră! îmi ură vesel vizitiul şi trase la o parte, într-un loc unde se mai aflau câteva sănii, iar birjarii adunaţi acolo discutau despre treburile lor.

În cernerea fulgilor de zăpadă, sub firma hanului se legănau, agăţate în lănţuguri, o sticlă de aramă înconjurată de nişte păhărele înalte de alamă şi o scrumbie cu botul lat semănând cu un rechin. Cândva aici se bălăngănea şi o imensă furculiţă, dar la o beţie cineva o smulsese.

Lângă stâlpul din fontă al unui felinar, aproape contopindu-se cu el, stătea Artiuhin, ca un orfan. Puţin mai departe, sub o poartă a clădirii cu camere de închiriat, licărea ţigara lui Voljanin.

Pe partea carosabilă a străzii trecu în goană o maşină, cu un singur loc, în care un domn solid stătea ghemuit sub gulerul ridicat al şubei de dihor.

De undeva, dinspre Hitrovka, se auziră nişte împuşcături. Prima, a doua... Dinspre clădirea cu camere de închiriat răzbeau nişte voci dogite şi voioase: „Ca un câine eu mă plimb, numai că n-am zgardă! Cine-i bătut, cine-i ciomăgit? Tot eu, pezevenchiul!...”

Prin ferestrele puternic luminate de la demisol se revărsau voci de beţivi, sunete stridente de vioară şi

râsetele unor femei. Ferestrele de sus aveau storurile trase, doar ici-colo răzbătea câte o geană de lumină.

Ora opt seara, „ora crimelor”. Acum, la camera de gardă a miliţiei judiciare sunau alarmant telefoanele. Şi după fiecare comunicare telefonică, inspectorul de serviciu nota clar în registrul de evenimente: „Pe... spinarea cadavrului de la Cistîie Prudî, de sex masculin, s-au constatat o mulţime de tăieturi şi înjunghieri de cuţit, în urma cărora a survenit moartea...” sau „Asupra cetăţenei ucise prin împuşcare în faţă nu s-au găsit niciun fel de documente. Moartea cetăţenei sus-menţionate a survenit în urma rănirii cu o armă de foc...”

Uşa hanului se deschise cu zgomot şi înăuntru se rostogoli aburul dens al gerului. Un tătar musculos, gol până la brâu, acoperit tot cu un tatuaj des şi complicat, împreună cu un alt ins de statură mică, robust, îmbrăcat într-un suman, îl scoaseră de mâini şi de picioare pe un beţiv. Balansându-l ca pe un buştean, îl aruncară pe un troian de zăpadă cu o crustă de lături îngheţate pe el.

— E-eh, scoase un strigăt ascuţit tătarul şi râse.

Izbindu-se cu şoldul de stratul de gheaţă, beţivul alunecă pe trotuar.

„Huligan m-am născut, huligan am să mor. Capul de-o să-mi taie, lemn mi-oi pune-n loc...” strigau la beţie, în culmea veseliei, petrecăreţii din clădirea cu camere de închiriat.

Întinzându-se ca o omidă, beţivul se ridică în patru labe. Împrăştiind din nasul spart picături de sânge pe zăpadă şi clătinând din cap, bombănea şi se tânguia. Încercă să se ridice în picioare, dar căzu din nou.

— Porc afurisit! zise tătarul şi-l lovi cu vârful pâslarului în coaste. Mutră de beţiv!

Pe partea stângă a pieptului tătarului era tatuată o spânzurătoare. De ea atârna un om cu picioarele desfăcute. Sub el, într-un semicerc, scria: „Atârnă, dragă, lângă inima mea”.

Partenerul tătarului mă observase. Într-o limbă „păsărească” pe care o cunoşteam încă de la seminar, spuse:

— Uită-te la ăsta.

— Îl văd, zise tătarul.

— Parcă el e.

— El, el, confirmă tătarul.

— La Nikita Afrikanovici? mi se adresă cel scund şi robust.

— La el.

— Vă aşteptam, vă aşteptam.

Mă ajută să mă dezbrac la garderobă şi-mi scutură zăpada de pe palton şi căciulă.

— Vă aşteaptă Nikita Afrikanovici. O-ho, ce vă mai aşteaptă!

În clipa aceea auzii uşa de la intrare izbindu-se. În han îşi făcură apariţia Artiuhin şi Voljanin.

— Poftiţi…

Tătarul mă conduse printr-o sală lungă şi îngustă, plină de fum de bucătărie şi de ţigară. Sala zumzăia de voci, zăngănea de sunetele furculiţelor şi cuţitelor, clefăia, ţipa, râgâia, cânta. Pe mica estradă aranjată undeva într-un colţ, un tânăr firav ce se legăna ca o pendulă, într-o bluză lungă de catifea şi cu lavalieră, părea a fi un poet începător sau vreun cunoscut hoţ de buzunare. Da din mâini şi spunea ceva, dar nu puteai înţelege nimic din cauza gălăgiei.

Sub un ficus, un grăsan turna cu atenţie în mod stupid vinul din sticlă pe capul vecinului de masă, care îşi vârâse faţa în farfurie.

Doi „afacerişti” se înjurau, ţinându-se unul pe celălalt de piept. Izmenindu-se şi chicotind, nişte tinere cu buzele rujate şi cu ochii sulemeniţi, se frecau pe lângă perete. Vagabondul din Hitrovka rodea în dinţi un păhărel, pentru desfătarea publicului. Un individ descheiat la haine şi stacojiu la faţă îl bătea pe un vagabond pe spate şi striga:

— Înfulecă, amice, plătesc tot!

Mai încolo, un chel într-o tunică de ofiţer cu epoleţii descusuţi, şedea cu picioarele desfăcute şi îndemna: „Hop, hop, hop!” Era pe funcţie de cal: pe unul din genunchi galopa în salturi scurte o fetiţă beată de te uimea, cu faţa mâzgălită de pomadă, iar pe piciorul celălalt se zgâlţâia ţinându-se de marginea mesei o matroană grasă cu părul adus rulou pe frunte deasupra sprâncenelor pensate. Se pare că bidiviul galopa de mai bine de-o verstă; ţapul chel al ofiţerului era plin de broboane de sudoare care i se prelingeau în şiroaie pe obraji, spre bărbia îngustă prost bărbierită: „Hop, hop, hop...”

Ofiţerul incomoda trecerea. Tătarul, fără vreun efort vizibil, făcu o mişcare cu piciorul de-i tresăltă spânzurătoarea de pe pieptu-i fără păr şi cu un şut dădu la o parte scaunul cu toţi trei.

— Porc beţiv!

Ţinându-se în scaun ca printr-o minune, ofiţerul ridică ochii şi cu o voce neaşteptat de treză spuse jignit:

— Acolo – germani, aici – tătari...

— Nu te lega de Ahmetka, Petenka, te schilodeşte, îl luă de gât corpolenta.

— Pfui, porc beţiv! scuipă tătarul pe podeaua acoperită de rumeguş.

Mă conduse, în tăcere, pe lângă bufet, la bucătărie,

unde printre plitele încinse şi fumegânde se agitau bucătari îmbujoraţi la faţă din cauza dogoarei, cu bonete murdare pe cap. Îmi arătă o uşă scundă, fără să-mi spună vreun cuvânt. Mă pomenii într-un coridor semiîntunecos, intrarăm apoi în altul, mai îngust. O luarăm la dreapta şi încă o dată la dreapta. Tătarul deschise o uşă capitonată cu pâslă şi dădu la o parte o draperie grea.

— L-am adus, Nikita Afrikanovici.

— E în ordine. Fiţi bine venit!

În cameră ardeau doar două sau trei lumânări, aruncând o lumină slabă, difuză, pe faţa unui bărbat viguros, acoperită cu o barbă creaţă, cu pete sure. Individul stătea pe o bancă la o masă neacoperită, pe care se aflau câteva sticle lungi de bere „Schanzenbaher”, dinainte de război, cu dopuri de porţelan prinse în sârme, o carafă de smirnovka, o gustare servită pe nişte farfurii întinse, căni de bere şi păhărele.

Mahov se ridică alene, sprijinindu-se cu palmele de blatul mesei. Fără să se îndrepte, îşi aruncă privirea asupra mea. Ochii lui sfredelitori, adumbriţi de smocurile dese ale sprâncenelor, dădură imediat peste Browningul meu din buzunarul lateral al hainei. Surâse.

— Dar revolverul pentru ce-i, Leonid Borisovici?

— Din obişnuinţă, Nikita Afrikanovici.

— Să fie doar asta. Obişnuinţa, deh, e obişnuinţă. Altminteri revolverul n-are ce căuta aici. Celor de-aici nu le plac revolverele. Aici nici n-ai să apuci să tragi cu revolverul, ţi-o iau alţii înainte. Or fi oamenii de aici parlagii, dar le place totul făcut pe tăcute, fără împuşcături... Aici, uite, aşa e – îşi plimbă latul palmei expresiv peste gât şi strângând apoi mâna pumn şi-o

aruncă în sus. Uite aşa! Râse încet şi-şi mângâie barba.

În spatele meu scârţâi o scândură din podea. Mă întorsei. Tătarul se înclină uşor, rămânând lângă draperia trasă, neclintit ca o statuie. Muşchi încordaţi, dar nemişcaţi, ochi ca două crăpături, buze răsfrânte într-un zâmbet serafic, balonaşe de salivă în colţurile gurii. În mâini, un şnur împletit din mătase pe care-l frământa între degete.

Un singur semn din ochi să-i facă bărbosul hoţoman de la masă şi haţ! s-a şi strâns laţul. Te taie şnurul la gât şi tu nu-l poţi rupe, nu poţi scăpa de el, nu-l poţi da jos. Laţul morţii e tot mai strâns, tot mai strâns... Fără foc de armă, fără zgomot, doar un horcăit, totul pe tăcute.

Numai că minţi, Nikita Afrikanovici, ministru al oraşului liber Hiva. Minţi. Nu pentru asta m-ai chemat aici. N-ai să faci niciun semn din ochi tătarului, asta nu-ţi slujeşte la nimic, aşa cum nu-mi e de folos mie revolverul acum. Eşti pur şi simplu un hoţoman vesel, Nikita Afrikanovici.

Unii se veselesc cu votcă, alţii se distrează cu laţul...

— Dar cu ăsta ce-i? dădui eu din cap spre tătar. Tot obişnuinţă?

— Aşa s-ar zice. Dumneavoastră cu revolverul, eu cu Ahmet.

Rânji arătându-şi dinţii puternici.

— Dibaci băiat, nimic de zis! spusei eu.

Fiecărui om glumeţ îi place când are alături pe unul capabil să-i aprecieze gluma. Mahov nu făcea excepţie. Tătarul râse şi el, uitându-se la noi, era şi el un om vesel.

— Să punem aici şi-aici, şi încă puţin aici şi-aici!

spuse Mahov şi turnă votcă în păhărele. Cu un om plăcut, e plăcut să discuţi. Du-te, Ahmet, îi făcu el semn tătarului. Iar pe tovarăşii sticleţi care s-au fofilat cu Leonid Borisovici să-i primeşti cum trebuie. Condu-i sus, e mai multă linişte şi mai curat. Că jos, să nu-i opereze cumva matrozului, dinţii de aur... Să-i hrănească în contul meu. Numai să nu se încingă la joc, sunt în timpul slujbei.

Se pare că nu degeaba Borin şi Hvoşcikov aveau stimă faţă de acest bărbos: urmărirea, la el, era mult mai bine organizată decât la noi...

Tătarul plecă pe nesimţite, trăgând draperia după el.

— Gardă personală?

— În limbajul nostru e un şesar. Numai că-i unul de atu... Un astfel de şesar taie şi-un as.

— Sau îl sugrumă?

— Sau îl sugrumă, căzu el de acord şi din nou îşi arătă dinţii. Un singur necaz – e tătar. N-are suflet.

Se înţelege că el, Mahov, avea suflet şi că, în timpul liber, când mai scăpa de treburi, îi acorda şi lui atenţie. De aceea, după câte înţelesei din discuţia ce urmă, Nikita Afrikanovici nu se îndoia că de mult sufletul lui avea locul pregătit în rai, unde va cânta corale în societatea heruvimilor şi serafimilor. Ce-i drept, nu se socotea un om fără prihana sau mucenic. Dar faţă de Cel de Sus se comporta cu respectul cuvenit, deşi nu fără familiarisme. Spre deosebire de Dumnezeul arhimandritului Dimitri, Dumnezeul lui Mahov era hitrovean la fel ca şi el. De aceea, Mahov se împăca bine cu Dumnezeul lui. În tranzacţiile cu el, bărbosul nu alerga după câştig, dar se străduia să nu rămână nici în pagubă. Totul era să fie chit. Greşea – se pocăia, se dedulcea în zi de post – se ruga să fie

iertat, nesocotea porunca – făcea o danie bisericii.

Cu puterea sovietică avea relaţii mai complicate.

— Pământul e pentru mujic, iar uzinele sunt pentru muncitori, aşa e drept, spuse el ştergându-şi cu palma spuma de bere de pe mustăţi şi barbă. Dar s-o nedreptăţiţi pe logodnica lui Hristos – biserica creştină – asta n-are rost: păcătuiţi şi-n faţa lui Dumnezeu, şi-n faţa oamenilor.

Se pare că pe această temă putea vorbi timp îndelungat. Când schimbai însă vorba şi trecui la problema care avea legătură directă cu acţiunea miliţiei judiciare, Mahov nu păru prea nemulţumit.

Vorba-i vorbă, iar fapta-i faptă. Tovarăşul Semion l-a rugat să-l ajute şi el e de acord. Respectând puterea sovietică, pe mine personal şi biserica pravoslavnică (cum, necum, dar fusese jefuită averea „logodnicii lui Hristos") e gata să-şi aducă obolul la descoperirea acelora care nesocotiseră legile dumnezeieşti şi muncitoreşti-ţărăneşti. Nikita Afrikanovici nu se îndoieşte că de bunăvoinţa lui va ţine cont nu numai Cel de Sus, dar şi puterea sovietică. Faptele bune nu rămân fără răsplată. Dacă n-o fi aşa, n-o fi: va lepăda un păcat în plus din sufletul său şi atât va fi de ajuns... Dar, rămâne înţeles, de numele lui Mahov să nu pomenească nimeni, în Hiva sunt tot felul de indivizi. Acolo, Nikita Afrikanovici are mulţi prieteni-tovarăşi, multora le-a făcut bine, dar se ştie, nu-i poţi împăca pe toţi, sunt şi duşmani. Aşa că trebuie să înţeleg singur situaţia...

Cum probabil că mi-e cunoscut de acum de la Dublet şi de la Puşok, pe sacristie n-au pus mâna ai noştri – o astfel de profanare, el, Nikita Afrikanovici, n-ar fi admis-o – era mâna celor din Saratov. Nume, prenume? Asta n-ar fi o problemă. Ştie Nikita

Afrikanovici la ce afacerist din Saratov zace prada hoţilor. Acest afacerist învârtise cândva nişte treburi în Hitrovka dar rămăsese lefter, nemernicul...

Mahov vorbea fără grabă, fără să mă scape din ochii săi negri aţintiţi spre mine de sub perdeaua sprâncenelor dese. Spunea totul fără înconjur, „ca la spovedanie!”

Am pus atunci, acea sinceritate emoţionantă a primului ministru al pieţii Hitrovka pe seama influenţei anarhiştilor. Puţin mai târziu am înţeles că mă înşelasem. Anarhiştii n-aveau chiar atâta influenţă: Hiva îşi dusese viaţa şi continua să şi-o ducă după vechile ei obiceiuri hoţeşti. În ceea ce-l privea pe Mahov, acţiona ca întotdeauna slujindu-şi propriile interese. Sinceritatea lui era acelaşi „laţ”. Numai că de data aceasta nu-l încredinţa lui Ahmet, ci mie. Nikita Afrikanovici dorea să „sugrume” cu mâinile Miliţiei judiciare din Moscova pe vechiul lui concurent din Saratov şi pe acoliţii acestuia.

Când ne-am luat rămas bun, hoţomanul temător de Dumnezeu făcuse un gest mare, înmânându-mi două din perlele din sacristie dăruite de el – „cine nu păcătuieşte?” – Lizei Tesak. (Peste câteva zile, Kerbel le recunoştea ca fiind strasuri lucrate cu artă. Nikita Afrikanovici nu putuse nicicum să-şi dezmintă firea!)

La înapoiere mă conduse acelaşi Ahmet. Dar de această dată merserăm prin alte coridoare, ocolind sala mare a hanului. Tătarul se purtase prevenitor şi delicat. Îmi ţinuse cu respect paltonul, scuturând de pe el o scamă nevăzută. Îndoindu-se în semn de plecăciune – lacheu de casă mare, nu alta! – îmi ură drum bun.

— Poate cândva ne vom revedea, Leonid Borisovici! Totul e la voia lui Alah...

Am ieşit din han în stradă, am tras adânc aer rece în piept şi mi-am dus mâna la gât. Aveam un fular, un fular gros de lână... L-am scos, l-am făcut ghemotoc şi l-am băgat în buzunarul paltonului. Încă o dată am tras adânc aer în piept şi m-am gândit că Mahov se înşelase în privinţa mea: natura mă înzestrase evident cu simţul umorului.

În ziua următoare era trimisă o comunicare telegrafică la Saratov şi totodată plecau acolo Borin, Voljanin şi Hvoşcikov.

PREZIDIUL SOVIETULUI DE DEPUTAŢI DIN MOSCOVA.
COMISARIATUL EVIDENŢEI POPULAŢIEI.
SOVIETUL MILIŢIEI MUNCITOREŞTI-ŢĂRĂNEŞTI DIN MOSCOVA

Comunicare telegrafică urgentă, cod „A” (dispoziţia Comisariatului poporului pentru poşta şi telegraful republicii şi a comisarului telegrafului din Moscova)

STRICT CONFIDENŢIAL

Saratov. Prezidiul Sovietului de deputaţi al guberniei. Personal, şefului miliţiei judiciare a guberniei Saratov (la primirea comunicării, prezenţa destinatarului la aparat e obligatorie. Avertizaţi telegrafistul primitor asupra păstrării secretului informaţiei din prezenta comunicare). *Repet:* strict confidenţial.

COMUNICARE

După cum vă este cunoscut din hotărârea Prezidiului Sovietului de deputaţi din Moscova, trimisă mai înainte pe adresa dumneavoastră, din

comunicatul ATP (Agenţia Telegrafică din Petrograd) şi din înştiinţarea Miliţiei judiciare din Moscova, la Moscova s-a comis un jaf cutezător asupra sacristiei patriarhiei din Kremlin.

Ca rezultat al acţiunilor de cercetări întreprinse de noi, s-au obţinut informaţii despre presupuşii jefuitori şi tăinuitori ai obiectelor furate.

Conform acestor informaţii, infracţiunea este comisă de fraţii Priletaev, Konstantin şi Dmitri, originari din comuna Iagodnîie Polianî, judeţul Saratov, gubernia Saratov. Sus-numiţii sunt hoţi recidivişti.

KONSTANTIN FEOKTISTOVICI PRILETAEV (zis Polikarp Ivanov, zis Konstantin Saveliev, zis Filipp Iolkin), născut în 1882. Înălţimea peste medie, umerii înguşti. Părul blond, ondulat, rar *şi* lung. Îşi ţine capul înclinat spre umărul drept. Nasul cărnos, turtit. Mersul legănat „de om de pe mare” (în tinereţe a lucrat ca matroz pe vasele de pe Volga). Pe piept, tatuaj. În lumea infractorilor este cunoscut sub poreclele Matrozul şi Deşiratul.

A fost judecat de patru ori pentru hoţie, în baza articolului 1645, a articolului 1659, punctul 3 şi a articolului 1654 din codul penal. Înainte de Revoluţia din Februarie a executat o pedeapsă într-un batalion disciplinar. După amnistia acordată de Guvernul provizoriu a venit la Moscova, dar n-a stat mult timp aici şi a plecat la Saratov. Adresa actuală din Saratov nu e cunoscută.

DMITRI FEOKTISTOVICI PRILETAEV (zis Dmitri Filimonov) născut în 1889. Nu dispunem de semnalmentele lui Dmitri Priletaev.

Între anii 1904 şi 1906 a lucrat ca hamal pe chei, în golful Ciornîi, apoi în atelierele căilor ferate Morşansk-

Sîzran şi Tambovsk-Saratov. A mai lucrat ca slugă la cârciuma „Edecarul de pe Volga” din Saratov, ca vânzător ambulant de ţigări şi curier la redacţia ziarului „Saratovski listok”. A fost reţinut de câteva ori pentru cercetări.

După anul 1908 a fost de două ori deferit justiţiei pentru furt (o dată, împreună cu fratele său mai mare), în baza articolelor 1645 şi 1653 din codul penal.

Adresa din Saratov a lui Dmitri Priletaev nu e cunoscută.

Organizatorul jafului sacristiei patriarhiei din Moscova (cel care a vândut pontul) şi tăinuitorul valorilor sustrase se presupune a fi stăpânul magazinului de coloniale din strada Nemeţkaia din Saratov, negustorul de breasla a treia, Saveli Ferapontovici Brovin.

În urma anchetei operative efectuate s-a stabilit că adevăratul nume de familie al lui Brovin este Ciurkin.

SAVELI NIKOLAEVICI CIURKIN, născut în anul 1870 sau 1875, dintr-o familie de mic-burghezi, a trăit la Moscova până în 1915, unde ţinea o prăvălie cu articole de vopsitorie în piaţa Hitrovka, dar venitul de bază îl obţinea nu din vânzare, ci din cumpărarea şi revânzarea obiectelor provenite din furt.

La începutul anului 1915, fiind pus sub urmărire în baza articolului 180 din codul penal (cumpărare de obiecte provenite din furt şi primirea lor în depozit), Ciurkin şi-a procurat documente false şi s-a ascuns de poliţia judiciară, stabilindu-se în Saratov sub numele de Brovin.

În decembrie 1917, în timpul unei vizite la Moscova, Ciurkin-Brovin l-a îndemnat pe recidivistul Mişka Muhomor, care în prezent se află la Pskov, să

jefuiască sacristia. Mişka Muhomor a acceptat propunerea, dar la puţin timp a fost arestat de miliţia judiciară, fiind bănuit de spargerea magazinului de bijuterii de la podul Kuzneţki. Atunci, Ciurkin-Brovin s-a adresat cu planul său lui Konstantin Priletaev, care l-a şi pus în aplicare împreună cu fratele său Dmitri.

După datele operative ale miliţiei judiciare din Moscova, Konstantin Priletaev a încercat să ducă obiectele de valoare într-un loc necunoscut de noi şi să vândă o parte din ele în piaţa Hitrovka. Neizbutind, le-a transportat la Saratov şi le-a predat, total sau parţial, lui Saveli Brovin (acelaşi Saveli Ciurkin).

Pe baza celor expuse, rugăm să luaţi măsuri urgente pentru a stabili locul unde se află toate persoanele susmenţionate, arestarea lor fără întârziere şi confiscarea valorilor jefuite din sacristia patriarhiei.

Despre toate acţiunile ce veţi întreprinde în legătură cu cazul în speţă, rog să-mi fie telegrafiat urgent, amănunţit şi strict confidenţial, sub cod „A”, ţinând seama că dreptul de a vă folosi de acest cod este obţinut prin dispoziţia Comisariatului poporului pentru poşta şi telegraful republicii.

În sprijinul acţiunii privind acest caz, delegăm la Saratov, spre a fi la dispoziţia dumneavoastră, o brigadă a Miliţiei judiciare din Moscova, compusă din inspectorul Borin, agentul de categoria întâi Voljanin şi agentul de categoria a doua Hvoşcikov.

Confirmaţi primirea prezentei comunicări.

Locţiitorul preşedintelui Sovietului miliţiei muncitoreşti-ţărăneşti din Moscova, *Kosacevski.*

Comunicare telegrafică urgentă, cod „A”

(dispoziţia Comisariatului poporului pentru poştă şi telegraf şi al prezidiului Sovietului de deputaţi din Saratov)

STRICT CONFIDENŢIAL

Locţiitorului preşedintelui Sovietului miliţiei muncitoreşti-ţărăneşti din Moscova, Kosacevski.
(La primirea comunicării e obligatorie prezenţa destinatarului).

În cartoteca serviciului antropometric de pe lângă fosta poliţie de urmărire din Saratov există date despre fraţii Priletaev (antropometrice, dactiloscopice şi, de asemenea, fotografiile sus-menţionaţilor recidivişti).

S-au luat măsuri de urmărire a fraţilor Priletaev şi de reţinere a lor pe teritoriul guberniei Saratov. Rezultatele obţinute vă vor fi telegrafíate urgent.

Negustorul de breasla a treia Saveli Ferapontovici Brovin (Saveli Nikolaevici Ciurkin) a fost arestat de noi în casa lui din strada Nemeţkaia şi adus la miliţia judiciară, unde este reţinut în celulă. Au fost percheziţionate şi puse sub observaţie casa Brovin (Ciurkin) din strada Nemeţkaia, prăvălia de coloniale, ce ocupă parterul casei sus-indicate, precum şi moara de apă de pe râul Terioşka (judeţul Hvalînsk) şi presa de ulei cu abur din satul Pokrovsk, care le aparţin.

Ca rezultat al percheziţiei la presa de ulei, efectuate cu succes de către lucrătorii miliţiei judiciare din Saratov, au fost descoperite icoane cu picturi vechi şi diverse obiecte de cult din argint. Brovin (Ciurkin) susţine că obiectele sus-indicate sunt procurate de el, în perioade diferite de timp, de la

prăvăliile cu obiecte bisericeşti din Moscova, Petersburg şi Saratov şi de la anticari. Negând categoric complicitatea la jefuirea sacristiei patriarhiei din Moscova şi faptul că i-ar cunoaşte pe fraţii Priletaev, Brovin (Ciurkin) declară că printre obiectele confiscate la presa de ulei nu-i niciunul furat de la sacristie.

În legătură cu aceasta vă comunicăm lista, cu o scurtă descriere, a obiectelor descoperite la presa de ulei din satul Pokrovsk. Vă rugăm să faceţi cunoscută această listă slujitorilor sacristiei patriarhiei din Moscova, pentru identificarea valorilor menţionate.

(Urmează enumerarea şi descrierea obiectelor descoperite în timpul percheziţiei).

Şeful miliţiei judiciare a guberniei
Saratov, *G. PRIVALOV*

Comunicare telegrafică urgentă, cod „A”
(dispoziţia comisarului telegrafului din Moscova)

STRICT CONFIDENŢIAL

Saratov. Prezidiul Sovietului de deputaţi al guberniei. Personal, şefului miliţiei judiciare a guberniei Saratov, tovarăşului Privalov.

Lista cu obiectele confiscate în urma percheziţiei, comunicată de dumneavoastră telegrafic, a fost adusă la cunoştinţa specialiştilor. Din descrierea succintă e greu să se tragă concluzii, categorice dacă obiectele enumerate aparţin sau nu sacristiei patriarhiei din Moscova. Cu toate acestea, se pare că unele dintre ele sunt furate din sacristie. Pentru

identificare, vă comunicăm:

1. RIPIDA (OBIECT ÎN FORMĂ DE PALETĂ, FOLOSIT ÎN TIMPUL CEREMONIEI RELIGIOASE EFECTUATE DE ARHIEREI)

Ripida furată din sacristie a aparţinut tatălui ţarului Mihail Romanov, patriarhul Filaret. Ea reprezintă un disc de argint împodobit pe margini cu boabe de perle, cu un mâner lung ce se îngroaşă spre capăt, din lemn de chiparos.

În centrul discului este reprezentată din aur aplicat, următoarea imagine: doi heruvimi cu câte şase aripi fiecare, cu feţele aplecate deasupra chivotului cu tablele legii. Fiecare dintre heruvimi are doisprezece ochi făcuţi din safire mici.

Pe marginea discului sunt gravate scene ale salvării de la polonezi a ţarului Mihail de către Ivan Susanin.

Pe mânerul ripidei este încrustată în argint o imagine reprezentând mânăstirea Ipatiev din Kostroma, unde Mihail este înştiinţat de alegerea lui ca ţar, scena urcării pe tron şi figura unei călugăriţe (probabil mama lui Mihail, exilată la mânăstire de către Boris Godunov, unde a luat numele de Marfa).

2. LUMÂNAREA DE ARGINT FIXATĂ PE UN SUPORT ÎN FORMĂ DE CRUCE CU BRAŢELE ÎN *T*

Un obiect asemănător a fost furat din sacristia patriarhiei. A fost făcut în timpul domniei lui Ivan cel Groaznic de bijutierii de la curte în amintirea aşa-numitei „minuni” – „autoaprinderea” lumânării de la mormântul cneazului Dmitri Donskoi, din catedrala Arhanghelski din Moscova.

Pe lumânare sunt gravate chipurile lui Dmitri

Donskoi, al sfântului Serghi Radonejski, care ar fi dat cneazului binecuvântarea pentru a porni la luptă cu Mamai, şi a do, călugări, Peresvet şi Osliab, de la lavra Troiţe-Serghieva, trimişi de Serghi Radonejski pentru a participa la luptă. Pe lângă acestea, în partea de jos a lumânării este reprezentată lupta corp la corp a lui Peresvet cu viteazul tătar Celibei.

Suportul lumânării este acoperit cu email combinat (cu adâncituri şi cu despărţituri). Pe partea din spate e următoarea inscripţie: „Lumânarea se aprinde de la sine şi cu lumina cerului luminează de la o margine la alta şi multe zile grăieşte lumina ei, iar ceara nu-i scade. Această lumânare se află şi azi în acea biserică. Mulţi dintre cei cu credinţă capătă din ceara ceea şi tămăduire capătă de diferite boli”.

Telegrafiaţi imediat de constatarea identităţii obiectelor descrise mai sus cu cele confiscate în timpul percheziţiei la Brovin (Ciurkin). Comunicaţi neîntârziat de sosirea la Saratov a brigăzii miliţiei judiciare din Moscova.

Locţiitorul preşedintelui sovietului miliţiei muncitoreşti-ţărăneşti, L. *Kosacevski*

Comunicare telegrafică urgentă, cod „A”
(dispoziţia Comisariatului poporului pentru poştă şi telegraf şi a prezidiului Sovietului de deputaţi al guberniei Saratov)

STRICT CONFIDENŢIAL
Locţiitorului preşedintelui Sovietului miliţiei muncitoreşti-ţărăneşti, *Kosacevski*

A fost efectuată de noi identificarea ripidei şi a

lumânării de argint pe un suport în formă de cruce cu braţele în T. Ambele obiecte au fost furate din sacristia patriarhiei din Moscova, ceea ce nu mai neagă acum nici Brovin.

Ca rezultat al celui de al doilea interogatoriu luat cetăţeanului Brovin (Ciurkin), acesta a recunoscut că locuieşte în Saratov cu acte false din anul 1915, iar până la acea dată a ţinut o prăvălie cu articole de vopsele la Moscova, în piaţa Hitrovka şi se îndeletnicea cu cumpărarea şi revânzarea obiectelor furate.

Continuând să nege organizarea şi participarea sa la jaful sacristiei patriarhiei din Kremlin, Brovin (Ciurkin) a recunoscut totuşi că ştia dinainte despre acest jaf de la fraţii Priletaev, cu care avea vechi legături ca infractori şi că i-a promis lui Konstantin Priletaev că va tăinui şi va cumpăra cele jefuite din sacristie.

După spusele lui Brovin (Ciurkin), în ultimele zile ale lunii ianuarie ale anului în curs, Konstantin Priletaev a venit la el în prăvălie şi i-a povestit că, împreună cu fratele său, „curăţaseră" sacristia de vreo opt puduri. Când Brovin (Ciurkin) i-a propus lui Konstantin să-i cumpere cele furate, acesta i-a răspuns, chipurile, că dacă el, Brovin, şi-ar vinde şi propria persoană, tot n-ar putea să se achite. Konstantin Priletaev a refuzat şi serviciile lui în privinţa păstrării valorilor (Brovin propusese să le transporte la moara sa din judeţul Hvalînsk). Konstantin i-a propus lui Brovin doar să mijlocească vânzarea celor furate. Brovin a fost de acord. În ziua următoare, Konstantin Priletaev i-a adus lui Brovin (Ciurkin), într-un geamantan mare, două relicvarii lucrate în stil bizantin, în care s-ar fi păstrat

veşmintele lui Isus Hristos şi ale Maicii Domnului aflate temporar în sacristie, un mâner de aur în formă de şarpe cu peruzea, de la toiagul unui patriarh, trei cruci de aur oferite ca distincţii, ripida, lumânarea de argint pe suport în formă de cruce cu braţele în T şi zece lingouri de aur în greutate totală de opt funturi.

Konstantin Priletaev apreciase toate acestea la cincizeci de mii ruble-aur. Lui Brovin (Ciurkin) i-a promis un sfert din câştig. Dacă va avea succes la vânzare, Konstantin Priletaev a făgăduit că-i va mai aduce şi altceva. Nici adresa lui din Saratov, nici locul păstrării celor furate nu i le-a dezvăluit. Pe Dmitri Priletaev însă Brovin nu l-a mai văzut după jefuirea sacristiei şi nu ştie unde se află.

Interogatul a declarat că toate obiectele aduse de Konstantin Priletaev, în afară de ripidă şi de lumânarea de argint, le-a vândut la diverse persoane, dar Konstantin Priletaev n-a mai dat pe la el (banii obţinuţi din vânzarea celor furate au fost confiscaţi de noi de la Brovin).

Cu ajutorul brigăzii miliţiei judiciare din Moscova, sosită astăzi la Saratov, se continuă de noi urmărirea intensă a fraţilor Priletaev şi, de asemenea, a persoanelor cărora Brovin (Ciurkin) le-a vândut sus-menţionatele valori.

Asupra mersului cercetării veţi fi înştiinţaţi zilnic prin telegraf, de mine şi de şeful brigăzii miliţiei judiciare din Moscova, inspectorul Borin, între orele douăsprezece şi unu noaptea.

Şeful miliţiei judiciare a guberniei Saratov, G, *Privalov*

LOCŢIITORULUI PREŞEDINTELUI SOVIETULUI MILIŢIEI

MUNCITOREŞTI-ŢĂRĂNEŞTI,
TOVARĂŞULUI L. B. KOSACEVSKI

Vă facem cunoscut că din cauza defectării cablurilor (locul şi cauza nefuncţionării vor fi descoperite), legătura telegrafică cu Saratovul este întreruptă temporar. Vă vom face cunoscută fără întârziere repunerea în funcţiune.

Comisarul telegrafului din Moscova, *Ivankov.*

CAPITOLUL AL OPTULEA
PIVNIŢA CU BRILIANTE

I

Ostaşul de serviciu din Garda roşie, un muncitor bărbos, vârstnic, îmbrăcat într-o pufoaică, mă salută ca pe o veche cunoştinţă.

— Comisarul telegrafului? Cine ştie pe unde o mai fi! Îl vezi ba ici, ba colea. Tare-i zbuciumată slujba asta. Te suceşte, te-nvârteşte... n-ai astâmpăr cu ea... Poate o fi la secţia a doua?

— Ce să facem, hai să-l căutăm şi dincolo, la secţia a doua, îi spusei lui Artiuhin.

— Haidem şi la a doua, fu el de acord.

Pe uşa capitonată cu piele neagră, era prinsă o foaie de hârtie cu un avertisment sever scris cu cerneală roşie:

„INTRAREA CETĂŢENILOR ŞI A TOVARĂŞILOR
DIN AFARA SERVICIULUI
ESTE STRICT INTERZISĂ”.

Anunţul se încheia cu şase semne de exclamare groase, mai precis cu cinci şi jumătate, deoarece pentru al şaselea nu mai fusese loc. Artiuhin, care credea cu sfinţenie în cuvântul scris, la fel cum credea în semnele prevestitoare, se uită întrebător la mine.

— Aici nu suntem străini, Filimon Parfentievici, spusei eu. Aici suntem de-ai noştri.

Artiuhin mă însoţea pentru prima dată la telegraf şi nu părea a fi convins de ce-i spuneam eu.

— Asta aşa e, conveni el diplomatic, numai să nu iasă cu gălăgie...

— N-o să iasă, Filimon Parfentievici, îl încredinţai eu. Cu atât mai mult, cu cât joi am strănutat pe stomacul gol. Şi sâmbătă, la fel... Ce-o fi însemnând asta?

Artiuhin se îmbujoră.

— Joia e pentru laude, iar sâmbăta, pentru împlinirea dorinţelor...

— Ei vezi, asta e!

În secţia a doua a telegrafului era linişte. Aparatele stăteau aliniate ca soldaţii în flanc, respectând intervalele după regulament. Măsuţe cu clape albe şi negre. Deasupra claviaturii, cefele telegrafiştilor. Învârtindu-se pe furci, zumzăiau încet rolele cu litere şi discurile netede, rotunde. Mecanismele ceasornicelor ticăiau ca la tine acasă. Din timp în timp, telegrafiştii le întorceau cu piciorul, ridicând în sus greutăţi cât pudul. Panglici albe, înguste acoperite de izvodul literelor se târau şerpuind. Erau comunicatele despre luptele din sudul Rusiei, despre iminenţa foametei, despre tifos, despre atamanul Dutov, despre confiscarea tipografiei societăţii Propper, despre activitatea comisiei extraordinare cu privire la descongestionarea Petrogradului...

Artiuhin încremeni lângă o măsuţă şi atinse grijuliu cu degetul o panglică.

— Până unde a ajuns omenirea cu mintea, Leonid Borisovici!

Într-un colţ îndepărtat al secţiei, îl zării pe

comisarul telegrafului, un slăbănog hărţuit, cu pince-nez pe nasu-i stacojiu şi cu degetele murdare de cerneală. Stătea lângă o masă plină de role cu benzi şi se trăgea nervos de păr, parcă ar fi verificat dacă se mai ţinea bine pe cap.

Mă observă, stând cu spatele spre mine şi fără să-şi întoarcă privirea, spuse:

— Nimic de la Saratov, Kosacevski. Smulse apoi din grămadă o rolă, mi-o puse în mână. De Saratov poate fi vorba acum, ducă-se la mama dracului! Ia citeşte aici...

Banda era neagră de cuvinte:

„ÎNŞTIINŢARE. Azi, la ora 7 dimineaţa, s-a primit înştiinţarea oficială despre faptul că delegaţia noastră de pace a semnat ieri, 3 martie, la ora 5 d.m., tratatul de pace cu Germania şi cu aliaţii ei. Acum, delegaţia trebuie să se afle în drum spre Petrograd. Textul tratatului de pace va fi dat publicităţii imediat după întoarcerea delegaţiei. Ratificarea, adică confirmarea definitivă a tratatului de pace, se fixează pentru 17 martie şi depinde de Congresul sovietelor de deputaţi al muncitorilor, ţăranilor şi cazacilor din întreaga Rusie, care, în conformitate cu hotărârea Comitetului Executiv Central, se întruneşte la Moscova, la 12 martie.

Preşedintele Sovietului Comisarilor Poporului V. Ulianov (Lenin). Comisariatul Poporului.”

Citind peste umărul meu telegrama, Artiuhin îngână mulţumit:

— Slavă Domnului! Decât o judecată dreaptă mai bine o învoială strâmbă...

Comisarul nu-l auzi. În spatele sticlelor pince-nezului, ochii plini de lacrimi arătau ca nişte pete întunecoase. Fusese cu tot sufletul alături de cei

optzeci şi cinci de membri ai Comitetului Executiv Central care votaseră împotriva acceptării ultimatumului german. Telegrama era pentru el mărturia sfârşitului revoluţiei ruse şi o lovitură dată începerii revoluţiei mondiale. Totul se ducea de râpă: anii de activitate ilegală, încrederea în triumful cauzei comune, care nu-l părăsise nici în perioada de emigrare, nici în ocnă, nici în vreo celulă...

Îl înţelegeam, dar nu-l aprobam. Îi aprobam numai pe cei puternici, de cei slabi puteam avea doar milă. Dintre toate expresiile preferate ale lui Rîcealov, una îmi plăcea cel mai mult „raţionalitatea scopului". A înainta, desigur, e mai plăcut decât a te retrage. Dar adevărata călire a armatei se face numai în timpul retragerii. Anarhiştii credeau numai în bâta revoltatului, Lenin şi colaboratorii săi însă, într-o armată disciplinată şi bine înarmată, care urma să fie creată folosind clipele de răgaz.

— Ai o batistă?

— Ce?

Înţelegând, îşi scoase pince-nez-ul, îşi şterse ochii cu batista şi-şi suflă nasul.

— Iartă-mă... Nu m-am putut stăpâni... Se linişti puţin şi apoi adăugă: Congresul nu va ratifica tratatul.

— Cred că-l va ratifica. Nădăjduiesc că delegaţii vor sta bine cu amândouă picioarele pe pământ şi nu vor pluti cu capul în nori.

Comisarul zâmbi strâmb şi încercă să spună o vorbă de duh:

— În ceea ce te priveşte pe tine, Kosacevski, tu stai pe pământ nu cu două picioare, ci cu toate patru.

— Aşa e mai stabil... Dar ce-i cu Saratovul?

Dacă comisarul telegrafului ar fi ştiut să înjure, mi-ar fi zis cu siguranţă ceva de mamă. Dar era din a

patra generaţie de intelectuali. De aceea, nu înjură şi nu ridică tonul, ci întrebă jalnic:

— Ce-ţi trebuie Saratovul, Kosacevski? Casa arde şi tu... Cui îi trebuie acum acest aur? La ce e bun?

— Hm! făcu Artiuhin contrariat.

— Aurul e armată, spusei eu.

Comisarul se trase mânios de păr, iar pe gâtul lui lung şi subţire venele albastre se umflară. Telegrafistul de la aparatul de alături se uită la noi.

— Tu crezi în armata revoluţionară, Kosacevski?

— Când va fi restabilită legătura cu Saratovul? întrebai eu.

Comisarul oftă, dădu la o parte de lângă el maldărul de benzi şi repetă obosit:

— Când va fi legătura?... Hai să mergem pe coridor să fumăm. Discutăm acolo...

La drept vorbind, n-aveam despre ce discuta. Comisarul telegrafului era cel mai informat om din oraş. El ştia deja că preşedinte al Sovietului comisarilor poporului al Moscovei şi al guberniei respective va fi Pokrovski şi că la Petrograd, probabil, se şi hotărâse să se transfere capitala republicii la Moscova. Comisarul ştia cât costă pe piaţa liberă carnea de vacă şi *panti*[18] din Tibet, cum se aplică la Ekaterinburg, monopolul de stat al chibriturilor, câţi albgardişti fuseseră împuşcaţi la Rostov şi cât aur se confiscase de la speculanţii din Krasnoiarsk. Dar când va fi restabilită legătura cu Saratovul, nu ştia. Despre asta, după părerea lui, ştia numai Cel de Sus şi şeful telegrafului din cadrul poştei, Cicighin.

Cel de Sus era departe, iar Cicighin alături...

— Să intrăm la el, dacă vrei...

[18] Coarnele abia crescute, neosificate, ale unor specii de ren cu blana pătată, folosite la prepararea unor medicamente.

Intrarăm. Cicighin, spre deosebire de comisar, era liniştit, blând şi radios. Pacea cu nemţii îl bucura. Potrivit firii lui, era optimist. Probabil că, din cauza aceasta, se şi îngrăşa cu hrana sărăcăcioasă a anului o mie nouă sute optsprezece.

Ce-i drept, nici Cicighin nu ştia când va fi restabilită legătura, dar nu se îndoia că aceasta se va face tocmai în momentul când voi avea eu nevoie.

— Totul va fi în deplină ordine revoluţionară, tovarăşe Kosacevski. Indiscutabil că legătura cu Saratovul va fi restabilită.

— Când?

— Repede.

— Peste o lună? Peste un an?

— Azi.

— Când?

— Pe la unsprezece seara, rosti răspicat Cicighin şi lovi cu palma umflată în masă, punând astfel punct.

— Ei, mă îndoiesc să fie pe la unsprezece... rosti neîncrezător comisarul.

— Pe la unsprezece, repetă Cicighin.

— Precis?

Ochii lui Cicighin se rotunjiră, vrând să exprime conştiinţa datoriei, a responsabilităţii.

— E cuvântul unui vechi revoluţionar.

În acest vechi revoluţionar, Cicighin se vedea pe sine. Comisarul telegrafului îmi povestise că, mai demult, cu vreo douăzeci de ani în urmă, în timpul unor tulburări studenţeşti, pe Cicighin, pe atunci încă student, îl pocnise un gardian peste nas de-l umpluse de sânge. Şi deşi acest episod nu devenise o pagină de aur a cărţii despre mişcarea revoluţionară rusă, lui Cicighin îi plăcea să amintească de el.

— Veniţi la telegraf în jurul orei unsprezece,

tovarăşe Kosacevski, veţi vorbi cu Saratovul, spuse Cicighin şi cu palma îşi frecă nasul, acea jertfă măruntă a vechiului regim.

— Totuşi, înainte de a reveni, sună-mă la telefon, Kosacevski, spuse comisarul, după ce părăsirăm cabinetul „vechiului revoluţionar”. Mă îndoiesc că legătura va fi restabilită azi.

— Aşa o fi, îl susţinu Artiuhin, pe care cuvintele lui Cicighin nu-l impresionaseră. Cum e vorba: de la zisă pân-la faptă tot mai este o bucată. Şi apoi, adesea una adăstăm şi alta întâmpinăm...

— Aşa, aşa, zâmbi comisarul. Glasul poporului.

Dar se înşelaseră: legătura s-a restabilit către unsprezece seara. E adevărat, nu în ziua aceea, ci peste o săptămână...

Până la miliţia judiciară, aflată la poarta Petrov, ne-am întors pe jos.

Magistrala care înconjura centrul te impresiona prin puritatea zăpezii necălcate de picior de om şi prin pustietatea ei. Numai spre piaţa Truba mişunau nişte umbre: schimbau ceva, vindeau ceva, cumpărau ceva... Ciori răguşite şi obosite, de parcă ar fi fost după o beţie, croncăneau pe crengi...

Oare congresul extraordinar va ratifica tratatul de la Brest? La această întrebare nu puteam răspunde cu toată certitudinea. Prea era totul instabil, nesigur. Până şi zăpada de sub picioare se împrăştia uşor...

— Leonid Borisovici, Leonid Borisovici! mi se adresă Artiuhin.

— Da?

— Cum vine asta, Leonid Borisovici, să dai toate cele treizeci de milioane, până la ultima copeică, pentru arme şi obiele?

Înţelesei după ton că nu aproba proiectul meu.

Artiuhin era un ţăran gospodar şi ştia că dacă se mai scormonea în depozitele militare se mai puteau găsi nu numai o sută de mii de arme.

Armamentul nu-i carne şi nici slănină: pe la o mie nouă sute optsprezece, armele nu mai erau la preţ. În Suhariovka, pe patru funturi de slănină puteai lua cel mai bun revolver. Până şi o puşcă mitralieră puteai obţine pe nimica toată...

— Poate nu treizeci, dar douăzeci şi nouă de milioane vom fi nevoiţi să cheltuim pentru echiparea armatei, glumii eu.

— Ia te uită!

Artiuhin rămase un timp pe gânduri.

— Dar un milion pentru ce e?

— Pentru atâtea alte necesităţi.

— Pentru care?

— O, câte nu sunt! De exemplu, pentru dinţii de aur ai ostaşilor care s-au remarcat în luptă...

Împotmolindu-se în zăpadă, Filimon se opri şi zise:

— Hm, mă luaţi peste picior?

Râzând, scutură un copac. De sus căzu o zăpadă măruntă ca făina de grâu de prima calitate. Şi-mi adusei aminte că, a doua zi, din ordinul lui Rîcealov, urma să se dea câte un funt de făină de secară lucrătorilor miliţiei judiciare drept recompensă pentru lichidarea a patru bande înarmate.

II

Acum, în fiecare zi, fix la ora două, în cabinetul meu suna telefonul: Rîcealov se interesa de comunicările din Saratov.

Ce se întâmplă acolo? Nimic nu mi-a displăcut mai

mult în viaţă ca incertitudinea. Dar tot începutul are un sfârşit.

...La bătaia discretă în geamul uşii camerei noastre de la hotel, primul s-a trezit de data aceasta Filimon, şi nu eu.

— Leonid Borisovici, mă scutură el de umăr. Curierul, Leonid Borisovici...

În cameră era o lumină neobişnuit de puternică. Nu reuşeam nicicum să-mi revin din buimăceala somnului. Becurile lustrei ba se strângeau într-un punct puternic luminat, ba se revărsau într-o pată galbenă, tulbure.

— Curierul? Care curier?

— De la Administraţia locală a căilor ferate din Kazan, auzii o voce subţire. Lângă patul meu stătea un băieţandru în pufoaică, cu o căciulă de blană de iepure cu clape pentru urechi şi cu o panglică roşie.

— E pentru dumneavoastră, spuse vinovat Artiuhin. Personal pentru dumneavoastră.

— Depeşă urgentă, zise clar şi răspicat băiatul şi-mi întinse un plic îngust, albăstrui, cu vechiul vultur bicefal sub coroana imperială, acel vultur care trecuse peste două revoluţii.

Mă ridicai în capul oaselor şi-mi lăsai picioarele pe duşumea. Artiuhin îmi puse pe umeri o şubă scurtă: în cameră era frig.

În plic era nu o depeşă, ci un bilet scris la repezeală de către comisarul Administraţiei locale a căilor ferate Moscova-Kazan. Îmi scria că vorbise prin fir direct cu şeful serviciului din Reazan. Acolo sosise de la Saratov echipa specială a miliţiei judiciare din Moscova. Ducea o încărcătură valoroasă (aceste două cuvinte erau subliniate), însoţită de o escortă din Saratov, formată din patru ostaşi ai Gărzii roşii. După

indicaţia comisarului, serviciul de mişcare din Reazan pusese la dispoziţia echipei şi a escortei care însoţea încărcătura (cuvântul „încărcătură” era din nou subliniat gros) un vagon special Pullman, care a fost anexat la trenul expres ce pleca peste zece minute spre Moscova. Şeful echipei, tovarăşul Borin, îl rugase pe comisar să mă înştiinţeze imediat. De asemenea, ruga ca echipa plecată din Reazan să fie întâmpinată la sosire...

Oare acest bilet însemna încheierea cazului privind jefuirea sacristiei patriarhiei?

Artiuhin se uită întrebător la mine.

— Se pare că sosesc obielele pentru armata, Filimon Parfentievici...

Aflând despre sosirea curierului la hotel cu maşina comisarului, îl rugai să mă aştepte. Aprinsei o ţigară şi începui să mă îmbrac repede. Uitându-se la mine, Artiuhin se grăbi şi el şi se aplecă după cizmele lui îmblănite.

— Aici e mai rău ca în slujba ţarului, îşi vărsă năduful Filimon, căscând şi gâfâind, după ce coborârăm toţi trei în vestibulul hotelului. Nici ziua, nici noaptea n-ai tihnă.

— Ai să te saturi şi de dormit, Filimon Parfentievici.

— Ce, de mine-i vorba? Zic doar aşa, că noaptea-i dată pentru somn.

Se înţelege că Artiuhin avea dreptate. Dar ce poţi face?

Cu automobilul comisarului am trecut mai întâi pe la administraţia căilor ferate, apoi pe la Sovietul de deputaţi, iar după aceea ne-am îndreptat spre miliţia judiciară, unde ne şi aştepta Pavel Suhov.

...Trenul expres de Reazan sosise exact după orar, pare-se pentru prima şi ultima dată în tot anul 1918.

Eram uimit de acest fapt, nu numai eu ci şi impiegatul de mişcare, care îmi telefonase că trenul era deja tras la peron.

La o jumătate de oră după ce am agăţat receptorul în furcă, terminând convorbirea, în curtea miliţiei judiciare intrau două automobile: „Peugeot”-ul miliţiei, cu ostaşii din Garda roşie, şi „Daimlerul” Sovietului de deputaţi, în care se aflau Borin şi Voljanin (Hvoşcikov, după cum am aflat, rămăsese deocamdată la Saratov), în urma automobilelor intrară pe porţi săniile cu băieţii din echipa operativă.

— Coboară pânzele, coboară pânzele, frăţioare! strigă Voljanin către şofer şi se ridică în picioare, în văzul tuturor lucrătorilor miliţiei judiciare adunaţi acolo.

„Daimlerul”, făcând un semicerc şi patinând cu roţile pe gheaţă, se apropie de prag.

Nedeschizând portierele maşinii, Voljanin sări semeţ peste ele.

— Am sosit, tovarăşe Kosacevski!...

— Bănuiesc.

Matrozul avea un aspect belicos şi pitoresc. Sub scurta de blană descheiată, rătăcită la el din zestrea Romanovilor, de după marginea maioului ieşea la iveală desenul tatuajului, iar căciula dată pe ceafă i se ţinea pe cap prin cine ştie ce minune. Deasupra sprâncenelor scurte, în continuă mişcare, un ciuf îi căzuse oblic pe frunte. Numeroase curele noi-nouţe scârţâiau pe el la fiece mişcare, de parcă ar fi fost roţile neunse ale unei căruţe. Pe şolduri avea două Mausere în tocuri de lemn. Şi ochii îi străluceau şi dinţii îi străluceau...

Voljanin scoase din automobil sacul de piele plumbuit, îl aruncă în sus, îl prinse şi-l aruncă din nou

ostaşului din Garda roşie care stătea în prag.

— Descărcaţi, fraţilor!

— Nu te grăbi, Voljanin, zise reţinut Borin.

Împiedicându-se în poalele şubei, Borin ieşi din „Daimler”, mă salută oficial ca întotdeauna şi mă întrebă unde să ducă valorile.

— Deocamdată în cabinetul lui Dubovitki, Piotr Petrovici, iar apoi vom vedea. Dubovitki şi Rîcealov vor veni îndată. E mare averea?

— Cum să vă spun? Zâmbi şi bărbiţa îi săltă voios. Pentru noi amândoi ar fi de ajuns până la sfârşitul vieţii.

Îşi deschise servieta cu monogramă, mărturie materială a prieteniei manifestate de foştii colegi de serviciu. Ca să-şi menţină echilibrul, îşi îndepărtă picioarele încălţate în nişte galoşi vechi şi demodaţi şi scoase un pachet cusut cu aţă. Explică:

— Formalităţile vechiului regim. Bătând în plic cu unghia lungă a degetului unei mâini foarte îngrijite, spuse: Descrierea detaliată a celor confiscate. Împachetate în şase saci de piele şi trei cufere plumbuite.

De el se apropie Pavel Suhov.

— Bun sosit şi felicitări pentru succes, Piotr Petrovici!

— Mulţumesc, numai că, permiteţi-mi să vă spun, vă cam grăbiţi cu felicitările. Mai e încă de lucru să ajungă pentru toţi. Da, da.

Lăsându-i pe Suhov şi pe Voljanin să supravegheze descărcarea, intrai cu Borin la mine în birou.

Aici aflai principalele peripeţii ale odiseii din Saratov.

După ce fuseseră recunoscute ripida şi lumânarea de argint, Ciurkin, un om, după părerea lui Borin,

deloc prost şi cu ceva experienţă în relaţiile cu reprezentanţii legii, îşi schimbase brusc tactica. Îşi dăduse seama că a tăgădui e nu numai lipsit de sens, dar şi periculos, nu ar putea decât să-i agraveze situaţia. „Recunoaştere sinceră”? Cam puţin. În schimb, acordarea unui sprijin activ în căutarea celor furate va fi luată în seamă. Afară de asta, pe Ciurkin, ca şi pe Mahov, îl îmboldea ura faţă de concurenţii care-i smulseseră de la gură o bucată atât de suculentă. Nu ştia adresa lui Konstantin Priletaev, în schimb avea unele cunoştinţe printre afaceriştii din Saratov care puteau să-l ajute pe Priletaev să valorifice cele furate: cumpărând ei sau găsind cumpărători potriviţi. Ciurkin numise doisprezece inşi. Trei lipseau din Saratov. După ceilalţi, Borin, împreună cu şeful miliţiei judiciare din Saratov, instituiseră, atât cât fusese posibil, urmărirea. Luaseră sub control locurile preferate de ei: înghesuiala de lângă port, restaurantele, piaţa şi cârciumile.

A doua zi seara, la restaurantul „Tovărăşia” din strada Alexandrovskaia, un lucrător al miliţiei din Saratov îi reţinuse pe Pavel Voldârev şi Valentina Sazonova, care după spusele lui Ciurkin, îi cunoşteau de mult pe fraţii Priletaev. Voldîrev fusese de două ori condamnat pentru cumpărare de obiecte provenite din furt. După spargerea de la muzeul Radişcev, care făcuse atâta vâlvă, se găsiseră la el, în podul casei, câteva pânze ale unor cunoscuţi pictori ruşi. În cartoteca fostului serviciu antropometric de pe lângă fosta poliţie judiciară, existau informaţii detaliate despre el. Şi Sazonova, concubina lui Voldîrev, avea cazier.

La restaurantul „Tovărăşia”, cei doi oferiseră nişte

lingouri de aur unui negustor din Samarsk, pe nume Gorlov, sosit în Saratov cu nişte treburi. Acesta nu apucase să le cumpere...

La percheziţia de la domiciliul Sazonovei se găsiseră şase lingouri, iar în locuinţa concubinului ei, încă opt. După ce la început încercaseră să nege, cei doi mărturisiseră – mai întâi Sazonova, apoi şi Voldîrev – că aurul le fusese dat spre vânzare de Matroz, adică de Konstantin Priletaev. Acesta le promisese un comision de douăzeci şi cinci de procente. De unde avea Matrozul aurul nu puteau şti, el nu le spusese, iar ei nu-l întrebaseră. Nu cunoşteau nici unde şi la cine stătea Matrozul.

Borin efectuase o confruntare între Ciurkin şi cei reţinuţi.

Arestarea lui Ciurkin, care în lumea infractorilor din Saratov avea aproximativ aceeaşi poziţie ca a lui Mahov la Moscova, nu putea să nu producă impresie. Ba se mai şi aflase că Ciurkin recunoscuse totul şi că se străduia cât îi era în putinţă să sprijine ancheta miliţiei judiciare. Pe scurt, Sazonova îşi „precizase” declaraţiile: adresa Matrozului n-o ştia dar se înţeleseseră ca a doua zi să se întâlnească amândoi cu el într-un loc stabilit... În ce loc? La cârciuma „Edecarul de pe Volga”.

Cârciuma fusese pusă sub observare. Konstantin Priletaev sosise la timp la întâlnire. Îl arestaseră fără niciun fel de probleme.

Se constatase că el locuia în Saratov sub numele de Samarin pe strada Rojdestvenskaia nr. 6. (buletinul şi-l procurase la Moscova, în Suhariovka). Aici, într-o sobă de teracotă înzidită, mascată cu tapet, se descoperise cea mai mare parte a valorilor furate. Se mai recuperase câte ceva şi de la

cumpărători şi mijlocitori, dar încă nu totul. Acum, de aceasta se ocupa Hvoşcikov, rămas la Saratov, împreună cu miliţia locală. Probabil că totul va fi în regulă, sau aproape în regulă.

— De ce aţi spus că Suhov s-a grăbit cu felicitările? îl întrerupsei pe Borin. Dar nici n-apucă să-mi răspundă, că în cameră intră Artiuhin să raporteze că sosise maşina tovarăşului Rîcealov.

III

De obicei, în cabinetul şefului miliţiei judiciare din Moscova mirosea a parfum bărbătesc „Atkinson” şi a tutun de bună calitate. Acum, la acest miros persistent se alăturase un altul, cel al sălii în care se prepara mirul. În aroma densă de smirnă şi tămâie se împleteau în mod ciudat unde fine, abia perceptibile, ale miresmelor de balsam peruan, busuioc, sandarac, ulei de trandafir, mâna-Maicii-Domnuiui, portocal amar şi rădăcină de ghimber. Acest miros neobişnuit pentru miliţia judiciară era emanat de vasele din argint, artistic lucrate, pentru păstrarea mirului, a aceluiaşi mir cu care biserica îi unsese ca ţari pe Ivan cel Groaznic, pe Fiodor, pe Boris Godunov, pe Şuiski, pe Mihail Romanov... „Ungerea cu mir la încoronare este momentul culminant al acestei ceremonii religioase, ne spunea la seminar, dându-şi umil ochii peste cap, părintele cu barba roşie, Afanasi. Atunci i se ung suveranului fruntea luminoasă, ochii senini, buzele, nările, urechile, pieptul în care bate inima lui pentru fericirea poporului şi mâinile în care-i este dat să ţină cu tărie sceptrul şi puterea marelui stat multinaţional al Rusiei...”

Părintele cu barba roşie era un delator şi un sadic. Într-una din nopţi, noi l-am pândit pe stradă, i-am pus un sac în cap şi l-am bătut măr. Aceasta a fost, poate, cea mai plăcută amintire din toţi anii petrecuţi la seminar. Nici chiar Boris Godunov, când a primit coroana mult aşteptată, nu încercase, probabil, o satisfacţie atât de mare ca cea simţită de mine în noaptea aceea. Şi tot părintelui Afanasi îi datorez prima mea reuşită în formularea unui manifest. Scriind despre asupritori şi tirani, aveam mereu în faţă chipul lui odios, cu barba roşie şi cu o vânătaie sub ochi...

— Aceste vase pentru mir şi casete sunt de la catedrala Uspenski, îmi explică Pavel Suhov. Le-am rânduit aici cu migală, împreună cu Voljanin...

Toate cele aduse de la Saratov fuseseră de acum aranjate într-o anumită ordine.

Lângă uşă, pe o masă ovală se aflau: lumânarea de argint şi ripida lui Filaret; o grămadă de cruci, de forme şi mărimi diferite, fie acordate ca distincţii, fie din cele purtate sub cămaşă, engolpioane mari, cu golul interior special lucrat pentru a păstra relicve, cruciuliţe-ancoră, cu braţele despicate la vârf – unele turnate, altele cizelate, cu email şi aur, cu scântei de pietre preţioase. Tot acolo mai erau şi nişte vechi căţui ovale, cu mânere de lemn îmbrăcate în argint; cădelniţe de pe timpul lui Nikon, cu lănţuge masive de lungimea unui arşin; dichere de argint, sfeşnice cu două lumânări pentru slujbele arhiereilor, casete, lingouri de aur; mânerul cârjei patriarhale încrustat din abundenţă cu peruzele. Se mai afla o grămăjoară de clopoţei de aur, turtiţi, care fuseseră descusuţi de fraţii Priletaev de pe sacose şi mantii. Uşori, aproape fără greutate, cizelaţi cu măiestrie ca din petale,

aceştia aminteau într-adevăr de florile de câmp, care după legendă, îl fermecaseră cândva pe episcopul Pavlin şi-i treziseră ideea de a împodobi cu clopote lăcaşurile creştineşti.

Fusese acoperit complet şi biroul de lucru al lui Dubovițki. Aici, Suhov şi Voljanin aşezaseră „vasele sfinte ale bisericii creştine de care nu numai mireanului, dar şi clerului, cu funcţii mai mici, nu-i e îngăduit să se atingă”.

Potirele de aur din timpul lui Valentinian al III-lea, cu inscripţii în greaca veche, se lungeau spre înălţimi, răsfrângându-şi marginile, ca trompetele arhanghelilor; micile talere pe suporturi – discose, reprezentând, potrivit simbolicii bisericeşti, ieslea în care s-a născut Hristos şi mormântul în care i-a fost aşezat trupul – reflectau argintul patinat de vreme; acoperămintele-stea ale discurilor cu împărtăşanie îşi arcuiau brusc, în cruce, benzile de argint şi aur, împodobite pe margini cu perle, bob lângă bob. Urmau vasele pentru păstrarea mirului şi casetele de la catedrala Uspenski, asupra cărora îmi atrăsese atenţia Pavel Suhov; vreo cincisprezece linguriţe de aur, cu căuşul emailat şi cu coada în cruce, folosite pentru împărtăşanie încă de pe vremea lui Ioan Gură de Aur, precum şi alte asemenea linguriţe din secolele al paisprezecelea, al doisprezecelea şi al unsprezecelea.

Pe vulturaşul arhieresc, un covoraş mic, rotund şi uzat, cu imaginea unui vultur planând deasupra oraşului păcătos – ce le-o fi trebuit Priletaevilor aşa ceva? – erau aşezate nişte candele din aur şi argint, alungite sau reprezentând un miel, o cruce, pe bunul păstor, o navă...

— E ceva de văzut, nu? mă întrebă nu fără mândrie

Suhov, principalul organizator al acestei expoziţii.

Priveliştea, ce-i drept, era impresionantă. În clipa aceea, deschizând uşa, Dubovitki încremeni în prag. Aşa ceva nu-şi putuse închipui.

— Extraordinar! spuse el privind spre mese. Aici fiecare obiect aduce aminte de veacuri apuse şi adăugă apoi pe un ton de parcă se pregătea să ne uluiască pe toţi cu profunzimea gândirii sale: Da, de veacuri... Şi acest miros de smirnă...

— O mirozna tare plăcută, îl susţinu binevoitor Artiuhin.

— Vă place?

— Îmi place foarte mult, încă din copilărie, îl încredinţă Filimon, apoi adăugă cu o voce absolut lumească: Înălţimea sa imperială, sângerosul ţar Nikolai Aleksandrovici şi consoarta sa tot pentru smirnă şi tămâie aveau preferinţă.

— Da? făcu Dubovitki, ca să spună şi el ceva.

— Tare le mai plăcea, întări Filimon. De intrai, bunăoară, la garderoba dumnealor sau în salon te izbea în nări un miros, ca în biserică...

Ca întotdeauna în cazuri asemănătoare, când Artiuhin îşi depăna firul amintirilor de la Tobolsk, Dubovitki prefera să nu continue discuţia. Îi era puţin frică de Filimon, care pentru el era un fel de sfinx al Siberiei, un sfinx al său, al Rusiei, şi de aceea şi mai de neînţeles decât cel care de veacuri se pârjoleşte sub razele dogoritoare ale soarelui exotic.

Artiuhin era dispus să-şi continue amintirile, dar Dubovitki ajunsese de acum la celălalt capăt al cabinetului şi după căldura cu care îi felicita pe Borin şi Voljanin, se simţea că era foarte impresionat, chiar uluit de cele văzute.

Spre deosebire de el, Rîcealov, slab şi adus de

spate, era şi mai reţinut, cu un aer mai preocupat ca de obicei, îmi amintea de un bătrân expert în evaluări de la anticariat, care văzuse prea multe ca să-i mai poţi trezi mirarea cu ceva. De toate era sătul, totul îi era banal... Măiestria execuţiei? Stilul? Armonia formelor? Expresivitatea? Pentru expert astea nu înseamnă emoţii, ci ruble. Armonia formelor va cântări o rublă, două, pentru expresivitate se mai poate adăuga o hârtiuţă de zece ruble... cât priveşte stilul... Nu, tăicuţule, glumeşti! Ludovic al XVI-lea nu-i la modă. Ce mai! Azi doar vreun negustoraş ar mai putea fi amator – şi atunci să zici mulţumesc. Cu Ludovic nu-ţi creşti preţul, îl scazi... M-ar bucura să cedez ceva, dar nu pot: jupânul îmi taie capul, am un jupân tare sever. Nu, nu. Nu mă ruga. De ce să te amărăşti degeaba? Asta e, dragul meu!

Rîcealov era vizibil absorbit de gânduri, iar în privirea lui concentrată citeai licărul bilelor albe şi negre mişcându-se pe abacul contabilului. Ţac-ţac, ţac-ţac...

— Vreo şase, şapte milioane? îl întrebă pe Borin pe un ton atât de firesc, de parcă cu sume mai mici nu i se mai întâmplase să aibă de-a face vreodată.

Borin înclină uşor din cap, cu amabilitate.

— Aveţi perfectă dreptate. Experţii de la Saratov le-au evaluat la şase milioane şi jumătate, la şase milioane şapte sute de mii de ruble-aur.

Mă uitai mirat spre Borin. Cu toate că nu terminasem discuţia despre operaţia de la Saratov, rămăsesem cu impresia că se găsise dacă nu chiar totul, atunci aproape totul din ce s-a furat. Şi erau aici... Cădelniţe, căţui, dichere, potire, discose, relicvarii. E drept că nu apucasem încă să văd pietrele preţioase şi alte obiecte dar... Îmi aruncai privirea

prin cabinet. Din păcate, obiectele de valoare ocupau numai două mese. Acolo unde se aflau reprezentanţii Sovietului de deputaţi, veniţi odată cu Rîcealov, şi lucrătorii miliţiei judiciare nu era nimic. În felul acesta...

— În felul acesta, rosti plictisit Rîcealov, dintre cele furate mai lipsesc deocamdată: ferecăturile evangheliei din secolul al XII-lea; chivotul din secolul al XV-lea; mitra patriarhului Nikon; engolpioane, printre care şi cel din smarald şi cel din spinel; potirul din onix cu rubine; cele patru mânere de toiege şi podoabele de pe mitrele patriarhilor; steaua Ekaterinei a II-a; crucea lui Petru cel Mare acordată ca distincţie; căţuia cneazului Menşikov şi altele. Sunt foarte puţine perle şi pietre preţioase. Aruncă o privire spre Borin, iar acesta dădu alene din cap. Nu s-au găsit, de asemenea, nici pietrele preţioase mari, care au un nume şi reprezintă cea mai mare valoare din tot ce s-a furat: safirul „Schimnicul”...

— Sternsafirul „Schimnicul”, îl corectă Suhov pe Rîcealov şi enumeră repede: briliantul roşu „Ioan Gură de Aur”, smaraldul „Sfântul Andrei”, briliantul albastru „Patriarhul”, alexandritul „Ţareviciul”, briliantele incolore „Lacrima Maicii Domnului”, „Demidov”, „Cneazul Potemkin”, rubin-onixul „Prealuminatul”, perlele paragon...

— Aşa, aşa, întări Rîcealov. Despre valorile pe care le păstra baronul Messmer la sacristie nici nu mai vorbesc. De aceea, trebuie să se considere că lucrătorii miliţiei judiciare şi-au îndeplinit datoria faţă de revoluţie numai pe sfert... Aşa-i, Kosacevski?

— Reiese că aşa-i.

— Iar acum, o întrebare esenţială, spuse Rîcealov, când intrarăm împreună cu Borin în cabinetul meu.

Din câte am înţeles, din gubernia Saratov s-a recuperat aproape tot. Ce valoare pot avea bunurile bisericeşti pe care le-ar mai aduce Hvoşcikov de acolo?

Stând modest în colţul de lângă dulap, Borin spuse:

— Dacă Hvoşcikov va izbuti să-i găsească pe toţi cumpărătorii, atunci poate s-ar aduna vreo sută, o sută cincizeci de mii.

— O sută, o sută cincizeci... E o nimica toată, zise Rîcealov şi, observând zâmbetul meu, zâmbi şi el. Se înţelege că totul e relativ. Dar, în comparaţie cu întreaga valoare a celor furate...

— Înţeleg.

Rîcealov îl invită pe Borin să ia loc la masă.

— Altfel, e greu să ajungă omul până la dumneavoastră, Piotr Petrovici... După câte am înţeles, n-aţi terminat încă discuţia cu Kosacevski, aşa că întrebarea mea esenţială se adresează dumneavoastră. Numai totul fără ocolişuri...

Barbişonul lui Borin se ridică în faţă ca o lance.

— Permiteţi-mi să vă previn că nu sunt obişnuit altfel.

— Bine, bine, se crispă Rîcealov. Nu la asta m-am referit. Aveţi măcar vreo informaţie unde trebuie căutate mai departe cele jefuite?

— Am.

În sinea mea, zisei vreo două: comisarului Ivankov, lui Cicighin, şeful secţiei telegraf din Moscova şi acelui necunoscut din vina căruia fusese întreruptă legătura cu Saratovul.

— Konstantin Priletaev, continuă Borin, susţine că partea esenţială a celor furate, tot ce aţi binevoit a enumera, se află la fratele său, Dmitri. Şi asta pare să fie adevărat.

— Dar Dmitri Priletaev nu-i în Saratov?

— Nu, nu-i în Saratov. Dmitri Priletaev e aici, spuse Borin liniştit, ca şi cum asta ar fi fost de la sine înţeles.

— În Moscova? Prin paloarea obrajilor supţi ai lui Rîcealov îşi făcură apariţia pete rozalii. La aşa ceva nu se aşteptase. Ca şi mine, de altfel.

— Nu chiar în Moscova, ci-n apropiere, la Kraskovo. E în vila Belinilor, explică Borin. Nikita Afrikanovici Mahov n-avea informaţii precise. Dealfel, e şi de înţeles: Priletaevii se temeau de el şi, îmi permit să spun, nu fără temei. După cum s-a dovedit, Priletaevii au închiriat din timp vila, încă înainte de jefuirea sacristiei patriarhiei. Tot atunci au închiriat şi un apartament nu departe de Kalanciovka, mai aproape de gară. Din acest apartament au transportat, puţin câte puţin, la vilă toate obiectele de valoare.

— V-a spus Priletaev unde se păstrează în vilă lucrurile furate?

— Sigur că da. Cum se spune, când ţi-ai pierdut capul nu mai plângi după păr. La interogatoriu, Priletaev a declarat că lucrurile furate se află în pivniţă, la subsol. Acolo, într-un colţ, trebuie să fie un butoi de douăsprezece vedre, pentru murat varză...

— În comparaţie cu Mona Lisa, tezaurul bisericii pravoslavnice a avut noroc, spusei eu. În vremurile de azi, varza murată e o valoare...

— Şi nu mică, completă Borin.

Rîcealov se uită la noi nemulţumit.

— Dar ce amestec are aici Mona Lisa?

— Niciunul. Numai că veni vorba.

— Aşa că, reluă Borin, dacă Konstantin Priletaev n-a minţit şi fratele lui mai mic nu s-a mutat încă de la vilă, atunci...

Nu-şi termină fraza, dar şi aşa totul era clar.

După câteva ore ne convingeam că Konstantin nu minţise şi că fratele lui rămăsese la vilă...

RAPORTUL
INSPECTORULUI MILIŢIEI JUDICIARE A MOSCOVEI,
P. P. BORIN,
CĂTRE LOCŢIITORUL PREŞEDINTELUI SOVIETULUI
MILIŢIEI DIN MOSCOVA,
L. B. KOSACEVSKI

După cum am avut onoarea să vă aduc la cunoştinţă verbal, la sosirea echipei miliţiei judiciare la vila Belinilor din Kraskovo, clădirea respectivă era sigilată.

Prezent la sosirea noastră, rândaşul secţiei din Kraskovo a Asociaţiei proprietarilor de vile, cetăţeanul Atalîkov, a explicat că vila respectivă a fost sigilată de Sovietul local de deputaţi la solicitarea lucrătorilor miliţiei din Bronniţî veniţi în ajun la Kraskovo, fiind informaţi de el, de Atalîkov, despre sinuciderea prin spânzurare a cetăţeanului Işaev, chiriaşul vilei.

După chestionarea lui Atalîkov am plecat neîntârziat la Bronniţî.

Inspectorul Nozdreak de la secţia judiciară a miliţiei judeţene din Bronniţî ne-a pus la dispoziţie, mie, lui Suhov şi lui Voljanin, procesele-verbale şi celelalte acte întocmite, din care reieşea că defunctul şi-a pus capăt zilelor prin spânzurare, folosind în acest scop frâul din funie care se afla în lada din vestibul, împreună cu alte lucruri vechi şi inutile. Işaev s-a spânzurat în salon, legând ştreangul de cârligul pentru lustră fixat în grinda tavanului. Primul care l-a văzut prin geam pe spânzurat a fost cetăţeanul

amintit de mine, Atalîkov, care în fiecare săptămână curăţa zăpada de pe cărarea ce duce spre intrarea în vilă. Tot el a telefonat ofiţerului de serviciu de la miliţia judeţeană.

Cercetarea exterioară a cadavrului şi îmi permit să spun, extrem de superficială – s-a efectuat la locul faptei, în salonul vilei, în prezenţa martorilor, de inspectorul Nozdreak, miliţianul Pivovarov şi doctorul Trusanov, de la spitalul zemstvei. După aceea, cadavrul a fost dus la Bronniţî şi depus la morgă.

Bazându-se pe caracterul petelor de pe corp (de gradul trei), pe rigiditatea corpului nu suficient de pronunţată, care de obicei se menţine cel mult două-trei zile şi pe lista indiciilor de descompunere care apar spre sfârşitul zilei a treia sau a patra), Trusanov a dedus că moartea lui Işaev s-a petrecut cu două-trei zile înaintea sosirii lucrătorilor miliţiei, concluzie confirmată şi de profesorul Serebrovaki. Moartea a survenit ca urmare a asfixierii (sufocării). Faptul în sine al sinuciderii n-a provocat îndoieli nici doctorului, nici lucrătorilor miliţiei judeţene. Uşa salonului a fost găsită încuiată cu cheia pe dinăuntru, iar pe corp, după părerea medicului, sunt numai leziuni pricinuite de ştreang şi de mişcările agonice ale spânzuratului. Din aceste motive, corpul lui Işaev n-a fost supus autopsiei.

Împreună cu agenţii care m-au însoţit, Suhov şi Voljanin, am vizitat morga unde am efectuat a doua examinare a corpului şi dactiloscopierea lui.

Confruntând fotografiile lui Dmitri Priletaev aduse de la Saratov şi mai ales amprentele digitale şi datele antropometrice, s-a stabilit de către noi că omul descoperit mort în vila Betinilor, unde locuia sub numele de Işaev, este una şi aceeaşi persoană cu

Dmitri Priletaev.

A doua examinare a corpului a scos în evidenţă şi un alt aspect demn de remarcat. După afirmaţia inspectorului Nozdreak de la secţia judiciară a miliţiei judeţene, cuprinsă în procesul-verbal anexat, nodul ştreangului din care a fost scos Dmitri Priletaev (ştreangul ca atare nu s-a păstrat şi n-a fost anexat la dosar) era de o factură complicată şi cu multe răsuciturі. Într-adevăr, pe gâtul defunctului existau câteva urme de strangulare transversale, pe alocuri suprapuse, care excludeau posibilitatea să se tragă vreo concluzie certă pe baza aspectului şi a direcţiei lor, având în vedere schimbările ce intervin după moarte în ţesuturile moi ale gâtului. Totuşi, nu poate fi trecută cu vederea nepotrivirea izbitoare dintre o rană mică oarecare (medicul considera că această rană s-a datorat acţiunii ştreangului asupra urechii, în timpul mişcărilor agonice) şi dâra de sânge închegat care pornea de la ea. E adevărat că zdrelitura de pe lobul urechii stângi se afla pe direcţia uneia dintre ramificaţiile urmei superioare de strangulare, dar ea nu s-a putut forma în timpul sinuciderii, ci a existat pe când defunctul mai era încă în viaţă, deoarece dâra de sânge de la zdrelitură nu era de-a lungul gâtului, ci de-a curmezişul lui. Toate acestea demonstrează cu destulă probabilitate că rănirea, s-a produs înainte de spânzurare, când corpul lui Dmitri Priletaev se afla în poziţie orizontală, nu verticală.

Medicul legist, profesorul Serebrovski, sosit de la Moscova la chemarea mea, a confirmat raţionamentul celor de mai sus. Efectuând o a doua examinare exterioară a corpului şi autopsia lui, Serebrovski a tras concluzia că Priletaev nu şi-a pus singur capăt zilelor, ci a fost omorât. După părerea profesorului

Serebrovski, s-ar putea ca Priletaev să fi încasat o lovitură puternică, în urma căreia şi-a pierdut cunoştinţa şi abia apoi a fost spânzurat, înscenându-se astfel o sinucidere (în zona occipitală a cadavrului s-a constatat o fisură. Vezi concluziile expertului medico-legist).

A doua cercetare a vilei Betinilor şi ancheta efectuată de noi, ale cărei procese-verbale le anexăm, confirmă justeţea concluziilor profesorului Serebrovski şi permit, într-o oarecare măsură, reconstituirea tabloului celor petrecute.

Am onoarea să vă atrag atenţia asupra celor ce urmează:

1. Înălţimea până la tavanul din salonul vilei şi a scaunului găsit răsturnat la picioarele spânzuratului sunt mărturie că Dmitri Priletaev, stând pe scaunul arătat, nu putea să se înalţe până la ştreang şi să-şi bage capul în laţul a cărui lungime este indicată în procesul-verbal întocmit de inspectorul Nozdreak. A fost pus în laţ de către criminali, din care cel puţin unul era mult mai înalt decât el.

2. Lovitura care l-a ameţit pe Dmitri Priletaev i-a fost aplicată, probabil, în vestibul, de unde l-au târât în salon şi spânzurat apoi cu frâiele din funie luate din acelaşi vestibul.

Spânzuratul avea încălţat un singur pantof. Celălalt, cu tocul rupt şi cu şiretul legat, a fost găsit în coridorul ce duce din vestibul în salon (vezi planul vilei Betinilor). În coridor a fost descoperit de către agentul de categoria întâi Suhov un petic din pantalonul lui Priletaev, într-un cui bătut în perete, la o înălţime de 50 de cm de la duşumea. Pe podeaua coridorului arătat s-a mai găsit strivit ceasul de buzunar al lui Priletaev, un pachet de ţigări „Husarul

din Grodno” cu trei ţigări în el, iar în crăpăturile duşumelei, câteva monede de aramă rostogolite acolo. Cuierul de haine de pe peretele din vestibul, înainte în stare bună după declaraţia martorilor, era acum stricat: o uşiţă de furnir ruptă, poliţa de la mijloc smulsă din şuruburi. Capul de cerb de pe perete are o ramificaţie a cornului drept ruptă.

În momentul sosirii lucrătorilor miliţiei judeţene, uşa de la intrarea în vilă era încuiată doar cu o broască franceză cu închidere automată, or rândaşul Atalîkov susţine că răposatul chiriaş avea obiceiul să pună zăvorul şi lănţugul. În ceea ce priveşte uşa de la salon, aceasta era încuiată pe dinăuntru (ea a fost spartă de lucrătorii miliţiei judeţene din Bronniţî, veniţi la chemarea lui Atalîkov), iar după cercetarea efectuată am constatat mai multe zgârieturi caracteristice pe cheie. Situaţia sus-amintită dă prilejul să presupunem că, după spânzurarea lui Priletaev, criminalii, ajunşi afară, au învârtit cheia în broască cu ajutorul unui cleştişor special de tip „whystity”, des, folosit de hoţii profesionişti spărgători de locuinţe.

Excluzând vestibulul, în care sunt urme vizibile ale atacului asupra lui Dmitri Priletaev şi coridorul care duce spre salon, în restul încăperilor vilei nu se constată o dezordine vădită (vezi procesele-verbale ale interogatoriilor femeii de serviciu a Betinilor, E. Marfina, care a venit la vilă după vase, cu aproximativ zece zile înainte de crimă, şi al rândaşului Atalîkov).

După cum rezultă din cele arătate de Mşaghin, a cărui proprietate se învecinează cu terenul ocupat de vila Betinilor, cu două sau trei zile înainte de a afla de sinuciderea chiriaşului Betinilor, pe la unu noaptea l-a trezit zgomotul motorului unei maşini (maşina

propriu-zisă n-a putut fi văzută, probabil, că ea se afla la cotitura drumului, după o colină acoperită cu o pădurice tânără de pini. Vezi planul locului). Apoi zgomotul motorului a încetat. Zece minute mai târziu, Mşaghin a văzut cum s-a aprins lumina, la început în bucătăria vilei Betinilor (Priletaev avea obiceiul să doarmă în bucătărie, unde era şi intrarea în pivniţă, susţinând că acolo e mai cald), apoi şi în vestibul. Lumina a rămas aprinsă în bucătărie, iar în vestibul s-a stins repede, în schimb s-a aprins în salon, apoi şi în celelalte camere. Peste vreo patruzeci de minute, înainte ca Mşaghin să adoarmă din nou, lumina în vila Betinilor era stinsă peste tot, în afară de bucătărie.

În bucătărie şi în pivniţă au fost descoperite mucuri de ţigări „Paris”, cu capătul turtit în lung (Priletaev fuma ţigări „Husarul din Grodno” şi avea obiceiul să molfăie capătul şi să nu fumeze ţigara până la sfârşit), fumate de cineva dintre cei veniţi.

Faptul că valorile jefuite din sacristie, în afară de cele duse la Saratov de Konstantin Priletaev, s-au păstrat, până la asasinarea lui Dmitri, în pivniţa vilei Betinilor, în butoiul destinat muratului verzei, nu provoacă nicio îndoială. Chiar de acolo ele au fost furate de către ucigaşii lui Dmitri Priletaev.

Instalându-se în vila Betinilor, Dmitri Priletaev întinsese pe jos, în bucătărie, un preş ţesut în casă şi trăsese peste el, pe locul unde se afla sub preş chepengul spre pivniţă, dulăpiorul de bucătărie ce înainte stătuse la perete. După furtul valorilor, criminalii au vrut să pună dulăpiorul la vechiul loc, dar pe preş au rămas nişte cute şi picioarele acestuia nu s-au plasat perfect pe locurile imprimate anterior în preş (vezi al doilea proces-verbal privind cercetarea la faţa locului).

La investigarea pivniţei, din care am fost nevoiţi să înlăturăm o parte din obiectele ce îngreunau cercetarea, au fost descoperite de noi două resturi de lumânări de stearină în sfeşnice de aramă şi o lampă de gaz. În partea de sus a uneia dintre lumânări se văd clar urme digitale ce nu coincid cu amprentele răposatului.

Agentul de categoria a doua, Voljanin, a descoperit două perle cenuşii, zdrobite pe podeaua de lângă treapta de jos a scării, şi patru boabe de perle mici în crăpăturile fundului acelui butoi în care Priletaev ascunsese obiectele furate. La doi stânjeni de butoiul amintit, lângă perete, sub găleata pe care se afla o lumânare, s-a găsit o bucată de pânză de cort de aceeaşi culoare şi calitate cu cea găsită de lucrătorii miliţiei judiciare din Moscova în sacristia patriarhiei la prima cercetare la faţa locului.

Anexă: 60 de pagini.
Inspector al miliţiei judiciare din Moscova,
P. Borin

CAPITOLUL AL NOUĂLEA
O MUSCĂ IARNA ÎN ODAIE VESTEŞTE O MOARTE

I

Şi iată că în câteva zile, până să se restabilească legătura cu Saratovul, se sfârşea cu viaţa norocosului hoţ Dmitri Priletaev, cel care se transformase, într-o noapte de iarnă a anului o mie nouă sute optsprezece, dintr-un obişnuit om al casei, în stăpânul unor bogăţii ca-n poveşti. Califul de o oră a ajuns să fie lichidat, iar nemăsuratele lui bogăţii, părăsind butoiul pregătit pentru varză, se mutaseră în cuferele sau buzunarele altcuiva. Speranţa noastră că problema jafului sacristiei patriarhiei ar putea fi rezolvată până la deschiderea Congresului extraordinar al Sovietelor din Moscova nu s-a realizat. Operaţia din Kraskovo n-a dus la încheierea cercetărilor, dar, aşa cum s-au lămurit lucrurile mai târziu, a apropiat totuşi deznodământul...

Cine oare fusese înaintea noastră la vila Betinilor?

Citind cu mare atenţie informaţiile lui Borin, documentele, procesele-verbale ale interogatoriilor şi analizând planul clădirii în care avuseseră loc cele întâmplate, vedeam în faţa mea nu vila nefastă şi nici legănându-se în frâul din funie trupul acelui om născut în comuna Iagodnîie Polianî, care-şi începuse drumul vieţii în portul din golful Ciornîi şi şi-l terminase în ştreangul agăţat de cârligul lustrei din

salonul căsuţei drăguţe cu vederea spre pădurea de pini. Documentele mi-au trezit în minte alte imagini, dar nu mai plăcute: troianul cu lături îngheţate şi beţivul care se târa pe el, firma hanului lui Teliatnikov cu zăpada lipită pe ea, grăsanul de sub ficus turnând vin în capul vecinului, ofiţerul chel care-şi imagina că-i cal, fumul înecăcios al bucătăriei şi nesfârşitele coridoare semiîntunecoase, prin care mă condusese „nemernicul” la întâlnirea cu veselul hoţoman... Şi, în sfârşit, chiar Nikita Afrikanovici Mahov, creştin de luat pildă, înflăcărat simpatizant al puterii sovietice...

„Dar revolverul pentru ce-i, Leonid Borisovici?... Or fi oamenii de aici parlagii, dar le place totul făcut pe tăcute, fără împuşcături...”

La vila Betinilor se procedase fără împuşcături şi fără prea mult zgomot. Totul se petrecuse repede, discret şi pe tăcute. Pe tăcute au intrat, nederanjând pe nimeni, pe tăcute l-au năucit pe Priletaev, pe tăcute şi cu delicateţe l-au spânzurat. Pe tăcute, să nu tulbure somnul uşor al cetăţenilor temători din jur, căraseră din pivniţă, valorile sacristiei patriarhiei...

Se vede că „primul ministru al pieţei Hitrovka” ştiuse de la bun început că Dmitri rămăsese la Kraskovo şi că era în căutare de cumpărători cu toptanul. Punându-ne pe urmele lui Konstantin, el dorise nu numai să se răfuiască cu concurentul său din Saratov de care se săturase şi pe care îl scosese cândva din Moscova probabil cu ajutorul poliţiei, dar şi să-şi demonstreze loialitatea, să îndepărteze din timp de la el orice bănuială şi să-şi pregătească liniştit, fără grabă, crima pe care o plănuise.

Konstantin Priletaev plătea mijlocitorilor 25 de procente comision ca să-i vândă obiectele furate. Bazându-se pe valoarea celor aduse de Borin de la

Saratov, Nikita Mahov îşi căuta şi el dreptatea: un sfert din tezaurul sacristiei patriarhiei pentru puterea sovietică, iar trei sferturi pentru el, Nikita Afrikanovici. Totul cum se cuvine. Pe Ciurkin şi Konstantin Priletaev, care nu-i arătaseră respectul cuvenit lui Nikita Afrikanovici îi va osândi puterea muncitorească-ţărănească, iar pe celălalt hoţ, îndărătnicul Dmitri Priletaev, îl va pedepsi chiar Nikita Afrikanovici prin puterea lui. Desigur, nu personal. Pentru asemenea treburi, marele negustor din Hitrovka avea trepăduşi potriviţi. Lui Nikita Afrikanovici îi era de ajuns să facă doar un semn, că totul se aranja şi fără el. De ce să-şi mânjească mâinile fără rost?

La Kraskovo putea să plece cu câţiva acoliţi de-ai săi, poate chiar cu acel Ahmet, care orice s-ar spune, era un maestru în îndeletnicirea lui. Mi-aduceam bine aminte cum stătea în spatele meu, cu şnurul de mătase în mână, musculos, gol până la brâu, cu zâmbetul serafic încremenit pe buze, iar pe pieptul lui, tatuat, un omuleţ în spânzurătoare, mişca uşor din picioarele-i subţiri ca nişte chibrituri...

Cu Dmitri Priletaev, desigur, terminaseră glumind, în joacă. Un ciocănit uşor în geam... Puţin probabil ca Priletaev să fi întrebat cine-i acolo. Se prea poate să fi aşteptat un vizitator: a toate prevăzătorul Mahov îi împinsese la timpul potrivit un pretins cumpărător care trebuia să vină noaptea. Priletaev aprinsese lumânarea, deschisese uşa şi dintr-o dată, cu o lovitură, fusese aruncat într-un colţ al vestibulului. Apoi venise a doua lovitură, în ceafă. Şi iată, pe gâtul lui se şi manevrase cu pricepere laţul...

— Aşadar, centrul întregii activităţi e piaţa Hitrovka, spusei eu, încheind consfătuirea cu echipa

noastră. Mai mult ca sigur că tocmai acolo vor fi găsiţi ucigaşii lui Priletaev şi descoperite valorile ascunse de ei. Atenţie deosebită la Mahovka şi la hanul lui Teliatnikov. E clar?

Totul părea a fi clar pentru toţi...

După ce participanţii la consfătuire plecară, Borin ceru permisiunea să mai lucreze încă vreo zi la Kraskovo.

— Practic, cu „olandezul”, Puşkov şi Mihail Arstavin lucrurile sunt clare, zise el. E puţin probabil să mai putem scoate ceva în plus de la el, deşi se poate încerca. Pe Liza Tesak, după cum aţi binevoit să ne spuneţi, deocamdată nu e cazul s-o deranjăm – Mahov se va pune în gardă. De anarhiştii din Hitrovka intenţionaţi să vă ocupaţi personal... Iar eu, cu voia dumneavoastră, plec în vilegiatură să respir puţin aer proaspăt. Aveţi ceva împotrivă?

N-aveam nimic împotrivă.

— Mergeţi şi respiraţi aerul de Kraskovo. Poate într-adevăr veţi găsi un fir care să ducă la Hitrovka.

— Poate la Hitrovka, poate şi în altă parte... rosti Borin evaziv.

Tăcurăm un timp amândoi. În cabinet intră Suhov şi ne privi întrebător. Îmi puse pe masă textul telegramei adresate şefului miliţiei judiciare din Saratov. În legătură cu asasinarea lui Priletaev, rugam să fie interogat neîntârziat fratele său, într-o serie de probleme care ne interesau, rezultatele să ne fie comunicate telegrafic, iar apoi acesta să fie trimis imediat, din post în post, la Moscova.

— Putem s-o expediem?

— Da. Şi mai repede.

După ce Suhov ieşi, spusei:

— Aţi uitat, Piotr Petrovici, de înţelegerea noastră.

Vă aduceţi aminte de cele spuse în atelierul de bijuterii al sacristiei patriarhiei?

— Am uitat, să-mi fie cu iertare...

— Ne-am înţeles atunci să preţuim timpul.

— A, despre asta era vorba! Cum să nu, ţin minte, ţin minte... M-aţi dojenit atunci ca pe un copil. Dar azi m-am făcut vinovat cu ceva?

— Hm. Tăcerea-i, de asemenea, pierdere de timp. Mă obligaţi să pun întrebări.

— Ce întrebări, permiteţi-mi să fiu curios?

— Excludeţi participarea lui Mahov la asasinarea lui Dmitri Priletaev?

Borin zâmbi uşor. Mustaţa i se zbârli şi spuse:

— Sunteţi un psiholog, Leonid Borisovici. Privi printre gene, adunându-şi ridurile pungă sub ochi. Şi totuşi, permiteţi-mi să vă spun, Leonid Borisovici, că într-un fel dumneavoastră simplificaţi modul în care tratez eu problema. „Exclud”... Nu. Eu nu-l exclud pe Mahov. Nicidecum. Cum spune Hvoşcikov, în viaţă se întâmplă de toate, chiar şi ceea ce nu s-a mai întâmplat. Asta aşa-i. Poate dumneavoastră, Leonid Borisovici, aveţi dreptate: organizatorul picnicului de la Kraskovo e Nikita Afrikanovici. Admit cu plăcere... Dar...

— Tocmai acest „dar” să mi-l descifraţi.

— Ca să nu pierdem timpul degeaba, pe scurt, nu?

— Nu, cât mai amănunţit. În privinţa asta, nu impun niciun regulament.

— Cum, adică?

— Despre modul cum să găseşti un tezaur în valoare de douăzeci şi trei de milioane de ruble se poate vorbi şi fără regulament, explicai eu. Douăzeci şi trei de milioane merită aşa ceva. Şi părerea dumneavoastră merită...

— Sunt flatat, dădu el din cap. Vă foarte mulţumesc pentru aprecierea atât de măgulitoare pentru mine. Atunci, am să-mi permit să formulez unele consideraţii mai importante.

Argumentele lui Borin se rezumau la următoarele:

1. Mahov aflase înaintea noastră de jefuirea sacristiei patriarhiei şi ştiuse de la bun început că aceasta fusese opera fraţilor Priletaev. Priletaevii aveau de gând să-i vândă lui Mahov o parte din cele furate, i-au dat provizoriu cele mai mari pietre preţioase şi i-au făcut cadou perlele pe care acesta le vânduse, prin Dublet, membrului Asociaţiei purtătorilor de prapuri. Pe scurt, Priletaevii întreţinuseră relaţii cu Mahov nu prin a treia persoană, ci direct. Ce l-ar fi împiedicat pe Mahov să-i „cureţe” chiar de atunci şi să fi pus mâna pe cele jefuite? Era şi mult mai uşor şi mai simplu. De ce aşteptase atâta timp? În ce scop? Nikita Afrikanovici nu era dintre aceia care ezită mult înainte de a lua o hotărâre.

2. Printre legile nescrise ale „oraşului liber Hiva” era şi una care suna astfel: cea mai mare crimă este să omori hoţul ca să pui mâna pe ce a furat el. Nesocotirea acestei legi poate să dea naştere la consecinţe grave, chiar şi pentru vârfurile pieţei Hitrovka. Mahov fusese nevoit să ţină seama de această lege. Tocmai de aceea el nu se hotărâse să-i cureţe pe Priletaevi atunci, imediat după jaf, şi probabil că nu participase la crima de acum, de la Kraskovo.

3. Admitem însă cazul că Mahov, frământându-şi mintea aproape două luni, a ajuns la concluzia că pentru milioanele respective merită să încalci legile Hitrovkăi. În acest caz, apărea însă altă întrebare: de

ce, în această situaţie, avusese nevoie de întâlnirea cu locţiitorul preşedintelui Sovietului miliţiei, Kosacevski, căruia-i spusese numele hoţilor şi al afaceristului din Saratov? Numai ca să-l vâre în bucluc pe concurentul său Ciurkin? E îndoielnic, în primul rând, ca rezultat al acelei întâlniri, el pierdea milioanele din Saratov. În al doilea rând, îi sugerează lui Kosacevski cine putuse organiza picnicul de la Kraskovo. Iar în al treilea rând, dacă e să încalci legile Hitrovkăi, de ce să te mulţumeşti cu jumătăţi de măsură? Dacă-i vorba de curăţat, atunci curăţă-i pe toţi trei: şi pe Ciurkin, şi pe Priletaevi. Tot un drac. N-avea niciun rost să amestece miliţia judiciară din Moscova în toată această istorie.

4. Făptaşii au încercat să prezinte asasinarea lui Dmitri Priletaev ca o sinucidere. Lui Borin, om cu activitate îndelungată în poliţia judiciară, îi fusese dat nu o dată să aibă de-a face cu astfel de cazuri. Dar la înscenări recurgeau de obicei fiii unor taţi bogaţi, nerăbdători să pună mâna cât mai repede pe moştenire sau soţiile, rudele, amanţii şi amantele, adică acei care într-un fel sau altul, erau legaţi de victimă, făceau parte din anturajul ei şi apoi, bocind fără alinare, păşeau în urma sicriului.

„Lichidatorii” profesionişti aveau grijă numai să nu lase urme. Ei îşi dădeau seama că era greu să li se dovedească vinovăţia, străini fiind, iar să-i descopere, şi mai greu...

Aşa era înainte. Dar acum, când hoţii de buzunare dau drumul glonţului în burţile clienţilor nervoşi fără să mai stea pe gânduri, iar „şperacliştii” doar că nu trag cu mitralierele în locuinţe, cine şi de ce să prezinte crima drept o sinucidere? „Lichidatorii” hitroveni de la Mahovka ştiu tot atât de bine ca şi

Sovietul miliţiei din Moscova, cât de slabă e eficienţa în descoperirea crimelor. De ce să ne ascundem după degete: dacă la hanul „Viţeluş” l-ar fi sugrumat, doamne fereşte, pe locţiitorul preşedintelui Sovietului miliţiei, pe Leonid Borisovici Kosacevski, el unul, Borin, n-ar fi putut garanta că cei vinovaţi ar fi ajuns pe banca acuzaţilor...

— Asta-i, stimate tovarăşe Leonid Borisovici. Tot ce am avut aici – şi îşi lovi fruntea cu degetul – am arătat deschis. Iar dumneavoastră hotărâţi: sunt fundamentate îndoielile bătrânului sau nu.

Dintre toate argumentele lui Borin, ultimul mi se păru cel mai convingător. Într-adevăr, crima se produsese într-un mod prea complicat pentru a fi opera acoliţilor lui Mahov. Obişnuit de pe timpul cneazului Lvov şi al lui Kerenski cu nepedepsirea totală, criminalul profesionist nu prea excela în viclenii. Omora, lua, pleca, vindea. După această formulă primitivă se săvârşeau majoritatea covârşitoare a crimelor. Desigur, jefuirea sacristiei patriarhiei nu putea fi trecută printre infracţiunile obişnuite. Dar de ce era necesară mascarea asasinării lui Dmitri Priletaev? Teama de miliţia judiciară?

În timpul întâlnirii de la hanul „Viţeluş” n-am observat ca Mahov să fi tremurat de frică. Din contră, veselul hoţoman a avut o purtare firească, agreabilă. Nu-şi refuzase nici măcar plăcerea de a glumi puţin pe seama musafirului său, un ţânc ageamiu, care se încredea naiv în însoţitorii săi şi în revolver.

Ce-i drept, Nikita Afrikanovici trebuia să înţeleagă că, dacă bolşevicii se vor menţine la putere, ei vor deveni cu fiecare lună tot mai puternici. Şi atunci ei nu vor mai suporta liberalismul Hitrovkăi. Nu cumva Mahov conta pe faptul că, la distrugerea Hivei, lui i se

va acorda o oarecare indulgenţă? Nu, Mahov, nu-i prost. Fie că l-a omorât pe Dmitri Priletaev, fie că nu, dar sfârşitul Hivei este şi sfârşitul lui Nikita Afrikanovici. Dacă nu va pleca din Moscova, nu se va ascunde, va fi pus la zid.

Şi totuşi...

— Bine, zisei. Să admitem că Mahov nu-i amestecat în afacerea de la Kraskovo. Dar atunci cine a fost la Kraskovo şi, ca „rudă”, l-a spânzurat pe Priletaev?

Borin ridică din umeri.

— Nu ştiu, Leonid Borisovici. Vă spun sincer, nu ştiu.

— Totuşi, trebuie să aveţi nişte presupuneri?

— Fireşte, ar trebui să am. Dar nu am, Leonid Borisovici. Doar îndoieli pe care, abuzând de amabila dumneavoastră atenţie, mi le-am exprimat. Propuneri însă n-am. Cum s-ar zice, vă servim cu ce avem.

— Cam inconsistent...

— Cât se poate de inconsistent! îmi ţinu isonul Borin şi, amintindu-şi probabil de pateul cu carne de viţel pe care îl pregătea cândva inegalabilul Deborg la restaurantul gării Nikolaevski, glumi ironic: Ca supa de azi de voblă[19].

— Aşa, aşa, nici carne de viţel, nici ciuperci...

— Ei, asta e. De unde ciuperci! oftă Borin. Doar în imaginaţie...

— ...şi voblă, încheiai eu. Dar să ne întoarcem la oile noastre. Aşadar, din nou Kraskovo... Bine, Kraskovo. Dar pe ce vă bazaţi?

— Kraskovo nu-i nici Parisul, nici Londra, Leonid Borisovici.

— Nu îndrăznesc să vă contrazic.

[19] Voblă – peşte din Marea Caspică.

— Şi dacă-i aşa, atunci i-e greu unui om să se piardă acolo. Într-o staţiune cu vile totul e în văzul lumii. Nu se poate ca răposatul, locuind acolo, să nu fi apărut niciodată. Ar fi fost văzut şi în staţie, şi-n localitate. Poate-l vizitau şi vecinii. Cineva o fi stat cu el de vorbă, o fi vorbit şi el cu careva. Dacă a sosit cineva la el, a fost văzut, dacă a plecat de la el, n-a rămas neobservat. A mai stat lumea şi la taclale... Ţineţi seama că Priletaev a locuit acolo din primele zile ale lui ianuarie...

Nu puteai să nu recunoşti logica lui Borin.

— Atunci, Leonid Borisovici, plec să respir câteva zile aer proaspăt de staţiune.

— Respiraţi, căzui eu de acord.

Borin nu stătu mult la Kraskovo. Iar aerul de acolo fu de folos nu numai lui... Spre sfârşitul celei de-a doua zile, Borin aduse la Moscova un bărbat cu pieptul îngust şi ochii bulbucaţi, cu mustăcioară şi cu părul pieptănat cu o cărare pe mijlocul capului.

— Vă rog să-l primiţi cu stimă şi consideraţie, îl introduse voios Borin pe omuleţ. Dumnealui e protectorul dezinteresat al tuturor jucătorilor de biliard din Kraskovo, maestrul tacului, cavaler al cridei şi truditor în jurul pungii de biliard. Marcherul local.

— Goşa, se prezentă omuleţul înclinându-se şi chiar lipindu-şi călcâiele. Goşa Cilim. Poate-aţi auzit?

— Din păcate, n-am avut ocazia.

— La Kraskovo mă ştiu toţi, se lăudă Goşa.

— Unicul şi cel mai popular marcher din localitate, confirmă Borin.

Ieşise la iveală că informaţiile noastre despre răposat nu erau nici, pe departe complete. Se constatase că Dmitri Priletaev fusese nu numai un hoţ norocos, ci şi un bun jucător de biliard, la fel de bun la

cel rusesc, cu cinci bile, ca şi la cel berlinez. Goşa putea să mărturisească sub jurământ că nu-l văzuse niciodată pe Stepan Andreevici (Priletaev era cunoscut în Kraskovo sub acest nume) dând chix şi că făcea cu bilele asemenea triplări, că şi cei mai buni jucători din Kraskovo se mirau.

— Goşa l-a văzut pe Stepan Andreevici la Moscova, nu cu mult înainte de sinucidere, îl întrerupse Borin pe marcher.

— Da, confirmă Goşa.

— În ceainăria asociaţiei antialcoolicilor din gara Nikolaevski, dacă nu mă înşel?

— Da, zise din nou Goşa. Bea ceai.

— Şi nu era singur?

— Erau doi.

— Descrie-ne amănunţit cum arăta celălalt domn, îl rugă amabil Borin.

Omul pe care ni-l descrise Goşa ne era bine cunoscut, atât mie cât şi lui Borin...

— Dumneavoastră, Piotr Petrovici, aţi avut dreptate, spusei eu, după ce relatările marcherului fură trecute în procesul-verbal.

— În ce privinţă?

— În privinţa aerului curativ din Kraskovo, se înţelege.

— În schimb eu am greşit în altă privinţă, zise el. Se vede că la joc nu iau parte numai „zugravii”... Dar ce facem cu Hitrovka?

— Deocamdată mai aşteptăm puţin până să renunţăm definitiv la ea. Cum spune „spoitorul eliberat” al dumneavoastră?

— „În viaţă se întâmplă de toate, chiar şi ceea ce nu s-a mai întâmplat”, îl cită Borin pe Hvoşcikov.

Curând însă a trebuit să renunţăm totuşi la

II

Despre mutarea capitalei la Moscova nu se anunţase încă nimic oficial, dar în oraş se ştia. Se ştia şi de presupusa sosire a comisarilor poporului şi a membrilor Comitetului Executiv Central din Rusia, ca şi de evacuarea din Petrograd a instituţiilor sovietice. Ziarele anunţau rechiziţionarea hotelului „Naţional” şi a tuturor încăperilor din această clădire, ocupate de magazinele lui Lapin, Mihailov, Krestovnikov, de filiala băncii americane „New York City Bank” şi de „Clubul britanic”, precum şi evacuarea chiriaşilor de la „Metropol”.

Erau publicate informaţii, mai mult sau mai puţin veridice, în legătură cu faptul că hotelul „Lux” va fi ocupat de Comisariatul afacerilor interne, că Sovietul pe întreaga Rusie al alimentaţiei şi aprovizionării se va muta la hanul Ohotnîi Read şi în hotelul „Franţa”, Comisariatul afacerilor externe, în vila lui Tarasov din Spiridonovka, iar hotelul „Loskutnaia”, căruia i se schimbase cu acest prilej numele în „Krasnîi Flot”, urma să fie dat în folosinţă marinei militare.

Zvonurile despre mutarea conducerii sovietice deveniseră pentru ziarele burgheze semnalul începerii unei noi campanii împotriva bolşevicilor, a unei campanii şi mai vehemente decât cea anterioară.

Deşi paginile acestor ziare erau împestriţate de spaţii albe în urma cenzurării, totuşi redactorii lor n-aveau motiv să se plângă că bolşevicii limitau libertatea de gândire. După părerea mea, acea

gândire se zbenguia cu atâta îndrăzneală în unele articole şi corespondenţe încât mai mult nici că se putea. Fuseseră scuipaţi din belşug, fără economie de salivă, membrii Comitetului Executiv Central, politica internă şi externă a puterii muncitoreşti-ţărăneşti „care a uzurpat dreptul oglindirii voinţei poporului – al Adunării constituante”. În „Russkie vedomosti”, cineva ascuns sub iniţialele E. M., caracterizând pentru început bolşevismul ca un socialism cu picioarele în sus, iar leninismul ca o ideologie a cătănimii declasate şi scoţând în fiecare aliniat ţipete stridente de ură neputincioasă, scria: „Înfulecă mai repede pe altul, ca să nu te înfulece el, acesta e cel mai de seamă decret al revoluţiei socialiste, singurul nelipit pe toate gardurile, dar e însemnat cu fierul roşu în sufletul poporului înnebunit”.

Cu deosebită satisfacţie erau savurate „nemaiîntâlnit de ruşinoasele” condiţii ale păcii de la Brest, divergenţele dintre bolşevici şi eserii de stânga, ca şi cele din sânul bolşevicilor.

Cu nerăbdare şi, în acelaşi timp, cu oarecare îngrijorare, era aşteptată răscoala anarhiştilor „din toată Moscova” sau poate – cine ştie? – din toată Rusia.

Într-adevăr, tot ce-mi spusese Rîcealov înainte de vizita mea la Casa anarhiei, toate posibilităţile ipotetice de care-mi vorbise, se transformau treptat în ceva mai aproape de realitate. Detaşamentele gărzii negre ocupau, la sfârşitul lui februarie şi în primele zile ale lui martie, noi şi noi imobile, al căror inel se strângea către centru, unde se aflau instituţiile sovietice. În clădirile ocupate aduceau arme din toate colţurile oraşului şi se zbârleau ameninţător cu mitraliere şi puşti mitraliere. După informaţiile

noastre, în Casa anarhiei se aflau şi două tunuri, ce-i drept unul din ele având, pare-se, percutorul stricat.

Tonul articolelor din ziarul „Anarhia” devenea din zi în zi mai insolent. Gazeta federaţiei chema deschis „la a treia revoluţie socială”.

„Poporul ţine bine minte recenta lozincă a aceloraşi bolşevici: „Pune mâna pe cele jefuite!” – spuneau ideologii demagogi din Malaia Dmitrovka. Poporul nu poate şi nu vrea să aştepte. Pentru ce, se pune întrebarea, au murit în închisori şi în ocne cei mai buni oameni ai Rusiei? Pentru ce, se pune întrebarea, clasa muncitoare şi ţărănimea truditoare au înfăptuit revoluţia şi şi-au vărsat sângele?! Râurile exproprierilor trebuie să se unească în şuvoiul fluviului puternic în care se va îneca pentru vecie dreptul la proprietatea privată. Nu control muncitoresc şi nu naţionalizare, ci trecerea neîntârziată a fabricilor şi uzinelor în proprietatea şi sub conducerea muncitorilor care trudesc în ele! Nu guvern muncitoresc-ţărănesc, care stă deasupra poporului, ci popor eliberat de orice guvern şi de orice putere!

Nu pace ruşinoasă încheiată prin capitulare cu capitaliştii germani, ci război împotriva asupritorilor, pentru eliberarea asupriţilor din întreaga lume!”

Începuseră să mişune tot felul de iniţiatori. Foştii ofiţeri se adunau ba într-o locuinţă, ba în alta. La Zamoskvorecie, la Ohotnîi Read, la Solianka, în cârciumi, în ospătării apăruseră nişte flăcăi voinici, cu faţa lată, din „Uniunea poporului rus”, uniune care de mult, se pare, fusese luată de apele Lethei. „Unionîştii” scoteau din lăzile lor nişte steaguri asemănătoare cu prapurii bisericeşti, insigne cu semnul crucii, cu coroana ţaristă şi cu sfântul

Gheorghe biruitorul, se beţiveau, ameninţau, îşi ascuţeau cuţitele...

Pentru atacul ce se punea la cale împotriva bolşevicilor se pregătea şi biserica. Intenţia se simţea în tonul articolelor din „Ţerkovnaia pravda” şi „Pravoslavnîi palomnik”, din „Ţerkov i jizn” şi „Bogoslovski vestnik”.

În biserica Hristos-mântuitorul, construită de Aleksandru I ca legământ în faţa lui Dumnezeu, cel care dăruise Rusiei, în războiul de apărare a patriei din 1812, victoria asupra oştirii celor douăsprezece graiuri, în această biserică, unde avea loc adunarea Sinodului local, se punea la cale regruparea forţelor. Biserica, amintind fiecăruia de războiul de eliberare, trebuia să devină un bastion invincibil în lupta împotriva armatei comisarilor din Petrograd, a pretinşilor conducători, care aveau de gând să-şi aleagă acum drept sediu centrul creştinismului, a treia Romă – Moscova.

Dacă „Adunarea clerului şi a credincioşilor” din iunie 1917 se deschisese cu imnul veşnica pomenire în memoria luptătorilor căzuţi pentru libertate, Sinodul local îşi încheia lucrările prin pronunţarea anatemei asupra bolşevicilor, trimiterea către Nikolai al II-lea, prin episcopul Ghermoghen, a prescurii şi a icoanei „Bucuria neaşteptată” reprezentând pe Maica Domnului, blamarea „tiranilor speciei umane” şi chemarea de a le opune rezistenţă.

Consiliul sinodal forma grăbit „regimente” şi „divizii”.

Pe lângă acesta se crease „comisia privind prigoana credinţei pravoslavnice”. La adunarea reprezentanţilor consiliilor parohiale din Moscova fusese luată hotărârea ca toate parohiile oraşului să

se unească într-o singură „Uniune a tuturor parohiilor”, având în frunte un „Consiliu unional”. Peste tot apăreau „frăţii” pe care le conducea „Consiliul comunităţilor parohiale din întreaga Rusie”.

Biserica ieşită din tranşee cuprindea o armată numeroasă ce depăşea de o sută şi chiar de o mie de ori forţa antibolşevică din Sud, din Apus sau din Ural.

Rîcealov, care avusese întotdeauna slăbiciune pentru aritmetică, făcuse un calcul aproximativ al acestei armate.

Ţinând în mână un ciot de creion, spuse:

— După datele anului 1913, în Rusia existau mai mult de douăzeci de mii de călugări şi călugăriţe şi peste şaptezeci de mii de novici şi novice. Câţi sunt laolaltă?... Asta e. Prin urmare, aproape o sută de mii de călugări. Aşa e? Să trecem acum la preoţime. 47.500 de parohii. Aşa e? Aşa. În parohii sunt preoţi, diaconi, dascăli, paracliseri, dirijori de cor... Dar să pornim de la minimum. Să luăm, de exemplu, numărul cel mai mic posibil, adică trei oameni de parohie. Numai trei şi tot rezultă o sută patruzeci de mii şi ceva. Acum să luăm funcţionarii administraţiei bisericeşti, profesorii de religie... Aceştia, în niciun caz, nu sunt mai puţini de douăzeci de mii... Cât rezultă? Peste două sute cincizeci de mii. Asta e nucleul, garda. Dar mai sunt „fraţii”, purtătorii de prapuri, membrii comunităţilor parohiale, „unioniştii”, în sfârşit simplii drept-credincioşi care vor merge acolo unde-i vor chema iereii... Acum fă socoteala, Leonid, e o armată de un milion şi jumătate, ba chiar de două milioane. Poate şi trei milioane, n-aş putea să garantez. Iar garnizoana lor e în cel mai vechi oraş de scaun... Ei, câţi sunt? Probabil şaizeci-optzeci de mii, hai să zicem o sută de mii. Îţi mai aduci aminte

procesiunea crucii în apărarea bisericii şi molitva „întregului popor” din Piaţa Roşie? Impresionant spectacol! Da, biserica e o forţă...

Şi această forţă atrage din ce în ce mai des atenţia asupra ei, prin semnalul de alarmă al clopotelor, care asemenea unui incendiu nocturn, izbucneşte ba într-un colţ, ba în altul al marelui oraş, ridicând din aşternut locuitorii şi chemându-i să apere din răsputeri zidurile bisericii; prin strigătele săracilor cu duhul ce zornăie din verigile de ascet şi prevestesc foamete, sânge, pieire şi sosirea lui antihrist; prin predicile de la amvoanele celor de „patruzeci de ori câte patruzeci” de biserici ale Moscovei...

Noaptea, cineva lipea pe ziduri şi strecura în cutiile de scrisori nişte foi volante cu o cruce cu braţele în T. Ele cuprindeau rugăciuni pentru salvarea bisericii, apeluri către poporul pravoslavnic, istorisirea uciderii preotului Piotr Skipetrov de la lavra Aleksandr Nevski, „care a vrut să povăţuiască prin cuvinte pe oamenii cu minţile rătăcite”, descrierea morţii de martir a mitropolitului Vladimir din Kiev (în martie fusese creat „fondul Vladimir” pentru a imortaliza memoria mucenicilor întru credinţă, iar la Moscova se preconiza construirea unei case a muncitorilor, care să-i poarte numele).

Se înţelege, un loc de seamă era acordat jefuirii celor sfinte ale bisericilor. Autorii nu erau lipsiţi de fantezie. Despre soarta tezaurului sacristiei patriarhiei se făceau cele mai îndrăzneţe presupuneri.

Nu cumva pacea de la Brest fusese cumpărată de la teutoni cu preţul vaselor sfinte păstrate în sacristie?

Cine ştie dacă nu cumva acum, când pravoslavnicii citeau rândurile scrise cu inima însângerată, la Berlin,

kaiserul Wilhelm îşi proba mitra patriarhului Nikon (alte preocupări mai actuale nu se presupunea să aibă kaiserul), iar bancherii austro-ungari batjocoreau vasele sfinte şi cântăreau lingourile de aur turnate din ferecăturile retopite ale cărţilor vechi bisericeşti şi din îmbrăcăminţile scumpe ale icoanelor făcătoare de minuni?

Mai mult ca sigur că Tihon n-avea nicio legătură cu aceste manifeste, tipărite la vreo tipografie clandestină. „Patriarhul tunurilor” (Tihon fusese ales sub bubuiturile tunurilor revoluţiei din Octombrie) nu s-ar fi murdărit cu răspândirea unor asemenea născociri.

După informaţiile pe care le deţinea Rîcealov şi comisarul pentru problemele religioase al Sovietului Comisarilor Poporului din Moscova, manifestele erau scrise şi răspândite din instigarea şi cu participarea directă a celor de dreapta. Comisarul cu problemele religioase, care se simţea tot atât de în largul său în biserica Hristos-mântuitorul, ca şi la Sovietul de deputaţi din Moscova, le spunea direct pe nume arhiepiscopului Antoni Hrapoviţki şi protoiereului Vostorgov. Antoni era un vechi şi consecvent duşman al revoluţiei. Descendent din vechiul neam boieresc al Hrapoviţkilor, care stăpâneau din timpuri străvechi domenii întinse în gubernia Novgorod, îşi schimbase uniforma strălucitoare de ofiţer cu modesta rasă monahală şi visa să devină un nou Filaret sau Nikon. Dar, vai, vremurile se schimbaseră: camarilei ţariste îi trebuiau nu Nikoni, ci Rasputini. Cu toate acestea, Antoni apăra consecvent interesele dinastiei Romanovilor. Încă din 1905, el îl sfătuise pe ţar, „scutul de nădejde al patriei frământate”, să se adreseze „poporului răzbunător” (adică membrilor

„sutelor negre” ultrareacţionare) cu apelul de a-i lichida fără judecată pe participanţii la revoluţie („Baia de sânge va fi cumplită, în schimb revoluţia ar fi măturată într-o lună de pe pământul rusesc”, iar „...în locul *Marseillaise*-i ar răsuna sfintele cântece bisericeşti”.) Şi cu toate că în 1917 scaunul patriarhal n-a fost ocupat de el, ci de mult prea liberalul şi nehotărâtul Tihon, cum îl considera Antoni, sau poate tocmai din această pricină, ambiţiosul arhiepiscop, consecvent în concepţiile sale, era nerăbdător să ajungă cât mai repede băiaş la baia de sânge a întregii Rusii. Şi neprecupeţindu-şi eforturile, căra spre cuptorul gigantic bucăţi uscate de lemn de mesteacăn şi pregătea măturici...

Spre deosebire de Antoni, protoiereul Vostorgov, unul dintre conducătorii filialei din Moscova a „Uniunii poporului rus”, n-avea nici strămoşi renumiţi, nici blazon de familie, iar după afirmaţiile unora, nici măcar batistă curată nu avea. Beţivului şi hrăpăreţului Vostorgov i se potrivea de minune caracterizarea pe care o făcuse acelaşi Antoni lui Sabier, fostul ober-procuror al sfântului Sinod: un astfel de om, dacă ar fi posibil, i-ar scoate şi lui Dumnezeu portmoneul din buzunar...

Totdeauna când îl vedea pe Vostorgov, Antoni se strâmba de scârbă. Dar spre sfârşitul anului o mie nouă sute şaptesprezece, ambii ierarhi se împrieteniseră. Îi unea ura împotriva Puterii sovietice.

Dacă scribii burghezi erau uşor de speriat (aceştia se temeau de orice, bineînţeles şi de suspendarea ziarelor lor), dacă pe ofiţerii care începuseră joaca de-a complotul tocmai când nu trebuia nu era greu să-i arestezi, dacă pe anarhişti, atunci când era posibil, îi blocai cu detaşamentele Gărzii roşii chiar în clădirile

ocupate de ei, iar pentru potolirea veşnic beţilor „unionişti” era de ajuns să înăspreşti ordinele miliţiei, în schimb cu oastea bisericească lucrurile erau mult mai complicate. Şi printre măsurile prevăzute pentru începutul lunii martie un loc important îl ocupa prezentarea obiectelor de valoare ale sacristiei patriarhiei, aduse de la Saratov, reprezentanţilor Sinodului local, precum şi predarea într-un cadru solemn a faimoaselor relicvarii în care până nu de mult se păstraseră cămaşa lui Isus Hristos şi o parte din veşmântul Fecioarei Maria. După planul lui Rîcealov, printre aceşti „reprezentanţi plenipotenţiari” trebuiau să fie neapărat Antoni şi Vostorgov...

Deşi cazul jefuirii sacristiei era încă departe de a fi elucidat (după formularea mea), iar după formularea lui Rîcealov nu era deloc elucidat, nu mă prea opuneam vizionării preconizate. Îmi dădeam seama că dezlănţuirea patimilor în jurul furtului obiectelor sfinte trebuia temperată, iar problema foilor volante anonime, după care pacea de la Brest fusese încheiată cu ajutorul „vaselor sfinte”, se impunea să fie lichidată definitiv.

Un singur lucru îmi trezea îndoială. Ţinând seama de rolul sacristiei în pregătirea atacului, va înclina oare Consiliul sinodal spre o autodezarmare parţială? Că doară „jefuirea celor sfinte ale poporului rus” era o armă. Şi o armă puternică. Nu degeaba unul din membrii Sinodului, căruia i se încredinţase misiunea de a clarifica în ce situaţie se afla ancheta, prezentase un asemenea raport la o şedinţă ordinară, încât fiecărui ascultător imparţial îi devenise clar că tezaurul era pierdut definitiv...

— Le vom trimite o invitaţie oficială, spuse Rîcealov. Şi-i vom ruga să delege anume pe

arhiepiscopul Antoni şi pe protoiereul Vostorgov. Iar tu telefonează secretarului patriarhului, jurisconsultului acestuia şi custodelui sacristiei. E adevărat că, aşa după cum am mai spus, datoria v-aţi făcut-o deocamdată numai pe sfert... Dar şi acest sfert valorează totuşi şapte milioane. Trebuie să facem ordine în oraş înainte de mutarea guvernului aici...

III

Un ghid mai bun pentru delegaţia Consiliului sinodal decât bijutierul sacristiei patriarhiei, Fiodor Karlovici Kerbel, se înţelege că nu exista. El ar fi glorificat şi potirele lui Valentinian al III-lea, povestind arhiepiscopului Antoni şi protoiereului Vostorgov legenda de rigoare, şi engolpionul de aur cu email al lui Boris Godunov, şi lumânarea de argint din timpul lui Ivan cel Groaznic, şi heruvimii de aur cu şase aripi de pe ripida împodobită cu perle a lui Filaret...

Dar, din unele considerente, am fost nevoiţi să-l înlocuim pe Kerbel cu Kartaşov.

Profesorul de istoria artelor frumoase stătea posac şi îngândurat într-un colţ al cabinetului şi fuma, urmărind atent cum firul cenuşiu de fum, şerpuind şi învolburându-se, dispărea undeva spre tavan. Pe faţa lui posomorâtă se observa că nimic nu-i era pe plac aici: cabinetul de mult nereparat, cu tapetul plin de pete, foiala continuă a lui Voljanin cu ciuful strâmb pe frunte, cu flanela de marinar şi cu dinţii săi de aur şi, bineînţeles, eu însumi.

— Poate că vă mai uitaţi o dată la valori? propusei eu.

— M-am uitat.

În câteva zile, de când nu-l mai văzusem, Kartaşov slăbise mult. Pielea de pe obrajii, până nu de mult rotunzi, îi atârna în cute cenuşii şi grele ca la elefanţi, burta lui tare şi îndesată se făcuse flască, ochii îi exprimau plictiseală. Nici lănţişorul de aur de la vestă nu-i mai strălucea... Pesemne că începuse să resimtă criza alimentară, care în ultimele zile devenise deosebit de acută în Moscova.

— Nu vă gândiţi să plecaţi spre grânarul din sud?

— M-am gândit şi m-am răzgândit.

— De ce?

— Mă tem, frăţioare, zise el aproape vesel. Sunt rotunjor... Mă rostogolesc eu spre sud, dar te pomeneşti că nu mă pot opri acolo şi mă trezesc undeva pe la Constantinopol sau la Neapole, ba poate chiar la Paris mă va duce necuratul...

— Şi ce dacă, îl întărâtai eu. Nu tu cartelă de alimente, nu tu revoluţie, nu tu frig. Cald, soare, instalaţia de apă potabilă funcţionează fără cusur.

— Ştiţi ceva, scutiţi-mă. Asta-i pentru voi, internaţionalii. Pentru mine nu există decât Rusia. Cu galenţi din lemn tare, cu opinci din coajă de tei şi cu straie din pănură...

— Rusia-i mare.

— Depinde pentru cine. Eu sunt mai obişnuit cu Moscova. Zău că-s mai obişnuit.

În faţa mea stătea din nou optimistul de odinioară, Kartaşov.

— Mi-am adus aminte de o anecdotă. Unul din gospodarii exemplari ai satului, un chiabur, cum i se zice acum, mi s-a destăinuit odată. Atunci când i-am dat ceasul pentru slănină... Porcii, spunea el, şi ăia preferă să nu-i duci la abator, ci să-i tai în cocina

proprie... Asta-i!

— Riscantă comparaţie...

— Cu purceii?

— Întocmai, confirmai eu şi mă uitai la ceas. Se apropia ora vizitei.

Kartaşov îşi dădu drumul la râsul lui gâlgâit.

— O spuneţi cu făţărnicie. După ce Charles Darwin a demonstrat că homo sapiens nu se trage din Dumnezeu, ci din maimuţă, scuzaţi-mă... Nu-i totuna de e porc, maimuţă sau papagal? Sper că nu vă şochează că Socrate, Newton, măreţul Napoleon şi profundul Hegel sunt neamuri cu gorila sau cu cimpanzeul, că strămoşii lor se ţineau de crengi cu cozile şi se căutau de purici! Iar porcul e un animal liniştit şi blând. Mai ales când e sătul...

Kartaşov avu noroc, ca de obicei. Făcea parte dintre acei norocoşi care nu izbutiseră să-şi creeze propriul lor sistem filosofic pentru că ba un motiv, ba altul îi împiedica totdeauna să-şi demonstreze până la capăt logica gândurilor aruncate în treacăt. Şi acum fusese nevoit să se întrerupă în mijlocul frazei. În uşa cabinetului stătea, în toată splendoarea lui, ierarhul cu comanacul pe cap.

— Arhiepiscopul Antoni, locţiitorul preşedintelui Sovietului miliţiei, Kosacevski, făcu prezentările Kartaşov.

— Îmi face deosebită plăcere, spuse Hrapoviţki cu o voce profundă, de bariton şi barba lui albă ca zăpada i se aşternu pe piept ca un evantai deschis. Cu o cruce din briliante pe comănac, cu engolpionul oval presărat cu pietre preţioase, era frumos şi impunător, bun de pictat pe icoane.

Deci, ăsta e Antoni Hrapoviţki, cel care visase să devină băiaş la baia de sânge a Rusiei!

Acum înţelegeam aspiraţia ambiţiosului arhiepiscop de a ajunge în fruntea bisericii pravoslavnice ruse. Cu asemenea înfăţişare impozantă, l-a durut desigur să cedeze scaunul patriarhal prizăritului Tihon. Dar ce să-i faci? Soarta.

Pe lângă Antoni, ceilalţi membri ai delegaţiei Sinodului local păreau nişte figuri absolut şterse. Vostorgov, cu aspectul lui voit de mujic, neglijent, cu nişte ciubote drepte, avocatul Krotov, fostul jurisconsult al sfântului Sinod, rotofei şi cu picioarele scurte, sensibilul conte Olsufiev, chinuit de podagră, care-şi ducea mereu batista la ochi (pe conte îl înduioşa vederea sfintelor vase regăsite), – cum puteau ei oare să se măsoare cu incomparabilul Antoni!

Poate doar arhimandritul Dimitri... Dar acesta, închis în el şi tăcut, se ţinea deoparte. Antoni Hrapoviţki, Vostorgov şi Olsufiev îi erau antipatici. Şi cu toate că avea dorinţa sinceră să-şi învingă duşmănia păcătoasă, nedemnă de un creştin, nu era în stare s-o facă şi asta-l chinuia şi mai mult.

„E greu să trăieşti pe lume cu o fire ca a lui Dimitri, gândii eu. Şi apoi, unde să trăieşti? Poate doar într-o mânăstire retrasă... Dar vor mai fi multe asemenea mânăstiri peste un an, doi? Şi ce ziduri te vor apăra de viaţa care te asaltează din toate părţile? Vremea pustnicilor a trecut. Ei nu mai sunt puşi la încercare şi nici nu sunt luaţi în seamă.”

Ştiam că, după demersurile pe care le făcuse, Dimitri urma să fie, în scurt timp, absolvit de grijile sacristiei patriarhiei şi că se pregătea să se retragă în pustietatea din Valaam sau pe insula Soloveţki, spre a se ruga pentru iertarea păcatelor omeneşti. Ce să-i faci? Să-i urăm drum bun!

Între timp, lupta împotriva pesimismului, optimismului, pragmatismului, raţionalismului şi încă a cine ştie cui, se încheiase în sufletul lui Kartaşov cu o categorică victorie a simţului datoriei faţă de miliţia sovietică. Ridicându-se deasupra concepţiei lui Darwin şi a propriilor investigaţii filosofice, el uimi pe membrii delegaţiei consiliului sinodal prin cunoaşterea temei în discuţie şi a faptelor istorice străine lor.

Vostorgov respira greu şi întredeschidea gura de parcă se pregătea să bea mult aşteptatul păhărel de licoare din portocale amare, servit alături de bureţii de iaroslav proaspăt săraţi („Vai, Dumnezeule, doamne, ce-au făcut bolşevicii din Rusia!”), iar contele Olsufiev, căruia Kartaşov apucase să-i aducă aminte în treacăt de renumiţii lui strămoşi – oberhofmeisterul Vasili Dmitrievici Olsufiev de la curtea lui Petru I şi secretarul de stat al Ekaterinei a II-a, Adam Vasilievici – era profund impresionat. Chiar şi lui Antoni i se îndreptaseră ridurile de sub ochi.

De aceea, când la un semn al lui Voljanin am ieşit din cabinet ca să vorbesc din camera vecină cu Borin, care mă chemase la telefon, nimeni, în afară poate de Dimitri, n-a observat lipsa mea.

Borin îmi raporta că încheiase interogarea lui Kerbel.

— Cu succes?

— Da, confirmă el clar şi convingător, contrar principiilor sale.

Îmi dictă câteva nume printre care şi cel al baronului Vasili Messmer.

— Înseamnă că baronul trebuie să fie acum la Moscova?

— Foarte posibil, zise Borin. Fireşte, numai dacă n-

a plecat încă...

Şi mă întrebă:

— Să vin şi eu acolo?

— Nu. Dumneavoastră, Piotr Petrovici, n-o luaţi drept ordin, dar mai plictisiţi-vă puţin în societatea Kerbelilor, până ce noi vom clarifica totul aici.

Dând apoi lui Suhov, Voljanin şi Artiuhin dispoziţiile corespunzătoare, m-am întors la membrii Consiliului sinodal.

Dimitri stătea ca şi mai înainte la geam. Olsufiev, mototolind batista în mână, îl întreba ceva pe Kartaşov, mulţumit de expunerea sa, iar Krotov, Vostorgov şi Antoni examinau teancul de foi volante confiscate, puse de mine la loc vizibil, în care se descria atât de colorat soarta jalnică a tezaurului sacristiei patriarhiei.

Observându-mă, Antoni se încruntă, iar ochii îi scânteiară ca un fulger, capabili parcă să facă scrum tot teancul. Şi chiar dacă foile nu se aprinseră, toţi îşi dădură seama că arhiepiscopul era revoltat şi furios.

— E dureros, oftă Vostorgov, schimbându-se de pe un picior pe altul.

— Sunt fapte care merită dezaprobarea publică, glăsui Antoni, iar eu adăugai:

— Nu numai dezaprobare, ci şi trimitere în faţa justiţiei. Dacă autorii acestor foi volante nu se potolesc, vor fi daţi în judecată pentru calomnie la adresa puterii sovietice. Noi întreprindem deja o anchetă... şi, după cum ştiţi, orice taină, mai devreme sau mai târziu, devine cunoscută.

— Cel mai adesea mai târziu, mă asigură Antoni ca un specialist în materie...

— E posibil, domnule arhiepiscop. În orice caz, despre vizita dumneavoastră şi despre toate acestea

– îmi aruncai eu privirea plină de tâlc prin camera cu mesele încărcate de obiectele bisericeşti – vor scrie peste o zi toate ziarele...

Uşa capcanei se închisese!

— Ziarele?! hârâi cu durere Vostorgov, parcă în loc de smirnovka ar fi înghiţit esenţă de terebentină sau ceva şi mai rău. Contele Olsufiev îşi ascunse grăbit batista în buzunar, ochii uscându-i-se într-o clipă.

— Cum trebuie să vă înţelegem?

— În sensul cel mai direct al cuvântului, luminăţia voastră.

Numai faţa lui Antoni nu trădă nicio mişcare. Acesta îşi aruncă nepăsător privirea pe scurta ştire întocmită de mine pentru ziare, pe care i-o vârâsem sub nas.

— Aşa, deci... Mă privi nu fără curiozitate, familiar, şi poate chiar cu oarecare simpatie. Apoi mă întrebă: N-aţi făcut serviciul la cavalerie?

— N-am avut ocazia.

— Curios. Aveţi maniere de vechi cavalerist... Făcu o pauză, apoi spuse: în ceea ce priveşte cele văzute, puteţi să nu vă îndoiţi, vom informa cu obiectivitate Sinodul, despre toate. Vom împărtăşi cu plăcere bucuria care ne-a cuprins aici sufletele chinuite. De altfel, dumneavoastră nu mai aveţi acum nicio îndoială, adăugă el cu totul pe alt ton. Iar foile volante... foile volante – ce-a fost a trecut. Să iertăm păcatele robilor rătăciţi, fiindcă n-au ştiut ce fac. Nu îndrăznesc a vă sfătui, dar după cum se pare, nu mai e o necesitate vitală de a întreprinde ancheta...

M-am convins o dată în plus că biserica rusă fusese privată de un mare şi înţelept patriarh în persoana lui Antoni.

Kartaşov, care abia acum aprecia, pare-se,

picanteria situaţiei, n-ar fi avut nimic împotrivă să-şi continue reflecţiile sale filosofice şi să le spună şi membrilor Sinodului anecdota de care îşi adusese aminte. Dar aceştia se arătară deodată grăbiţi, iar el luându-şi rămas bun, îi însoţi la plecare, nu înainte de a mă încredinţa că va socoti drept o cinste să-mi fie de folos şi în viitor.

— Sunteţi. Mulţumit, bineînţeles? mă întrebă Dimitri cu un zâmbet ironic, abia sesizabil.

— Ca fiecare care ar fi fost în locul meu.

Arhimandritul avea o privire de martir şi vocea îi era stinsă.

— „Deşertăciunea deşertăciunilor, toate sunt deşertăciuni”, cită el din Ecleziast, trist şi înstrăinat. „Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi şi ceea ce s-a întâmplat se va mai petrece, căci nu e nimic nou sub soare. Dacă este vreun lucru despre care să se spună: „Iată ceva nou” – aceasta a fost în veacurile străvechi de dinaintea noastră.”

Arhimandritul ştia pe dinafară tot Ecleziastul, de aceea mă grăbii să trec la discutarea ceremonialului de predare a relicvariilor pentru sfintele veşminte şi vasele sfinte. Nu fu nevoie de mult timp. Apoi, zisei:

— Omul care a participat la jefuirea sacristiei patriarhiei e mort, Aleksandr Vikentievici. L-au spânzurat...

Dimitri îşi făcu cruce.

— De ce-mi spuneţi asta?

— Din interes, Aleksandr Vikentievici. Sunt un om cu picioarele pe pământ, şiret şi interesat. Tot ce spun e numai cu un scop. Adevărul e că, nu cu mult înainte de a fi omorât, răposatul a fost văzut în compania altui om...

— A cui?

— A bijutierului sacristiei patriarhiei, Fiodor Karlovici Kerbel.

— Şi ce doriţi să aflaţi de la mine?

— Adevărul.

— E prea mult, Leonid.

— Aţi ştiut de acea întâlnire?

— Da. S-au întâlnit de câteva ori.

— Ce scop aveau aceste întâlniri?

— Jefuitorul a vrut să înapoieze bisericii tezaurul furat.

— Căinţa păcătosului?

— Nu, dorea să facă aceasta pentru o recompensă corespunzătoare.

— Adică să vândă bisericii ceea ce-i furase?

— Da.

— Şi?

— Am refuzat să particip la acest târg, un adevărat sacrilegiu.

— Şi v-aţi exprimat dorinţa de a vă înapoia la mânăstire?

— Da, confirmă el cu sfidare.

— Cinstit şi prevăzător... Dar nu toţi au urmat exemplul dumneavoastră, nu-i aşa?

— Iartă-mă, Leonid. Dar la această întrebare nu voi răspunde.

— Kerbel a şi răspuns la ea... La urma urmei, acestea sunt problemele interne ale bisericii, noi nu vrem să ne amestecăm în ele. Pe mine mă interesează altceva. Pe lângă tezaurul sacristiei patriarhiei au fost furate şi alte valori ce se păstrau acolo...

Degetele lungi ale arhimandritului se agitară îndată pe chihlimbarul întunecatelor mătănii.

— Lui Vasili Messmer îi era cunoscută propunerea

victimei?

Din nou tăcere.

— De altfel, Kerbel ne-a relatat şi despre asta. Refuzul de a răspunde la întrebări e şi el, în felul său, un răspuns, Aleksandr Vikentievici.

Dimitri se îndepărtă spre masă, luă în mâini arca de aur, o puse din nou pe masă şi se aşează în fotoliu.

— Nu Messmer l-a omorât pe nefericitul acela...

Stătea încovoiat, cu umerii aduşi, pe care se aşezase o prea grea povară pentru el. Bătrân şi fragil, încercase să rămână în afara evenimentelor. De sub comănac i se răsucea în inele argintii părul cărunt...

De fapt, nu mai aveam despre ce vorbi. Mă uitai la mica arcă din faţa lui. Pe o parte a ei fusese reprezentat, cu o mână pricepută de meşter, fiul lui Dumnezeu stând pe tron. Cu faţa încordată, dus pe gânduri, îi asculta pe Sfânta Fecioară şi pe Ioan Botezătorul care i se rugau pentru oameni. Probabil că-şi cam epuizaseră argumentele, pentru că Sfânta Fecioară îşi arăta expresiv sfârcul ţâţei („Ascultă-mă pe mine, măcar pentru că sunt mama ta. Doar eu, cu acest omenesc şi prea pământean piept te-am hrănit, fiu al Domnului!”), iar Ioan ţinea în faţa lui Isus, propriul său cap, retezat de oameni („Mi-au tăiat ei capul, dar ca şi mai înainte îi iubesc. Oare, Doamne, în sufletul tău e mai puţină iubire pentru ei, decât în al meu?”)

Pentru un minut îmi imaginai, între aceştia doi, pe al treilea, pe bătrânul care stătea la masă. Probabil, el nu s-ar fi referit la nimic. Pur şi simplu s-ar fi rugat Celui de pe tron pentru tot neamul omenesc. El s-ar fi rugat şi pentru patriarhul Tihon, şi pentru Mahov, cel mai mare afacerist din Hitrovka, pentru colonelul Messmer şi pentru locţiitorul preşedintelui Sovietului

miliţiei din Moscova, Kosacevski...

Mare încurcătură s-ar fi petrecut pe pământ, dacă ruga lui s-ar fi împlinit...

Pe uşă îşi vârâse capul Voljanin. Când ajunsei pe coridor, matrozul îmi spuse că Vasili Messmer se afla acum, cu un necunoscut, în apartamentul bătrânului Messmer. Echipa era gata de plecare. Îmi verificai Browningul, băgai un cartuş pe ţeavă şi pusei piedica.

— Maşina?

— E la intrare, tovarăşe Kosacevski. Plecăm?

— Plecăm.

Cum zice Ecleziastul? „Pentru orice lucru este o clipă prielnică şi vreme pentru orice îndeletnicire de sub cer. Vreme este să te naşti şi vreme să mori; vreme este să sădeşti şi vreme să smulgi ce ai sădit. Vreme este să răneşti şi vreme să tămăduieşti; vreme este să dărâmi şi vreme să zideşti. Vreme este să plângi şi vreme să râzi; vreme este să jeleşti şi vreme să dănţuieşti. Vreme este să arunci pietre şi vreme să le strângi...”

— Casa a fost înconjurată din toate părţile, Leonid Borisovici. Acum nu mai poate fugi, spuse Suhov ieşind de undeva din întuneric.

În maşina gata de plecare era înghesuială şi frig. Mirosea greţos a benzină.

— Dă-i drumul, băiete! spuse Artiuhin şoferului.

Motorul urlă. Trecurăm de poartă. În spate, înfipt în ceafa mea, respira greu flăcăul din Garda roşie care făcea parte din echipa operativă.

IV

Glonţul lovi peretele şi mă împroşcă cu tencuială.

Auzisem o singură împuşcătură, dar fuseseră două: prin uşa de la intrare lumina sclipi ca doi ochi arzători. Nu stinseseră lumina în antreu. Probabil că se trăsese simultan, iar detunăturile se contopiseră într-una singură.

Din câte îmi puteam da seama, deşi trăseseră orbeşte, o făcuseră totuşi cu pricepere, ca profesioniştii, la nivelul abdomenului. Instructorul militar care ne învăţa pe noi, combatanţii în o mie nouă sute cinci, numea o astfel de ochire cu un termen expresiv şi mângâietor „la buricuţ”. Trebuia să ţinteşti direct în pântece sau puţin mai sus. Tragerea aceasta promitea succes şi unui nepriceput, garantând aproape totdeauna reuşita, chiar dacă se foloseau arme nereglate, lipsite de precizie, cum ar fi „Bull-dog” sau „Schmidt-Wessen”. „În cap e greu să nimereşti, până şi unui trăgător experimentat i se poate întâmpla să dea greş. Trunchiul însă e ţinta sau în limbaj militar panoul de tragere, ne explica instructorul. Dacă ţinteşti mai sus, tragi în piept, în cap, în gât, ai luat mai jos, nimereşti în burtă şi împuşcătura e tot mortală. În ultimă instanţă, nimereşti în picioare. Nu-i mare lucru, dar tot e o pierdere pentru duşman, nu mai e bun de marş... Aşa că ţinteşte cu revolverul totdeauna la buric. Cum ai ochit, îl şi vezi îndoindu-se din mijloc.”

Cei doi de după uşă cunoşteau, se vede, regulile ostăşeşti. Şi le cunoşteau bine. Trăgeau pe ghicite, dar la nivelul „buricului”. De un singur lucru n-au ţinut seamă: noi nu stăteam în faţa uşii, ci în părţile ei laterale, după proeminenţa peretelui de pe palier. Ar fi trebuit să tragă pieziş, lipindu-se de uşă, reducând la zero spaţiul mort. Eu însă n-aveam de gând să le fiu sfetnic... Deocamdată ne ameninţa doar ricoşeul.

Oricum, e neplăcut să fii luat drept ţintă, mai ales când n-ai convingerea fermă că te apără Cel de Sus...

În memorie îmi apăru şi apoi dispăru chipul palid al lui Dimitri, trist şi îngândurat, îndoindu-şi spinarea şi strângându-şi umerii, cu inelatul lui păr argintiu ieşindu-i de sub comănacul negru... Dimitri ştia multe. Dar el nu ştia că omenescul trunchi e „ţintă", sau în limbaj militar „panoul de tragere" şi că în timpul tragerii trebuie să ocheşti unde se află buricul omului, făptură creată după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Dimitri considera că asta nu intră în obligaţiile lui, pe acest pământ păcătos. De aceea, el nu era nici aici, nici acolo, după uşă. N-ar trebui oare ca fiecăruia să-i fie dat, măcar o dată în viaţă, să stea pe un astfel de palier al scării?

Suhov, palid la faţă, mă privi aspru, întrebător. Simţea nevoia să acţioneze cu orice preţ. Indiferent cum. Important era să acţioneze.

Încă un glonţ, încă o ţâşnitură de tencuială, încă o gaură mică, rotundă. Acum, trăgeau aşa, doar din ură...

Ochii arzători dispărură de pe tăblia uşii: stinseseră lumina în antreu. Nu cumva se gândeau să-şi croiască drum spre ieşire? N-ar fi fost deloc înţelept. De altfel, în unele împrejurări, e mai firesc să te aştepţi la prostii de la oameni.

— Ascultaţi-mă! mă adresai cu glas tare. Messmer, mă auziţi?

— Aud.

— Vă sfătuiesc să deschideţi uşa şi să predaţi armele.

— Ce propuneţi în schimb?

Mda! Ce poţi să propui?

— Vă promitem securitatea personală.

Dumneavoastră şi prietenului dumneavoastră.

— În drum spre tribunal?

— Da. Până la sentinţa tribunalului revoluţionar.

Următoarea împuşcătură fu slabă: baronul trăsese mai sus şi glonţul se înfipsese în tavan.

— Aşteptaţi, nu trageţi. Încă n-am terminat. Vreau să vă previn că de astă dată sunt luate toate măsurile: nu veţi izbuti să fugiţi. Şi apoi, nu numai dumneavoastră vă expuneţi pericolului, ci şi ceilalţi locatari ai apartamentului pot fi în primejdie, printre care şi tatăl dumneavoastră, Messmer!

Ca răspuns veni o înjurătură. Cu toată originea lui străină, baronul folosea de minune frumuseţea folclorului rus, suprapunând cu virtuozitate o dantelărie peste alta. Voljanin aprecie acest lucru.

— Le zice ca un contramaistru, cabestanul mamei lui!

— Deştept domn, îl susţinu pe matroz Artiuhin, a cărui căciulă fusese presărată de var ca de nea.

Suhov trase închizătorul carabinei, dar eu dădui negativ din cap. Cei doi ne trebuiau vii. Dacă nu amândoi, măcar unul...

Situaţia era cât se poate de stupidă. Să-ţi expui oamenii în bătaia gloanţelor? E o prostie, o hotărâre lipsită de raţiune, cum spune Rîcealov. Să aştepţi până li se termină cartuşele? Durează mult, e umilitor şi tot... lipsit de raţiune.

Luai carabina de la Suhov şi lovii cu patul în becul ce atârna deasupra capului, într-un glob mat. Cioburile căzură pe duşumea ca o ploaie măruntă. După aceea, cu toate puterile, izbii în uşă cu talpa de fier a patului armei, silindu-mă, în bezna ce se lăsase, să nimeresc puţin mai jos de mâner, în broasca uşii. După scrâşnetul metalic înţelesei că parcă totuşi

nimerisem în mânerul de bronz.

Din nou împuşcături. Pe undeva, pe lângă urechea stângă, îmi vâjâi un glonţ.

— Daţi-o încoa, Leonid Borisovici... se auzi vocea de bas a lui Artiuhin. Îmi smulse carabina. O lovitură! încă una! Încă...

În sfârşit, când uşa începu să pârâie, răsună un singur pocnet de armă...

Sub forţa corpurilor omeneşti, uşa smulsă din balamale se răsturnă undeva în interior, în beznă, în gol. Bubui, izbindu-se de duşumea. Scândurile tăbliei gemură, trosniră, scârţâiră jalnic sub picioare. Răsună bocănitul cizmelor pe parchet.

Respiraţie grea, tropot, strigătele cuiva.

Împuşcături parcă n-au mai fost. Sau poate au mai fost? Dracu mai ştie!...

Mă împiedicasem de ceva şi era cât pe-aci să cad. Prin cap îmi trecu un gând: au fugit! Dar unde? N-aveau pe unde să fugă, toată casa era înconjurată de Garda roşie.

Încurajându-se cu sunetele propriei voci, Voljanin înjura zgomotos şi cu răutate.

— Lumina, zisei eu. Aprindeţi lumina.

— Parcă poţi să ştii pe unde o fi întrerupătorul, se auzi chiar lângă mine vocea nefiresc de calmă a lui Suhov. Nu ţineţi minte pe ce parte e, Leonid Borisovici?

Întrebarea suna cel puţin amuzant. Dacă aş fi putut, aş fi zâmbit.

Cineva aprinse un chibrit.

Simţeam cum îmi şiroia sudoarea între omoplaţi. În antreul plin de praf era o căldură sufocantă. Cu degetele neascultătoare îmi descheiai maşinal paltonul, şi-mi ştersei de poalele lui palmele

transpirate. Lumina puternică parcă-mi tăie ochii cu cuţitul.

— Ah, maică precistă! rosti uimit Voljanin.

Alături de uşa căzută, zării un om şezând pe duşumea, şi involuntar mă dădui în lături, să nu-l calc.

Omul şedea cu picioarele sub el şi cu capul băgat între genunchi, de parcă îi era ruşine de ceva.

Sub tavanul înalt, de un alb imaculat, se auzi un bâzâit grav şi insistent. Să fie o muscă? Sau mi se părea? Nu, parcă nu mi se părea...

— O muscă, observă Artiuhin. Ea e, ticăloasa! O muscă iarna în odaie vesteşte o moarte. Aşa e totdeauna... E un semn precis, Leonid Borisovici. Unde vezi o muscă, să te aştepţi la un mort... E o creatură care le simte pe toate. Uite cum zbârnâie din aripioare!

Prin deschizătura uşii intrară trei băieţi din echipa operativă. Îşi rotiră privirea prin încăpere şi cel mai mare dintre ei se apropie de mine.

— Nu-l văd pe celălalt, aici au fost doi. Căutaţi în cameră, le ordonai.

— Se execută, tovarăşe Kosacevski. Unde să fugă? E aici. Haideţi, haideţi! Ce vă holbaţi? Ce, n-aţi mai văzut împuşcaţi?

În antreu, rămăsesem trei: eu, Voljanin şi cel decedat...

Matrozul îşi hlizi dinţii de aur.

— Messmer şi-a pus singur capăt zilelor... Sânge albastru, os boieresc!

— E Messmer oare?

— El e. Baronul...

Voljanin apucă de păr capul mortului şi-l ridică să-i văd şi eu faţa. Aveam un teanc întreg de fotografii ale baronului. Da, era Messmer, fără nicio îndoială.

Baronul îşi descărcase pistolul în gură. Pe obraz, pe lângă buze, îi mai curgea sângele. Un ochi îi era larg deschis, iar celălalt doar pe jumătate, parcă făcându-mi cu ochiul: zici că m-ai prins, Kosacevski? Păi eu sunt ca un ţipar, alunec printre degete... Şi atunci ţi-am scăpat, şi acum... N-am murit de glonţul tău de mitocan, ci de propriul meu glonţ. N-ai cu ce să te lauzi. Ţi-am scăpat, Kosacevski, ţi-am scăpat a doua oară!

Matrozul lăsă capul mortului, şi trupul acestuia, obosit parcă de atâta şedere, se lăsă moale într-o parte.

— Percheziţionează-l.

Răsturnând corpul pe spate, Voljanin începu să descheie clapele buzunarelor. Îşi şterse de tunică degetele murdare de sânge şi-mi întinse o scrisoare; era scrisă pe o hârtie albăstruie, groasă, cu o monogramă argintie în colţ.

„Stimate domnule Vasili Grigorievici! citii eu. Îmi pare foarte rău că sunt nevoit să iau asupra mea această regretabilă obligaţie. Nu e necesar să vă amintesc ce destinaţie avea tezaurul „Fondului diamantelor" încredinţat dumneavoastră. Cu toate acestea, îndeplinind rugămintea insistentă a membrilor Consiliului fondului, care în condiţiile cunoscute dumneavoastră, şi-au jertfit bijuteriile de familie în numele idealurilor sfinte ale autocraţiei ruse, îmi permit, stimate domn, să vă aduc totuşi aminte că tezaurul încredinţat dumneavoastră spre păstrare, a fost destinat pentru două scopuri: eliberarea membrilor familiei ţariste din surghiun şi finanţarea mişcării de eliberare din sudul Rusiei... Referirea dumneavoastră la jaful sacristiei patriarhiei este considerată ca neîntemeiată. Membrii Consiliului

nu numai că nu pot să aprobe atitudinea dumneavoastră de a vă declina răspunderea, cum aţi binevoit să vă exprimaţi, dar nici să atenueze, pe baza circumstanţelor pe care le invocaţi, vina dezastruoasă – iertaţi-mi asprimea tonului – faţă de patria noastră...

După părerea mea, defunctul nu merita o asemenea scrisoare. Acum însă îmi dădeam foarte bine seama de ce tocmai la baron se păstrau „Graalul de Baturinsk”, „Două tronuri”, „San Marco de aur”, „Pelegrina”, colierul „Douăsprezece luni”, broşa „Steaua Nordului” şi alte valori. Îmi devenise clară participarea înflăcărată la soarta lor a unor feţe bisericeşti ca şi opoziţia lui Dimitri, călătoria baronului pe acoperiş şi multe altele.

Rezulta că, din pricina a doi pungaşi din Saratov, detaşamentele ofiţereşti din sud, speranţa şi mândria Rusiei ţariste, rămăseseră fără mijloace băneşti, ci doar cu ideea, iar vigurosul arbore genealogic de trei secole al dinastiei Romanovilor, cu fragedele sale vlăstare, urma să stea mai departe în subzistenţa modestă a Sovietului de deputaţi din Tobolsk şi cu problematica speranţă în fidelitatea dezinteresată a unităţilor militare ce doreau restabilirea monarhiei.

Şi l-a împins dracu pe Vasili Messmer să depună valorile „Fondului diamantelor” tocmai acolo, în sacristia patriarhiei! Oare nu putea să găsească un alt loc în imensa Rusie?! Greşise baronul... Şi apoi, crima aceea de la vila Betinilor... Nu cumva hoţul norocos, Dmitri Priletaev, devenise victima unui complot monarhist?

Mda... Amuzantă situaţie, nimic de zis!...

Degeaba te bucurai, baroane, degeaba îmi făceai cu ochiul tău mort. De explicaţiile pe care trebuia să

le dai membrilor Consiliului „Fondului diamantelor” ai scăpat pentru totdeauna, asta-i adevărat, dar de mine n-ai scăpat, nu...

De altfel, baronul nu mai făcea cu ochiul. Stătea întins pe spate, cum e normal să stea un mort. Faţa îi era galbenă. Înstrăinată de tot ce era în jur. Pe ochi, cineva îi pusese câte un bănuţ de cinci copeici, poate chiar subreta, care stătea lângă el şi plângea în surdină. Lacrimile i se rostogoleau de pe obrajii rotunzi şi cădeau pe tunica baronului, lăsând pe ea nişte pete negre cât bobul de mazăre.

Poate îmi era totuşi milă de Messmer. Totdeauna mi-a fost milă de oamenii care au pierit de o moarte stupidă.

Generalul, mişcându-şi greu şi neîndemânatic picioarele, târşâind pâslarii, se apropie de corpul neînsufleţit al fiului său. Prinzându-l de subsuori, subreta îl ajută să se lase în genunchi, dar îl scăpă din mâini şi bătrânul se izbi zgomotos cu genunchii de pardoseală. Bătrânul plângea cu suspine, lipindu-şi faţa de pieptul răposatului, cu favoriţii albi întinşi ca nişte aripi pe tunica lui. Femeia începu şi ea să bocească încetişor...

— Poftiţi, Leonid Borisovici, mi se adresă Artiuhin, purtând într-o mână carabina, iar cu cealaltă ţinând uşa pe jumătate deschisă spre camera pe care, la precedenta mea vizită aici, o botezasem „a armăsarilor”. Acolo.

Pe pereţi, ca şi atunci, trăpaşii băteau nerăbdători din picioarele lor subţiri, iar căluţii arabi, cei de pe Don şi cei suedezi făceau paradă de robusteţea lor. Fostul împărat al Rusiei, Nikolai al II-lea, mă privea din ramă dezaprobator. Nu-i plăcea să se tragă lângă urechea lui. Puteau s-o facă la minele de metale

preţioase de pe Lena sau acolo, pe Nevski, de exemplu. Dar aici... Oare, nu-i loc destul în altă parte?

Se pare însă că împăratul nu se uita la mine ci la cel care stătea lângă peretele opus portretului, la adjunctul comandantului Casei anarhiei, Dima Ritus, strâns în curele ca o valiză... Ce-i cu ăsta, s-a strecurat în herghelie? Ce căuta el aici?

— El e, mi-l arătă Artiuhin şi-l înghionti pe Ritus cu ţeava carabinei.

Ritus înlătură ţeava cu pieptul şi se smuci, cu mâinile legate la spate.

— Protestez şi mă revolt, tovarăşe Kosacevski!

— Haide, haide, nu te aprinde, Ritus.

— Cer să fiu dezlegat imediat!

— Nu-i nevoie să strigi aşa de tare. Nu sunt surd.

— Un revoluţionar să lege pe un alt revoluţionar, asta-i prea de tot...

— Ia stai locului, nu te mai vânzoli, bombăni sfios în spatele lui un ostaş din Garda roşie. Aici e vorba de... E o treabă încurcată.

Judecând după faţa-i rănită, plină de sânge şi după haina ruptă, Ritus „se vânzolise” zdravăn...

— Ce ziceţi, să-l dezleg? mă întrebă cu îndoială acelaşi ostaş.

— Dezleagă-l. Dar ia spune, Ritus, ce făceai dumneata aici?

Ritus ridică din umeri.

— Federaţia e obişnuită să-şi îndeplinească obligaţiile. Din moment ce v-am promis ajutorul nostru pentru găsirea tezaurului...

— Am înţeles, dădui eu din cap.

Îşi frecă mâinile amorţite şi-şi aranjă cravata. Îşi pipăi vânătaia de sub ochi şi faţa i se crispă.

— Sunt, bineînţeles, liber?...

— Oarecum.

— Poftim?!

— Vreau să spun că asta se va clarifica definitiv după discuţia pe care o vom avea la miliţia judiciară.

— Mă arestaţi?!

— Aş, da de unde, Ritus! Pur şi simplu îmi face plăcere prezenţa dumitale. Oare n-avem ce discuta?

Ritus luă aerul unei persoane oficiale.

— Atunci, vă rog să anunţaţi secretariatul Federaţiei.

— Şi asta o vom discuta împreună la miliţia judiciară, rostii eu moale.

— Răposatei mele mame, tovarăşe Kosacevski, îi plăcea să spună că pentru unele glume ţi se deşurubează capul, iar ca să fie înşurubat la loc nu mai există nicio posibilitate...

— Ia vezi, miroase a fum? îl întrebai pe Suhov care cerceta revolverul lui Ritus, adjunctul comandantului Casei anarhiei.

— Miroase, confirmă Pavel. Lipsesc şi trei cartuşe din încărcător.

— Dar asta cum binevoieşti s-o înţeleg? îl întrebai pe Ritus.

— Messmer m-a minţit când a spus că în apartament vor intra hoţii...

— Nu-i frumos să-i vorbeşti de rău pe morţi, Ritus.

— Fie, duceţi-mă! se grăbi el.

— Vezi, când există bunăvoinţă, se poate întotdeauna ajunge la o înţelegere...

...În cabinetul meu, Ritus îşi reveni complet. Se aşeză comod pe divan. Spiritual, făcând haz, îşi aprinse o ţigară.

— Îmi daţi un croitor în contul miliţiei judiciare? îşi ridică mâna, arătând mâneca ruptă a hainei.

— Şi croitor, şi felcer.

— M-a pocnit namila voastră... Ursul ăla, cum îi zice?

— Artiuhin?

— Tot ce-i posibil. Are nişte pumni, cât pudul... Sunteţi un domn, tovarăşe Kosacevski. Şi croitor, şi felcer... Dacă aş putea să-mi fac rost de un tată, pe dumneavoastră v-aş alege. La orice preţ şi în orice ambalaj. Chiar la preţ de speculă, în Suhariovka...

— Ţigările de acolo ţi le-ai procurat?

Îmi întinse pachetul desfăcut.

— Simţiţi şarmul?

Nu sunt un bun preţuitor.

— Păcat, păcat... Nu, astea nu-s din Suhariovka. Astfel de ţigări, dragă tovarăşe Kosacevski, nici la Moscova, nici la Piter nu veţi găsi. Praful de aur al regimului făcut ţăndări... Au fost special pregătite pentru Grişka Rasputin. Poate încă şi pentru altcineva... Nu ştiu... Acum însă le fumează numai Ritus. Le-am rechiziţionat în decembrie o mie nouă sute şaptesprezece de la fabricantul Greaznov. Priviţi eticheta – „Paris”. N-aţi fost niciodată la Paris, dragă tovarăşe Kosacevski?

— N-am avut ocazia. În schimb, colaboratorii mei de la miliţia judiciară au fost pe la vila Betinilor, Ritus...

— La vila cui?

— A Betinilor de la Kraskovo, acolo unde a fost omorât Priletaev...

Ochii deschişi la culoare, apoşi, ai comandantului adjunct al Casei anarhiei exprimau nedumerire, în zadar însă încerca să zâmbească...

— Ţigări „Paris” fuma unul din criminalii lui Dmitri Priletaev, Ritus, spusei încet şi convingător. Iată, aşa

fuma, ca şi dumneata... Îi luai din mână chiştocul de ţigară. Vezi?

— Nu mă faceţi să mă întristez, dragă tovarăşe Kosacevski...

— Merită să faci pe idiotul, Ritus? Ticălos ai fost întotdeauna, dar prost nu. Sau mă înşel eu?

— Vă înşelaţi, tovarăşe Kosacevski... Nimeni nu vă va permite să puneţi la zid un vechi deţinut politic.

— Mai e până să ajungem la zid, Ritus, îi promisei eu. Dar deocamdată...

...Îl percheziţionară chiar în cabinet. O percheziţie meticuloasă, pipăindu-i-se fiecare cusătură a hainelor. Şi astfel fură găsite asupra lui un cleştişor „whystity” şi o cutiuţă în care erau înfăşurate în vată safirul „Schimnicul” şi rubin-onixul „Prealuminatul”. Numai după aceea, Ritus îmi ceru hârtie ca să-şi scrie declaraţia.

Scrise până la trei noaptea. Rupea foile scrise, ştergea şi scria din nou.

Lampa de birou ba se aprindea, ba se stingea, luminând ceafa îngustă a comandantului adjunct al Casei anarhiei, aplecată asupra mesei. Peniţa scârţâia pe hârtie, teancul foilor scrise creştea...

La uşă stătea, sprijinindu-se în armă, obosit de peste zi, un ostaş din Garda roşie. Răsturnat peste speteaza divanului, dormea, zâmbind în somn, Artiuhin. Probabil că visa din nou dinţii de aur care nu-i dădeau pace şi cu care, cândva, să poată uimi fetele din Samarsk.

Pavel Suhov fuma ţigară după ţigară.

După ferestrele camerei stătea de santinelă, cu chipul ei ameninţător, noaptea de martie a anului 1918.

DIN EXPLICAŢIILE CETĂŢEANULUI RITUS D. B., SCRISE CU PROPRIA-I MÂNA ŞI DATE LOCŢIITORULUI PREŞEDINTELUI SOVIETULUI MILIŢIEI POPULARE DIN MOSCOVA, TOV. KOSACEVSKI L. B.

(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

Subsemnatul D. B. Ritus, adjunct al comandantului Casei anarhiei, anarhist-comunist după convingerile mele politice, vechi luptător pentru cauza poporului, condamnat la moarte de tribunalul ţarist în anul 1912 pentru împuşcarea înăbuşitorului revoluţiei, locotenent-colonelui de jandarmi Barsukov, declar în legătură cu exproprierea sacristiei patriarhiei şi cu organizaţia contrarevoluţionară ilegală „Fondul diamantelor”, cele ce urmează:

Despre existenţa organizaţiei „Fondul diamantelor”, care dispunea de valori de multe milioane, am luat cunoştinţă în decembrie anul trecut, de la comandantul Casei anarhiei, Fiodor Grîzlov, care la rândul său aflase despre aceasta de la H. N. Muratov (Părintele).

În noiembrie 1917, unul dintre cei mai vechi activişti ai anarhiei ruse şi internaţionale, Părintele, a fost arestat la Petrograd pe baza acuzaţiei neîntemeiate de a fi luat parte la exproprierea valorilor aflate în clădirea Senatului.

Ca urmare, H. N. Muratov a stat un timp închis în fortăreaţa Petropavlovsk, unde se aflau pe vreme aceea deţinuţi de diverse convingeri politice: fostul ministru Hvostov, generalul Boldîrev şi alţii.

Neînţelegerea cu privire la Muratov s-a clarificat

repede:

În ajunul eliberării sale, Părintele a participat la o şedinţă a deţinuţilor politici în care s-a discutat intrarea Sovietului Comisarilor Poporului în tratative de pace cu capitaliştii austro-germani.

Acest act al bolşevicilor a fost întâmpinat cu foarte multă dezaprobare în fortăreaţa Petropavlovsk.

În timpul discuţiei ce a avut loc, organizatorul şi părtaşul direct la lichidarea lui Grigori Rasputin, fostul membru al Dumei de stat, V. M. Purişkevici, analizând urmările posibile ale acestor tratative pentru Rusia, a propus semnarea de către deţinuţii politici a unei declaraţii că sunt gata să participe la războiul cu austro-germanii. „Declarăm, spunea el, că... noi suntem gata să facem orice. De ne vor trimite să luptăm în primele linii contra cuceritorului, vom merge. De ne vor obliga să fim infirmieri, de vor face din noi carne de tun, suntem gata pentru orice”.

Luând cuvântul după cetăţeanul Purişkevici, H. N. Muratov a spus că pe el nu putea să nu-l bucure faptul că participanţii la discuţie erau de comun acord în această problemă, cu toate că aveau convingeri politice diferite. Părintele a spus că, părăsind zidurile închisorii, promitea deţinuţilor prezenţi în acea cameră că va face din părerea lor un apanaj al opiniei publice ruse şi internaţionale.

Se vede că vorbele lui H. N. Muratov l-au indus în eroare pe cetăţeanul Uvarov, fost procuror al guberniei Irkuţk, iar apoi viceguvernator al guberniei Tobolsk, care abia sosise pare-se de la „Krestî” la Petropavlovsk şi nu-l cunoştea încă pe Muratov.

Luându-l drept monarhist, Uvarov i s-a adresat cu rugămintea să transmită o scrisoare vărului soţiei sale, colonelului V. G. Messmer, care locuia la

Petrograd în casa lui Petelnikov, vizavi de parcul Tavriceski.

La început, Muratov a refuzat, declarând că poate îndeplini o astfel de misiune numai în cazul în care scopul urmărit de Uvarov nu contravenea scopurilor sale. Uvarov l-a încredinţat că nu trebuia să se îndoiască de faptul că aveau idealuri comune şi că acea cauză, căreia i se dăruise el, Uvarov, şi Messmer primise blagoslovirea a însuşi împăratului. Părintele a înţeles atunci că ageamiul reprezenta o organizaţie monarhistă şi a căzut de acord să transmită scrisoarea.

Scrisoarea era cifrată. Descifrând-o cu ajutorul unui tovarăş din Petrograd care cunoştea bine cifrurile, Muratov s-a convins că nu greşise în presupunerile sale. Reieşea că organizaţia monarhistă „Fondul diamantelor" strângea de la nobili şi de la marii capitalişti giuvaeruri (de aici şi denumirea) destinate eliberării familiei ţariste şi fusese creată la Petrograd încă înainte de sosirea la putere a bolşevicilor. P. A. Uvarov, care întreţinea relaţii cu apropiaţii lui Nikolai Romanov la Tobolsk, era membru în consiliul acestei organizaţii, iar V. G. Messmer, trezorierul ei.

DIN PROCESUL-VERBAL AL INTEROGATORIULUI CETĂŢENEI ŞTERN R. D., LUAT DE LOCŢIITORUL PREŞEDINTELUI SOVIETULUI MILIŢIEI DIN MOSCOVA, KOSACEVSKI L. B

(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

Majoritatea covârşitoare a membrilor Federaţiei grupărilor anarhiste din Moscova dezaproba – de

altfel nici nu putea să aprobe – tratativele bolşevicilor cu imperialiştii germani.

Noi am pornit de la ideea că războiul revoluţionar nu era numai dorit, dar şi inevitabil. Tratativele însă duceau la dezarmarea morală şi materială a maselor revoluţionare. De aceea federaţia acorda mare atenţie problemei creării cetelor anarhiste de voluntari, denumite ulterior garda neagră.

În această situaţie ne izbeam permanent de greutăţile create artificial de către organele puterii, care decurgeau din neîncrederea în anarhişti. Noi nu puteam obţine suficiente cantităţi de armament, muniţii, echipament militar, medicamente şi nu dispuneam de mijloace financiare mari pentru a le achiziţiona.

Printre altele, „Fondul diamantelor” dispunea, după informaţiile Părintelui, de valori însumând câteva milioane de ruble-aur. Exproprierea acestor valori, pe de o parte, îi priva pe monarhişti de posibilitatea de a dăuna cauzei revoluţiei („Fondul diamantelor” reprezenta într-un fel banca de credit a contrarevoluţiei), astfel că ar fi fost în interesul tuturor forţelor revoluţionare, deci şi al bolşevicilor, iar pe de altă parte am fi obţinut nişte valori considerabile, care ne-ar fi permis în primul rând să înlăturăm greutăţile financiare legate de completarea cu voluntari a detaşamentelor de luptă.

De aceea, la propunerea Părintelui de a expropria în secret valorile (altfel, ele ar fi putut nimeri în mâna organelor puterii de stat) nu s-a împotrivit, în principiu, nimeni. Dar în timpul acţiunii ne-am lovit de greutăţi de ordin practic.

DIN EXPLICAŢIILE

CETĂŢEANULUI RITUS D. B.,
SCRISE CU PROPRIA-I MÂNĂ
ŞI DATE LOCŢIITORULUI PREŞEDINTELUI
SOVIETULUI MILIŢIEI POPULARE
DIN MOSCOVA, TOV. KOSACEVSKI L. B.
(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

...Când trei băieţi din cetele noastre de luptă din Petrograd au sosit în casa lui Petelnikov, unde locuia V. G. Messmer, au aflat că acesta se mutase din apartament. N-am reuşit să stabilim dacă fusese o întâmplare sau dacă cineva dintre deţinuţii din fortăreaţa Petropavlovsk îi vorbise lui Uvarov despre H. N. Muratov şi membrul Consiliului „Fondului diamantelor” reuşise să-l avertizeze pe vărul soţiei sale. Oricum, informaţiile că Messmer locuia acum în casa lui Bugarev, pe prospectul Englez, ne-au parvenit cu întârziere, la fel ca şi vestea că acesta, însoţit de unul dintre membrii Consiliului „Fondului diamantelor”, plecase la Moscova unde, probabil, dusese şi valorile organizaţiei sale...

De aceea, acţiunea de expropriere ce-mi fusese încredinţată s-a încheiat fără succes, Messmer reuşind în acest timp să predea valorile „Fondului diamantelor” în păstrarea sacristiei.

Aşa stând lucrurile, spre sfârşitul lui decembrie sau la începutul lui, ianuarie, la propunerea lui Fiodor Grîzlov, s-a analizat problema exproprierii chiar a sacristiei patriarhiei, fapt care, evident, nu prezenta greutăţi deosebite, având în vedere proasta organizare a pazei. Totuşi, ţinând seama de împotrivirea categorică a Rozei D. Ştern, care se referea la considerente de ordin atât etic cât şi politic, s-a luat hotărârea de a se renunţa la exproprierea

amintită.

DIN PROCESUL-VERBAL AL INTEROGATORIULUI CETĂŢENEI ŞTERN R. D., LUAT DE LOCŢIITORUL PREŞEDINTELUI SOVIETULUI MILIŢIEI DIN MOSCOVA, TOV. KOSACEVSKI L. B.

(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

Împărtăşind ideile de bază ale tovarăşului Ghe, membru al Comitetului Executiv Central din Rusia, anarhist după convingerile sale politice, expuse în articolul „Să mergi separat, dar să lupţi împreună”, publicat la 19 decembrie 1917 în ziarul „Eurevestnik”, am considerat că, în final avem aceleaşi idealuri, deşi există numeroase divergenţe de principii între noi şi bolşevici, care încearcă să atingă aceste idealuri pe căi greşite din punctul nostru de vedere, adică prin organizarea de stat.

Fiind un partid revoluţionar, e firesc ca bolşevicii să fie supuşi unor atacuri din partea forţelor reacţionare de diverse orientări, fapt care prin sine însuşi dovedeşte autenticitatea lor revoluţionară. În aceste condiţii, exproprierea sacristiei, indiferent de cine şi pentru ce s-ar fi făcut, putea fi folosită (şi a fost folosită) de contrarevoluţie, în scopul ponegririi revoluţiei şi compromiterii Sovietului Comisarilor Poporului.

Şi apoi, se aştepta decretul de separare a bisericii de stat şi trecerea averilor bisericeşti în proprietatea puterii sovietice. În felul acesta, de fapt, nu mai era vorba de exproprierea bunurilor bisericii, ceea ce într-o anumită situaţie nu putea fi decât „salutară” ci de

exproprierea unor valori ale întregului popor, adică de un act contrarevoluţionar.

De aceea, nu numai că m-am ridicat împotriva exproprierii sacristiei, dar am şi propus sa informăm comisia lui Dzerjinski despre „Fondul diamantelor”, deoarece în situaţia creată, valorile erau realmente pierdute pentru noi.

Totuşi, acceptând punctul meu de vedere în problema respingerii exproprierii sacristiei patriarhiei, Părintele a declarat că avuţia „Fondului diamantelor” era depusă în sacristie numai în păstrare temporară şi putea trece în mâinile noastre, dacă nu azi, atunci mâine. De aceea, era cel puţin prematur să fie înştiinţată Comisia extraordinară de existenţa „Fondului diamantelor”, mai ales că, Federaţia din Moscova întâmpina pe zi ce trece, greutăţi materiale tot mai mari şi o lipsă stringentă de armament necesar războiului revoluţionar victorios împotriva asupritorilor din lumea întreagă.

DIN EXPLICAŢIILE CETĂŢEANULUI RITUS D. B., SCRISE CU PROPRIA-I MÂNĂ ŞI DATE LOCŢIITORULUI PREŞEDINTELUI SOVIETULUI MILIŢIEI POPULARE DIN MOSCOVA, TOV. KOSACEVSKI L. B.

(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

Ştirea din ziare despre exproprierea valorilor sacristiei patriarhiei, şi odată cu ele, după presupunerea noastră, şi a avuţiei „Fondului diamantelor” a fost pentru noi o surpriză extrem de neplăcută, pentru care Părintele arunca întreaga

răspundere asupra Rozei D. Ştern, „preocupată să avem mâinile curate, când de fapt, pentru aceste milioane, merita să te bagi cu capul şi în hasna”.

Înciudat de cele petrecute, Părintele ne-a ordonat, mie şi lui Grîzlov, să-i găsim repede pe expropriatori şi să le luăm cele sustrase (R. D. Ştern a fost îndepărtată complet de la această acţiune, fiindcă Părintele o considera „un teoretician cu capul în nori” care „se comportă prea idilic faţă de practica cotidiană a muncii revoluţionare”).

Deşi am trecut îndată la cercetări, povestea s-a lungit, iar Părintele se temea ca nu cumva miliţia judiciară să ne-o ia înainte şi astfel valorile să intre în mâinile organelor de stat. Dar după vizita dumneavoastră la Casa anarhiei s-a mai liniştit. Deşi, cum s-a şi presupus, nu v-aţi dat toate cărţile pe faţă, era clar că deocamdată nu dispuneaţi de nimic concret şi nu ştiaţi cine anume a expropriat tezaurul sacristiei şi „Fondul diamantelor”.

Tovarăşul Semion, pe care nu l-am informat despre planurile noastre de viitor, a fost totuşi prevenit ca toate informaţiile ce le va obţine să fie în prealabil aduse la cunoştinţa Părintelui, şi nu a miliţiei judiciare.

Grîzlov a aflat numele expropriatorilor la două zile după vizita dumneavoastră, nu de la tovarăşul Semion, ci de la activistul Societăţii renegaţilor din piaţa Hitrovka, Mihail Biriukov (Mişka Muhomor), care a venit la el, la Casa anarhiei, cu rugămintea să-l ajute să se aranjeze la Pskov, unde se pregătea să se mute probabil la neamuri. Când a venit vorba despre exproprierea sacristiei, Biriukov a povestit că în decembrie anul trecut fusese căutat de către Pauk, afaceristul din Saratov, care înainte îşi făcea meseria

în piaţa Hitrovka. Pauk i-a propus să „pună mâna” pe sacristia patriarhiei şi i-a împărtăşit lui Biriukov planurile sale. Acesta a acceptat, dar în curând a fost arestat pentru prădarea magazinului de la podul Kuzneţki. Atunci Pauk „a plasat pontul” alor săi din Saratov. Cui anume, Biriukov nu ştia, dar a promis că va încerca să afle acest lucru de la cunoscutul afacerist din Hitrovka, Nikita Afrikanovici Mahov. În ziua următoare, el i-a comunicat lui Grîzlov că sacristia fusese expropriată de fraţii Priletaev, infractori din Saratov. Mahov credea că, după expropriere, fraţii plecaseră la Saratov, împreună cu obiectele de valoare. Biriukov i-a spus lui Grîzlov că nu aşa stau lucrurile, că doar cu câteva zile înainte îl întâlnise pe Priletaev cel tânăr în pasajul Şelepihinski, unde stă „drăguţa” lui. În plus, Dmitri Priletaev îl rugase să nu spună nimănui şi mai ales lui Mahov, despre această întâlnire.

Când tovarăşul Semion a venit la Grîzlov şi i-a povestit că „ăi de la miliţie i-au înhăţat” pe Mişka Arstavin, pe Puşok şi pe Dublet, iar Mahov se pregătea să-l „înfunde” pe Pauk cu care avea nişte răfuieli mai vechi, ştiam deja că Dmitri închiriase vila Betinilor din Kraskovo. Ştiam de asemenea că, negăsind cumpărători angro pentru obiectele de preţ, încerca să le vândă, prin bijutierul sacristiei, feţelor bisericeşti şi trezorierului „Fondului diamantelor”, Messmer, iar dacă nici aşa nu va reuşi, va pleca la Petrograd să le ofere bogătaşilor străini.

Fiodor Grîzlov considera că întâlnirea dumneavoastră cu Mahov nu trebuia nici într-un caz să aibă loc. Propunea să discute el cu Mahov şi să-i lichideze pe Pauk şi pe Priletaev, fără ca miliţia judiciară să fie amestecată în treaba asta. Părintele

însă n-a fost de acord. El a zis că valorile sustrase oricum nu vor ajunge toate în casieria federaţiei, fiindcă Mahov va pretinde pentru serviciul său imaginar o parte din ceea ce a fost expropriat. În schimb, participarea noastră la această acţiune va deveni cunoscută unui cerc larg de persoane şi miliţia judiciară, care în mod sigur e pe urmele lui Mahov, datorită lui Arstavin, Puşok şi Dublet, va fi inevitabil şi pe urmele noastre. „Ar fi prematur, a zis el. Pe lup poţi să-l apuci de coadă numai atunci când în mâna cealaltă ţii cuţitul, ca să-i tai imediat beregata. O astfel de acţiune va deveni îndată pentru bolşevici un motiv de a distruge garda neagră, care nu-i în stare să se opună, nefiind organizată şi neavând armament. Asta ar fi un prost serviciu pentru cauza celei de a treia revoluţii, a mai spus el. Alergând după lucruri mărunte, o să pierdem totul”.

Muratov ne-a sfătuit să nu punem piedici întâlnirii dumneavoastră cu Mahov şi operaţiei miliţiei judiciare la Saratov, ci să folosim acest timp pentru lichidarea lui Dmitri Priletaev şi ridicarea valorilor păstrate în vila Betinilor. Susţinea că, după informaţiile preliminare, cea mai mare parte a tezaurului sacristiei şi a „Fondului diamantelor” se află la Dmitri, pentru că la Moscova piaţa de desfacere e mai mare decât la Saratov.

Acţiunea din Kraskovo ne-a fost încredinţată mie, lui Fiodor Grîzlov şi încă altor trei băieţi din cetele de luptă de la comenduirea Casei anarhiei.

La indicaţiile Părintelui, lichidarea lui Dmitri Priletaev fusese prezentată ca sinucidere, fapt care trebuia să excludă complet bănuiala că anarhiştii ar fi participat la această acţiune.

Valorile luate din vila Betinilor le-am adus noaptea

la Casa anarhiei, iar apoi le-am depozitat în subsolul clădirii izolate pe care a stăpânit-o, până la rechiziţionare, Lobanova-Rostovskaia (strada Durnovski nr. 1), iar acum e ocupat de detaşamentul de partizani anarhişti.

Ţinând seama de necesitatea plasării urgente a valorilor, s-a hotărât să se folosească relaţiile pe care şi le făcuse răposatul cu o serie de persoane, printre care şi cu trezorierul „Fondului diamantelor”. La V. G. Messmer m-am dus în calitate de reprezentant al lui Dmitri Priletaev, luând cu mine, drept dovadă a împuternicirii, câteva pietre preţioase care au şi fost găsite asupra mea în timpul percheziţiei la miliţie...

DIN PROCESUL-VERBAL
AL INTEROGATORIULUI CETAŢENEI ŞTERN R. D.,
LUAT DE LOCŢIITORUL PREŞEDINTELUI
SOVIETULUI MILIŢIEI,
TOV. KOSACEVSKI L. B.
(Cazul jafului de la sacristia patriarhiei din Kremlin)

ÎNTREBARE: Vă era cunoscută pregătirea asasinării lui Priletaev?

RĂSPUNS: Nu.

ÎNTREBARE: De ce nu vi s-a adus la cunoştinţă?

RĂSPUNS: Nu ştiu.

ÎNTREBARE: Ce presupuneţi?

RĂSPUNS: Probabil, că au considerat că voi obiecta şi nu doreau complicaţii în plus.

ÎNTREBARE: Care este atitudinea dumneavoastră faţă de fapta comisă?

RĂSPUNS: Negativă. Din punct de vedere politic e un aventurism, nedemn de ideile anarhiste.

ÎNTREBARE: Dar din punct de vedere moral?

RĂSPUNS: O faptă josnică.

ÎNTREBARE: Aceste valori sunt ascunse în casă Lobanovei-Rostovskaia, unde, după cum vă este cunoscut, e instalat detaşamentul de partizani anarhişti. Ne veţi acorda sprijin pentru ridicarea lor de acolo?

RĂSPUNS: Trebuie să mă gândesc.

ÎNTREBARE: Pentru aceasta e nevoie de timp... Vedeţi în curte două maşini? Plec îndată... Aşadar: da sau nu?

RĂSPUNS: Da.

CAPITOLUL AL ZECELEA ŞI ULTIMUL

Suhov nu se resimţea după noaptea nedormită. Vioi, pus la punct şi puţin solemn, îmi întinse receptorul negru al telefonului de pe masă.

— Rîcealov?

— Nu, profesorul Kartaşov. Arhimandritul Dimitri vrea să ştie ce mai e nou. I-am spus că sunt unele noutăţi...

Pe divan, acoperit cu o şubă până peste cap, dormea sforăind uşor, ritmic, Artiuhin. Roza se făcea că citeşte ziarul. Voljanin pusese în faţa ei un pahar cu ceai tare şi o farfurioară cu zahăr. Nici nu ştiam că avem pahare şi farfurioare. Voljanin, îşi bea de obicei ceaiul dintr-o cană de tablă. Roza s-a bucurat totdeauna de succes la matrozi. Şi ca orator, şi ca femeie...

— Da, Kosacevski la telefon. Bună dimineaţa, domnule Kartaşov.

— Vorbesc din însărcinarea preasfinţiei sale...

— Ştiu. Puteţi să-i transmiteţi lui Aleksandr Vikentievici că s-au găsit şi se află la mine aproape toate valorile sacristiei şi o parte din tezaurul „Fondul diamantelor.”

— „Fondul diamantelor”? Ce-i aia „Fondul diamantelor”?

— Arhimandritul ştie.

— Care dintre exponatele sacristiei nu s-au găsit?

— Alexandritul „Ţareviciul” şi smaraldul „Sfântul Andrei”. În afară de acestea, mai lipsesc ferecăturile de aur ale evangheliei, transformate în lingouri.

— În rest le aveţi pe toate?

— Da.

— Arhimandritul va fi fericit. Păcat că nu mai are timp să vă viziteze. Pleacă chiar azi...

— Azi?!

— Întocmai. Întâi la Petrograd şi de acolo la Valaam...

Gara Nikolaevski... Mi-am adus aminte de Kalanciovka, cum o văzusem atunci, cu Voljanin.

Zdrăngănitul şinelor de fier, nechezatul cailor, strigătele hamalilor, claxoanele automobilelor de închiriat şi ţipetele precupeţelor:

„la curmeie de tei! Curmeie pentru funii!”

„Plăcinte de Arzamas cu peştişori din Astrahan!”

Prin faţa ochilor mi se perindară tânăra prostituată, puştiul cu ziarele, călugărul descurcăreţ, vorbitorul de la tribuna de lângă Pavilionul ţarului...

Unduindu-se în bătaia vântului pe imensa pânză a pancartei stătea un burghez în patru labe, călărit de un muncitor – „Ţin-te bine în şa, proletarule!” Şi printre broboade, glugi, căciuli soldăţeşti, bekeşe, mantale, imaginea arhimandritului Dimitri, cu Dumnezeul lui de care nimeni nu avea nevoie aici...

— Dau receptorul preasfinţiei sale, spuse Kartaşov.

— Voiam să vă felicit, Leonid.

— Mulţumesc. Vă doresc drum bun, Aleksandr Vikentievici.

Arhimandritul, stingherit oarecum, totuşi întrebă:

— De Messmer mai ştiţi ceva? De Vasili Grigorievici...

— Nu, Aleksandr Vikentievici, minţii eu. Drumurile noastre nu se întâlnesc în niciun fel...

— Ei, slavă Domnului, răsuflă el uşurat.

Pusei receptorul în furca înaltă, nichelată. Pe cutia

scundă a telefonului, în rombul aurit al mărcii de fabrică, se încrucişau în zigzag fulgere argintii. Prin fereastră, cu aspect de rufă izinită, cerul palid de martie părea albăstrui. După noaptea care trecuse şi după dimineaţa aceasta agitată eram obosit la culme...

— Sunt arestată? întrebă Roza Ştern, ascunzându-se de mine după ziar.

— Bineînţeles că nu. Îţi suntem foarte recunoscători pentru sprijinul acordat.

— Înseamnă că pot pleca?

— Poftim. Numai că, după părerea mea, nu trebuie să te grăbeşti. La Casa anarhiei s-ar putea să fii înţeleasă greşit.

— Federaţia nu e formată numai din Ritus şi Grâzlov, rosti ea pe un ton vehement, continuând să ţină ziarul în faţă.

— Se-nţelege. Acolo mai e şi Părintele...

Numai o discuţie politică nu-mi doream acum. Dar oricât de ciudat ar fi, Roza tăcu.

— Mai bine bea-ţi ceaiul, o sfătuii.

— Mulţumesc.

M-am întors în cabinetul şefului miliţiei, judiciare, unde la masa pe care erau expuse valorile, vrăjea cu lupa sa Kerbel, adus de Borin. La scârţâitul uşii, Kerbel îşi înălţă capul şi zâmbi. Avea faţa unui om fericit care, în sfârşit, văzuse cu propriii săi ochi minunea prevestită de atâtea ori în van de profetul bătut cu pietre.

De pe ziarul în care fusese publicată ştirea despre ratificarea tratatului de la Brest am luat în mână un colier.

— Colierul „Douăsprezece luni”, proprietatea contesei Ghendrikova, şopti Kerbel, privind cu teamă

cum învârteam pe degete pietrele montate în aur.

Din câte îmi aduceam aminte, opalul din colier însemna speranţă în existenţa îndelungată şi prosperă a dinastiei Romanovilor. Da, această doamnă fermecătoare s-a dovedit a nu fi un bun profet. Desigur, comandând colierul, contesa nu-şi închipuise că peste câţiva ani va izbucni revoluţia şi praf se va face dinastia Romanovilor, putrezită de-a binelea în cei trei sute de ani.

Bijutierul aranja pietrele. Le întocmea inventarul. Şi capul lui greu se legăna ca un pendul deasupra mesei vechi de cancelarie, cu picioare groase, pe care străluceau, în jocuri de culori, milioane de focuri...

Probabil că degetele mele i se păreau prea grosolane şi neîndemânatice. Îmi luă cu grijă colierul din mâini şi-l puse pe masă.

Dincolo de fereastră răzbătea larma unei mulţimi de voci. Unii ţipau, alţii înjurau, alţii plângeau. Fusese adus un grup de infractori culeşi în timpul unei razii obişnuite de noapte: tâlhari, ucigaşi, vânzători de opiu, hoţi de buzunare, spărgători de locuinţe, traficanţi de arme, trişori, escroci... Resturile aruncate de marea învolburată, spuma murdară...

Aşadar, ancheta jafului sacristiei patriarhiei era practic încheiată. Organizaţia „Fondul diamantelor”, ca şi anarhiştii, nu mai ţineau de parohia mea...

— Sunteţi gata cu inventarul tezaurului?

— Da, sunt pe sfârşite, zise Kerbel. Termin foarte repede.

Trebuia să mă apuc de întocmirea raportului final. Lui Rîcealov îi plăcea să se respecte formalităţile în toate.

Ultima pagină a acestei acţiuni nu mi-a luat mult timp, de altfel ca şi operaţia finală de ridicare a

valorilor din casa de la nr. 1 din strada Durnovski... Azi-dimineaţă n-au fost nici efecte de lumini, nici de sunete. Totul s-a petrecut în linişte, rapid şi onorabil. Zece ostaşi din Garda roşie, două automobile cu puşti mitraliere şi Roza Ştern...

„Tovarăşii sunt cu mine”, spusese Roza, şi santinela care o cunoştea ne lăsase să intrăm în vestibul, dându-se la o parte.

Peste douăzeci de minute, ieşeam din casa Lobanovei Rostovskaia, cu două cufere mici, luând cu noi, pentru orice eventualitate, un matroz pe jumătate beat care dormea liniştit lângă lada de fier cu tezaurul, având sub cap un sac cu grenade. Matrozul, cu un bine dezvoltat simţ al autoapărării şi aflându-se în ariergarda micului nostru detaşament, se prefăcea beat criţă şi-l ţinea tandru pe Voljanin de gât. Îşi dădea seama că anarhiştii care scoteau capul pe ferestrele vilei trebuiau să observe nu numai puştile mitraliere îndreptate spre ei, dar şi solidaritatea fraţilor-marinari din Rusia...

Pe matroz l-am dat jos la prima cotitură, iar cuferele le-am adus la miliţia judiciară. Asta e tot...

Cum spunea adjunctul comandantului Casei anarhiei, tovarăşul Ritus, incidentul a luat sfârşit, armele au tăcut, vivandierele îşi pudrează nasul, iar soldaţii joacă preferans...

Da, de data aceasta, spre deosebire de inventarul tezaurului anexat, raportul meu era scurt. În aceeaşi zi, îl înmânam lui Rîcealov, iar în ziua următoare, el se înapoia la mine cu rezoluţia: „Tovarăşului Kosacevski L. B. 1) Transmiteţi mulţumiri tuturor participanţilor la căutarea şi descoperirea tezaurului. 2) Acordaţi, ca recompensă, fiecăruia dintre ei raţia de alimente pe două săptămâni. 3) Luaţi măsuri urgente pentru

descoperirea valorilor depuse de V. Messmer spre păstrare în sacristia patriarhiei, cum şi pentru găsirea alexandritului „Ţareviciul” şi a smaraldului „Sfântul Andrei”.

Primele două puncte ale rezoluţiei le-am executat imediat. Realizarea celui de-al treilea punct însă a trebuit amânată mai mult de doi ani, când mi s-a încredinţat operaţia „Fondul diamantelor”. Dar asta-i altă poveste.

SFÂRŞIT